

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Historie a současnost
operační teorie

JÁN SPIŠÁK

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Historie a současnost operační teorie

JÁN SPIŠÁK

2015

OPERAČNÍ UMĚNÍ

Historie a současnost operační teorie

Ing. JÁN SPIŠÁK, Ph.D.

Recenzenti:

Doc. Ing. Peter Spilý, Ph.D. Plk. (plk. v záloze)

Plk. gšt. Ing. Ivo Pikner, Ph.D.

Plk. gšt. Mgr. Petr Milčický, Ph.D., MSc.

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Spišák, Ján

Operační umění: historie a současnost operační teorie / Ján Spišák.

Vydání první. – Praha: Powerprint s.r.o., 2015. – 204 stran

Anglické resumé

ISBN 978-80-87994-73-3 (brožováno)

355/359 * 355.4 * 355.43 * 355.42

- vojenství -- teorie
- vojenská strategie – dějiny
- vojenská taktika – dějiny
- vojenská operace – dějiny
- monografie

355/359 – Vojenství. Obrana země. Ozbrojené síly [15]

Tato odborná kniha je dílčím výsledkem projektu pro rozvoj organizace „Trendy výstavby OS ČR ve vazbě na vývoj bezpečnostního prostředí“, řešeného na Univerzitě obrany (TRENDY – PRO).

Vydavatel: powerprint, Praha

Vytiskl: powerprint s.r.o., Brandejsovo nám. 1219/1, 165 00 Praha – Suchbátka

www.publikace24.cz

Vydání první. Praha 2015

ISBN: 978-80-87994-73-3

“Válka není věc náhody. Aby byla provedena správně, je nezbytný velký díl znalostí, studia a přemýšlení.“

Fridrich II. Veliký

Obsah

Resume.....	6
Předmluva.....	8
O čem kniha pojednává.....	10
Kapitola 1: Prvotní úvahy o vojenství.....	14
Řízení vojsk.....	15
Získávání a přenos informací.....	16
Pohyb vojsk.....	18
Úvahy nad operační teorií – pojem a jeho vymezení.....	20
Kapitola 2: Operační teorie od napoleonského období do konce první světové války.....	23
Bitvy napoleonského období a jejich odkaz.....	23
Jomini, Clausewitz a kodifikace Napoleonských válek.....	28
Jomini.....	28
Koncept rozhodujících bodů.....	30
Koncept operačních směrů.....	32
Clausewitz.....	37
Koncept těžišť.....	38
Koncept kulminačního bodu.....	43
Kapitola 3: Průmyslová revoluce, prusko-německý a ruský model války.....	49
Nástup průmyslové revoluce.....	49
Změna charakteru bojiště.....	54
Moltke a pruský generální štáb.....	57
Moltke stratégem.....	60
Moltke vojákem.....	62
Německý přístup k válce.....	65
Vývoj ruského přístupu k válčení.....	68
Ruská armáda na přelomu století.....	71
Období Velké války, lpění na starých tradicích.....	75
Jak proniknout obranou nepřítele.....	79

Kapitola 4: Operační teorie v Evropě v období 1918–1945	83
Rudá armáda a hledání nové vojenské teorie.....	85
Zrod operační teorie v Sovětském Svazu.....	91
Definování operačního umění.....	92
Varfolomejev, Triandafillov, Isserson a operace v hloubce.....	96
Tuchačevský, nástup mechanizace a mechanizovaných sil.....	101
Dopady Stalinových čistek.....	104
Vývoj operační teorie v Německu.....	108
Blitzkriega pojetí bleskové války.....	111
Blitzkrieg – operační úspěch.....	114
Blitzkrieg – strategická krátkozrakost.....	117
Kapitola 5: Poválečný vývoj operační teorie	123
Operační teorie v Sovětském Svazu.....	124
Návrat ke konvenčním operacím.....	128
Koncepce operační manévrující skupiny (OMS).....	130
Rysy a charakter OMS.....	138
Struktura a požadované schopnosti OMS.....	140
Názory a úvahy k možnostem použití OMS.....	142
Operační teorie ve Spojených Státech – apatie a antipatie.....	148
Reformy v armádě Spojených států a vývoj koncepce AirLand Battle.....	150
Plán rozvoje bojiště.....	152
Koncepce rozšířeného bojiště.....	155
Představení nové doktríny a koncepce AirLand Battle.....	156
Koncepce se mění v operační doktrínu.....	160
Pojetí operační doktríny.....	162
První válka v Perském zálivu.....	166
Kapitola 6: Nástup nové éry	169
Všechny cesty vedou – k informacím.....	169
Afgánistán a druhá válka v Perském zálivu.....	172
Realita 21. století – koncepce AirSea Battle.....	176
Kritikou ke změně, aneb cesta ke koncepci JAM-GC.....	179
Epilog.....	182
Závěr.....	187
Literatura.....	189
Rejstřík.....	197

Resume

The primary aim of this book is to present a broader perspective on development of various operational theories in the military, which became the key determinant factor for the use of armed forces in history. Origin of operational theories, described in the book, stems from the European continental school of military art. Focusing on the military powers of Western Europe, Russia, the Soviet Union and the United States in different historical periods, the book describes political, military and economic circumstances in which these nations shaped the contours of the specific approaches to the preparation and conduct of wars, military campaigns and operations.

The individual chapters emphasize contribution of significant military leaders, generals, strategists, thinkers and other personalities, who according to the author, significantly contributed to the evolution and development of operational theories and operational art into the image as we perceive it today.

The opening chapter of the book deals with a general considerations about the warfare that shaped operational thinking of commanders since antiquity, such are command, control, information and maneuver. The second chapter extends to the Napoleonic era of warfare. The central feature of this epoch was waging war in the form of a single decisive battle – "One point strategy". Furthermore, the chapter points to the theoretical codification of Napoleonic warfare, supported by the ideas of leading military classics, Antoine-Henri Jomini and Carl von Clausewitz.

The third chapter deals with influence of the industrial revolution on the production and deployment of new weapons, technologies and military systems, and consequences they brought on the effectiveness of the battle units. Furthermore, the chapter discusses the influence of the Prussian-German General Staff and the tsarist Russia on the operational theory and approach to the warfare.

A key factor in the evolution of operational art and operational theory refers to the period between years 1918-1945 that describes the fourth chapter. The primary role in the operational art development is attributed notably to military theorists of the Soviet Union and Germany. These were the first theorists who understood the need to make changes in the warfare. In the theoretical and practical framework they

created and verified operational theories that become crucial for the battle activities of military units for the future. In the Soviet Union they defined operational art as a new dimension of military art and also characterized a theory of deep operations. In Germany, based on the development of the pre-war operational theory, progressive military thinkers opened the door to the Blitzkrieg style warfare.

The next chapter is devoted to the period of the post-war nuclear parity, represented by military pacts of the West and the East. Because of reliance on the nuclear bombs, it was an era of inevitable decline of the operational theory development; the major conventional operations should disappear at the expenses of waging a possible nuclear war. Operational art development, however, continued, resting in the theories of operational maneuvering groups on the East and AirLand Battle on the West.

The fifth and sixth chapters deal with a practical application of modern theories, while offering an insight into new operational theory – the operational concepts that have already been shaped by contemporary operational thinking. These are all-embracing and comprehensive, but require further development in other sub-operational theories.

As the book indicates, each of the periods was specific and unique. Each of them offered many ideas and opinions on how to approach to warfare, campaigns, military operations and battles. Until now, many of them represent a peak of sound theoretical considerations that underlay the modern approaches to conduct of military operations.

This book is primarily intended for professionals, dealing with issues of military art. It is fully applicable for military practitioners, academicians, participants of the career courses, students of doctoral study programs and others who are interested in the subject of operational art.

Předmluva

Základní orientace ve vojenském umění vyžaduje alespoň elementární znalost vojenské historie a pochopení jejího vlivu na rozvoj vojenství. Vojenské umění ve své obecné definici je popisováno ve smyslu teorie a praxe přípravy a vedení ozbrojeného zápasu. Ze zkoumání jeho zákonů a zákonitostí jsou vyvozovány principy a způsoby použití ozbrojených sil a jejich všestranné zabezpečení v ozbrojeném zápase. Vojenské umění, tak jak je chápáno v současnosti, zahrnuje tři vzájemně provázané, závislé, ale svou podstatou odlišné kategorie – vojenskou strategii, operační umění a taktiku. Vojenské umění – umění válčit, sloužilo od nepaměti panovníkům a vojevůdcům k naplňování jejich zájmů a potřeb a v mnoha ohledech určovalo chod světových dějin.

Určujícím prvkem vojenského umění byla odjakživa strategie. Ve své nejčistší podobě strategie se původně zabývala výlučně vojenskými otázkami. V dřívějších společnostech byl panovník, náboženský nebo politický vůdce často stejnou osobou jako vojenský vůdce, byl vrchním stratégem. I v případě kdy nebyl stejnou osobou, tito vůdci nikdy neměli k sobě daleko. Na vrcholu pomyslné hierarchie vojenského umění stojí „vojenská strategie“. Zabývá se teorií a praxí přípravy a vedení válek a vojenských tažení a často je považována za základní nástroj k zajištění národních či mezinárodních (strategických) zájmů. Umožňuje a podporuje použití všech dostupných mocenských nástrojů (nikoliv pouze těch vojenských) státu, aliance nebo koalice s cílem vyhrát válku či tažení a dosáhnout požadovaného strategického konečného stavu.

Někde uprostřed této hierarchie leží operační úroveň; zde dochází ke vzájemné konfrontaci, koordinaci a synchronizaci strategických cílů s taktickými aktivitami. Na této úrovni jsou využívány dostupné zdroje a vojenské prostředky, s cílem dosažení vítězství v operacích a podpoře cílů tažení nebo války. Zaměření operační úrovně spočívá v plánování a vedení operací, kdy jsou nejčastěji konfrontovány a využívány různé nástroje a prvky operačního umění. Hlavní rolí operačního umění je tedy skloubit požadavky vojenské strategie s aktivitami, které probíhají na taktické úrovni.

Nejnižší úroveň je tvořena taktikou, která využívá přidělených vojenských prostředků k podpoře dosažení operačních cílů a účinků v bojích, omezených časem a prostorem. Na této úrovni se používají uskupení, jednotky a jednotlivci k plnění vojenských úkolů a dosažení vojenských cílů. Zpravidla zde nejčastěji dochází k přímému kontaktu s protivníkem a k vedení široké škály bojových i nebojových aktivit.

Operační umění zůstává doposud málo známou složkou vojenského umění. Znalost vývoje jeho historie i pohled na jeho současné uplatňování v praxi jsou pro mnohé velmi významným, prospěšným a žádoucím požadavkem. To platí nejen pro aktivní příslušníky ozbrojených sil, ale rovněž pro ty, kteří se na dráhu vojenského profesionála prozatím připravují.

Význam knihy nelze přeceňovat. K tomu, aby byla pro čtenáře užitečná, je potřeba ji konfrontovat s jinými publikacemi, historickými prameny, vojenskými doktrínami, odbornými články nebo dostupnými studii z oblasti vojenského umění. Rovněž je nutné znát a umět používat správnou terminologii, kterou lze nalézt v příslušných administrativních vojenských publikacích a terminologických slovnících. Pouze kombinací těchto přístupů k poznání operačního umění shledávám tuto knihu jako prospěšnou.

Autor

O čem kniha pojednává

Primárním, ne však jediným cílem knihy, je představit pohled na vývoj operačních teorií ve vojenství, které se v jednotlivých historických etapách staly určujícími pro způsob použití ozbrojených sil. Původ operačních teorií, popisovaných v knize, vychází z evropské, kontinentální školy vojenského umění. Se zaměřením na mocnosti západní Evropy, Rusko, Sovětský svaz a Spojené státy, v jednotlivých historických obdobích jsou popisovány politické, vojenské a ekonomické podmínky, v nichž se v těchto mocnostech utvářely kontury obecných i specifických přístupů k přípravě a vedení válek, vojenských tažení a operací. Operační teorie zde popsány mají spojitost zejména s použitím pozemních sil v Evropě, v období dlouhém zhruba dvou set let. V jednotlivých kapitolách je zdůrazněn vklad významných vojevůdců, stratégů, vojenských myslitelů a dalších osobností z oblasti vojenství, kteří, podle autora, v daných historických etapách významně přispěli k vývoji a rozvoji operační teorie a operačního umění do podoby, jak ji známe v současnosti.

Úvodní kapitola knihy se zabývá některými obecnými úvahami o vojenství, které formovaly myšlení vojevůdců již od starověku. Spíše než důkladně propracovanou teorií, jak vést války a tažení, jejich rozhodování bylo často ovlivněno momentální situací na bojišti a bezprostřední konfrontací s nepřítelem. V roli panovníků a vojevůdců museli řešit otázky velení a řízení svých vojsk a rozhodovat o způsobu získávání a přenosu informací, důležitých pro jejich rozhodování v bitvě. Důležitý byl rovněž způsob, kterým se vojska přesouvala a manévrovala na přístupech k bojišti, stejně jako v něm. Často se totiž stávalo, že vítězem nebyl vojevůdce, který měl silnější armádu, ale ten, který s ní uměl efektivně manévrovat. Vzorem i pro dnešní velitele v rozhodování mohou být osobnosti typu Friedricha II. Velikého, de Saxe, Napoleona, Moltka, Guderiana, Žukova a široká řada jejich následovníků, o kterých tato kniha alespoň částečně pojednává.

Druhá kapitola zasahuje do napoleonského období, jehož ústředním rysem bylo vedení války v konečné podobě jediné rozhodující bitvy. Ta je známá jako tzv. „strategie jednoho bodu“. Její hlavní myšlenkou, tak jako tisíce let předtím, bylo uskutečnění jediné vítězné bitvy, omezené časem, prostorem a účelem. Podstata této bitvy, dovedené Napoleonem do perfekcionismu, převládala v hlavách vojevůdců a jejich generálů ještě dalších sto let. Kapitola se dále zmiňuje o dalším faktoru

ovlivňujícím rozvoj operační teorie, kterým byla teoretická kodifikace napoleonského způsobu válčení. Ta byla uskutečněna na základě pozorování bitev Napoleona a metod jeho činnosti, které jej vyzvedly do role vojenského génia této doby. Na tomto začlenění nejpodstatnějších myšlenek Napoleona do vojenské literatury se podepsali dva nejvlivnější vojenští teoretikové 19. století, Antoine-Henri Jomini a Carl von Clausewitz. Kodifikace měla za následek postupné šíření vojenského myšlení a podle vzoru Napoleona i snahu o uplatňování principů války dalšími vojevůdci, veliteli a vojenskými teoretiky nejen v Evropě, ale i na jiných kontinentech. Jejich dílo do současné doby představuje základ nejen vojenského, ale i filozofického náhledu na způsob vedení války a vojenských operací samotných.

Třetí kapitola se zabývá otázkami průmyslové revoluce, působením prusko-německého generálního štábu ve druhé polovině 19. století a přístupem carského Ruska k válce. Industrializace společnosti umožnila výrobu a nasazení nových zbraní, technologií a systémů. Důsledkem byl nejen mohutný nárůst bojové síly, efektivity a rychlosti vojenských aktivit, rychlejší přesuny a manévrování na přístupech k bojišti umožněné železniční sítí, zlepšená komunikace mezi velitelskými stanovišti, ale rovněž účinnější devastace civilizace, zabíjení a mrzačení vojáků i civilistů. Industrializace předurčila změnu v myšlení vojáků v tom, že zavedení a použití nových technologií ve vojenství umožní efektivnější působení vojsk a tím i snazší naplnění cílů války. Jak se později ukázalo, tato představa byla mylná. Rozvoj technologií v žádném případě nebyl v souladu s rozvojem podporujících operačních teorií. Zkušenosti z americké občanské války tuto skutečnost jen potvrdily. Vznika působení prusko-německého generálního štábu je spojen především s osobností jeho hlavního představitele maršála Moltkeho ve druhé polovině 19. století. Svým vojenským umem génia Moltke dovedl Prusko na piedestal nejsilnější Evropské mocnosti. Jeho myšlenky o účinném štábním systému postupně expandovaly do ideologie rozhodujících vítězných bitev, uskutečněných v podmínkách pokračující industriální revoluce konce 19. století a vzestupu Německa, jako budoucí vojenské velmoci v Evropě. Část kapitoly je věnovaná vojenství z pohledu carského Ruska. Toto impérium bylo ovlivněno postojem evropských mocností k válce a podle toho přistupovalo k řešení svých vojenských zájmů. Carské Rusko se však potýkalo s problémy jak efektivně mobilizovat, shromažďovat a rozmísťovat své síly na počátku konfliktu. Další úvahy

charakterizují období ruské občanské války a přístup některých vojenských myslitelů, předznamenávajících příchod nové kategorie vojenského umění. Růst masových mobilizovaných armád naznačuje potřebu sladovat a koordinovat jednotlivé bitvy a boje do větších, časově, prostorově a účelově obsáhlejších činností – operací. Velitelé a vojevůdci si postupně uvědomují nutnost propojení politických strategických cílů s taktickými akcemi na bojišti, přestože prozatím nejsou schopni odpoutat se od zavedených metod boje, vedených stále v duchu Napoleonských tradic. První světová válka ověřila a potvrdila toto vojenské dogma s konstatováním, že strategie jednoho bodu je již přežitkem, protože nenaplňuje představy politiků a vojáků o dosažení strategických cílů. Zákonitě vzniká nový požadavek ve formě využití manévrů již společných vojenských sil, podporovaných novými prostředky mechanizace a motorizace.

Za klíčový faktor evoluce operační teorie je považováno období mezi roky 1918–1945, o kterém se zmiňuje čtvrtá kapitola. Toto období je etapou hodnocení podmínek a zkušeností z válek počátku 20. století v Evropě. Primární role je přisouzena zejména vojenským teoretikům Sovětského svazu a Německa, kteří, na rozdíl od svých protějšků v západní Evropě, jako první pochopili nutnost změn v charakteru válčení a uskutečnili revoluci ve vojenských záležitostech. V teoretické i praktické rovině vytvořili a ověřili operační teorie, které se v dalším období staly určujícími pro činnost vojsk. V těchto letech došlo k prvotní doktrinní kodifikaci moderní evropské vojenské teorie. V Sovětském svazu je definováno operační umění, jako nová dimenze zaplňující mezeru mezi strategií a taktikou. Jsou definovány a charakterizovány nové moderní operace, vedené do hloubky obrany nepřítel, s využitím prostředků mechanizace a motorizace. Rozvoj operační teorie v předválečném období Hitlerovského Německa a její útlum ve Stalinistickém Rusku otevírají dveře k novým pojetím vedení válečných operací. Blitzkrieg, jako forma bleskové války na straně Německa a ruské útočné operace v hloubce, vedené podle předválečné vize obětí čistek v Sovětském svazu, rozhodují o dočasných nebo konečných úspěších vojenských operací v Evropě. Jejich výsledek je výsledkem války a předejrou pro rozdělení světa na dva antagonistické tábory.

Další kapitola je věnována poválečnému období nukleární parity dvou globálních hráčů světové politiky, představované vojenskými bloky Západu a Východu. Dochází k zákonitému útlumu rozvoje operační teorie. Podle vyjádření

politiků, již více není potřeba nasazovat pozemní síly tam, kde nepřítel může být zničen jadernou apokalypsou. Teorie velkých konvenčních operací se stávají jen podružnou záležitostí při vedení jaderných úderů na nepřitele. Nicméně, změněné podmínky a snad i lidský rozum navádí k možnostem opětovného použití velkých vojenských uskupení v klasických operacích, na úkor těch jaderných. Operační teorie, jež se v šedesátých letech dvacátého století stáhla do pozadí, opětovně nabrala druhý dech během posledních dvou desetiletí studené války. Koncepte operačních manévrujících skupin na straně Východu a AirLand Battle na straně Západu mají zajistit nadvládu v Evropě, pokud by mezi dvěma bloky došlo k vojenskému konfliktu. Naštěstí, ani jedna z teorií se nestala hořkou realitou, která by mohla znamenat konec moderní civilizace v podobě, jakou nyní zažíváme. Teoretické dědictví této éry bylo však natolik plodné, že do současné doby tvoří základ moderní operační teorie, jak ji známe nyní.

Pátá a šestá kapitola se zabývají praktickou aplikací teorií nedávné minulosti a současnosti a zároveň nabízí pohled do nových operačních teorií – koncepcí, které jsou formovány již soudobým operačním myšlením. Od doby první války v Zálivu, počátkem devadesátých let 20. století, jsou to především Spojené státy a jejich alianční partneři, kteří se upínají k rozvoji operační teorie ve prospěch svých globálních zájmů na celém světě. Teorie, stejně jako prostory budoucích možných operací, pro které jsou vytvářeny, již téměř neznají hranic. Vznikají nové koncepce, které jsou určitou obdobou samostatných teorií o způsobu vedení operací v budoucnu. Tyto mají zajistit vojenský úspěch i v jiných než konvenčních operacích v novém bezpečnostním prostředí. Jsou všeobjímající a komplexní, ale vyžadují detailní rozpracování do dalších dílčích operačních teorií. Přestože způsob řešení konfliktů je stále častěji více strategický a taktický a méně operační, moderní operační teorie musí reagovat na vše; jejich cesta není nikdy uzavřena...

Každé z uvedených období rozvoje operační teorie je specifické a jedinečné. Každé z nich zanechalo bezpočet myšlenek a názorů, jak přistupovat k vedení válek, tažení, vojenských operací a bitev. Do současné doby řada z nich představuje vrchol teoretických úvah, na nichž jsou založeny moderní přístupy k vedení soudobých vojenských operací. Pro lepší pochopení podmínek, které ovlivňovaly chod vojenských dějin a způsob vedení bitev, je potřebné tyto teorie, v rámci daného kontextu, objasnit podrobněji.

Kapitola 1

Prvotní úvahy o vojenství

V historických dobách nebylo o operačním umění uvažováno jako o samostatné kategorii vojenského umění; několik tisíc let se mluvilo a psalo pouze o strategii a taktice. Hranice mezi strategií (vojenskou strategií) a taktikou, ve smyslu souboru konkrétních metod používaných válčícími stranami za účelem napadení a zničení nepřítele v bitvě, byly často nejasné a nejednoznačné. Strategie byla považována za způsob manévrování vojsky směrem k místu bitvy, zatímco taktika znamenala manévrování vojsky již v místě bitvy, uspořádání a řízení sil a metod ve skutečném boji. Taková bitva byla zpravidla jediným a rozhodujícím setkáním nepřátelských stran, jehož výsledek mnohdy rozhodl o výsledku celé války. Taktika tím přímo naplňovala cíle strategie. Toto pojetí jediné rozhodující bitvy se postupně měnilo, tak jak rostla velikost a počty armád i prostory, které nebylo možné ovládnout z jediného místa velení.

Strategie a taktika byly svým obsahem dostatečné k tomu, aby zaplnily mysl vojevůdců na trůnu i činy prostých vojáků na bitevním poli. Zahnovaly vše, co se týkalo výcviku, vybavení a vyslání vojsk na bojiště. Bitvy, které se tam odehrávaly, trvaly zpravidla jen několik hodin. O těch slavnějších byly skládány eposy a báje, dostaly se do zápisků a pamětí a do současné doby jsou prezentovány v učebnicích vojenského umění jako světlé příklady vojenského génia, umu, prozíravosti, odvahy a chrabrosti. Tisíce dalších upadlo do zapomnění, protože se nenašel nikdo, kdo by je sepsal a uchoval pro další generace. Bez ohledu na výsledek všech bitev, každá z nich vyžadovala válečné umění – umění válčit. Byť z našeho pohledu mnohem jednodušší, v mnoha případech může být srovnatelné s tím, o kterém nyní uvažujeme jako o operačním umění.

Operační umění, pokud je posuzováno z dnešního, doktrinálního úhlu pohledu, je charakterizováno jako *použití sil za účelem dosažení strategických a/nebo operačních cílů prostřednictvím plánování (koncepce), organizace, integrace a provádění strategií, vojenských akcí, hlavních operací a bitev*. Zahrnuje širokou škálu různých oblastí, kategorií, principů a prvků, úzce se prolínajících s taktikou i se

strategií v teoretické i praktické rovině. Patří sem například plánování a vedení vojenských operací a bitev, rozhodování v boji, využívání společných funkcí, jakými jsou například palba, manévr, ochrana nebo udržitelnost. Nelze opomenout ani otázky systému velení a řízení, získávání a šíření informací, stejně jako zpravodajství. To vše je součástí operačního umění, jednou popsané v teorii, podruhé zase aplikované v praxi.

Přestože všechny uvedené oblasti do určité míry existovaly i v dobách minulých a spíše byly aplikovány na bojišti než podrobněji popsány v rovině teoretické, „operační umění“ a jeho teorie byly prozatím nevyslovenou a nekodifikovanou entitou. Příčinou toho byla široká škála různých faktorů, podmínek, objektivních důvodů a skutečností. Zkusme tedy alespoň obecně poukázat na některá fakta z historie vojenství, vladaři a vojevůdci téměř nepopsaná, ale v praktické rovině nutně realizovaná.

Řízení vojsk

Od nepaměti k nejdůležitějším záležitostem ve vojenství patřily otázky velení a řízení. Již od starověku bitvy byly často organizovány i řízeny stejnou osobou; panovníkem, králem, císařem, tedy jedincem, který zpravidla byl i vrchním vojenským velitelem. Stávalo se však, že tento jedinec nebyl schopen obsáhnout všechny detaily přípravy a vedení bitev, zejména když bylo rozmístěno několik vojenských uskupení na větším prostoru. Takové situace tedy vyžadovaly stanovení určité hierarchie politické či velitelské pravomoci, jejíž náznaky existovaly již v starověku. To lze naznačit na příkladu Peloponéské války.

Tato byla dlouhodobým konfliktem mezi Athénami a Spartou v období let 431–404 př. n. l. Válka byla několikrát přerušena příměřími, nakonec skončila vítězstvím Sparty. Válka znamenala ukončení vrcholného období rozkvětu Athén a athénské demokracie a natrvalo otřásla celým Řeckem. Byla významná pro další vývoj antického Řecka a také pro rozvoj samotného dějepisceví. Tato válka byla první událostí v dějinách lidstva, která byla odborně a historicky zdokumentována řeckým historikem Thúkydidem v jeho díle „Dějiny peloponéské války“. Studium Peloponéské války ukazuje, že i v té době byla tato vedena na několika odloučených místech najednou. Posloupnost v hierarchii velení šla dolů z „ekklésia“, neboli lidového shromáždění svobodných Athéňanů, které dělalo

veškerá nejdůležitější rozhodnutí, k „strategoi“, tedy k vrchním velitelům armády, působícím v širším prostoru bitvy. Od těch to jedinců velitelská pravomoc přecházela na „hegemonoi“, důstojníky na taktických jednotkách, přímo ovlivňujících bojovou vřavu na bojišti.

Obdobný systém existoval například i v období druhé punské války mezi Římem a Kartágem, v letech 218–201 př. n. l. Senát v Římě zasílal instrukce vrchnímu veliteli, kterým mohl být konzul nebo prokonzul, odpovídající za činnost římské armády v jednotlivých oblastech impéria; například v severní či jižní Itálii, Španělsku a později v severní Africe. Tito hodnostáři měli pod sebou velitele legií (prétor nebo nuncius), vojenské tribuny a další důstojníky v jejich podřízenosti. Z díla historiků, například řeckého Thúkydida (Thúkydides) nebo římského Lívia (Titus Livius Patavinus) je zřejmé, že již tehdejší společnost rozlišovala roli jedinců nebo skupin v celkovém řízení války na straně jedné a samotným velením na válčišti na straně druhé.¹

Získávání a přenos informací

Dalším aspektem, který výrazně ovlivňoval přípravu a vedení bitev, bylo získávání a šíření informací. Pokud vojevůdce vedl válku na vlastním či známém území, lze předpokládat, že mohl mít k dispozici dostatek potřebných informací. Pokud ovšem zamýšlel vést výboje na území nepřítele, jeho snahou měla být příprava informací předem. Ta mohla spočívat ve studiu dostupných knih, zápisků či záznamů poutníků, cestovatelů či starověkých badatelů.

Již od raných dob každý vojevůdce či velitel potřeboval zprávy o nepříteli; o místě jeho výskytu, počtech, složení, schopnostech a možná i nejdůležitější informaci ze všech - o jeho záměrech. Za předpokladu, že nepřítel byl mimo bezprostřední vizuální kontakt, mohla být tato informace dostupná pro velitele z jednoho ze dvou zdrojů. Na jedné straně mohly přijít „pasivní“ informace ve formě zpráv od cestovatelů, poutníku, dezertérů apod. Jejich hlavní výhodou bylo, že mohly (ale nemusely) být dostupné ve chvíli, když nepřítel byl ještě ve značné vzdálenosti.

¹ OLSEN, John A. a Martin vanCREVELD. *The Evolution of Operational Art: From Napoleon to the Present*. London: Oxford University Press; 1st edition. 2010, s. 10–15. ISBN-13: 978-0199599486.

Hlavní nevýhodou bylo zase to, že jejich obsah, místo toho, aby naplňoval přesné požadavky velitele, byl či mohl být výsledkem náhody. Navíc, existovala velmi reálná možnost, že cestovatelé a dezertéři, jednající buď úmyslně, nebo z neznalosti, mohli přinést falešné informace, které musely být vzaty v úvahu. Druhým zdrojem zpráv pro vojevůdce mohly být informace, získané aktivní formou – vysíláním malých skupinek vojáků. Jejich mise, pokud již předem nebyla odsouzena k neúspěchu, například z důvodu prozrazení, byla nebezpečná a často nejistá, s ohledem na požadovaný efekt.

Otázka získávání informací úzce souvisí s rychlostí jejich přenosu a předání. V dnešním globálním světě se všechny, i ty nejméně důležité informace, šíří rychlostí světla. To pochopitelně neplatilo po celá staletí před průmyslovou revolucí. Cestovatelé či dezertéři na svých cestách putovali zpravidla stejnou rychlostí jako vojska; zřídka ušli více než čtyřicet kilometrů za den. To znamená, že veškeré informace, které mohly být veliteli poskytnuty o nepříteli, dorazily k němu jen o něco dříve, než se tento objevil v jeho zorném poli. Malé skupinky vojáků, pokud byly vyslány na specifickou misi, se mohly pohybovat mnohem rychleji. Nicméně, jak již bylo uvedeno, aby doručily svou zprávu, musely absolvovat cestu tam a zpět.

Z historie víme, že existovaly metody, jež umožňovaly přenos informací rychleji než jednotlivci cestující pěšky nebo na koni. Některé z nich byly akustické, například prostřednictvím tam-tamů, nebo zpráv, které muži ze stanovených míst křičeli na sebe přes poušť. Specifickým způsobem přenosu zpráv byla metoda výstřelů z kanonů, kterou například použil Napoleon v době bitvy o Marengo. Existovaly rovněž vizuální signály; kouřové (přes den) nebo ohňové (v noci), nebo metoda přenosu zpráv pomocí zrcadel. Příležitostně byly použity všechny tyto metody, někdy s úspěchem, někdy bez něj. Nicméně, všechny měly svá omezení vzhledem k dosahu, stejně jako druhu a obsahu informací, které mohly být přenášeny.

Potřebné je zmínit i systém štafet. Tento systém, spočívající ve vzájemném předávání a přebírání zpráv posílů na koních, byl využíván již v dobách helénských království, Římské říše a mnohem později u Mongolů. Jezdci byli schopni předávat informace rychlostí až 200 kilometrů za den. Na rozdíl od akustických nebo optických systémů, omezení, týkající se takto přenášených informací, bylo málo.

Možná ještě zajímavější než problém shromažďování informací o nepříteli, je získávání informací a komunikace s vojsky k řízení vlastních operací. Dnes jsme zvyklí na situace, kdy lze téměř okamžitě komunikovat s kýmkoli, téměř bez ohledu na vzdálenost, čas, geografickou polohu, pohyb či topografické překážky, které nás od něj oddělují. V historii tomu tak nebylo. Koncem 18. století začal být používán optický semaforový telegraf (tzv. Chappův telegraf), který umožňoval zakódovat a předávat zprávy, na základě natočení pohyblivých ramen semaforu. Ve Francii, kde vznikl tento systém, trasy telegrafu byly dlouhé až stovky kilometrů. Způsob předávání informací touto metodou používal i Napoleon Bonaparte pro koordinaci svých vojsk v době jeho tažení.

Pohyb vojsk

V průběhu tisíce let nejen otázky velení, získávání informací a komunikace, ale například ani způsob přepravy vojsk nedoznal téměř žádného pokroku. Voják v době bitvy v středověku mohl pochodovat pouze tak rychle jako voják bojující v asyrské, egyptské či římské armádě; rovněž kůň zůstal koněm a jeho cval nebyl rychlejší. Války vedeny Alexandrem Makedonským, vládci Helénských království, Římem nebo mocnostmi ve středověku, všechny ukazují k obdobnému závěru; tempo pochodu či přesunu vojsk bylo v podstatě stejné, jako byla rychlost získání informací.

Stejně jako bylo pomalé tempo, kterým proudily informace, limitována byla také vzdálenost mezi velitelstvími, ze kterých bylo ještě možno efektivně velet, a postavením bojujících či přesouvajících se čelních vojsk. Za normálních okolností tato vzdálenost nebyla větší než asi dvě míle. V době, kdy boje probíhaly v dlouhých liniích mužů, stojících bok po boku, bylo nutné omezit počty vojáků, aby je bylo možno efektivně ovládat. To vysvětluje, proč možnost velet více než 40 či 50 tisícům mužů, byla jednoznačně mimo schopnosti jediné osoby.

Dalšími úvahami, kterými se vojevůdci museli zabývat, tvořily otázky obsazování a rozšiřování prostoru, ve kterém probíhalo doplňování zásob, zajištění bezpečnosti na bocích sestavy, udržování komunikačních směrů, provádění různých manévrů nebo vytváření a používání záloh podle potřeby. Provádění všech těchto aktivit vždy přinášelo riziko. Když bylo zjevné, že dojde ke střetu s nepřitelem, vojska

provádějící jednotlivé zástupné aktivity nemusela být vždycky dostupná v místě sražení s nepřítelem.

Charakter válčení té doby měl zatím příliš daleko k nějaké promyšlené aplikaci podrobně rozpracované teorie vedení bitev nebo principů operačního umění jako samostatné kategorie. Vojevůdci a velitelé mohli čerpat ze zkušeností sepsanými významnými osobnostmi vojenství starověku či středověku, pokud se takové zachovaly, ale to bylo spíše výjimkou. K potřebným zkušenostem mohla patřit i volba způsobu a rozsahu manévru, které používaly různé armády. Ty byly jedinečné a často rozmanité. V mnoha případech vojáci jednoduše pochodovali až do té doby, než narazili na nepřítele. Bylo to spíše jakési vědomé tápání. Při jiných příležitostech armády mohly záměrně postupovat směrem k sobě nebo od sebe, ustupovat nebo navzájem kroužit kolem sebe. Někdy to dělaly ve snaze zatlačit nepřítele proti jakési přirozené nebo umělé překážce, jakými byly řeky, pohoří, pevnost nebo příkop a donutit jej, aby bojoval za nepříznivých okolností. Při jiných příležitostech bylo snahou přimět jej opustit oblasti, ze kterých čerpal své zásoby.

Manévry jednotek na bojišti v té době trvaly značnou dobu. Pochodové proudy uspořádané do hloubky musely postupně provádět manévry, na jejichž konci byly vytvořeny bojové formace, roztažené do šířky v jedné nebo více liniích. V závislosti na vybavení a taktice armád, linie mohly být členěny do několika řad. Přes veškerou snahu koordinovat tyto manévry, když došlo na boj s nepřítelem, v mnohých případech docházelo k chaosu, neuspořádanému míchání vlastních sestav a linií a dokonce ke střelbě do vlastních řad.

Nelze pochybovat o tom, že existence určitých teoretických východisek o způsobu manévru či obecném použití vojsk na bojišti každému vojevůdci, veliteli či generálovi přináší nespornou výhodu. Správné využití času a vhodného manévru zobecnil například již Clausewitz názorem, že ve válce nejlepším *modus operandi* je vždy *být nejsilnější nejdříve všeobecně a poté v rozhodujícím bodě*. Pro Clausewitze tímto bodem byla myšlena armáda nepřítele. Zde se dostáváme k vrcholným myšlenkám jeho magnum opus *O Válce*, kde dané souvislosti přiřadil k úvahám o těžišti, o teorii moci, vlivu a účinku působení vojsk na nepřítele. Tyto a podobné myšlenky z jeho díla, jako i díla jeho souputníků a jejich následovníků již lze jednoznačně považovat za skvělou operační teorii, na které stojí současné operační umění.

Úvahy nad operační teorií – pojem a jeho vymezení

Každá z jednotlivých kategorií vojenského umění v sobě zahrnuje širokou škálu teorií o způsobu použití ozbrojených sil nebo jejich částí, jak naplnit určené poslání v daném politickém, historickém, vojenském či jiném kontextu. Tyto teorie vznikaly po dlouhá staletí a v určitých časových etapách se staly určujícími v rozhodování o způsobech přípravy a vedení válek a vojenských konfliktů. Teorie popisované v této knize jako „operační teorie“, mají spojitost s vedením vojenských operací. Některé z nich byly vystaveny realitě válečných tažení, další zůstaly neuskutečněny, jen jako nenaplněná vize. Ke správnému porozumění významu *operační teorie* je potřebné pochopit obsah a význam slova *operace*. Ty jsou totiž jediným spolehlivým místem pro ověření těchto teorií.

Operaci (vojenskou operaci) je možno definovat ve smyslu vojenské činnosti nebo provedení vojenského strategického, taktického, výcvikového, administrativního úkolu nebo poskytnutí pomoci. Zjednodušeně řečeno, operace je určitá činnost. Mohou ji vykonávat vojenské jednotky od velikosti osádky, obsluhy či družstva, až po velká uskupení divizního, sborového či armádního typu. Operace může být vedena na taktické, operační i strategické úrovni velení. Doktríny operaci současně označují jako proces vedení boje, včetně přesunů, zásobování, útoku, obrany, manévru nebo jiných činností, které jsou nezbytné pro dosažení cílů jakékoli bitvy, operace nebo tažení. A co teorie, jaký význam má v tomto slovním spojení? Jestliže je možno teorii nějak obecně definovat, tak například, že je to myšlenka, která není předem nijak dokázaná, ale časem se může potvrdit.

Teorie vytvořena za účelem svého využití ve vojenské operaci může být tedy označena za operační teorii. Shrnutím významu obou pojmů „operační“ a „teorie“ bude tedy mluveno o teorii (navrženou, využitelnou či uskutečnitelnou) pro operaci, nebo taky o teorii o činnostech vojsk v operacích. Operační teorie jsou založeny na myšlenkách, představách, názorech a úvahách jejich autorů o jiném, zpravidla novém, odlišném nebo progresivnějším způsobu použití vojenských sil, s ohledem na konečné cíle stanovené strategií. Potvrzení takových teorií je možné dosáhnout různými způsoby, včetně války. Operační teorie zpravidla vznikaly na základě zobecněných zkušeností z minulých válek a tažení vojevůdců, nebo čistě jako nutná

potřeba změnit dosavadní taktiky, techniky a postupy vojsk, pokud ty předešlé nenaplnily očekávání.

Na operační teorii lze pohlížet i jako na soubor pouze hypotetických (neuskutečněných) myšlenek a úvah o způsobu použití vojenských sil. Ty dokonce mohou existovat i bez užší vazby na konkrétní vojenskou organizaci či uskupení, i když v konečném důsledku by tyto byly exekutory teorie v praxi. Operační teorie tak může fungovat jako určitá vize, že pokud bude použita specifickým způsobem v praxi, existuje předpoklad, že v naplňování cílů může být dokonalejší a progresivnější, oproti té, kterou používá nebo použije oponent.

Na základě historického poznání, že bitva samotná, dokonce ani souhrn několika bitev již dávno nerozhoduje o celkovém výsledku války, je potřebné vnímat roli a význam operační úrovně a operačního myšlení, které postupem desetiletí zformovaly operační umění, jako mezilehlou kategorii mezi vojenskou strategií a taktikou. Porozumět operačnímu umění vyžaduje nejen „umět připravovat, řídit a vést operace“ způsobem, jak to doporučují vojenské doktríny, ale s ohledem na dovednou aplikaci vojenských principů znát i cestu, po které se ubíralo. Dodržení principů v různých situacích může zaručit dosažení stanovených cílů, které velitelé se svými vojsky následují.

Správná aplikace principů vychází z historického kontextu dané operační situace, ze znalosti podmínek, ve kterých byly uplatňovány a rovněž ze snahy vojevůdců a vojenských velitelů o jednání rozumné, promyšlené, tvůrčí a rozhodné. Proto jednou z cest, která může vést ke správnému rozhodování a jednání velitelů ve vojenských operacích ve vypjatých, nebezpečných a nejistých situacích, za chaosu a rizika, je studium vojenského umění a jeho historie. Ta často v sobě skrývá myšlenky, názory a úvahy výjimečných osobností vojenství, přetavené do podoby různých operačních teorií, použitelných ve specifických historických, politických a sociálních podmínkách.

Rozvoj moderního operačního umění a moderní operační teorie, jejíž dědictví zažíváme v současném světě, je úzce spojen s vývojem válčení především na evropském teritoriu. Kontinentální škola vojenského umění byla odedávna inspirována řadou významných panovníků a vojevůdců, kteří svými taženími a pamětnými bitvami určovali chod evropských i světových dějin již od 17. století. Osobnosti, jako například švédský král Gustav II. Adolf, vévoda z Marlborough John

Churchill, maršál Francie Maurice de Saxe nebo pruský král Friedrich II. Veliký, svým charizmatem i schopnostmi vojenských géniů utvářeli způsob přípravy a vedení válek a bitev, které svedli. Stali se duchovními vůdci rozvoje strategie i taktiky a vzorem pro následující generace významných osobností vojenského umění.

Počátkem 19. století dochází v Evropě k zásadním změnám, vyvolaným stálou touhou mocností o rozšiřování svého vlivu, získání bohatství, přírodních a lidských zdrojů a ovládnutí teritoria svého domnělého či skutečného nepřítele. Panovníci a jejich vojevůdci vedou tažení a svádí bitvy, vyvolávající snahu některých jedinců o zapsání a podrobné okomentování východisek, průběhu i výsledku těchto bitev. Stejně jako válčení, tak i zápisky nebo ucelená pojednání o nich se stávají běžnou formou, přispívající k rozvoji vojenského umění. Teorie vojenského umění, teorie jak vést válku – operační teorie, tak získává nové impulzy a začíná se ubírat vlastní cestou.

Operační teorie, kterými se zabývá tato kniha, nejsou primárně věnovány myšlenkám vojenské strategie, jako mocenského nástroje státu. Kniha rovněž neřeší teorii použití vojenských sil ve smyslu jednoduché taktiky, přestože o některých teoriích zde popisovaných lze v odborných kruzích polemizovat i v tomto smyslu. Předpokladem úvah, které zde tvoří jádro operační teorie je, že tyto samotné teorie, za splnění určitých předpokladů a podmínek, představují cestu k možnému naplnění strategických cílů.

Kapitola 2

Operační teorie od napoleonského období do konce první světové války

„Masy rozhodují vše. Vojevůdcovské umění záleží předně v tom, aby dovedl sehnat, vyzbrojit a rychle vycvičit velké prapory, vytvořit masové armády, v tom, aby je měl ve chvíli rozhodujícího úderu soustředěny na potřebném místě, aby jich dovedl nešetřit, je-li to k vítězství nutné, aby se nevyhýbal bitvě a neodkládal ji, má-li své síly soustředěny, nýbrž aby hledal co nejrychlejší rozhodnutí, jakmile se objeví nějaké vyhlídky na vítězství a konečně aby našel v nepřátelské sestavě místo, proti němuž je třeba vést rozhodující úder. Úlohu štěstí a náhody ve válce Napoleon nepopíral, avšak byl přesvědčen, že opravdu veliké činy závisí na osobních vlastnostech vojevůdcových, intelektu a vědomostech, schopnosti k metodickým operacím, kombinačním nadání, vynalézavosti a pohotovosti.“²

Bitvy napoleonského období a jejich odkaz

Významným faktorem sužujícím myslí vojenských teoretiků napoleonského období, se stávala měnící se povaha vojenských střetnutí. Bitvy a boje byly častým způsobem, který byl využíván k získání území, zdrojů nebo vlivu napříč celou Evropou. V dobách před průmyslovou revolucí vladaři, králové, vojevůdci či generálové začali postupně stavět a budovat profesionální armády k vedení omezených válek, s omezenými cíli svého království, císařství či dynastického státu. Přestože pojem operace nebyl v těchto dobách žádným způsobem oficiálně používán, jejich vedení v omezeném válečném rámci tvořilo nedílnou součást strategie. Mimo tuto kategorii existovala i taktika, jako nejobecnější způsob použití vojenských jednotek v boji, soubor konkrétních metod používaných válčícími stranami za účelem napadení a zničení nepřítele v bitvě.

Strategie byla chápána ve smyslu manévrování armád až do té doby, než se tyto utkaly ve vzájemném střetu. Popisovala omezený komplex činností, včetně

²TARLE, Jevgenij V. *Napoleon*. Překlad Eduard Kubala. Praha: Naše vojsko, 1950, s. 405.

přístupů k bojišti, pochodů, přesunů a manévřů, které se odehrávali v rámci širšího válčiště, za účelem nahromadění sil a prostředků v místě rozhodující bitvy. Taktika pak znamenala rozmístění vojsk a vedení samotné bitvy, a popisovala, co se odehrálo v rámci konkrétního, omezeného prostoru tohoto místa.

Bez ohledu na to, že po celá staletí základní technologie zůstávaly téměř nezměněny, generace vojenských myslitelů v čele s Jominim a Clausewitzem a jejich následovníky, nově vymezily tradiční před industriální paradigma k popisu vojenského umění Napoleona. Již koncem 18. století Napoleon dal tradičnímu chápání vojenského umění nový význam. Budoval mnohem větší armádu pro vedení rozhodujících vítězných bitev, jejichž cílem bylo naprosté zničení nepřátelských sil a cesta k postu imperátora. Zkušenosti z válek mezi léty 1792–1815, představované slavnými a rozhodujícími vítězstvími Napoleona u Marenga, Slavkova či Jeny, stejně jako jeho osudová bitva u Waterloo, představovaly základní kámen rozvoje operační teorie v kontinentální škole válčení 19. století.

Tyto významné vojenské střety posílily kouzlo klasického odkazu předešlých velkých bitev starověku, pro potřebu dalšího rozvoje vojenského myšlení. Tím odkazem bylo dědictví jediné velké rozhodující bitvy, která v západní kultuře formovala podstatu a obsah vojenské teorie. Toto dědictví, rozhodnout o výsledku války v průběhu několika hodin soubojem protivníků tváří v tvář a bojem na život a na smrt, odkazovalo na vítězství vojevůdců Alexandra Velikého, Hannibala nebo Julia Caesara.

Charakteristickým rysem Napoleonovy koncepce války bylo vytváření smíšených divizí, armádních sborů a armád, které, na rozdíl od minulosti, mohly najednou působit samostatně, na větším prostoru a mohly dovedně manévrovat za účelem obklíčení, obejítí nebo přecíslení vojsk nepřítele. Přechod z přesunů vojsk přímo k boji, od strategie k taktice se stával plynulým, když z přibližovacích manévřů divizí či sborů z několika směrů přímo k bojišti se stávaly útoky na křídla a boky sestavy protivníka. Základem vítězství byl dovedný manévr vojsky. Prostřednictvím manévru celé tažení Napoleona se sbíhalo do jediné rozhodující bitvy v daném čase a prostoru. Typickým příkladem takového způsobu boje je uváděna např. bitva u Ulmu v roce 1805, kdy Napoleon sloučil pochod, bitvu a pronásledování rakouských vojsk do jediného devastujícího kontinua, ve kterém jediným cílem bylo totální zničení nepřítele. O co šlo v tomto pojetí boje?

Podle klasického vzoru vedení bitev na souši, tak jak kdysi bojovaly např. řecké falangy, kartaginská pěchota nebo římské legie, válčení bylo vnímáno ve dvou úrovních: strategické (odvozeno z řeckého slova *strategika* nebo taky vůdcovství) a taktické (odvozeno z řeckého slova *taktika* čili uspořádání sil). Strategie již tehdy byla vykládána ve smyslu umění manévrovat silami směrem k bojišti, zatímco taktika byla viděna spíše jako umění pohybu a uspořádání sil na bitevním poli. Poté se již jednalo o klasické zabíjení vojáků navzájem, často až na hranice lidskosti, až k totálnímu zničení protivníka.

Klasické paradigma vedení takové bitvy reprezentovala tzv. „*strategie jednoho bodu*“. V rámci této strategie husté masy vojáků, v přísně do šířky omezené linii s malou hloubkou, se setkávaly v letální bitvě, stlačené jak v prostoru, tak i v čase. Jakmile se vojska manévrem soustředila v jednom rozhodujícím místě – na křídle nebo oslabeném středu, vítězství bylo obvykle dosaženo rozhodnou koncentrací síly, uskutečněním průlomu, obejítím či obklíčením a celkovým zničením sil a prostředků protivníka.

Ruský teoretik Isserson charakterizuje Napoleonské války jako epochu strategie jednoho bodu; celá mise vojenského vůdce byla zmenšena na koncentraci všech jeho sil na jednom místě a jejich vržení do bitvy jako jeden taktický úkaz.³ Tímto způsobem vznikalo a rozvíjelo se umění válčit a vytvářely se národní tradice vedení rozhodujících bitev. Schneider uvádí, že tyto tradice se táhnou již od dob punských válek přes středověk až po války v Perském zálivu ve 20. století a lze je označit ve smyslu kontinentálního (západního) způsobu vedení války.⁴

Podle toho, jak se o této problematice zmiňuje Gat, období osvícenství vytvořilo na konci 18. století vlastní intelektuální základ pro rozvoj evropského vojenského myšlení.⁵ V té době byla vojevůdci a panovníky studována díla klasických autorů, patřili k nim například Xenofón, Polybios, Julius Caesar nebo Vegetius. Síla předešlých bitev, svedených ve starověku, se ukázala velmi vlivnou. Creveldk tomu uvádí: „*Bitva mezi léty 217 př. n. l., (bitva Ptolemaia IV s Antiochem*

³ISSERSON, Georgij S. *The Evolution of Operational Art*. US Army CAC. Fort Leavenworth, Kansas. Translated by Bruce W. Menning. 2013, s. 15–16.

⁴SCHNEIDER, James J. The Loose Marble and the Origins of Operational Art [online]. *Parameters*, March 1989, vol. 19, no. 1, s. 85–98 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://oai.dtic.mil/oai/oai?verb=getRecord&metadataPrefix=html&identifier=ADA517707>.

⁵GAT, Azar. *The Origins of Military Thought from the Enlightenment to Clausewitz*, Clarendon Press, Oxford, 1989, s. 7–8. ISBN 978-0198229483.

u Raffia) a 1815 (bitva Wellingtona s Napoleonem u Waterloo) zůstala tím, čím vždycky byla: záležitostí mužů, stojících v určitém, přesně definovaném čase a prostoru v relativně těsné formaci.⁶

Vojenský historik Ferrill k myšlence významu rozhodující bitvy konstatuje, že kdyby Alexandr Veliký byl přítomen na bojovém poli u Waterloo v roce 1815, instinktivně by pochopil Napoleonův plán bitvy.⁷ Přestože francouzský císař použil soustředěných paleb dělostřelectva a mušket, rozsah bitvy u Waterloo byl pořád určován rysy, které byly společné pro oba vojevůdce dané doby; pochod, manévr, útok pěchoty, zasazení jezdeckta a spoléhání se na logistiku taženou koňmi. Dělostřelectvo Francouzů ani Britů v bitvě u Waterloo nebylo rozhodujícím prvkem. Bitva byla vyhrána, až když jízda a pěchota, samostatně či společně, se utkaly s protivníkem. Oba autoři, Schneider i Menning se zmiňují o významu Napoleona pro vývoj kontinentální strategie i operační teorie. Ten spočíval v jeho zdokonalení klasických metod lineární války. Napoleon, podle jejich názoru, oživil ideál vítězného střetnutí použitím nových národních sil, vzešlých z francouzské revoluce a vyzvedl taktickou bitvu, jako ústřední prvek vývoje teorie moderního válčení na souši.⁸

Navzdory soustředěnému použití mas vojáků, přínosu ve vývoji organizační struktury armádního sboru a použití sil na několika válčících současně, metody francouzského císaře zůstaly tradiční. Napoleon zůstal velmistrem dvojího modelu lineárního války, „taktika – strategie“, modelu, který výrazně expandoval použitím jeho masové armády. Napoleonův nejdůležitější příspěvek k válečnému umění je spatřován v realizaci „velké taktiky“ v daném prostoru vedení bitvy.

V této souvislosti lze mluvit o propojení strategie s taktikou. Americký vojenský teoretik Franz uvedl: *„Pod Napoleonem se zrodila operační úroveň. Napoleon, díky vytvořenému sborovému systému, se učil významu manévrového válčení na operační či velké taktické úrovni a vytvořil trojrozměrnou válku. K tomu, co mělo v zásadě jenom dvě dimenze vojenských akcí – strategii a taktiku, Napoleon přidal*

⁶CREVELD, Martinvan. *The Art of War: War and Military Thought*, Cassell & Co., London, 2000, s. 124–125. ISBN-13: 978-0304352647.

⁷FERRILL, Arther. *The Origins of War: From the Stone Age to Alexander the Great* [online]. Colorado: Westview Press, 5500 Central Avenue, Boulder, 1997, s. 215–223[cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/61583251/Origins-of-War-From-the-Stone-Age-to-Alexander-the-Great#scribd>.

⁸MENNING, Bruce W. Operational Art's Origins [online]. *Military Review*, September–October 1997, vol. 77, no. 5, s. 32–47 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/429/rec/2>,

rozměr velké taktiky.“⁹ Je třeba poznamenat, že sám Napoleon doporučuje aspirujícím stratégům, že jediným způsobem, jak zvládnout tajemství války, je studovat klasickou vojenskou literaturu. Jak sám řekl, „*znovu a znovu studovat tažení Alexandra Makedonského, Hannibala, Caesara, Gustava II. Adolfa, Turenne, Evžena Savojského a Friedricha II. Velikého. Udělat je svým vzorem..., a odmítnout všechny zásady, které odporují zásadám těchto velkých vojevůdců.*“¹⁰ Bylo by však nesprávné přeceňovat vliv Napoleona a vidět jej jako původce operační úrovně války a jako otce operačního umění. V každém případě, v kontinentálním pojetí operační teorie se operační úroveň války formálně objevila až příchodem 20. století.

Napoleon, podle Schneidera, představuje určitý intelektuální paradox, když podobně jako Janus se dívá z křižovatky vojenské historie. „*Z jednoho pohledu se (Napoleon) ohlíží přes dva tisíce let zpět na válčení předchůdců, kteří všichni věřili, že vyvrcholením úspěšného tažení byla rozhodující bitva, vedoucí k úplnému zničení protivníka. Z druhého pohledu se Napoleon dívá ven směrem k totální válce, jako nového stylu válčení, vedeného pomocí prostředků průmyslové revoluce a metod operačního umění.*“¹¹ Evans konstatuje, že francouzský císař byl na špatné straně průmyslové revoluce. Odůvodňuje to myšlenkou, že napoleonské válčení ve svých technologických základech se jen málo lišilo od způsobu boje vedeného pruským císařem Friedrichem II. Velikým v polovině 18. století. Jak poznamenal, Napoleon nepředstavoval moderní operační styl válčení, ale spíše vrchol války vedené vojsky v liniích: „*Jeho způsob vedení války, přestože obsahoval prvky samostatných manévřů, měl představovat pouze jiný žánr v rámci téže formy (klasického) vojenského umění.*“¹²

⁹FRANZ, Wallace P. Grand Tactics [online]. *Military Review*, December 1981, vol. LXI, no. 12, s. 32 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z:

<http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/343/rec/1>

¹⁰NAPOLÉON, Bonaparte. *Napoleon's Maxims of War* [online]. Dalton House, 60 Windsor Avenue, London: Forgotten Books, 2014, s. 158 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z:

http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CDgQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.forgottenbooks.com%2Fdownload_pdf%2FThe_Officers_Manual_1000010365.pdf&ei=zvFKVaH0OszlUri_gaAD&usg=AFQjCNGywOn_44K6mCcbmhgSv7U11EwvFg&sig2=RAoE9F47exHVcxpoHH6xsQ

¹¹SCHNEIDER, James J. *Vulcan's Anvil: The American Civil War and the Foundation of Operational Art* [online]. Fort Leavenworth: Presidio Press, Novato, CA. 1994, s. 22 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/ref/collection/p4013coll1/id/9>

¹²EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 29.

Stejně jako tento názor je nutno porovnávat i názory jiné a vidět obraz Napoleona i v odlišném světle. Například jako průkopníka vojenského myšlení, otce nových operačních metod a vizionáře velkých operací, které byly svedeny o několik desetiletí později. Napoleon v oblasti válečnictví zanechal bohaté dědictví, které se promítalo do vojenské teorie i praxe ještě dlouhou dobu po jeho pádu. Jeho vojenské úspěchy výrazně přispěly k vývoji principů války. Ani Napoleon, stejně jako jeho předchůdci, nese-psal své teorie do souhrnného díla, ale jeho zásady byly zaznamenány a poskytly určitý náhled do jeho geniality. Napoleonovy „*maximy*“ jasně ukazují, co si myslí, že je důležité pro vítězství ve válce. Poukazuje hlavně na kázeň, vedení, pohyblivost, manévr, soustředění, palebnou sílu, logistiku, zpravodajství, morálku, bezpečnost, iniciativu, cíle a jednotu velení. Úlohu štěstí a náhody ve válce Napoleon nepopíral. Jak již bylo uvedeno, spíš zastával názor, že více záleží na vojevůdcových schopnostech, intelektu, vědomostech, pohotovosti, vynalézavosti a schopnosti vést operace.

Jomini, Clausewitz a kodifikace Napoleonských válek

Druhý hlavní vliv na vývoj operační teorie představují myšlenky dvou největších teoretiků vojenského umění v Evropě 19. století, Jominiho a Clausewitze. Jominiho díla *Traité des grandes opérations militaires* (Pojednání o velkých vojenských operacích) a *Précis de l'art de la guerre* (Nástin válečného umění, někdy také Umění války) a Clausewitzův magnum opus *Um Kriege* (O Válce), společně sjednocovaly zkušenosti z období napoleonských válek.

Jomini

Baron Antoine-Henri Jomini (1779–1869) byl francouzským a později ruským generálem, jeden z nejvíce oslavovaných autorů vojenské literatury napoleonské doby. Byl zakladatelem moderní vojenské logistiky, tvůrcem a inspirátorem tvorby vojenských doktrín několika velmocí od počátku 19. století, až do dnešní doby. Je řazen k nejvýznamnějším vojenským teoretikům, jako byli Clausewitz, Hart nebo Fuller. Jomini je do současnosti považován za vynikajícího vojáka, rovněž jako za muže s velkým intelektuálním potenciálem. Psaní svých knih opíral o osobně prožité válečné zkušenosti. Ve svém nejvýznamnějším díle *Nástin válečného umění* se zabýval úvahami nad vztahem diplomacie a války, otázkami vojenské politiky,

strategie, tzv. velké taktiky a boje. Pozornost věnoval otázkám logistiky, pohybu vojsk po válčisti, manévru i důležitosti průzkumu. *Nástin válečného umění* je knihou pro nadšené přívržence Napoleona, stejně jako pro toho, kdo se zajímá o vedení války jako takové i nyní, po více než 185 letech od jejího vydání.

„Zanedlouho po bitvě u Slavkova sídlil císař Napoleon v Schönbrunnu a ve volném čase, jehož měl více než obvykle, nařídil Maretovi, aby mu předčítal části díla „Pojednání o velkých vojenských operacích“, jež naznačoval Jominiho dopis. Poté, co (Napoleon) vyslechl několik stran textu, vykřikl: „Říkají, že doba nekráčí vpřed! Proč zde je mladý major, Švýcar, který nás učí, co mě moji profesori nikdy neučili a čemu rozumí pouze několik málo generálů!“ Poté, co vyslechl několik dalších stran, prohlásil ještě vzrušeněji: Proč Fouché dovolil, aby taková kniha byla vydána? Učí mé nepřátele můj celkový systém války. Kniha musí být zabavena a jejímu šíření musí být zabráněno.“ Po chvíli řekl znovu: „Ovšem této knize přikládám zřejmě příliš značný význam. Staří generálové, kteří proti mně velí, ji nikdy číst nebudou a mladí muži, kteří ji budou číst, nevelí; nicméně, takové práce nesmí být v budoucnu bez svolení publikovány.“¹³

Tato slova poukazují na výjimečnost osobnosti Jominiho, který v době vydání díla *Pojednání o velkých vojenských operacích* měl kolem 26 let. Pro současníka se může jevit zcela nepochopitelné, aby, jak parafrázoval Napoleon, tak mladý major mohl zastínit staré vojenské profesory, vyškolit generály a ohromit i samotného vojenského génia, jakým byl Napoleon.

Jominiho lze charakterizovat jako zakladatele a šířitele klasických tradic vojenské teorie v 19. století. Jomini vzhlížel na Napoleonův styl válčení jako na hlavní proud klasické lineární strategie rozhodujícího bodu. Nejmarkantnější je Jominiho přínos v teoretickém rozpracování tohoto konceptu. Ve III. kapitole díla *Nástin válečného umění* objasňuje problematiku rozhodujícího bodu jako významného prvku válčistě.

¹³SPIŠÁK, Ján. Koncept rozhodujících bodů, 1. část. *Vojenské rozhledy* 3/2011, s. 34. ISSN 1210-3292.

Koncept rozhodujících bodů

Jomini, dříve než začíná pojednávat o rozhodujících bodech jako takových, rozebírá podstatu strategických směrů a „bodů“, jež mají různou důležitost. Kategorizaci bodů odvozuje na základě pozice, kde jsou situovány. K takovým řadí stálé *geografické strategické body*. Význam dalších bodů zase vidí ve *vztahu souvisejícím s postavením nahromaděných jednotek nepřítele* a činností vhodných pro jejich směřování proti nim. Tyto nazývá *strategické body manévru*. Do další kategorie pak řadí body, jejichž důležitost je značná a neměnná, nazývá je *rozhodující strategické body*. Poslední kategorií jsou body, jež mají pouze *druhotný význam*.

Geografickým strategickým bodem podle Jominiho je každý bod válčiště, který má vojenský význam, ať již z hlediska své pozice (např. jako komunikační uzel), nebo proto, že je na něm vojenská organizace (jednotka) nebo pevnost. Ne všechny strategické body musí nutně být i rozhodujícími body. Jomini do kategorie rozhodujících bodů vkládá tzv. cílové body, ležící v prostoru operace. Uvádí, že i když spolu viditelně souvisí a každý cílový bod by nevyhnutně měl být i jedním z rozhodujících bodů, existuje mezi nimi rozdíl v tom, že ne všechny rozhodující body mohou být ve stejném čase cílem operace.

Pojmenování *rozhodující strategické body* Jomini přisuzuje takovým důležitým bodům, jež mají schopnost uplatnit svůj vliv buď na výsledek tažení, nebo pouze na jednu událost. Do tohoto počtu řadí všechny body, jejichž umístění, přírodní či umělá povaha je příznivá pro vedení útoku nebo obrany a dále velké, dobře umístěné pevnosti.

Rozhodující (geografické) body válčiště Jomini dělí na několik druhů. Prvními jsou geografické body a směry, jejichž důležitost je trvalá a závisí na konfiguraci krajiny. Jejich význam vidí v tom, že přes tyto body, pokud jsou drženy, lze kontrolovat spojení několika údolí. Přívlastek *strategické body* přisuzuje všem hlavním městům jednak proto, že jsou komunikačními středisky, ale taky proto, že jsou sídlem vlády a moci.

Další skupinou rozhodujících bodů této kategorie jsou *vedlejší body manévru*. Ty jsou podle něj výsledkem postavení jednotek na obou stranách. Jako všeobecné pravidlo Jomini uvádí, že rozhodující body manévru jsou na tom křídle protivníka,

na kterém jestliže působí jeho oponent, může jej snáze odříznout od jeho operační základny a podporujících sil, aniž by byl vystaven stejnému nebezpečí.

Jomini se zmiňuje rovněž o *cílových bodech*, aniž by nějak blíže formuloval jejich společné, případně rozdílné znaky s již dříve popsanými rozhodujícími body. Podle něj existují dva druhy cílových bodů; *cílové body manévru* a *geografické cílové body*. Geografickým cílovým bodem může být významná pevnost nebo tok řeky, jež poskytuje dobré obranné linie nebo vhodné body podpory pro skryté zasazení sil. Cílové body manévru, na rozdíl od geografických, odvozují svůj význam ze situace soustředěných sil protivníka.

Podle Jominiho cíl tažení určuje cílový bod. Jestliže cíl tažení je ofenzivní, cílovým bodem bude držení hlavního města protivníka nebo provincie, jehož ztráta by jej přinutila k mírové dohodě. Manévrové cílové body Jomini vztahuje zejména k možnosti destrukce a rozpadu sil protivníka. Uvádí, že největší talent generála a tým i nejjistější naděje na úspěch, leží v určitém stupni dobré volby těchto bodů. Za příklad dává Napoleona, který odmítl starý „systém“, kdy stačilo zmocnit se jednoho nebo dvou bodů nebo okupovat přilehlou provincii. Naopak, byl přesvědčen, že nejlepším prostředkem pro dosažení velkolepého výsledku bylo vytlačit a zničit armádu protivníka. Další třídou rozhodujících bodů jsou politické cílové body, které sehrávají velkou roli ve většině koalicí a ovlivňují operační plány.

Toto poněkud chaotické členění rozhodujících bodů a zdůvodňování jejich významu, Jomini podepírá stručnou analýzou některých bojů přednapoleonské i pozdější éry. V závěru pojednávané kapitoly konečně přichází snad k největšímu pozitivu svých úvah, když *zdůrazňuje blízký vztah politiky a války*. Většinu vojenských tažení správně dává do souvislosti s dosažením politického konce. Upozorňuje však, že vojenské akce, jakkoliv důležité, jsou často velice iracionální a vedou ke spáchání závažných chyb ve strategii. Rovněž naznačuje, že v některých situacích by měly být politické cílové body podřízeny strategii (nejméně do doby, než bude dosažen velký úspěch), a že v některých momentech je nutno politiku podřídit vojenským aktivitám.

Jomini vystihuje podstatu konceptu rozhodujících bodů jako důležitého prvku operačního umění. Ať již prvku svázaného s čistě geografickým umístěním v prostoru operace, nebo prvku naplňujícího „logiku účelu“, kdy tento sehrává podstatnou roli v naplňování politických ambicí státu nebo vojevůdce. Ve svém díle *Nástin válečného umění* upozorňuje na principy, které uznával sám Napoleon: „*Na bitevním poli...*

vrhnout koncentrovanou sílu na rozhodujícím místě, nebo na tu část nepřátelské linie, která musí být rozvrácena."¹⁴

Jomini v celkovém kontextu díla vytvořil až příliš mnoho kategorií rozhodujících bodů. Některými autory byl proto často kritizován a zatracován pro obtížnost souvisejícího textu. Ta je zřejmá z mnohdy nejasného způsobu popsání výrazů a definic a používání nadměrného počtu pojmů. Je mu vyčítáno, že válku zredukoval do pouček, které pro něj byly všeobecně pravdivé a všeobecně použitelné v celém spektru vojenských konfliktů.

Jominiho pojetí rozhodujících bodů má i přes uvedené výtky v mnohých ohledech nadčasový charakter. Vztah rozhodujících bodů dává do souvislosti s prostorem operace a operačními směry jako geografickými elementy, manévrem vojsk a co je nejvíc podstatné, do souvislosti s cílem operace nebo války jako prvkem politicko-strategickým. To je skutečnost, která se neliší od současné doktrinní teorie a praxe.¹⁵

Koncept operačních směrů

Jominiho zásluha na kodifikaci napoleonského způsobu válčení je zvládnutě rozpracováním další významné operační teorie – *teorie operačních směrů*. Při pohledu na prostor operace, ve kterém vojska působí je zřejmé, že tak jak v dobách Jominiho, stále existují operační základny, ze kterých vojska působí, obdobně jako směry a trasy (operační, zásobovací, komunikační, odsunové atd.), po nichž se plánovitě či neplánovitě pohybují vojenské formace. Vojsko na těchto směrech s větší nebo menší intenzitou se setkává s protivníkem, prochází určenými místy, *rozhodujícími body*, popřípadě na těchto směrech naplňuje rozhodující podmínky pro dosažení definovaných vojenských cílů. Na cestě k dosažení konečného stavu ničí, eliminuje nebo ovlivňuje těžiště protivníka, popřípadě působí tak, aby jej získalo ve vlastní prospěch a prospěch celé operace.

¹⁴JOMINI, Antoine – Henri. *The Art of War* [online]. The Project Gutenberg EBook of The Art of War, by Baron Henri de Jomini, s. 70 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/files/13549/13549-h/13549-h.htm>.)

¹⁵SPIŠÁK, Ján. Koncept rozhodujících bodů, 1. část. *Vojenské rozhledy* 3/2011, s. 36–37. ISSN 1210-3292.

Myšlenky Jominiho k problematice tohoto konceptu jsou pevnou součástí moderních vojenských doktrín. Alianční doktrína definuje operační směr ve smyslu: Je to „čára, která při vojenském tažení nebo operaci spojuje rozhodující body v čase a prostoru ve směru těžiště.“¹⁶ Je potřeba poznamenat, že dříve, než bylo přijato toto doktrinální pojmenování, teorie operačních směrů prošla dlouhým vývojem.

Koncept operačních směrů je původně spjat s osobou generálmajora Henry Lloyda. Henry Humphrey Evans Lloyd (1718–1783) byl velšský armádní důstojník a vojenský spisovatel. Sloužil ve francouzské, pruské, rakouské i ruské armádě v průběhu sedmileté války. Jeho díla věnovaná vojenské teorii byla studována např. americkým prezidentem Georgem Washingtonem nebo generálem Pattonem. Z hlediska úvah o vedení zákopové války v průběhu 1. světové války značně ovlivnila J. F. C. Fullera. Jeho snaha o zachycení podstaty válčení 18. století vyústila v dílo „*The History of the Late War in Germany, Between the King of Prussia and the Empress of Germany and Her Allies.*“ Lloyd přisuzoval správnému určení operačního směru značný význam; konečný výsledek války závisel zejména na jeho dobré nebo špatné volbě. Lloydův přístup ovšem odrážel filozofii válčení dané doby – pasivním, obranném a závislém na logistice.

Na úvahy Lloyda navázal pruský voják a vojenský spisovatel Heinrich Dietrich von Bülow v pojednání „*Die Lehrsätze des neueren Krieges*“. Bülow v tomto „Poučení z nových válek“ vysvětluje pojetí operačních směrů slovy, že existence (vztah) mezi subjektem operace (vojskem) a cílem operace v prostoru, přes který musí vojsko procházet, udává koncept operačních směrů. Jeho pohled odpovídá tehdejšímu „*geometrickému*“ pojetí války, které se snažilo snížit její vedení vesměs na kvantifikovatelné aktivity.

Jominiho prvotní diskuse o operačních směrech je koncepčně podobná oběma autorům. Ve svém díle *Nástin válečného umění* Jomini uvádí, že *každé válčiště musí vždy mít svou vlastní základnu, svůj cílový bod, své zóny a operační směry spojující cílové body se základnou. Určení operačních směrů je* (vzhledem k vlastní základně a k postupům vojska) velkým uměním i co se týče zmocnění se

¹⁶NATO STANDARDIZATION AGENCY (NSA). AAP-06, *NATO Glossary of Terms and Definition*. NATO Headquarters, Brussels, Belgium. 2013, s. 128.

komunikací protivníka, aniž by byly ohroženy vlastní. Ve strategii to mělo představovat *nejdůležitější a nejobtížnější problém*.

Podle Jominiho operační směr nebyl pouhým vztahem mezi vojskem a jeho skladišti. Jeho správné určení vnímal jako „uchopení se iniciativy vojskem“, které se zmocnilo rozhodujících bodů kontrolovaných protivníkem. Takový pohled byl zaměřen výrazně lineárně, s bojištěm ideálně geometrickým a samostatným.

Operační směry Jomini rozlišoval následovně:

- *jednoduché operační směry* jsou směry vojska (armády) působícího od hranice (daného místa), jestliže není rozděleno do větších nezávislých celků;
- *dvojité operační směry* jsou směry dvou nezávislých armád postupujících ze stejné hranice nebo dvou téměř stejných armád pod velením jednoho generála, ale jsou od sebe prostorově nebo časově velmi odděleny;
- *vnitřní operační směry* jsou směry používané jednou nebo dvěma armádami čelícími několika celkům protivníka a majícím takový směr, že generál (velící) může soustředit vojsko a manévrovat s veškerou jeho silou dříve, než by bylo zapotřebí bránit se větší síle protivníka;
- *vnější operační směry* jsou takové, které jsou utvořeny vojskem, jež operuje ve stejném čase na obou křídlech protivníka, nebo proti několika jeho částem;
- *koncentrické (sbíhající se) operační směry* jsou směry vzdalující se od velmi vzdálených bodů a střetávající se ve stejném bodu buď před, nebo za operační základnou;
- *divergentní (odchylující se) operační směry* jsou směry, kterými vojsko opouští daný bod pro přesun k několika různým bodům. Tyto směry ovšem vyžadují rozdělení vojska;
- existují rovněž *hluboké směry*, které jsou jednoduše *dlouhé směry* (bez dalšího Jominiho komentáře);
- termínem *manévrové směry* Jomini vyjadřoval přechodné (momentální) strategické směry, často používané pro samostatný, dočasný manévr. Tyto by neměly být směšovány se skutečnými operačními směry;

- *sekundární* (druhotné) *směry* jsou směry dvou uskupení vojska působících na vzdálenost, která dovoluje vzájemnou podporu;
- *nahodilé* (*vedlejší*) *směry* jsou směry způsobené událostmi, které mění původní plán a operaci dávají nový směr. Tyto mají nejvyšší důležitost. *Pravý okamžik jejich použití může rozpoznat pouze velká a činná mysl;*
- *dočasné* (*provizorní*) a *konečné operační směry*. První určují směr přijatý vojskem v předběžné akci, po které musí následovat výběr výhodnějšího (konečného) nebo přímého směru.

Zavedení konceptů vnitřních a vnějších směrů Jominim bylo hlavní odchylkou od statického konceptu Lloydova, který viděl operační směr pouze jako jednoduchou čáru, spojující vojsko se základnou. Jomini naopak vnímal operační směr jako všeobšáhle aktivity vojenských sil sloužící ke zmocnění se rozhodujících bodů kontrolovaných protivníkem. To jej vedlo k porovnání relativních výhod a nevýhod vlastních operačních směrů v čase, prostoru a koncentraci sil vůči směrům protivníka. Induktivní logikou pak dále rozpracoval koncept vnitřních a vnějších operačních směrů.

Pro porovnání těchto protichůdných operačních směrů se zaměřil na dynamický vztah mezi faktory prostoru, času a koncentrace. Jsou to stejné dynamické faktory, které Clausewitz použil k definování prostoru operace, armády a tažení ve druhé kapitole páté knihy svého díla *O Válce*. Oba Jominiho koncepty (vnitřních a vnějších směrů) začínají z postavení (pozice) vojenské síly. Vnitřními operačními směry využívá slabší protivník dočasné postavení své síly k porážce silnějšího oponenta po částech v daném čase, avšak dříve, než tento může soustředit svou větší sílu. Po vnějších operačních směrech pak musí silnější protivník dominovat nad slabším jak v prostoru, tak i čase.¹⁷

Jomini na podporu rozvoje svého konceptu provedl rozbor válek a tažení Francouzské revoluce a napoleonského období. Rovněž analyzoval boje Friedricha II. Velikého, zejména jeho vítězství nad Rakouskem u Leuthenu v roce 1757. V této bitvě pruský král způsobil rozhodující porážku mnohem větší rakouské armádě, vedené princem Karlem Alexandrem Lotrinským. Tím zajistil Pruskou nadvládu nad

¹⁷SPIŠÁK, Ján. Koncept operačních směrů, 1. část. *Vojenské rozhledy* 1/2011, s. 39–42. ISSN 1210-3292.

Slezskem v průběhu sedmileté války. Jeho vlastní zkušenosti z Napoleonských válek jej přesvědčily, že vnitřní směry byly nadřazenou formou manévru. Ojedinelé vítězství koalice dosažené vedením operací po vnějších směrech u Lipska, tak osudové pro Napoleona, zvláštní dojem na Jominiho nezanechalo. Bitva u německého Lipska (známá též jako Bitva národů) byla rozhodující a největší bitvou napoleonských válek, svedenou ve dnech 16. října až 19. října 1813. Spojené armády Rakouska, Pruska, Ruska a Švédska v ní rozdrtily podstatně slabší armádu francouzského císaře Napoleona. Koaličním vojskům velel kníže Karel Filip Schwarzenberg, autorem spojeneckých plánů byl náčelník jeho štábu Jan Radecký z Radče. Podle Jominiho, „zejména vnitřní směry umožňují generálovi zahájit činnost, strategické přesuny na důležitých bodech a působit větší silou než má protivník.“¹⁸ Tento jednoduchý kauzální vzájemný vztah mezi vnitřními operačními směry a úspěchem v boji formuje významný prvek Jominiho základního principu (rozděleného do čtyř maxim), který zdůrazňuje, že velitel by měl *převzít strategickou iniciativu* v útoku, *vést manévr* tak, aby ohrozil komunikační a zásobovací směry (trasy) protivníka, měl by *koncentrovat část svých sil* proti rozhodujícím bodům a současně *zaútočit* na část jeho sil a konečně, mobilitou, překvapením a následným rychlým pronásledováním *dosáhnout nad protivníkem vítězství*. Oba koncepty (vnitřních a vnějších směrů) zobrazují Jominiho pozorování a zkušenosti a rovněž geostrategickou pozici Napoleona, na jehož genialitě Jomini svou práci založil.¹⁹

Přestože Jominiho koncept operačních směrů představuje značný přínos pro operační teorii a vojenské umění obecně, nelze neuvést i jeho některá negativa. V jeho díle je patrný nedostatek čistoty v pojmech, týkajících se konceptu, protože vytvořil poněkud nadměrný počet různých podkategorií operačních směrů, což je spíš matoucí než srozumitelné. Pro Jominiho existovala univerzální vojenská teorie, táhnoucí se přes staletí, neposkrvněná technologickými změnami. Jeho koncept byl použitelný jen v čistě geografickém kontextu, charakterizovaném konvenčním bojištěm 18. a 19. století, kdy armády manévrovaly k rozhodujícímu strategickému setkání „jednoho bodu“. Jominiho chápání napoleonských válek s neměnnými,

¹⁸JOMINI, Antoine – Henri. *The Art of War* [online]. The Project Gutenberg EBook of The Art of War, by Baron Henri de Jomini, s. 114 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/files/13549/13549-h/13549-h.htm>.)

¹⁹SPIŠÁK, Ján. Koncept operačních směrů, 1. část. *Vojenské rozhledy* 1/2011, s. 44. ISSN 1210-3292.

rigidními principy pak ovlivňovalo myšlení několika dalších generací vojevůdců a velitelů.

Zdrojem nejasností kolem Jominiho konceptu operačních směrů bylo například i jeho spojení s pojmem „*strategické manévrové směry*“. To zřejmě představovalo Jominiho fúzi toho, co je nyní označováno jako samostatná nebo odlišná úroveň války (strategická a operační). Je to logické; v době Napoleona operační úroveň války, tak jak ji známe dnes, neexistovala – vše bylo věcí strategie a taktiky. Přes své nedostatky, Jominiho vojenské dílo bylo a pořád zůstává bohatým zdrojem zkušeností a informací z teorie vojenského umění. V jeho rukopisu lze poznat didaktický, popisný přístup vyjádřený detailním slovníkem geometrických termínů. Jominiho myšlenky dále expandovaly a byly vyučovány ve vojenských vzdělávacích institucích, rozvíjeny v doktrínálních publikacích a aplikovány v operační praxi. Teorie rozhodujících bodů a operačních směrů má i v současnosti zásadní význam pro rozhodování velitelů a patří k základním kamenům soudobého operačního umění. Oba tyto koncepty jsou v soudobých doktrínách řazeny k významným prvkům operačního designu.

Clausewitz

Carl Philipp Gottlieb von Clausewitz (1780–1831), pruský generál, stratég a vojenský historik, byl nazýván „otcem moderní války“. Jako příslušník Pruské armády byl svědkem některých nejvýznamnějších válek a bojů v Evropě 19. století. Výsledky svých pozorování a teorií sepsal v díle *O Válce*. Mezi jeho nejznámější prohlášení patří výrok: „*Válka je pokračování politiky jinými prostředky.*“

Clausewitzovo vrcholné dílo *O Válce* mělo na rozvoj operační teorie a evropskou školu vojenského myšlení ještě silnější vliv než Jominiho pojednání, a to zejména po roku 1870. Ohlasy na jeho knihu byly často protichůdné, pozitivní i negativní. Ještě v druhé polovině 19. století jeho myšlenky byly interpretovány nesprávně, z důvodu povrchního čtení jeho textu. Kniha *O Válce* jako taková, jsou v podstatě dvě knihy v jedné. Na jedné straně je nedokončeným mistrovským filozofickým dílem, nabízejícím pohled na trvalou povahu války, jako pokračování politiky. Na straně druhé představuje analýzu napoleonského způsobu válčení, tedy vedení válek národními státy v Evropě 19. století. Z tohoto pohledu se jedná o určitý popis „velké taktiky“, kterou ve svých bitvách používal Napoleon.

Clausewitzův univerzální filozofický pohled na povahu války, jako společenského jevu, byl mezi evropskou důstojnickou elitou často přehlížen či zkeslován, ve prospěch jeho interpretace napoleonských vojenských metod.²⁰ Význam Clausewitzova popisu napoleonského způsobu válčení spočívá v zachycení dvou stylů, strategie a taktiky, čerpaných z modelu klasické války. V diskusi o tzv. „operačních prvcích“, které Clausewitz postupně předkládá jako aplikaci z bojů Napoleona, zaměřuje se na koncentraci sil v prostoru a čase, zejména pro účely provedení jediné strategické akce – hlavní bitvy.²¹ Myšlenka operačního aspektu války, jako kontinua mezi taktikou a strategií, prozatím nebyla v zájmu jeho pozornosti. Navíc, v té době by ani nebyla umožněna existujícím stavem dostatečné duality strategie a taktiky.²² Naveh výstižně poznamenal: „Clausewitz věřil, že odkdy taktické úsilí bylo nástrojem k dosažení strategických výsledků, princip ničení označuje výsledek i použité prostředky ve válce. Na základě analýzy Napoleonova stylu válčení Clausewitz dospěl k závěru, že tento (styl) byl založen na vytrvalém hledání konečného výsledku války prostřednictvím rozhodující bitvy.“²³

Typickým znakem Clausewitzova veledíla je obrácení pozornosti na „těžiště“, jako zdroje veškeré moci a pohybu, na němž vše záleží. Jeho nalezením a zničením mělo být, v podání Napoleona, dosaženo vítězství nejen v probíhající bitvě, ale mělo to rozhodnout o výsledku celé války. „Nejlepší strategií“, napsal, „je: vždycky být náležitě silný; především vůbec, a potom na rozhodujícím místě.“²⁴

Koncept těžiště

Pro pochopení obecného konceptu těžiště je nutné porozumět Clausewitzovu pojetí těžiště, jeho původu, vývoji a smyslu definice. Za tímto účelem je nutno sáhnout k jeho dílu *O Válce* a snažit se pochopit, jak souvislosti těžiště vnímal jeho

²⁰EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 31.

²¹CLAUSEWITZ, Carl von. *O Válce*. Bonus A, Brno, 1996, s. 199–202. ISBN 80-85914-27-1.

²²NAVEH, Shimon. *Pursuit of Military Excellence: The Evolution of Operational Theory* [online]. Routledge; 1 edition, March 31, 1997, s. 35–47 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=b_PqdHNUg5kC&oi=fnd&pg=PR12&dq=Pursuit+of+Military+Excellence:+The+Evolution+of+Operational+Theory&ots=m7JxLPt9HC&sig=-v-vfF2aG5uBqCIf-8S2KfWy4tc&redir_esc=y#v=onepage&q=Pursuit%20of%20Military%20Excellence%3A%20The%20Evolution%20of%20Operational%20Theory&f=false

²³Ibid., 41.

²⁴CLAUSEWITZ, Carl von. *O Válce*. Bonus A, Brno, 1996, s. 156. ISBN 80-85914-27-1.

autor, z čeho vycházel a taktéž poznat, jak se jeho myšlenky odráží v teorii operačního umění. Je třeba ovšem poznamenat, že je nutné vyhnout se jednostrannému a zaujatému porozumění pojetí těžiště. Clausewitzova rétorika, styl myšlení a psaní jsou přeci jen poplatné jeho době a proto není možno přečeňovat nebo zdůrazňovat doslovný význam jednotlivých vět. Clausewitz nás varuje, že jeho definice jsou zaměřeny pouze na těžiště určitých koncepcí a nelze jim dát jasné rysy: „Ačkoli je to přirozené, musíme zase vysloveně připomenout, že se i zde jako všude ve svých definicích dotýkáme jen jádra určitých představových oblastí, že je nechceme a nemůžeme vymežit přesnými liniemi.“²⁵

Clausewitz při popisu těžiště použil nemalého počtu teorií, pojmů a koncepcí filozofie vědců a dalších myslitelů své doby. Pro pochopení a popsání toho, co pozoroval jako různé aspekty války, vycházel z myšlenek Kanta, Hegela, Schillera a jiných. Několik z jeho koncepcí – polarita, frikce (tření) a těžiště, jsou analogiemi nebo metaforami vybranými z „mechanických věd“, dnešních věd fyzikálních. Pro své pojetí vojenského těžiště čerpal ze série přednášek německého fyzika Paula Ermana, profesora na Berlínské univerzitě a Pruské válečné škole.

Clausewitzovo pojetí vojenského těžiště v základu odpovídá pojetí těžiště, prezentovaném ve fyzikálních vědách. V moderní elementární fyzice těžiště představuje bod, kde se gravitační síly sbíhají (směřují) uvnitř tělesa (objektu). V tomto bodě je hmotnost tělesa vyvážená ve všech směrech. Úder, nebo jakékoliv narušení těžiště může zapříčinit, že objekt ztratí svoji rovnováhu, nebo vyváženost a spadne na zem. O fyzikálním objektu může být uvažováno dvěma způsoby. Jednak jako o objektu složeném z mnoha dalších, menších částí, kdy každá má svoji gravitaci, nebo jako o jediném objektu, jehož gravitace je pouze v jediném bodu. Tyto základní myšlenky Clausewitz následně rozvinul při popisu a objasňování vojenského těžiště.

Clausewitz se o pojetí těžiště zmiňuje nejdříve v knize IV (Boj), kdy pojednává o hlavní bitvě jako pravém těžišti války: „...podstatou války je boj, a protože hlavní bitva je boj hlavních sil, je nutno ji považovat vždy za vlastní těžiště války.“²⁶ Rozhodující myšlenky uvádí v knihách VI (Obrana) a VIII (Válečné plány). V knize VI

²⁵CLAUSEWITZ, Carl von. *O Válce*. Bonus A, Brno, 1996, s. 438. ISBN 80-85914-27-1.

²⁶ *Ibid.*, 199.

je pojetí těžiště poprvé rozvinuto, kdy Clausewitz se zaměřuje na ozbrojené síly protivníka: „*Těžiště je vždycky tam, kde je pohromadě většina hmoty, tak jako je vždycky nejúčinnější náraz proti těžišti břemene, stejně jako je nejmohutnější úder, jenž je veden těžištěm síly, tak je tomu i ve válce.*“²⁷ Již zde je vyjádřena nutnost a význam působení jednoho těžiště (v podmínkách vedení války) proti druhému.

Spojením této analogie, vytažené z elementární fyziky, s válkou, Clausewitz dále rozvíjí teorii a hledá vazbu mezi těžištěm a jeho okolím. Uvádí: „*Bojové síly každé válčící strany, ať už je to jednotlivý stát nebo spolek států, mají určitou jednotu a tím i spojitost. Kde je spojitost, tam dochází k obdobným jevům jako u těžiště. V těchto bojových silách jsou tedy určitá těžiště, jejichž pohyb a směr rozhoduje o ostatních bodech a tato těžiště jsou tam, kde je pohromadě většina bojových sil.*“²⁸ Právě tam, kde taková vzájemnou závislost existuje, podle Clausewitze může být použit koncept těžiště: „*V těchto ozbrojených silách jsou tedy určitá těžiště, jejichž pohyb a směr rozhoduje o ostatních bodech, a tato těžiště jsou tam, kde je pohromadě většina bojových sil.*“²⁹

Obdobně jako v mechanických vědách, i pro Clausewitze vojenské těžiště je ústředním bodem. Těžiště mají svůj „*okruh účinnosti*“, přičemž jejich „*postup*“ nebo „*ústup*“ může mít efekt na zbytek sil: „*Rozpoznat tato centra gravitatis ve válečné moci nepřítele, poznat okruhy jejich působnosti je tedy hlavním příkazem strategického úsudku.*“ ... „*budeme se muset ptát, jaké účinky vyvolá postup a ústup jedné části proti sobě stojících bojových sil na ostatní bojové síly.*“³⁰ Z tohoto lze usuzovat, že tyto (vojenské) síly, představující těžiště, jak postupují nebo ustupují bojištěm, mohou „táhnout“ vlastní vojska za sebou. Tím jim Clausewitz přisuzuje roli těžiště. Jinými slovy pro návrat k fyzikální analogii, vojenská těžiště mají určitou dostředivou sílu a v Clausewitzových názorech představují mnohem více, než pouhou koncentraci síly.

Clausewitz ve svých poznámkách uznal, že v popisovaném pojetí těžiště existují nesrovnalosti. Knihu VI plánoval revidovat v průběhu psaní knihy VIII. Při debatě o počtu těžišť, které mohou u nepřítele existovat, odhaluje základní

²⁷ Ibid., 437.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid., 438.

³⁰ Ibid.

a podstatnou myšlenku těžiště. Popisuje jeho význam a definuje vojenské těžiště: „Záleží na tom, abychom měli na zřeteli hlavní vztahy obou států. Z nich se vytvoří určité těžiště, středisko síly a pohybu, na němž závisí celek, a na toto protivníkově těžiště je nutno zaměřit soustředěný úder všech sil. Malé vždycky závisí na velkém, nedůležité na důležitém, nahodilé na podstatném. To nás musí vést.“³¹ Clausewitzovy myšlenky se dále obrací k přesnějšímu definování těžiště. Zabývá se vším, co lze definovat jako těžiště a rozděluje to do několika kategorií.

U vojevůdců (uvádí např. Alexandra Makedonského a Friedricha II. Velikého) vidí těžiště v jejich armádách a dále cituje: „U států, které jsou rozpolcené vnitřními spory, leží těžiště většinou v hlavním městě; u malých států, které se opírají o mocné, je (těžiště) ve vojsku těchto spojenců; u spojeneckých svazků v jednotě zájmu; při ozbrojeném hnutí lidu v osobě hlavních vůdců a ve veřejném mínění. Tam je nutno namířit úder.“³²

Po definování těžiště Clausewitz dále zdůrazňuje jeho význam tím, jak důrazně proti němu je nutno vést úder: „Ztratí-li nepřítel rovnováhu, nesmí se mu nechat čas, aby se vzpamatoval; v úderu je vždycky nutno pokračovat stejným směrem, nebo jinými slovy, vítěz jej vždycky musí vést na celek a ne na část protivníka..., znovu a znovu vyhledává jádro nepřátelské moci, že vynaloží všechno, aby všechno získal.“³³

Podle Clausewitz, totožnost a umístění těžiště může být chápáno pouze v tom smyslu, když o nepříteli je uvažováno jako o celku (holisticky), to znamená vzájemným propojením jeho různých částí a poté určením, co tyto prvky drží pohromadě. Jak dále píše, armády Alexandra Makedonského, Gustava Adolfa nebo Friedricha II. Velikého byly významné ne proto, že byly „zdrojem moci“, ale protože umožnily svým vůdcům držet systém jejich moci pohromadě. Za různých okolností osobnosti klíčových vůdců, hlavní město nebo společné zájmy „sítě spojenců“ vytváří takovou středovou, centrální funkci. Co tyhle prvky mají společného, není tedy v tom, že jsou zdrojem moci, ale že vytvářejí „dostředivou“ funkci, která drží systémy moci pohromadě.

³¹ Ibid., 546–547.

³² Ibid., 547.

³³ Ibid.

Clausewitz tuto centrální funkci zdůrazňuje v kapitole 9 knihy VIII. Uvádí, že je výhodné omezit počet těžišť na co nejmenší počet. Vysvětluje, že zredukování nepřátelských sil do jednoho těžiště závisí na následujícím – na samotné politické spojitosti nepřítele, nebo jednotě samotné a za druhé, na situaci na válčišti a na tom, která z nepřátelských armád se tam vyskytne. Cituje: „*První zásada je: redukovat váhu nepřátelských sil na co nejméně těžišť, a pokud to jde, jen na jedno; úder proti těmto těžištím redukovat zase na co nejméně hlavních akcí, pokud možno na jednu; konečně u všech podřaděných akcí usilovat, aby zůstaly co nejpodřadnější.*“³⁴

Clausewitz, i když byl zastáncem výše uvedeného názoru (omezení počtu těžišť na pokud možno jedině), nezavrhoval možnost, že nemusí existovat pouze jedno specifické těžiště. Podstatná zůstává otázka, zda nepřítel je tak vzájemně propojen, že akce proti němu v jednom prostoru (oblasti) bude mít také rozhodující účinek i v dalších prostorech (oblastech).

Shrnutím výše uvedeného lze dospět k určitému závěru, který souhrnně charakterizuje základní a podstatné stanoviska Clausewitze k jeho teorii těžiště:

- *Clausewitzovo těžiště je „středisko síly a pohybu, na němž závisí celek“. Je to tedy střediskový bod, ne síla nebo zdroj síly a rozhodně to současně není ani slabost jako taková;*
- *těžiště lze najít pouze tam, kde existuje dostatečná „spojitost“ (propojenost) mezi různými částmi celého systému (struktury), který působí jako jednota;*
- *těžiště vytváří určitou dostředivou sílu, která má schopnost držet celý systém (strukturu) pohromadě. Úder na těžiště může „vyvést z rovnováhy“, nebo dokonce zapříčinit kolaps celého systému;*
- *Clausewitz rozeznával morální a fyzická těžiště;*
- *použití koncepce vyžaduje holistický přístup.*

Myšlenky Clausewitze o teorii těžiště se staly inspirativní pro celé generace teoretiků i praktiků válečného umění, kteří je s větším či menším úspěchem aplikovali přímo na bojišti. Za dobu posledních desetiletí se k podstatě tohoto konceptu obraceli američtí, britští a následně i alianční odborníci na operační umění.

³⁴ Ibid., 567.

V doktrinálních publikacích si teorie těžiště našla své jedinečné místo; v současnosti je jednoznačně považována za nejvýznamnější prvek operačního designu, který určuje zaměření operačních plánů, ukazuje cestu k naplňování cílů vojenských operací a dosahování požadovaného konečného stavu.

Koncept kulminačního bodu

„I když si musíme ve válce sebevíc cenit odvahy a neústupnosti..., přesto existuje hranice, za kterou je každé další setrvávání v bitvě možno nazvat jen zoufalou pošetilostí, kterou kritika tedy nikdy nemůže schválit. V bitvě ze všech nejslavnější, v bitvě u Belle-Alliance, vynaložil Bonaparte své poslední síly, aby docílil obratu v bitvě, když už žádný obrat nebyl možný, vydal všechno do halíře a potom utekl jako žebrák z bojiště i z říše.“³⁵

Kulminace, podle obecných doktrinálních zásad, představuje okamžik operace, kdy síly již nemohou úspěšně pokračovat v jejím vedení. Organizace tažení (operace) a jejich rozvržení do fází by mělo zajistit, že síly protivníka dosáhnou kulminace ještě dříve, než by mohly dosáhnout svých cílů a současně zajistit, že operace vlastních sil dosáhne svého cíle ještě před jakoukoli kulminací. Umění tkví v tom, aby cíle operace bylo dosaženo před dospěním ke kulminačnímu bodu. Při plánování operace by se tedy měly stanovit způsoby, jak urychlit kulminaci protivníka a současně jak zabránit kulminaci vlastních sil.

Pojem kulminační bod není ve vojenství pojmem neznámým. Pojetí teorie kulminace jako procesu a kulminačního bodu jako jeho vyvrcholení, je obdobně jako teorie těžiště ztotožňováno se jménem Clausewitze. Problematiku kulminace a kulminačního bodu pojednává v díle *O Válce* v knize VII (ÚTOK) v kapitolách „Kulminační bod útoku“ a „O kulminačním bodu vítězství“. Podle Clausewitze kulminační bod útoku je ten bod, kdy síla útočníka je podlomena a jeho nadvláda (převaha) je vyčerpána. K tomu uvádí: „Útočník si kupuje výhody pro mír, s nimiž se pak může vytasit při vyjednávání, musí je však na místě hotově zaplatit svými bojovými silami. Udrží-li se tato převaha, která se na straně útočnickově den za dnem zmenšuje, až k míru, pak je dosaženo účelu.“³⁶

³⁵Ibid., 202.

³⁶Ibid., 482.

Základ úspěchu v útoku vidí Clausewitz v celkové převaze fyzických a morálních sil. I když se síla útoku postupně vyčerpává, převaha útočníka, i když den ode dne menší, zajistí dosažení účelu, který Clausewitz vidí v dosažení míru. Na druhé straně, ztráta převahy nebo ztráta výhod, které útočník vlastní, může vést k selhání útoku, kulminace a dosažení kulminačního bodu. Clausewitz k tomu uvádí: *„Jsou strategické útoky, které vedly přímo k míru, ale takových je jen velmi málo a většina jich vede jen k bodu, kdy síly ještě právě vystačí, aby se udržely v obraně a očekávaly mír. Za tímto bodem již nastává zvrát, reakce; síla takové reakce je obvykle mnohem větší, než byla síla úderu. Tomu říkáme kulminační bod útoku.“*³⁷

Předvídaní kulminačního bodu přikládal Clausewitz schopnostem „jemného citu úsudku“ a byl si vědom, že v některých případech lze těžko zjistit, která z bojujících stran má převahu. Větší část diskuze o kulminačním bodu Clausewitz vede v kapitole *O kulminačním bodu vítězství*. Uvádí, že pochopení kulminačního bodu vítězství je složitější, protože v určitých případech není možno jednou zemí zcela porazit druhou, pokud se tato fakticky nezhroutí. K tomu píše, že je důležité pochopit vůli obyvatel země, která má být dobyta a hranice zdrojů před vstupem do války. Země, se kterou se útočník chystá bojovat, může být příliš silná, anebo je příliš obtížné ji porazit, nebo ji podrobit: *„Ne v každé válce dokáže vítěz úplně porazit protivníka. Často a většinou se dostavuje kulminační bod vítězství. Dokazují to dostatečné zkušenosti.“*³⁸

Clausewitz pojednává o jednotlivých prvcích (podmínkách), které pozitivně nebo negativně ovlivňují výsledek války. Tento fenomén byl pro teorii války již v minulosti velice důležitý a podle Clausewitze se o něj opíraly všechny plány polních tažení. Jsou to prvky, které zvětšují, nebo naopak zmenšují bojovou sílu a tím pohybují jazýčkem vah vítězství ve prospěch útočníka nebo obránce. Za základní příčiny zesílení jedné z bojujících stran (útočníka) Clausewitz považoval situace:

- nepřátelská bojová síla utrpí ztráty, a ty jsou obvykle větší než naše;
- nepřítel ztratí neživé bojové síly, jako sklady, zásoby, mosty atd., kdežto útočník takové ztráty nemá;

³⁷ Ibid.

³⁸ Ibid., 519.

- od chvíle, kdy vstoupíme na nepřátelské území, ztrácí nepřítel provincie, tedy zdroje nových bojových sil;
- útočník získává část těchto zdrojů, jinými slovy: je ve výhodě, protože žije na útraty nepřítele;
- nepřítel ztrácí vnitřní soudržnost a pravidelný pohyb všech částí;
- nepřítele opustí spojenci a na stranu vítěze se přidají jiní;
- protivník ztrácí odvahu, přičemž mu zčásti zbraň vypadává z rukou.

K příčinám oslabení útočníka Clausewitz poznamenává:

- je nucen obléhat nepřátelské pevnosti, ztékáť je nebo je pozorovat, anebo nepřítel, který prováděl totéž, dokud jsme nezvítězili, připojí při ústupu obléhací a pozorovací sbory k své armádě;
- od chvíle, kdy útočník vstoupí na nepřátelské území, mění se povaha válčiště, stává se nepřátelské; musíme je obsadit, nebo nám patří jen natolik, nakolik je obsadíme, a přece způsobuje celému mechanismu všude potíže, které nutně musí vést k oslabení jeho účinnosti;
- vzdalujeme se od svých zdrojů, kdežto protivník se k svým zdrojům blíží; to způsobuje zdržení v doplňování spotřebovaných sil;
- nebezpečí ohroženého státu přivolává jiné státy, aby jej chránily;
- protivník, vzhledem k velkému nebezpečí, které mu hrozí, vyvinuje větší úsilí, naproti tomu vítězíci stát ve svém úsilí polevuje.³⁹

Tyto výhody a nevýhody mohou podle Clausewitze existovat současně, mohou se různě setkávat, míjet, nebo si vzájemně odporovat. Clausewitzova polemika o těchto prvcích vyúsťuje v myšlenku, že *využitím vítězství, pokračováním v útočné válce se ve většině případů snižuje převaha, s kterou se začalo nebo která byla získána vítězstvím*. K tomu klade otázku: „*Co pohání vítěze, aby pokračoval v ofenzivě? Nebylo by lépe zastavit se tam, kde se ještě vůbec nezačala zmenšovat získaná převaha? I v případě, že chceme protivníka úplně porazit, musíme se smířit s tím, že možná každý krok kupředu oslabí naši převahu, z čehož však nutně neplyne, že by musela před protivníkem klesnout na nulu, protivník může padnout*

³⁹ Ibid., 520.

dříve, a dá-li se toho dosáhnout posledním zbytkem převahy, byla by chyba, kdybychom ji neuplatnili.“ Clausewitz vidí převahu ve válce jako prostředek a ne jako účel. Účelem je buď porazit nepřítele, nebo aspoň mu vzít část jeho území. Je ovšem *nutno znát mez, kam až převaha vystačí, aby nebyla překročena.*⁴⁰

Překračování této meze – kulminačního bodu, bývalo charakteristické v době před Napoleonskými taženými, kdy *„každé polní tažení skončilo tím, že se vítězná armáda snažila dosáhnout mez, kde se mohla udržet pouhou rovnováhou; u této meze pak skončil vítězný postup, nebyl-li dokonce nutný ústup.*“⁴¹ Kulminační bod vítězství se podle Clausewitze bude vyskytovat ve všech válkách, kde cílem nebude protivníková úplná porážka. Přirozeným cílem všech jednotlivých plánů polních tažení je tedy mezník přechodu z útoku do obrany. Překročení této meze vidí Clausewitz ve zbytečném vypětí sil, které nevede již k úspěchu, ale je to „zhoubné“ úsilí. Postupně začínají působit „mrvní síly“, kdy povzbuzení k odvaze a zpupnost obránce stojí proti sklíčenosti útočníka, který ztrácí převahu.

Clausewitz zde poukazuje na zdánlivý rozpor ve vztahu pokračujícího útoku a přechodu do obrany: *„Zdálo by se totiž, že dokud pokračuje útok, je tu ještě převaha, a protože obrana, k níž se přechází na konci vítězného rozmachu, je silnější formou války než útok, je tu tím menší nebezpečí, že budeme zčista jasně slabší než protivník...., často nastává největší nebezpečí zvratu ve chvíli, když útok poleví a přejde v obranu.*“⁴² I když Clausewitz považoval obranu za významnější než útok, v případě, že k ní dochází po dovršeném útoku, nemusí mít tato nad útokem převahu. Taková obrana již ztrácí z výhod, jako jsou využití terénu, uzpůsobení bojiště, přispění lidu a výhoda očekávání. Obrana, která je následkem určité ofenzivní akce, je oslabena ve všech těchto prvcích a tedy již nebude mít převahu, která jí původně příslušela.

Sama obrana tak přispívá k oslabení útoku. Clausewitz uvádí: *„... to, že útok se musí později změnit v naprosto nevýhodnou obranu, považujeme za hlavní jeho nevýhodu. A tím se tedy vysvětluje, jak se ponenáhlu oslabuje původní rozdíl v síle ofenzivní a defenzivní formy války.*“⁴³ Útočník, z pohledu Clausewitze tak může nabýt

⁴⁰SPIŠÁK, Ján. Teorie kulminačního bodu, 1. část. *Vojenské rozhledy* 1/2009, s. 61, ISSN 1210-3292.

⁴¹CLAUSEWITZ, Carl von. *O Válce*. Bonus A, Brno, 1996, s. 523. ISBN 80-85914-27-1.

⁴² *Ibid.*, 524.

⁴³ *Ibid.*, 525.

dojmu, že i přes faktickou vyčerpanost ještě nepociťuje důvody, aby se zastavil. Protože postupuje, může překročit kulminační bod, aniž to postřehne. Překročí mez, kterou kdyby býval zastavil ve správném momentu, skrze obranu by dosáhl úspěchu, tzn. rovnováhu. *Útočník tak dosáhne kulminačního bodu vítězství.*

Základní teoretický rámec, na kterém Clausewitz postavil teorii kulminačního bodu, byl poplatný době vzniku jeho díla, a tedy ne s každým tvrzením lze absolutně souhlasit, nebo jej doslovně chápat. Základy jeho operační teorie kulminace, kterou popsal ve svém díle, provázely vojevůdce a velitele po dobu dalších desetiletí a jsou trvale platné i v současnosti. Z pouček a úvah Clausewitzze lze učinit několik obecných závěrů, jež jsou v souladu se stávajícím doktrinárním pojetím kulminace:

- kulminační bod je charakterizován jako bod dosažen útočníkem nebo obráncem v čase a prostoru, kdy stanovené cíle nemohou být splněny a pokračování úsilí k jejich naplnění by významně zvyšovalo riziko neúspěchu anebo porážky. Tento bod je dosažen tehdy, když dochází k výraznému posunu poměru bojové síly;
- kulminační bod útoku je ten bod, kdy síla útočníka je podlomena a jeho nadvláda je vyčerpána;
- kulminace má využití jak v útoku, tak i v obraně, kulminační bod má význam z operačního i taktického hlediska. Uměním útoku na všech úrovních vedení války je splnění rozhodujících cílů útoku dříve, než tento bod byl dosažen. Naopak, uměním obrany je urychlit kulminaci útoku, rozpoznat její příchod a být připraven přejít do útoku, když (kulminace) nastane;
- ztráta výhod, které útočník vlastní, může vést k selhání útoku, kulminace a dosažení kulminačního bodu. Plánování operace by proto mělo zajistit, že její cíl bude dosažen před kulminací. Včasná identifikace kulminačního bodu dovoluje plné využití situace nebo plánování operační přestávky, s cílem vyvarovat se dosažení kulminačního bodu.

Pojetí těžiště a kulminačního bodu, stejně jako teorie operačního směru a rozhodujícího bodu, jsou zde popsány pouze v teoretickém základu, podle myšlenek obou autorů. Zahrnutí těchto operačních prvků, formou teoretického pojednání v nejvýznamnějších pracích obou myslitelů, kodifikovalo myšlenky Napoleonova způsobu válčení. Na tomto základě další generace vojevůdců a válečníků mohli rozvíjet vojenskou teorii, na které se podepsali oba teoretikové.

Způsob, jakým Antoine-Henri Jomini a Carl von Clausewitz tyto teorie interpretovali mezi evropskými vojenskými elitami, povýšil napoleonský model na vrchol válečnického úspěchu.

Kapitola 3

Průmyslová revoluce, prusko-německý a ruský model války

Industrializace společnosti způsobila revoluci ve vedení války a připravila půdu pro celkovou změnu v chápání vojenského umění a všech jeho součástí.

Nástup průmyslové revoluce

Počátkem 18. století začíná přechod od starých feudálních řádů do moderní éry novodobých státních útvarů. U všech evropských velmocí to vyvolává nutnost rozsáhlých změn ve vývoji vojenství – v taktice, zásobování, organizaci i technologiích. Starý monarchický politický řád přetrvává ještě další století, ale spíše v podobě než v podstatě. Z bitevního pole mizí kopí a objevuje se nová pěchotní mušketa. Nastává věk ukázněně vyrovnaných, lineárních bojových formací. Je zaváděno mobilní dělostřelectvo a brzy se stává hlavní bojovou smrtící zbraní, která může být použita v koordinaci s jízdou a pěchotou. A co je nejdůležitější, vznikají stálé armády s organizací a hierarchickými strukturami, téměř srovnatelnými s těmi současnými.

Napoleon přinesl do této rovnice nový revoluční prvek pro vedení války. Až do jeho nástupu lidské zdroje armády byly čerpány ze sociálně a ekonomicky nejméně užitečných skupin populace. Nejobyčejnější vojáci pocházeli z řad chudiny, jež neměla žádné dovednosti, nebo byli verbováni z venkovského obyvatelstva, které nemělo žádnou půdu. Dokonce i důstojnický sbor byl tvořen z řad druhých a třetích synů šlechty; první syn zůstával doma a odpovídal za správu panství rodiny nebo její obchodní zájmy. Loajalita těchto vojenských sil byla z velké části založena na pravidelné mzdě a tvrdé disciplíně.

Revolučním počinem Napoleona byl vznik nové armády na základě odvodu; vznikla masová armáda občanů. Do důstojnického sboru byli jeho příslušníci vybíráni pro svůj talent (a ideologickou věrnost) spíše než pro jejich sociální původ. Zatímco řada průmyslových a zemědělských inovací umožnila extrahovat stále větší množství pracovních sil z ekonomické základny bez vážného narušení chodu výroby, velikost

napoleonské armády by nebylo možné udržet, pokud veškeré sociální a ekonomické zdroje státu by rovněž nebyly mobilizovány pro válku. Začal úsvit věku moderního válčení.

Stará myšlenka loajality ke králi a pravidelnému platu byla v napoleonských armádách nahrazena loajalitou postavenou na národním vlastenectví, zažehnutém sociální revolucí. Napoleonovi to umožnilo vybudovat masovou národní armádu. Myšlenka „národa ve zbraní“, založena na národním vlasteneckém zápalu a obětování se ideálům revoluce znamenala, že všechny skupiny populace přispívaly k válečnému úsilí. Toto pojetí zajistilo rekrutaci a vybudování obrovské armády, založené na principu stálých kádrů a záloh, případně na náboru. Postupně i v dalších zemích národní ekonomika byla převáděna na podporu války, a v jistém smyslu soukromá kontrola zdrojů přešla pod kontrolu státu. Hospodářské struktury státu byly v případě potřeby povinovány produkovat lidské a materiální zdroje pro válku, a to i na úkor jiných aspektů hospodářského a společenského života.

Raná část 19. století od roku 1815 do roku 1848, byla dlouhým obdobím míru v Evropě s mimořádnou expanzí průmyslu. Rovněž Amerika, s výjimkou doby války s Anglií v letech 1812–1815 a Mexickou válkou v období 1846–1848, zažívala politický klid a fenomenální národní růst, až do vypuknutí občanské války. Vyzbrojování armád v tomto období bylo obecně zanedbáváno, mnozí si představovali stav trvalého míru. V polovině století dochází ke zvyšování napětí ve vztazích mezi světovými velmocemi. Vzniká intenzivní soupeření mezi Anglií a Francií, hlavně kvůli změnám v námořnictvu. Přejít z plachetnic na parní lodě má významný vliv na koloniální politiku obou soupeřů.

Druhá část století je rozkouskovaná krátkými obdobími míru a válek. Krymská válka, americká občanská válka, prusko-rakouská válka, prusko-francouzská válka, rusko-turecká válka, búrská válka a španělsko-americká válka, ty všechny představovaly dostatek příležitosti pro experimentování a testování nových zbraní a pro uvědomění si dopadu vědy a průmyslové revoluce na taktiku i strategii.

Historici často nazývají americkou občanskou válku (1860–1865) první skutečně moderní válkou. Pro ně byla prvním konfliktem, ve kterém byl maximálně efektivně využit nový potenciál, přinesený průmyslovou revolucí. Války se poprvé účastnila téměř celá populace na obou válčících stranách. Jejich vojenští představitelé ovšem sdíleli stejný vojenský výcvik, jako i základní koncepci o způsobu

budování a fungování armády. Vojenský výcvik, stejně jako taktika občanské války, byly zaměřeny na napodobování činnosti velkých armád, vytvořených Napoleonem. Jeho tažení vytvářely společné základy formálního vojenského vzdělávání i způsobu vedení války.

Velké konskripční armády vyžadovaly velkou průmyslovou a zemědělskou základnu pro nasazení, ošacení, ubytování a vyzbrojení vojáků. Nové prostředky organizace hospodářského života a zjevné zvýšení produktivity umožnilo uvolnit velké množství populace pro vojenskou službu, aniž by došlo k vážnému narušení hospodářství v národní válečné ekonomice. Nově vyvinutý systém železničních sítí umožnil přepravu vojenských sil, prostředků a zásob na podporu vojenských operací, a to v nebyvalém rozsahu. Podle některých názorů, železniční důstojník, který plánoval a realizoval plány nasazení, byl nejcennějším důstojníkem nově vytvářených profesionálních generálních štábů. Řada technologií oživených průmyslovou revolucí byla během druhé poloviny 19. století využita k vojenským účelům. Využití páry a elektřiny pro vojenské účely umožnilo mobilizovat armády a vysílat je do prostorů potenciálního nasazení s nebyvalou rychlostí. Industrializace dopravy a spojů umožnila rychlejší a objemnější distribuci vojenských sil a prostředků, která v době pěších pochodů či přesunů bojových jednotek za pomoci koňských spřežení byla nemožná.

K nejdůležitějším, pro svůj dopad na přípravu a vedení vojenských operací patřila železnice, která rozšířila rozsah bojiště. Průmyslové státy se staly závislými na tomto typu dopravy, protože moderní armády brzy přišly na možnost rychlého přesunu ohromného počtu mužů a materiálu na velké vzdálenosti po kolejnicích. Mobilita vojsk přepravovaných po železnici dramaticky vzrostla. Výsledkem těchto skutečností bylo, že civilní obyvatelstvo, které bylo produktivním základem pro válečnou mašinerii, se stalo přinejmenším stejně tak důležitým, jako válečný stroj samotný. Bylo to poprvé, kdy výrobní průmyslová základna a civilní pracovní síla se staly legitimními vojenskými cíli. Průmyslová revoluce zasáhla i do způsobu zásobování vojsk potravinami. Konzervované potraviny byly poprvé použity v malém množství již Napoleonem, později se staly zcela běžným produktem logistických schopností. Samostatným přínosem bylo zavedení telegrafu. Ten poprvé umožnil velitelům sborů a armád vykonávat taktickou kontrolu nad podřízenými jednotkami za jejich přesunu i na bojišti. Vynález telegrafu ulehčil ovládání a integraci velkých, často

roztroušených sil na bojišti způsobem, který dříve nebyl možný; velení a řízení armád do té doby bylo možné jen na vzdálenost vizuálního či zvukového kontaktu a zprávy byly předávány kurýry na koních.⁴⁴ Když telegraf byl použit ve spojení s železnicí, na bojišti bylo možné dosáhnout taktického a strategického překvapení. Za veškerými vojenskými aplikacemi ležela obrovská řada inovací, přivedených do života průmyslovou revolucí. K nejdůležitějším patřil nový tovární systém, hromadná výroba a používání strojů. To umožnilo produkci obrovského počtu vojenských zbraní, munice, oděvů a dalších výrobků pro účely války v nebývalém rozsahu. Vše mohlo být vyráběno v rychlejším pracovním tempu, protože stroje nevyžadují odpočinek a výrobu bylo možné prodloužit na celý den.

Poznatkem, který evropské mocnosti získaly z pozorování občanské války v Americe, bylo, že vojenská moc nutně vyžaduje dostatečnou průmyslovou základnu a přísun sil v rozsahu, který, s výjimkou krátkého období Napoleona, nikdy předtím nebyl tak mohutný. Konflikt byl svědkem vůbec prvního používání železnic a vodních cest, jako i obrněných lodí, plujících po rozsáhlých prostorech vojenských operací. Tím se měnila i taktika přesunu a nasazení velkých vojenských uskupení. Vývoj a použití nových prostředků dopravy zcela změnilo celou koncepci a strategii řízení armády. Občanská válka nabídla poučení, která mohla být kopírována a zobecňována v nadcházejících válkách v Evropě. Spolu se zkušenostmi a novou taktikou byl položen důraz na novější a moderní jednotky a na zvýšený význam týkající se přípravy bojiště a geografie. Cestou pozorování evropští pozorovatelé poznali význam pevné industrializované infrastruktury, která podporovala válečnou frontu. Severní Amerika ukázala světu, jak silný průmysl a podpora vojsk může kompenzovat srdatost, patriotizmus a další osobité vojenské kvality. Evropští lídři se učili z občanské války správné používání masových armád, železnic, telegrafu, obrněných lodí, dělostřelectva, doplňování a využívání zákopů. Vojevůdci, jako například generál Sherman, postavili koncepci průmyslové účinnosti nad tradiční pojetí vojenského jednání, s vírou, že dosažený konečný stav ospravedlní použité prostředky.⁴⁵

⁴⁴EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 34.

⁴⁵ZAPOTOCZNY, Walter. *The Impact of the Industrial Revolution on Warfare*[online]. [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: http://www.wzaponline.com/yahoo_site_admin/assets/docs/IndustrialRevolution.292125935.pdf

Kupodivu, žádná evropská mocnost nedocenila skutečnost, že průmyslová revoluce přinesla do života kvalitativní změnu v charakteru použití bojové síly. Výrazně se zvýšily „smrtící schopnosti“ nových zbraní. Přesto, když evropské armády zavedly jakoukoli novou zbraň, pošetile si udržovaly tradiční bojové formace jednotek i jejich lineární taktiku. Obojí přitom bylo fatálně zastaralé, jak vůči rozsahu, tak i smrtící palebné síle nových pěchotních a dělostřeleckých zbraní. Například, když Britové s konečnou platností zavedli kulomet do svých pěších útvarů, přidělili jej pouze jeden na prapor; spoléhajíc se na roli tradičního střelce, který v obraně měl poskytovat dostatečnou palebnou sílu. Ani jedna z evropských mocností neuznala, že změna kvality nových zbraní otevírá dveře pro útočné operace, které by se mohly stát běžnou praxí.

Tak jak průmyslová revoluce přinášela jednu inovaci za druhou, rostl i počet využitelných vojenských aplikací. Výsledkem tohoto růstu byl stav, kdy na počátku 20. století měly armády k dispozici obrovské množství kapacit pro zabíjení a ničení. Od konce občanské války do začátku první světové války probíhalo několik větších či menších konfliktů, za účasti alespoň jedné světové velmoci. Současně probíhaly i menší koloniální války. Tyto konflikty se staly popudem pro uplatnění vynálezů a technologií průmyslové revoluce, prostřednictvím nových zbraní. Časté, i když krátké války se staly pravými laboratořemi pro testování nových prvků destrukce. Mezi nejdůležitější vývojové trendy ve vojenských technologiích tohoto období patří úplné nahrazení děl s hladkou hlavní nabíjených zepředu (skrz ústí), novými typy děl s hlavní s drážkovaným vývrtem, nabíjenými zezadu. V průběhu 19. století byly vyvinuty spolehlivé závěry pro většinu druhů palných zbraní. Do roku 1890 všechny hlavní armády na Západě byly vybaveny tímto typem děla.

V roce 1884 byl Alfredem Nobelem vyvinut první bezdýmný střelný prach, stabilnější a silnější než jeho předchůdce, tzv. „černý prach“. Od roku 1914 se stal již standardní dělostřeleckou výbušninou. V roce 1888 byly vyvinuty hydraulické válce, které později byly využity u konstrukce bezzákluzových kanónů. Jejich účinkem došlo k výraznému zvýšení kadence, jako i zpřesnění střelby dělostřeleckých zbraní. Zavedení šrapnelů přidalo dělostřelectvu ještě více destruktivní síly. V roce 1884 americko-britský vynálezce Hiram Maxim vynalezl první, skutečně moderní přenosný kulomet s rychlostí střelby až 600 ran za minutu. Jeho devastující účinky se dostavily

velice záhy v řadě konfliktů; kadence palby byla obdobně vysoká, jako by ji vytvořilo 100 pěšáků před vynalezením této zbraně.

Rusko-turecká válka byla první válkou, ve které pěchota již byla jednotně vybavena moderními opakovacími puškami a dělostřelectvo moderními děly. V době vypuknutí Rusko-japonské války (1904–1905) bylo vedení nepřímé palby dělostřelectvem již standardní vojenskou praxí. Vynález zlepšených panoramatických mířidel, goniometrů pro měření úhlů, použití balonů pro řízení palby a využití polního telefonu umožnilo dělostřeleckým pozorovatelům řídit palbu na cíle, které dosud nebyly vidět. Obdobně rychlým tempem docházelo k implementaci vynálezů a moderních technologií i v jiných oblastech vojenství, ve vojenském námořnictvu a později i letectvu. Naftovými motory poháněné železné lodě signalizovaly konec éry dřeva a plachtoví. Pravidelné používání balonů pro vojenské účely předznamenalo myšlenku zavedení letectva a tím i nové dimenze válčení ve vzduchu. Průmyslová revoluce výrazně změnila tvář války a připravila Evropu na doposud nevídané vojenské dobrodružství.⁴⁶

Změna charakteru bojiště

Zkušenosti týkající se lidského potenciálu a průmyslové výroby nezapadly do ústraní u evropských vojenských mocností. Evropské armády začaly expandovat do rekordních rozměrů. Vytvářely ještě větší rezervní síly, které by mohly být mobilizovány v krátké době. Podle názoru vojenských představitelů tyto síly by sloužily k doplnění a zvětšení uskupení stálých sil, za účelem provedení rozsáhlého manévru – nasazení k boji.

Výsledkem těchto pokroků bylo, že oproti válkám 18. století, kdy polní armády zřídka překročily počet 150 000 mužů, Prusové v roce 1870 vtrhli do Francie s obrovskou armádou o počtu až 1 200 000 mužů. V důsledku tohoto početního nárůstu vzrostla rovněž šíře bojiště. Zatímco v době Friedricha II. Velikého byla roztažena na několik kilometrů, v době Prusko-Francouzské války v roce 1871 to bylo více než sto kilometrů. Použití zdánlivě nevyčerpatelných masových armád,

⁴⁶GABRIEL, Richard A. a Karen S. METZ. A Short History Of War. *The Evolution of Warfare and Weapons* [online]. Professional Readings in Military Strategy, No. 5. Strategic Studies Institute, U. S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, 1992 [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/gabrmetz/gabr0000.htm>

podporovaných celou ekonomickou mocí více a lépe organizovaných států, nasměrovalo válku, přinejmenším v Evropě, z omezených konfliktů dynastického období k neomezeným a nesmírně násilným konfrontacím, s cílem kompletního podmanění si nepřítele. Větší prostor činnosti vojsk a početný nárůst jednotlivých, často nezávislých akcí, snížil schopnost udržovat jejich pevné řízení. Zatímco až do 19. století bylo běžnou praxí evropských monarchů doprovázet a řídit svá vojska v poli, v následujících obdobích to již neplatilo.

Až do druhé poloviny 19. století nebylo patrné, že pokrok v komunikacích, dopravě a zbraňových technologiích nějak zásadně změnil způsob vedení války. Zdokonalení rychlopalných zbraní a děl a zvýšení jejich dostřelu umožnilo bránícímu se nepříteli získat rozhodující výhodu v palebné síle. Současně to ohrozilo úspěch útoku vedeného pěchotou; zejména čelní útok byl nemožný, s ohledem na devastující účinky palby, vedené jednotkami v obraně. Síla moderních zbraní výrazně zvýšila účinný dosah a letalitu a spolu s nimi i rozsah moderního boje. Nadále však upřednostňovala obranný boj a vyzývala k uskutečnění myšlenky rozhodující bitvy. Čím dál tím více mizely boky a křídla jednotek. Obklíčení či obejití nepřítele se stávalo nemožným; bylo nahrazeno poziční válkou, ve které útočící armády měly proniknout souvislou frontou. Bojiště, díky novým technologiím, se stalo rozsáhlejším. Pokud bitvě u Königgrätzu (Hradce Králové) v roce 1866 ještě vévodila strategie jediného bodu, zapojení mohutnějších armád a jejich expanze do většího prostoru ve Francii přinesly nové souvislosti. V letech 1870–1871 bylo svedeno mnoho jednotlivých bitev, které se navzájem ovlivňovaly, byly roztaženy v čase a prostoru; způsob vedení války překlenul Napoleonovu strategii jediného bodu.

„Zatímco v roce 1866 se všechny pruské armády pohnuly ke Königgrätzu téměř současně, v roce 1870 byla Německá frontová linie natažena na 100 kilometrů v prostorech shromáždění, aby se nakonec protáhla, jak vojska postupovala, až na vzdálenost 150 kilometrů. Porazit Francii vyžadovalo vytvořit čtyři samostatné směry bojů: Spicheren-Werth, Metz, Sedan a Paříž, z nichž každý představoval shluk menších bitev různé intenzity. To znamenalo, že bitva, místo toho aby byla svedena masovými armádami obou stran na jednom místě, stala se rozloženou do množství menších bojů v rozšiřujícím se geografickém měřítku. Výsledkem bylo, že [Helmuth von Moltke] čelil naprosto novému problému koordinování a řízení

*bojového úsilí, bitev takticky odloučených a rozptýlených v prostoru pro dosažení celkového cíle, kterým bylo porazit nepřítele.*⁴⁷

Mimo strategii k zásadním změnám došlo i ve způsobu vedení bojů na taktické úrovni. Jak se rozšiřoval jejich rozsah, geometricky rostly i hranice bojiště, dramaticky se snižovala schopnost velitelů řídit svá vojska. I když na bojišti bylo mnohem více vojáků než kdykoli předtím, tito se stávali neviditelnými. Aby se vyhnuli letální palebné síle nepřítele, museli zaléhat k zemi nebo se ukrývat v předem připravených krytech, okopech, zákopech a bunkrech. Boje začaly ztrácet jakoukoli vnitřní logiku a soudržnost, kterou kdysi měly. Ze směsi řízeného zmatku a chaosu v omezeném prostoru, trvajících jen několik hodin, nebo možná několik dnů, zůstávaly jenom nekonečným smrtícím rachotem v čase a prostoru, ovšem často bez konečného vítězství.

Moltke v roce 1858 napsal: „*Samotné zdokonalení pěchotních zbraní si vyžádalo změnu v taktice u všech druhů vojsk. Palebná síla čtyř pěchot předčí rozsah a destruktivní účinek výstřelu šesti librového děla.*“⁴⁸ Jak se prodlužovalo vzájemné zabíjení protivníků v duchu poziční války, bylo zřejmé, že souhrn taktických vítězství zcela jistě nebude ukazatelem výrazného úspěchu na strategické úrovni. Ačkoli tyto souvislosti zprvu nebyly zcela zřejmé, klíčem k jejich pochopení bylo vnímání změn charakteru vojenských operací. Ten se výrazně lišil v pohledu na operace konce devatenáctého a začátku dvacátého století. Příchod průmyslové revoluce načal erodovat klasický model evropské války a ve svém důsledku zásadně změnil základní paradigma (strategii jednoho bodu) způsoby, které byly zcela pochopeny až po první světové válce. Vznikla potřeba příchodu a existence „operace“, ve smyslu série taktických činností s jednotným cílem či sjednocujícím účelem. Jednotlivé bitvy ztratily svůj charakteristický ráz osamocených událostí a přerostly do směsice všezahrnujících sérií bojů, které se táhly přes celou šířku a hloubku válčiště. Bez určitého sjednocení by hrozilo, že „celkový boj“ by se rozplynul do spousty nekoordinovaných rvaček. Bylo tedy potřebné stanovit určitý rámec, ve kterém mohl být tento boj řízen a zvládnut.

⁴⁷SPIŠÁK, Ján. O strategii a operacích – stručný exkurz do historie vojenství. *Vojenské rozhledy*. (Czech Military Review), 2013, s. 147. ISSN 1210-3292.

⁴⁸ZAPOTOCZNY, Walter. *The Impact of the Industrial Revolution on Warfare* [online]. [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: http://www.wzaponline.com/yahoo_site_admin/assets/docs/IndustrialRevolution.292125935.pdf

Postupně došlo k poznání, že růstem velikosti armád, možnosti se rychleji přesouvat, nárůstem palebné síly a rozšířením prostoru operací, vývoj válčení se musí ubírat jiným směrem. Vznikla objektivní potřeba seskupovat taktické akce do větších a kompaktních celků - operací a tyto pak do samostatných tažení.

Strategie tak stála před výzvou, kterou bylo potřeba řešit komplexnějším způsobem. Potřeba koordinovat přesuny, manévry a hromadné údery roztažené v čase a prostoru (ale podporující jedinou sjednocující myšlenku), byla zhmotněna do specifického výrazu „*operace*“, jenž je uchován a používán dodnes. Shluky taktických akcí, seskupených v čase a prostoru, sledující svou vlastní jednotící myšlenku, ovšem podřízenou myšlence tažení, začaly utvářet jednotlivé operace. Uspořádání těchto taktických akcí a zachování jejich soustředění na cíl tažení, postupně formovalo oblast nové, zatím vzdálené a nepojmenované entity, operačního umění. Zatímco ještě v roce 1866 chápání války a tažení, ve smyslu vedení operací, se jevílo jako zbytečné, po roce 1870 se stávalo nezbytným.

Vojenská tažení již nebyla závislá na ročním období. Povahu operací čím dál tím více určovala jejich příprava a plánování na vyšších úrovních. Operace samotné již nebyly záležitostí vedoucí k jediné rozhodující bitvě. Jako komplex vojenských aktivit spojených v čase, prostoru a záměru, operace mohly být vedeny v horizontu již ne hodin či dnů, ale týdnů a měsíců. Jejich náplň mohla být tvořena manévry či přeskupováním jednotek, několika oddělenými boji, mohla vyžadovat změny ve velení, řízení či organizaci logistických opatření, to vše v rámci mezí značně rozšířeného prostoru a času. Protože vojenská teorie značně zaostávala za vojenskými technologiemi, reakcí většiny evropských vojenských teoretiků byly jejich stálé pokusy přizpůsobit metody Napoleona a výklad Clausewitze novým výtvarným industrializace. Zpočátku se takový přístup zdál vhodným, o čemž svědčily vojenské úspěchy Pruska a jeho generálního štábu v šedesátých a sedmdesátých letech 19. století.

Moltke a pruský generální štáb

Vývoj operační teorie v Evropě je úzce spojen s osobou německého polního maršála Helmutha von Moltkeho staršího, který v letech 1857–1888 působil ve funkci náčelníka generálního štábu. Nejdříve to bylo v pruském generálním štábu a po roce 1871 ve „Velkém generálním štábu“. Moltke v průběhu řízení činnosti této instance

formuloval, šířil a vštěpoval doktrínu válčení, která zajistila pruské armádě úspěchy, vyšší účinnost a schopnost vítězit v boji. Svým přístupem k válce zahájil moderní éru velení, řízení a správy ve vojenství. Byl prvním vojevůdcem, který zformuloval pojetí války, na systematickém, profesionálním a trvalém základu. Byl také vojenským intelektuálem a reformátorem, který usiloval o zlepšení v oblastech řízení, správy, organizace a vzdělávání pruské armády, jako prostředku ke zvýšení její efektivity. Vítězství nad Dánskem (1864), Rakouskem (1866) a Francií (1870–1871), která vyvrcholila sjednocením Německa, zdůraznila ohromující výhodu Moltkeho leadershipu, což pruskou armádu pozvedlo vysoko nad její protivníky.

Významnou roli při utváření Moltkeho myšlenek hrála také geografická poloha Pruska ve střední Evropě, obklopeného silnějšími velmocemi. Zabýval se sociálním a politickým dědictvím francouzské revoluce a rychlými technologickými změnami, které přinesla průmyslová revoluce. Nejnáléhavější strategickou otázkou, které stály tváří v tvář německé státy v devatenáctém století, byla otázka sjednocení. V polovině století němečtí lidé zůstali rozděleni do několika samostatných států, z nichž Rakousko a Prusko byly nejsilnějšími. Němci čelili dvěma otázkám: Za prvé, zda budou hledat sjednocení a tím se posunou směrem ke světové velmoci, srovnatelné s Británií či Francií, nebo zůstanou ligou provinčních států, spojených pouze jazykem a zvyky. Druhá otázka souvisela i s úvahou, kolem kterého státu se sjednotit; Pruska nebo Rakouska. Tyto možnosti diktovaly postavení a úlohu, kterou by Prusko hrálo ve střední Evropě i mimo ni.

Další komplikovanou úvahou pro strategické rozhodování Pruska byla jeho zeměpisná poloha, a to zejména nedostatek silných geografických dominant krajiny, na kterých by Prusko postavilo svou obranu. Prusko mělo potenciální soupeře ze všech stran: Rusko na východě, Rakousko na jihu, Francii na západě a na severu Švédsko, i když s upadajícím vlivem. Pouze Baltské moře chránilo severní přístupy Pruska, zatímco nedostatek dalších přírodních hranic ponechával zemi otevřenou invazi, zejména z východu. Geografie a soupeření s ostatními státy přinutily německé plánovače čelit extrémně obtížné bezpečnostní výzvě – možnosti války na dvou frontách.

Zdrcující porážka Pruska Napoleonovou armádou ve dvou souběžných bitvách u Jeny a Auerstedtu v roce 1806 odhalila podřadnost tehdejší nereformované pruské armády éry Friedricha II. Velikého, ve srovnání s tou, jež byla posílena

a transformována svobodou, energičností a národním odhodláním revoluční Francie. Napoleonův stát byl národem ve zbrani s obrovskými zdroji pracovní síly, kterému žádný z evropských monarchistických států nemohl zpočátku konkurovat. Navíc, odstranění starého režimu otevřelo cestu do vysokých vojenských hodností i dalším jedincům, nejen těm, kdo byli příslušníky šlechtické kasty. To byl impulz, kterému noví reformátoři v Prusku neodolali.

Pod vedením generála Gerharda von Scharnhorsta a polního maršála Augusta Neidhardt von Gneisenau Prusko reagovalo na francouzskou revoluci ve vojenských záležitostech změnou charakteru služby v armádě. Z dlouhodobě sloužících pravidelných sil přešlo na krátkodobou všeobecnou brannou povinnost, s následným závazkem povinné rezervní služby. Reformátoři rekonstruovali armádu prezentovanou věkem despotismu, do ozbrojených sil, které by mohly sloužit jako model pro národní armádu.⁴⁹

Souběžně s těmito strukturálními změnami došlo v Prusku k profesionalizaci důstojnického sboru. Ten byl proměněn v instituci, ve které znalosti, vzdělání a zkušenosti se staly prostředkem a podmínkou k povýšení. Na podporu tohoto úsilí Prusko založilo řadu nových škol a zdůraznilo nutnost průběžného vzdělávání vojenských profesionálů. Výsledkem těchto iniciativ bylo vytvoření vycvičené a dobře vedené stálé armády, podporované širokou základnou zkušených vojáků. Ti by mohli vytvořit dostatečně velkou sílu proti nepřítelům Pruska, ale ne natolik velkou, aby se stala zátěží pro omezené zdroje státu.

Moltke, jakmile se stal náčelníkem štábu, dohlížel na zlepšování vojenského náborového a vzdělávacího systému. S ohledem na plány budoucích možných válečných tažení byly zavedeny studie evropské politiky. To mělo za následek zdvojnásobení velikosti polní armády a další posílení schopností záložních sil. I když Moltke stavěl na základech položených svými předchůdci, adaptace pruské armády na přínos industrializace byla zásluhou jeho samotného. Uvědomoval si jaký obrovský vliv na strategii a operace měl rozvoj železnic a telegrafu jako prostředek pro mobilizaci, organizaci, přesun, soustředění a udržování velkých uskupení vojsk.

⁴⁹ HOLBORN, Hajo. The Prusso-German School: Moltke and the Rise of the General Staff. In: PARET, Peter, Gordon A. CRAIG a Felix GILBERT. *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton: Princeton University Press, 1986, s. 282. ISBN-10 9780691027647.

Moltke stratégem

Řada změn zavedených do života armády byla přizpůsobena úkolům hledání rozhodujícího vítězství. Moltkeho pojetí války zahrnovalo kombinaci rychlé mobilizace, přepravy, nasazení, pohybu a bojů do jednoho souvislého kontinua, jehož veškerým úsilím bylo přivést dostatečný počet vojsk v přesile do konečné rozhodující bitvy.⁵⁰ Jediným jeho cílem bylo vítězství nad protivníky Pruska prostřednictvím rozhodující bitvy, podle vzoru Napoleona. Moltke využil svůj generální štáb ke zdokonalení tohoto způsobu vedení války. Na konci roku 1857, kdy nastoupil do funkce náčelníka generálního štábu, velel pouze malé agentuře, která byla podřízena ministerstvu války, a které chyběla institucionální důvěryhodnost.

V následujících deseti letech Moltke pozvedl generální štáb do dominantní pozice v armádě a pod svým řízením institucionalizoval procesy, se kterými následně vedl moderní válku. Štáb proměnil v zručný nástroj, který kombinoval „flexibilitu a iniciativu na místní úrovni s přizpůsobením se společné operační doktríně a záměru vrchního velení.“⁵¹ Generální štáb, slovy Wilkinsona, se stal doslova „mozkem armády“.⁵²

Pruský Generální štáb byl zodpovědný za tvorbu plánů pro organizaci a mobilizaci armády a její mírový výcvik a vzdělávání. Jeho základní funkcí bylo plánovat a řídit budoucí války. Důstojník pruského generálního štábu, na rozdíl od důstojníků ostatních armád, byl víc než jen technickým poradcem. Štábní důstojníci byli nejen povinni nabízet své rady – to bylo jejich výsadou, ale co je významnější, také měli právo vydávat rozkazy ve jménu svého velitele. Generální štáb řídil strategické, operační a taktické válečné plánování pruské armády, vzdělávací instituce, historické studie a klíčové výcvikové aktivity, jako například štábní nácviky a válečné hry.

⁵⁰ PALAZZO, Albert. *From Moltke to bin Laden. The relevance of doctrine in the contemporary military environment*. Study paper no. 315. Land Warfare Studies Centre Canberra (Australia), September 2008, s. 14–15. ISBN 9780642296849.

⁵¹ ROTHENBERG, Gunther E. Moltke, Schlieffen, and the Doctrine of Strategic Envelopment. In: PARET, Peter, Gordon A. CRAIG a Felix GILBERT. *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton: Princeton University Press, 1986, s. 301. ISBN-10 9780691027647.

⁵² WILKINSON, Spencer. *The Brain Of An Army: A Popular Account Of The German General Staff* [online]. London Constable & Company Ltd. 1913, s. 39 [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <https://archive.org/stream/brainofarmypopul00wilk#page/38/mode/2up>

Každý z těchto úkolů se stal prostředkem pro šíření a vštěpování Moltkových nápadů. Generální štáb dohlížel i na publikaci *Militär-Wochenblatt* (Vojenský týdeník), časopis, který uváděl články o válečné historii. Štáb také sponzoroval vydávání knih, včetně série historických studií o pruských válkách. Moltke sám byl plodným autorem a častým přispívatelem časopisu, ve kterém publikoval některé ze svých známějších esejí. Byly to například *Verordnungen für die höheren Truppenführer* (Pokyny pro velitele velkých jednotek), které zůstaly základem myšlenek pro formování německých operací i v dalších desetiletích devatenáctého a dvacátého století.

Jedinečným byl Moltkeho postoj k roli důstojnického sboru. Příslušníky generálního štábu pečlivě vybíral přímo z absolventů promující třídy válečné akademie, která byla první moderní školou vyššího odborného vojenského vzdělávání na světě. Jakmile mladý důstojník dokončil svůj štábní výcvik, stal se účinným prostředníkem šíření Moltkeho pojetí války. Přijímal důstojníky jen s nejlepšími vyhlídkami a vyřazoval k plnění obvyklých plukovních povinností takové, kteří nespĺňovali jeho náročný standard. V souladu s německou praxí, všichni štábní důstojníci museli projít cestou vojenského profesionála podle nastavených milníků ve své kariéře; po celou dobu své služby střídavě pracovali na štábech a jednotkách v poli, čímž bylo zajištěno, že jejich myšlenky mohly cirkulovat napříč celou armádou.

Moltke nebyl velkým teoretikem, ale spíše pragmatikem, jehož myšlenky a dílo byly zaměřeny na to, jak nejefektivněji zničit vůli nepřítele odolávat. V „Pokynech pro velitele...“ mimo jiné konstatoval, že „*cílem války je implementace politiky prostřednictvím války.*“⁵³ Jeho postupy ztělesňovaly praktický způsob, jak toho dosáhnout pomocí technologických a organizačních nástrojů poloviny 19. století. Jak Moltke, tak později i jeho nejslavnější nástupce Alfred von Schlieffen, učili a procvičovali styl útočné války, kterou přizpůsobili věku industrializace.

Clausewitz vždy zdůrazňoval podřízenost strategie politice, dokonce i ve válce, avšak rovněž zdůrazňoval, že politika by měla být realistická: „*První povinností a pravidlem umění války je držet politiku od náročných záležitostí, které*

⁵³ROTHENBERG, Gunther E. Moltke, Schlieffen, and the Doctrine of Strategic Envelopment. In: PARET, Peter, Gordon A. CRAIG a Felix GILBERT. *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton: Princeton University Press, 1986, s. 298. ISBN-10 9780691027647.

jdou proti povaze války.⁵⁴ S tímto prohlášením Moltke souhlasil, dokonce šel ještě dále: „*Politické úvahy*“, napsal, „*mohou být brány v úvahu jenom do té míry, pokud nestanovují požadavky, které jsou vojensky nesprávné nebo nemožné.*“⁵⁵

Lze se domnívat, že rozhodnost v těchto slovech Moltkeho pramení z konstatování Clausewitze: „*Úlohou a právem válečného umění vůči politice je zabránit hlavně tomu, aby politika nežádala věci, které jsou proti povaze války, aby se nedopouštěla chyb z neznalosti účinků tohoto nástroje při jeho používání.*“⁵⁶

Moltke vojákem

Moltke rozvinul pojem „operativ“ ve smyslu štábních činností, které vztahoval k působnosti moderního generálního štábu. Je nutné poznamenat, že pojem nelze srovnávat se soudobou operační úrovní války. Jeho pojetí ve smyslu „*štábních operací*“ znamenalo spíše efektivní plánování mobilizace a pohybu vojenských sil, za účelem jejich koncentrace v daném prostoru a čase a provedení rozhodující a pro nepřítele zničující bitvy.⁵⁷

Klíčem k úspěchu pruských vojsk mělo být manévrování masovými armádami a jejich taktické zasazení po přesunu na železnici a využití prostředků komunikace (telegrafu). Z těchto důvodů, jak Isserson na počátku třicátých let 20. století poznamenal, Moltkeho intelektuální vliv stále patřil k epoše lineární strategie. Dokázal však využít přednosti manévru, aby porazil svého protivníka.⁵⁸ Přesto jeho rychlá vítězství, nejdříve u Hradce Králové v roce 1866 nad hůře organizovanými Rakušany, a později u Sedanu v roce 1870 nad Francií, v očích tehdejších evropských mocností prokazují správnost metod organizace prusko-německého generálního štábu a jeho systému vedení války.⁵⁹

Moltke pochopil zvyšující se palebnou sílu moderních zbraní v obraně. Jeho cílem bylo dosáhnout rozhodnutí ve válce spíše s operačními než taktickými

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ CLAUSEWITZ, Carl von. *O Válce*. Bonus A, Brno, 1996, s. 702. ISBN 80-85914-27-1

⁵⁷ EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 36.

⁵⁸ ISSERSON, Georgij S. *The Evolution of Operational Art*. US Army CAC. Fort Leavenworth, Kansas. Translated by Bruce W. Menning. 2013, s. 27.

⁵⁹ KRAUSE, Michael D. Moltke and the Origins of Operational Art [online]. *Military Review*, September 1990, vol. 70, no. 9, s. 28–44 [cit. 2015-05-05]. ISSN 0026-4148. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/540/rec/2>

prostředky. Jasně rozlišoval vztah mezi strategií, operacemi a taktikou, ačkoli ve svém díle *Über Strategie* (1871) odmítá přesné definování těchto jednotlivých pojmů. Moltke se v každém případě myšlenkově blíže posouvá k operačnímu umění. Na podporu tohoto argumentu Krause uvádí, že „*Moltkeho pojetí operačního řízení bylo počátkem operační úrovně války*“.⁶⁰ Meyer navazuje na předešlé myšlenky argumentem, že Moltke byl praktikem operačního umění, v tom smyslu, jak je chápáno v současnosti. Stanovil tři hlavní prvky operačního umění; jasně definovaný cíl nebo cíle pro tažení, výběr cílů, ke kterým operace bude směřovat a zvládnutí mechanismů operace, které jsou k dispozici.⁶¹

Moltke byl jedním z prvních, kteří pochopili, že bitva, tažení a válka měly odlišné, ačkoli příbuzné cíle. Jasně také vnímal, že žije v době rostoucí palebné síly. Zvýšená pevnost a odolnost taktické obrany proto činila nezbytným vyhnout se čelním útokům, alespoň na operační úrovni. Jeho receptem k dosažení tohoto bylo „*umfassen, einschliessen, vernichten*“, tedy držet, obklíčit, zničit. Moltkeho operační koncept zahrnoval rychlé nasazení vojsk podél vnějších operačních směrů, využívající železnici, pohyb a sbíhavý pochod oddělených prvků sil, s cílem jejich sjednocení na bitevním poli.

Jak uvedl, pochod má být oddělený, zatímco boj je koncentrovaný. První příchozí prvky sil by byly použity k poutání protivníka čelně, zatímco pohyb prozatím oddělených prvků sil by směřoval na jeho boky. Pokud činnost jednotky přímo přispěla k záměru tažení, pak tato činnost byla operační. V případě, že působení jednotky nemohlo ovlivnit průběh tažení, potom účinek byl taktický, bez ohledu na velikost akce.⁶² Jak Moltke sám napsal, „*Mnoho důležitých účelů války lze dosáhnout bez bitev – prostřednictvím pochodů, výběrů pozic, stručně řečeno, prostřednictvím operací*“.⁶³

Vítězství Pruska nad Francií v roce 1870 zdůraznilo kvalitativní dimenzi koncentrace sil. Moltkeho korespondence a zápisky odhalují význam, který přisuzuje

⁶⁰Ibid., 42.

⁶¹MEYER, Bradley J. *The Operational Art: The Elder Moltke's Campaign Plan for the Franco-Prussian War*. In McKERCHER, B. J. C a Michael A. HENNESSY. *The Operational Art: Developments in the Theories of War*. Praeger Publishers, Westport, CT, 1996, s. 29 a 43. ISBN-13: 978-0275953058.

⁶²ZABECKI, David T. *Operational Art and the German 1918 Offensives* [online]. Cranfield university, 2004, s. 34 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/handle/1826/3897>

⁶³MEYER, Bradley J. *The Operational Art: The Elder Moltke's Campaign Plan for the Franco-Prussian War*. In McKERCHER, B. J. C a Michael A. HENNESSY. *The Operational Art: Developments in the Theories of War*. Praeger Publishers, Westport, CT, 1996, s. 46. ISBN-13: 978-0275953058.

tomuto faktoru. Přínos koncentrace Moltke shledával ve třech aspektech. První spočíval v umožnění vysokého stupně operační flexibility. Pruský polní maršál to prezentoval svým rozhodnutím operovat dvěma armádami souběžně, jako například v případě bitvy svedené proti francouzským silám u Gravelotte v roce 1870.

Druhým aspektem je uváděna značná převaha v počtech, která v podání Moltkeho byla hlavní podmínkou pro vytvoření příležitosti k obklíčení nepřítele. Konečným hlediskem bylo to, že využití této převahy umožňovalo německým silám porazit svého nepřítele na bocích a křídlech.⁶⁴

Většina ohromujících vítězství byla připsána Moltkeho způsobu vedení války. Moltke sám sebe prohlašoval za žáka Clausewitze, jehož teoretické dědictví se stalo filozofickým rámcem pro vojenské představitele v Německu a později i ve Francii. Rovněž zaníceně studoval tažení Friedricha II. Velikého. Poznatky ze svého výzkumu v době, kdy byl náčelníkem generálního štábu pruské armády, využil k řízení válek způsobem, který úspěšně vedl ke sjednocení Německa. Jeho nesmírný vliv na vojenské myšlení rostl a tím, mimo jiné, i formoval budoucí plány německé armády k jejímu nasazení v první světové válce.⁶⁵

Počátkem 20. století německé pojetí války, s využitím výsledků průmyslové revoluce, bylo všeobecně přijato téměř všemi evropskými armádami, což vedlo k dalšímu rozkvětu vojenství i vojenského myšlení. Jakmile však evropské armády vyvinuly podobné typy zbraní a metody organizace, možnost vedení poziční vyčerpávající války rychle narůstala. Vojenská teorie ve věku parních strojů a telegrafu se ve skutečnosti stále více odtrhávala od skutečné povahy válčení. Tato realita byla potvrzena již několik desetiletí dříve, v podmínkách americké občanské války. Byla to první velká válka průmyslového věku, ovšem formovaná evropskými myšlenkami o způsobu válčení, zejména Jominiho.

Po roce 1870 a zejména po odchodu Moltkeho z pozice náčelníka generálního štábu, za přetrvávajícího vlivu napoleonského stylu válčení, došlo ještě k hlubší divergenci mezi schopnostmi moderních technologií a klasickou vojenskou teorií.

⁶⁴NAVEH, Shimon. *Pursuit of Military Excellence: The Evolution of Operational Theory*. Routledge; 1 edition, March 31, 1997, s. 36–37. ISBN-13: 978-0714647272.

⁶⁵TOVY, Tal. 1930s German Doctrine A Manifestation of Operational Art [online]. *Military Review*, May-June 2015. United States Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, Kansas, s. 59 [cit. 2015-09-15]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/1231/rec/4>

Evropští stratégové, jako např. německý polní maršál Alfred von Schlieffen, i nadále kladli důraz na ideologii jediné rozhodující bitvy. Pozemní válka zůstávala hluboce zakořeněna v klasickém stylu válčení, postavena na dvojdimenzionální linearitě strategie a taktiky. To vedlo k situaci vytvářející „*iluzi rozhodujícího napoleonského vítězství*“ a nakonec k vytvoření „*krize ve válčení*“.⁶⁶

Moltkeho genialita spočívala v jeho schopnosti definovat a prostřednictvím generálního štábu šířit po celé pruské armádě koncepci války, která využívala silných stránek lidové armády, pomohla vyřešit strategické problémy země a umožnila Prusku rozpoznat a vojensky využít možnosti rozvíjejících se technologií, přinesených průmyslovou revolucí. Úspěchy Moltkeho byly dalekosáhlé. Vojenské a politické výsledky jeho inovací byly naprosto zjevné v relativně snadných vítězstvích pruské armády nad svými rivaly a ve vytvoření sjednoceného Německa, jemuž Prusko dominovalo. Bez nadsázky lze konstatovat, že vzestup pruského generálního štábu a způsob jeho činnosti v jednotlivých oblastech byl jedním z nejdůležitějších vojenských pokroků devatenáctého století.

Německý přístup k válce

Německému operačnímu myšlení po odchodu Moltkeho dominoval Alfred von Schlieffen. Tento maršál byl bezpochyby jedním z nejoslavovanějších evropských vojevůdců konce 19. století, kteří, stejně jako jeho předchůdci, vyzvedávali strategický idealismus nad taktickým a technologickým realismem. Jeho proslulý plán boje na dvou frontách proti Francii a Rusku, vytvořený v roce 1905, měl řešit situaci, kdy Německo povede zničující válku na západě proti Francii a na východě proti Rusku. Vědom si síly moderní vojenské techniky, Schlieffen věřil v myšlenku dosažení vítězství podle stylu bitvy Římanů s Kartaginci u Kann: „*Základní podmínky pro boj zůstaly nezměněny. Zničující bitva může být v současnosti provedena podle stejného plánu, jaký navrhl Hannibal v dávno zapomenutých časech.*“⁶⁷

Hlavní myšlenkou jeho plánu bylo provedení manévru velkého rozsahu, při kterém by došlo k obejití a rychlému zničení protivníka. Oproti Moltkemu přijal

⁶⁶EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 38.

⁶⁷Ibid., 39.

opačný přístup, ve kterém strategii podřídil operacím. Podle Schlieffena dynamika operačního pohybu vojsk vpřed měla vytvořit těžiště a vyvrcholit úplným zničením sil nepřítele. Pojetí tohoto totálního a zničujícího boje kombinovalo jednotlivé oddělené bitvy a místa jejich provedení do jedné velké integrované společné operace, kdy mobilizace, nasazení a manévry měly proudit jedno za druhým. Toto pojetí boje je do současné doby známo jako „*Schlieffenův plán*“.

Naštěstí pro Německo, pokud Bismarck řídil diplomacii a národní strategii, generální štáb se nemusel obávat války na dvou frontách. Svou umnou diplomacií dokázal udržet německé oponenty ve vzájemné diplomatické izolaci. Avšak zatímco Bismarck usiloval ve svých válkách o rychlé vítězství, aby se předešlo intervenci dalších mocností, německé válečné plány spočívající na principech Schlieffena tento zásah mocností prakticky zaručovaly. Do roku 1914, osm let po odchodu Schlieffena do důchodu, Německo stále vlastnilo jen jeden základní válečný plán, a to i navzdory politickým okolnostem, které by stát mohly vtáhnout do války. To byl jeden z nejjasnějších ukazatelů nesouladu mezi strategickým a operačním myšlením.

Německo během první světové války poprvé (ale ne naposledy) čelilo koalici s většími zdroji, než samo vlastnilo. Ačkoli strategický rámec byl úplně odlišný, operační přístup se nikdy nelišil od vyzkoušených cest. Tradiční německé operační řešení bylo zaměřeno na dosažení rychlého vítězství, přičemž se zdálo, že generální štáb se nechce vyrovnat se skutečností, že je v dlouhodobé válce. Jak bylo poznamenáno, „*Generální štáb nebojoval čtyřletou válku, bojoval čtyři jednorocní války.*“⁶⁸

Při analýze německého vojenského myšlení té doby lze dojít k závěrům, že německá armáda již dlouho před první světovou válkou postupně se odvracela od myšlenek Clausewitze, nebo je zcela odmítala. To se týkalo některých jeho důležitých úvah, jako je například vztah mezi válkou a politikou, nebo že obrana je oproti útoku silnější formou války. Materialismus, glorifikace vědy a technologie a obdiv k bohatství a moci stále více nahrazovaly do té doby ceněné, tradiční německé humanistické hodnoty.

⁶⁸ZABECKI, David T. *Operational Art and the German 1918 Offensives* [online]. Cranfield university, 2004, s. 35 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/handle/1826/3897>.

Jak uvádí autor, důsledkem tohoto byl jednostranněji zaměřený a méně intelektuální důstojnický sbor. Zatímco důstojníci éry Scharnhorsta, Gneisenaua a Moltkeho byli kultivovaní muži s širokým rozsahem intelektuálních zájmů, generace vojáků na konci devatenáctého a počátku 20. století tíhla k technokratům. Značný podíl na této skutečnosti měla zejména Schlieffenova šablonovitá představa o způsobu vedení války.⁶⁹ Schlieffenův kritik a intelektuální rival, pruský vojenský teoretik Sigismund von Schlichting v roce 1897 varoval: „*Učení dneška vychází z napoleonských časů. Naproti tomu prostředky pro vedení války mezi lety 1815 až 1866 se změnily více a intenzivněji než za celých předešlých tisíc let. To vyžaduje zcela nové pojetí strategie, odlišné od Clausewitze.*“⁷⁰

Ve své knize *Taktische und Strategische Grundsätze der Gegenwart* (Taktické a strategické principy současnosti), Schlichting zdůraznil důležitost použití operačních (*Operativ*) manévřů k dosažení cílů války. Argumentoval také, že je nemožné vyhnout se bitvám, ve kterých je použito průlomu, a že nutnost kombinovat formy manévru, jakými jsou proniknutí a obklíčení, vyžaduje méně mechanistický přístup k velení. Schlichting identifikovat teoretický rozpor v evropském vojenském myšlení mezi mocí technologií, snižujícími se schopnostmi taktiky a přehnaným očekáváním strategie.

Friedrich von Bernhardi byl dalším německým nezávislým myslitelem, jehož spisy prokázaly jednoznačné pochopení operačních otázek. Bernhardi, k tomu poznamenal: „*Taktický a strategický význam záloh a význam operačního (operativ) prvku ve válce musí být podrobně posouzeny. Umění války počítá s časem a prostorem, které mají zřetelný reciproční účinek jednoho na druhé.*“⁷¹ Jeho prohlášení tak ukazuje jasnou představu o multidimenzionálním charakteru moderního bojiště, jako zřetelného odklonu od Napoleonovy strategie jednoho bodu.

Přesto, evropští vojenští myslitelé, například Vladimir Dragomirov v Rusku, Ferdinand Foch ve Francii a Schlieffen v Německu, soustředili svou energii na zlepšení ofenzivních technik Napoleona a Moltkeho, spíše než na jejich

⁶⁹ZABECKI, David T. *Operational Art and the German 1918 Offensives* [online]. Cranfield university, 2004, s. 36 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/handle/1826/3897>.

⁷⁰SCHNEIDER, James J. *The Structure Of Strategic Revolution: Total War and the Roots of the Soviet Warfare State*. New York: Presidio Press, Novato, CA. 1994, s. 170. ISBN-13: 978-0788158384.

⁷¹ZABECKI, David T. *Operational Art and the German 1918 Offensives* [online]. Cranfield university, 2004, s. 36 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/handle/1826/3897>.

revidování ve prospěch myšlenek defenzivy. Evans v této souvislosti cituje francouzského vojenského teoretika Jeana Colina, který poznamenává, že „*stále to bude napoleonská válka, ve které voják bude nalézat modely, které by měly inspirovat, oblasti o kterých by mělo být přemýšleno a ideje, které by měly být ve 20. století uplatňovány.*“⁷²

Jednou z pozoruhodných ironií bylo, že i přes viditelný růst destruktivní síly moderních armád industrializované státy Evropy se staly odolnými vůči porážce napoleonským stylem válčení. Tato skutečnost byla hlavním ponaučením, které vzešlo z americké občanské války. Pouze několik vojenských intelektuálů v Evropě vidělo tento boj jako obraz předznamenávající budoucnost války.

Takovou byla i bitva u Sedanu dne 1. září 1870, odehrávající se jako součást prusko-francouzské války, která významně formovala evropskou školu vojenského myšlení na konci 19. a počátku 20. století. Pruská vojska pod vedením pruského krále a později prvního německého císaře Viléma I. Pruského, zde porazila vojska Francie v čele s Napoleonem III., který byl v bitvě zajat. Nakonec to bylo krveprolití prvních třech let první světové války, které skutečně odhalilo, jak archaickou se tato škola stala, ve srovnání s vývojem masové války a využitím vojenských technologií.

Vývoj ruského přístupu k válčení

Podíl ruských a sovětských vojenských teoretiků i praktiků na rozvoji operačního umění je mezi vojenskou odbornou komunitou známou skutečností. Řada jejich myšlenek se stala zdrojem inspirace pro rozvoj specifických přístupů k vedení vojenských operací, zejména v Německu nebo Spojených státech. Na rozdíl od jiných krajin, v Rusku a pak v Sovětském Svazu se objevilo mnohem více významných jedinců, jejichž podíl na rozvoji operačního umění je vysoce ceněn i v současnosti. Mezi jejich největší přínosy patří formulování teorie postupných operací, rozpracování zásad boje a operací v hloubce a provedení hlubokých analýz k významu mechanizace a jejího využití při vedení moderních operací.

Jejich přínos byl zvláště významný, protože soustavně se zaměřovali na přípravu a vedení rozsáhlých operací, orientovaných na použití pozemních sil.

⁷²EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 39.

Zajímali se o myšlenkové propojení různých aspektů měnící se povahy operací. Vyprodukovali celou školu vojenských myslitelů, a to nejen jednotlivců, pracujících izolovaně od sebe. Položili pevný základ samostatné vojenské teorie, překlenující strategii, operační umění a taktiku do jednoho kontinua. Vytvořili systematickou historickou studii operací od doby Napoleona, aby pochopili, co ve vojenství se změnilo a proč. Výsledkem všech těchto aktivit se stalo poznání, že základním klíčem k pochopení nastalých změn je posun v chápání obsahu vojenské strategie a vyvíjející se povaha operací samotných, podle jejich cílů a charakteru.

Kořeny vzniku operačního umění v Sovětském svazu zasahují ještě do dob carského Ruska. Příznačnou v použití ruských ozbrojených sil se stala masovost, obrovské počty vojáků a jednotek, které umožňovaly vytvořit potřebnou koncentraci sil. Jak výstižně poznamenal Kipp, pro mnohé, zejména na západ od ruských hranic, to bezesporu evokovalo obraz jakéhosi parního válce, který svou tíhou a hybností by tlačil vojska nepřítele před sebou. Podle jednoho názoru, německému polnímu maršálovi a náčelníku císařského generálního štábu von Schlieffenovi to mělo způsobovat noční můry již dávno před první světovou válkou: „*Jednoduchý odhad, založený na velikosti stálé ruské armády, množství branců povolávaných v každém roce do vojenské služby a celkovém počtu obyvatel ruského impéria, dával hrubou představu o množství pušek a bajonetů, které by car mohl použít ve válce.*“⁷³

Navíc, v souvislosti s balkánskými válkami v roce 1912–1913 a zvýšenými aktivitami německé a rakouské diplomacie na Balkáně i v Turecku, snažícími se podkopat tradiční pozice Ruska, carská vláda přijala program pro přezbrojení ruských sil. V roce 1913 byl schválen program k posílení armády, který umožňoval navýšení počtu vojsk v míru i ve válce, nasycení vojsk dělostřelectvem, ženijními jednotkami, letectvem a přezbrojení na nové technologie. To byla další znepokojující záležitost, kterou Německo muselo brát v úvahu.

Podle nové Charty branné povinnosti se mohl dramaticky navýšit i počet ruských rekrutů. Byla zrušena omezující kastovní pravidla o přijetí uchazečů do vojenských škol (dříve mohli v některých školách studovat pouze zástupci šlechty), čímž se zvýšil příliv vysokoškolsky vzdělaných mladých lidí do ozbrojených

⁷³KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 1 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>

sil. Podle nepřátel Ruska tyto události měly představovat hrozbu změny vojenské rovnováhy na kontinentu. Podle nich ruské síly mohly mobilizovat sice pomalu, ale po zahájení bojových činností by působily jako onen pomyslný parní válec.

Mezi evropskými generálními štáby v té době převládal názor, že budoucí válka bude krátká, a tak tato hrozba Ruskem byla skutečná, i když ne bezprostředně závažná. Němci se domnívali, že na hrozbu by mohli odpovědět rychlým vítězstvím nad Francií dříve, než by mohli pocítit dopady působení početných ruských sil, přivedených na středoevropské válčiště. Německé důstojníky to vedlo ke snaze ovlivnit své rakousko-uherské protějšky, aby uskutečnili počáteční útočné akce, a tím snížili tlak na německé krycí síly, chránící Východní Prusko a Slezsko.

Program modernizace a expanze ruských sil vytvářel pro Německo jakési okno zranitelnosti, které, podle předpokladu německých důstojníků, by mohlo být otevřeno kolem roku 1917 (ukončení programu reorganizace a přezbrojení ruské armády). Svým způsobem to přispělo k posílení pocitu blížící se hrozby. Současně, obavy francouzských generálů a politiků, že ruské ozbrojené síly nebudou moci ovlivnit nasazení německých vojsk proti jejich vlastním útokům, vedly k naléhání o závazek k uskutečnění okamžitých útočných operací ruské armády, ještě dříve, než bude dokončena její mobilizace. V této souvislosti, mýtus ruského parního válce hrál svou zvláštní roli v utváření předválečné vojenské politiky a manévrové fáze první světové války.

Již na počátku 20. století ruské vojenské síly ztělesňovaly jeden z hlavních rozporů vojenských debat; nejasnosti v otázkách mobilizace a soustředění sil, jejich rozmístění a následný manévr. Mobilizace a soustředění, vzhledem k využití systému železničních tratí, byly od doby Moltkova vítězných tažení interpretovány jako klíčové k dosažení strategického úspěchu. Válečné plány, jež se staly doménou jednotlivých generálních štábů, zahrnovaly určení takových směrů operace, které by umožňovaly rozhodující soustředění sil proti těžišti nepřítele již v průběhu počáteční fáze války. Poloha a kapacita železničních sítí, kombinovaná s racionálním systémem jejich rychlého využití pro přesuny stálých i záložních formací, nabývala prvořadého významu. Manévr armádních skupin byl omezen pouze v rámci nejdůležitějších směrů operace, diktován procesem mobilizace a sítí železnic.

Soustředění sil a prostředků do prostoru válčiště bylo jedním z problémů industriální války a válečného plánování, které nejvíce znepokojovaly Ruský

generální štáb před 1. světovou válkou. Jeho důstojníci si byli dobře vědomi relativních nevýhod, se kterými se impérium potýkalo ve svém úsilí mobilizovat, shromažďovat a rozmísťovat své síly na počátku konfliktu. Ještě dva roky před zahájením první světové války ruské válečné plány spoléhaly na činnost krycích sil v počátečním období války, zatímco probíhala mobilizace. Na rozdíl od zaostalého Ruska, rozsah a hustota železničních sítí, vybudovaných v Rakousko-Uhersku a Německu, mobilizaci vojsk těchto impérií ulehčovaly.

Ruská armáda na přelomu století

Industrializace společnosti v polovině 19. století způsobila, že problémy spojené s koncentrací a mobilitou sil se staly mnohem složitějšími. Nové zbraně výrazně zvětšily šířku i hloubku bojiště, jako i svůj letální účinek. Rozvoj technologií umožnil mnohem rychlejší mobilizaci a přesuny vojsk do míst vedení operací. Tradiční definice strategie a taktiky, které byly chápány ve smyslu usměrňování a řízení sil na bojišti, manévrujících k rozhodujícímu sražení, se začaly hroutit. Proces industrializace měl dopad na všechny evropské armády, včetně carského Ruska. Mimo jiné, podnítl a vedl proces profesionalizace ve vojenství, zdůrazňující nutnost dokonalého zvládnutí nových zbraní a prostředků. Současně kladl větší důraz na otázky mobilizace, soustřeďování a nasazování sil. Obsahem strategických válečných plánů se stávaly i nejracionálnější a nejrychlejší způsoby, jak dostat osoby a materiál na válčiště.

Rusko po krymské válce zahájilo řadu vojenských reforem, které měly přetvořit způsob přípravy a vedení válek, kterých by se účastnilo v druhé polovině 19. století. Ruské ministerstvo války realizovalo svůj první plán mobilizace a nasazení již v letech 1876–1877, v průběhu války proti Turecku na Balkáně a Kavkazu. Zatímco válečné plány pro přesuny na válčiště a přes řeku Dunaj se ukázaly jako reálné, pro vedení operací byly nedostatečné; tažení proti Turkům uvízlo na sever od Balkánského pohoří. Tato krize upozornila na problém velení a řízení velkých uskupení vojsk za podmínek, kdy polní velitelé neměli nad jednotkami přímou kontrolu.

Pro Rusko nebylo snadné vstřebat všechny nepříjemné zkušenosti z války s Tureckem. Částečně to bylo výsledkem vysoké politiky, zahrnující členy carské rodiny, kteří nechtěli, aby jejich pověst byla poskvrněna. Na druhé straně to bylo také

důsledkem určitého názorového rozpoložení mezi významnými ruskými vojenskými mysliteli. Negativistou byl zejména generál Leer (na Nikolajevské akademii generálního štábu vyučoval strategii). Věřil ve věčnost principů a zákonů interpretovaných Moltkem a přezíral nedávné negativní zkušenosti na Balkáně. Ani jeho kniha o strategii, která na poli vojenství dominovala až do jeho smrti, či soubor jeho přednášek na Akademii, se událostmi z let 1877–1878 nezabývaly. Leer a jeho generace vojenských myslitelů se dívali spíše po didaktické pomůcce než evolučních konceptech a v době radikálních změn hledali pevnou doktrínu. Svečin, přední vojenský odborník carské a později i Rudé armády, takové přístupy odsuzoval coby zkostnatělé dogma: „*Tito úzce zaměření odborníci ztratili schopnost vidět válku jako společenský jev*“.⁷⁴ Podle Svečina však Leer naznačil ruským vojenským teoretikům určitý směr, jak pohlížet na moderní válku.⁷⁵

Když Rusko v roce 1904 vstoupilo do války s Japonskem, problémy války vyvolané industrializací dolehly na generála Kuropatkina (Alexej Nikolajevič) a jeho štáb v Mandžusku. Rusko mobilizovalo přes půl milionů mužů, kteří postupně museli být přepravováni tisíce kilometrů. Po počátečním nasazení a vedení operací bylo zřejmé, že Kuropatkin pochopil a správně použil koncept směrů operace, který měl zaručit včasný přísun sil na válčiště. To co nemohl zajistit, bylo efektivní velení a řízení jeho vojsk v poli. Válku v Mandžusku protrpěl hledáním vítězné bitvy, která by rozhodla celé ruské tažení proti Japonsku.

Japonci, použitím německé taktiky pruského generála a vojenského teoretika Sigismunda von Schlichtinga, tzv. „Auftragstaktik“, se naopak chopili iniciativy. Ohrožovali ruská vojska na bocích jejich sestavy a opakovaně je nutili opouštět bojiště po různé, ale bezvýhodné obraně. Japonští velitelé, než aby čekali na rozvinutí a zasazení svých jednotek do všeobecného útoku, nechávali je útočit na nepřítel z chodu, čímž mařili propracované plány Kuropatkina. Ruské zálohy pouze pochodovaly z jedné strany bojiště na druhou, a buď se neúčastnily žádné rozhodující akce, nebo byli tak vyčerpáni z pochodů, že jejich další aktivity byly neúčinné. V Mandžusku v bitvě u Mukdenu ve dnech od 20. února do 10. března

⁷⁴KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 3 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>

⁷⁵ Ibid.

1905 bojiště dosáhlo takových rozměrů, které předtím nebyly vůbec myslitelné. Boje pokrývaly území o šířce až 155 km a hloubce až 80 kilometrů.

Bitva byla jednou z největších pozemních bitev historie, jež se uskutečnily před první světovou válkou. Byla současně poslední a nerozhodnější hlavní pozemní bitvou rusko-japonské války, ve které dosáhli Japonci rozhodující vítězství. Na ruské straně bojovalo více než 340 000 osob pod velením generála Kuropatkina, proti útočící japonské císařské armádě o síle čítající více než 280 000 osob, v čele s maršálem Oyama Iwao. Zapojením více než 600 000 účastníků boje, to byla největší bitva od bitvy u Lipska v roce 1813, a také největší bitva moderní éry vybojována v Asii před druhou světovou válkou.

Tehdejší ruští teoretikové dospěli k závěru, že dopad technologií vyvolává radikální změny v myšlení i způsobu vedení války. Začali mluvit o novém, mezilehlém bodu mezi strategií a taktikou, mezi válkou a bitvou. Hledali novou terminologii, která by tuto mezilehlou úroveň zaplnila, pojmenovala a definovala tak rozsah bojů, již mnohem komplexnějších. Začali mluvit o *operaci*, která slučovala jednotlivé manévry a boje do většího kontinua.

Podle významného ruského vojenského teoretika A. Neznamova, ruské porážky na Dálném východu měly jednu základní příčinu: „*Nepochopili jsme moderní válku!*“⁷⁶ Tím se snažil demonstrovat potřebu nového přístupu k vedení války. Neznamov již v roce 1909 vystoupil na veřejné přednášce, kde identifikoval hlavní změny v umění vojenského leadershipu, pramenící z požadavků nasazení masových armád a dopadů průmyslové revoluce. Hodně z toho co uvedl, bylo převzato z německých zdrojů (zejména od Schlichtinga), ovšem prezentovaných v ruském kontextu. Neznamov předefinoval „řízení“ a „iniciativu“ tak, aby zdůraznil roli velitele ve vydávání rozkazů shora, v podobě jeho plánu činnosti. Iniciativa velitele měla být otázkou míry pochopení role jednotky v celkovém plánu a podřízenosti všech činností podle jeho potřeb.

Iniciativou již neměl být pokřik „hurá“ a nesmyslné vedení vojáků vpřed do boje, ale uplatnění odborných znalostí a dovedností k udržování vývoje útoku ve stanoveném směru. Řízení vojsk podle jeho názorů mělo zahrnovat

⁷⁶KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 4 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>

i zpětnovazební smyčku, aby velitelé, na základě včasných zpravodajských a situačních zpráv, mohli rozvíjet svůj plán. Dostupné technické prostředky řízení a komunikace ovšem nevyhovovaly požadavkům doby a prostoru, které příchod nových zbraní zásadně změnil.

Pozornost zaměřena k operacím, jako základnímu kameni moderní války, vyvolala značnou polemiku v ruských vojenských kruzích i uvnitř vlády ruského impéria. Kritikové starého ruského válečného stylu byli obviňováni z prezentování zahraniční, zejména německé nebo francouzské vojenské teorie, bez ohledu na ruské tradice. Sovětský maršál Boris Michajlovič Šapošnikov, tehdy student na Akademii generálního štábu, uvedl ve svých pamětech, že když ruský překlad Schlichtingovy práce byl v roce 1910 na akademii k dispozici, „*bylo zřejmé, že to byl profesor Neznamov, kdo přinesl německý pohled na operační umění.*“⁷⁷

Debaty ve vojenských kruzích měly v konečném důsledku dopad na způsob, kterým Rusko vstoupilo do první světové války v roce 1914. Pokrokoví kritici dosáhli toho, že byla přijata koncepce vrchního velení ozbrojených sil Stavka (hlavní stan vrchního velitele) a zasadili se o vznik mezilehlé vojenské instance – frontu. Ten měl zajišťovat řízení operací armádních skupin v dané oblasti válčiště. Nové ruské polní řády kladly větší důraz na účinnost smíšených sil, náhodná setkání pohybujících se sil s nepřítelem a manévr přesunem. Díky posunu v diplomacii a politice, ruské válečné plány změnily své těžiště ze strategie použití krycích sil na vedení ofenzivních činností, což bylo v souladu s pohledem Neznamova na rozhodnost počátečních operací. Do té doby platné ruské válečné plány „A“ (Austro-Hungary) a „G“ (Germany) ve svých návrzích nepočítaly s potřebnou koncentrací sil a prostředků proti žádnému z těchto nepřátel. Po zahájení války v roce 1914 ruské síly byly zasazeny do přímých útočných operací proti německým silám ve východním Prusku a rakousko-uherským silám v Haliči. Oba plány byly pozoruhodné z hlediska rozvážného rozptýlení a distribuci prostředků, avšak ruské síly nikde nedosáhly zdrcující převahy, která by přinesla rozhodující vítězství.⁷⁸

⁷⁷ ŠAPOŠNIKOV, Boris M. *Vospominania. Vojenno naučnye trudy* [online]. Moskva: Vojenizdat, 1974, s. 144 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <http://militera.lib.ru/memo/russian/shaposhnikov/index.html>

⁷⁸KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 6 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>

A tak, zatímco na akademii generálního štábu již byla studována operační úroveň, výsledky tohoto úsilí v počáteční manévrové fázi první světové války nebyly nijak znatelné. Ruská armáda nikde na frontových liniích nedosáhla potřebnou operační koncentraci sil, po které volali tzv. „genštábisté“, původně zkušení důstojníci carského generálního štábu, kteří přešli do řad Rudé armády. Koncentrace sil měla vystrašit nepřátele a uspokojit ruské spojence, k čemu však nedošlo. Podle generála Zajončkovského to bylo proto, že akademie generálního štábu byla odříznuta od zbytku armády. Její generálové byli sice profesori v uniformách, ovšem často neschopni velet. Vrchní vedení státu a armády nebralo jejich myšlenky vážně. Jejich nové koncepce se stávaly součástí „*Vojenského sborníku*“, coby určitých pokynů, ale ukázalo se, že s minimálním dopadem na tehdejší představitele generálního štábu i ministry války: „*Akademii nebyla věnována dostatečná pozornost ze strany generálního štábu. Akademie tehdy nebyla mozkiem generálního štábu a obdobně, generální štáb by jen těžko bylo možno kvalifikovat jako mozek armády.*“⁷⁹

Období Velké války, Ipění na starých tradicích

Otázky přípravy a vedení operací se rozšířily za hranice tradiční vojenské strategie, která již zahrnovala nový obsah, metody i úvahy. Nejdůležitější otázky se zabývaly způsobem sladění celého koncepčního rámce přípravy a vedení operací; jak se vypořádat se změnami v čase, načasování a tempu, v délce trvání, v podpoře, v rozsahu a operačním dosahu. Americký profesor historie John Shy k tomu poznamenal: „*Velká válka otřásla mnoha věcmi, ale žádnou z nich tak příliš, jako vojenskou teorii.*“⁸⁰

Paradigma evropské školy vojenského i operačního myšlení mezi lety 1914–1917 bylo pohlceno žářem palebné síly moderních zbraní na Západní frontě, vedoucím k milionům obětí u Verdunuana Sommě. Uznávaný britský vojenský stratég a myslitel generálmajor Fuller identifikoval důvod pro takové krveprolití, když poznamenal, že „*Němci kopírovali von Moltka, Francouzi se snažili zjistit, jak*

⁷⁹KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 6 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>.

⁸⁰EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 41.

*kopírovat Napoleona.*⁸¹ Teprve v posledním roce první světové války technologie a teorie v evropských armádách se začaly dramaticky sblížovat. Významným průlomem byl nástup přesné, nepřímé palby dělostřelectva. Ta umožnila simultánní ničení cílů napříč dvourozměrným prostorem bojiště a tím i podporu boje v hloubce.

Kombinace mnohem většího počtu sil a prostředků a větší palebné síly způsobila, že strategie jednoho bodu na válčišti ztratila svůj význam. K tomu, aby se velitelé vyhnuli letální čelní konfrontaci a využili koncentrace sil a prostředků a rychlosti nasazení, snažili se působit vojsky manévrem po bocích a do stran. Jejich myšlenka byla založena na čelním poutání nepřítelů a rozšíření úsilí na bocích, za účelem obklíčení nebo obejít nepřátelských vojsk. Tak byla strategie jednoho bodu zaměněna za strategii „prodloužených směrů“, po kterých se pohybovaly a působily jednotky. Tento vývoj, který byl již patrný v pozdějších fázích americké občanské války, našel své tragické vyvrcholení v první světové válce v zákopech na Západní frontě.

Jak rostla palebná síla, na pokrytí určitého území palbou postačovalo mnohem méně jednotek, než tomu bylo v minulosti. Armády se stávaly většími a tak bylo obtížnější je obejít nebo obklíčit. To bylo primárním problémem války, hlavně na Západní frontě. Po německém selhání na Marně již déle nebylo možné provádět obejít křídel a boků sestav vojsk, ty byly až příliš roztaženy do šířky. Jediným možným řešením pro obě strany se jevilo provedení taktického průlomu silně bráněného úseku frontu a poté využití úspěchu postupem do hloubky sestavy bránících se vojsk. Ale poté, co tyto úseky fronty byly zpevňovány do větší hloubky, takové průlomy se staly téměř neuskutečnitelnými.

Ani mobilita a přepravní technologie té doby nezaručovaly dosažení potřebné ochrany, rychlosti ani vzdálenosti, jimiž by mohl být uskutečněn úspěšný průlom obrany a jeho další využití do operační hloubky. Na druhé straně palebná síla obránce byla dostatečně schopna na to, aby zastavila, umlčela nebo jinak znemožnila jakýkoliv pokus útočníka o proniknutí do obrany. Němci, se svým tradičním důrazem na dosažení rozhodnutí cestou jediného odvážného úderu, měli

⁸¹ FULLER, Charles J. F. *The Foundations of the Science of War* [online]. London: Hutchinson, London, 1926, s. 25–26 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://usacac.army.mil/cac2/cgsc/car1/download/csipubs/FoundationsofScienceofWar.pdf>.

obecný sklon volit krátkodobá řešení. Podle toho své plány přizpůsobovali krátkodobému horizontu. V roce 1914 napadli Francii přes Belgii, s vědomím možného vstupu Británie do války, ale s předpokladem, že jejich tažení bude ukončeno dříve, než Británie zmobilizuje a bude moci reagovat. Obdobně v roce 1917 německé vedení se pustilo do neomezené ponorkové války, ačkoli bylo jisté, že tento krok vtáhne do války i Ameriku. Jejich předpokladem, nebo spíše zbožným přáním, bylo to, že ponorková válka přinutí vystoupit Británii z války dříve, než Amerika bude moci poslat své expediční síly do Evropy. Po odchodu Ruska z války v roce 1917, německé vedení také odmítlo myšlenku strategické defenzivy na Západě, současně s vyjednáváním míru, který by mohl uchovat německé zisky na Východě. Místo toho se rozhodli pro mohutnou ofenzivu, která měla zajistit vítězství jedním rychlým úderem, než americká armáda bude moci dorazit v dostatečném množství, aby ovlivnila dění na bojišti.⁸²

Jedním z nejschopnějších vojevůdců na bojištích první světové války byl německý generál Erich Friedrich Wilhelm Ludendorff. Typickým pro něj, jako i pro velkou většinu německých důstojníků té doby, bylo malé pochopení pro strategii. Jako praktik taktiky Ludendorff představuje mnohem komplexnější a protichůdný obraz, s určitými záblesky operační výjimečnosti. Ty zahrnovaly například jeho schopnosti při řízení tažení v Rumunsku a operace v roce 1917, které kulminovaly vítězstvími u Rigy nebo Caporetto. Bitva u Caporetta (známá také jako Průlom u Caporetta nebo dvanáctá bitva na Soči) byla významnou bitvou první světové války v období od 24. října do 18. listopadu 1917. Německé a Rakousko-uherské vojenské síly v ní rozdrtily italská vojska a posunuly frontu hluboko na italské území, až k řece Piavě. Itálie se přes rozsáhlou pomoc Spojenců z této porážky vzpamatovávala přes půl roku.

Zdroje k tomu uvádí: „*Mistrovským operačním úspěchem, jehož dosáhli Němci v obraně, byla operace pod kódovým označením ALBERICH. V dubnu roku 1917 jednotky skupiny armád bavorského korunního prince Rupprechta se stáhly ze 120 km širokého sektoru mezi Arrasem a Vailly-sur-Aisne. Němečtí vojáci plánovitě ustoupili dvacet pět až čtyřicet kilometrů do předem připravených pozicí na Hindenburgovu linii. Tento krok byl proveden s velkým utajením a rychlostí a zastihl*

⁸²ZABECKI, David T. *Operational Art and the German 1918 Offensives* [online]. Cranfield university, 2004, s. 40 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/handle/1826/3897>.

spojence nepřipravené. Operace zkrátila celkovou německou frontu až o 50 km a uvolnila třináct divizí, které byly přidány k německým zálohám. Zkrácení fronty dalo Němcům velmi silnou pozici, ze které mohli úspěšně těžit - vést obranu a současně se pokoušet vyjednat mír na Západě, s válkou unavenými Francouzi a Brity. Takticky a operačně by to mohlo dávat smysl, ale Ludendorffova strategická slepota a jeho víra v dosažení vojenského vítězství, prostřednictvím jediného odvážného zničujícího úderu, znemožnila pro něj přijmout takový výsledek. Takže, když Němci v březnu 1918 přešli do operační ofenzívy, jeden z jejich hlavních problémů byl způsoben výsledkem operace ALBERICH. V průběhu ústupu na Hindenburgovu linii Němci vedli strategii spálené země, aby v opouštěném prostoru nezůstalo nic, co by spojenci mohli případně využít. Nicméně, během ofenzívy MICHAEL o jedenáct měsíců později, německé jednotky musely útočit přes stejně rozervanou a neúrodnou půdu, kterou tam sami vytvořili“.⁸³

Německá armáda pod Ludendorffem změnila své myšlení do té míry, že taktika měla přednost před operačními úvahami a dokonce před strategií. Ludendorff sám vytvořil natolik přemrštěný důraz na taktiku, že všichni jeho velitelé na Západní frontě téměř zcela ignorovali operační úroveň. Přes zjevné Ludendorffovo odmítání této úrovně, německá armáda ve válce postupně uznala jádro válečných aktivit, které nebyly ani taktické ani strategické. Vše mezi mobilizací a bojem či porážkou protivníka spadalo do sféry operací, ve kterých velitel musel manévrovat svými silami napříč územím způsobem, aby mohl zahájit boj v nejlepších možných podmínkách.

K původnímu německému konceptu *Operativ* existovalo mnohem více aspektů, než jen pouhé manévrování a zajímání postavení před bitvou, činností typické ve válčení v předešlých desetiletích. Mnoho německých operačních rozkazů a štábních dokumentů v posledních dvou letech války již obsahovalo stanovení taktických a operačních cílů. Mnoho z vysoce postavených německých velitelů ve svých poválečných pamětech často používalo termín *Operativ* obdobným způsobem, jakým to činí velitelé v současné době. Podle jednoho názoru Ludendorff, věrný své taktice, ve svých pracích nikdy neměl použít slovo *Operativ*. Ačkoli jeho

⁸³ In: Wikipedia, the free encyclopedia [online]. St. Petersburg, Florida: Wikipedia Foundation, last modified on 5 May 2015[cit. 2015-06-03]. Dostupné z: [https://en.wikipedia.org/wiki/Alberich_\(World_War_I_German_operation\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Alberich_(World_War_I_German_operation))

pozice a odpovědnost v německé armádě z něj činily jednu z hlavních válečných postav s velkou rozhodovací pravomocí, „*jeho mysl a zaměření, přinejmenším na západní frontě, zůstaly dole v zákopech, na úrovni plukovního nebo divizního velitele.*“⁸⁴ Operační úroveň a operační myšlení měli formovat teprve jeho následovníci.

Jak proniknout obranou nepřítele

První světová válka ještě více prohloubila úvahy o vzájemných souvislostech válčiště. Bojové zkušenosti armád přesvědčivě prokázaly, že jednotlivé operace již neurčovaly výsledek celého tažení nebo války. Rozhodnutí se dostavilo jen jako výsledek postupných operací, spojených záměrem, prostorem, alokací zdrojů a společnými činnostmi vojsk. Bojové zkušenosti rovněž demonstrovaly krach strategie, využívající prodloužení operačních směrů; jakmile byl postup vojsk po bocích a křídlech bojové sestavy zastaven, protivníkovi zbývaly pouze dvě nepříjemné možnosti: Uskutečnit průlom nebo zaútočit v jiném prostoru.

Průlomy představovaly nelehký úkol, protože tvrdá škola zkušenosti učila, že bránící se síly mohly ustoupit zpět a takřka nedotčené se mohly spojit se zálohami v hloubce. Využitím relativně nepoškozené železniční sítě a zadní části svého prostoru mohly posílit nebo znovu připravit životaschopnou obranu v místech, jež byly později nazývány operační hloubkou. Na druhé straně útočník, který mohl získat pouze omezené taktické zisky za nepřiměřenou cenu, musel zastavit postup a připravit se pro následnou útočnou operaci.

Německý generální štáb začal hledat způsoby jak zdolat tyto obtíže, přičemž možností se ukázala být taktika infiltrace. Pojmenována po německém generálovi pěchoty Oskar von Hutierovi, byla to útočná taktika infiltrace nepřátelskou obranou. Útoky začaly krátkým a násilným bombardováním předních linií nepřítele, za účelem přemožení a demoralizace nepřátelských vojáků, umístěných v těchto prostorech. Používané byly granáty velké ráže, kombinované s náboji s otravným plynem. Cílem bombardování byly také prostory v hloubce obrany nepřítele, ničení nebo narušení silnic, ničení jednotek dělostřelectva a míst velení. To mělo zmást nepřítele a snížit

⁸⁴ZABECKI, David T. *Operational Art and the German 1918 Offensives* [online]. Cranfield university, 2004, s. 40–42 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/handle/1826/3897>.

jejich schopnost zahájit účinné protiútoky z druhosledových obranných postavení. Pro zajištění maximálního účinku přesné místa útoku zůstaly utajeny až do posledního možného okamžiku. Útoky vedly jednotky lehké pěchoty. Pokud to bylo možné, snažily se vyhnout přímému boji. Pokusily se proniknout dříve zjištěnými, slabými místy obrany nepřítele, ničit postavení dělostřelectva, místa velení, obejít a izolovat těžce bráněná postavení nepřítele v první linii. Za lehkou pěchotou následně postupovali další pěší jednotky až do síly praporu s kulomety, plamenomety a minomety, které byly výhodné při útoku na izolovaná, silně bráněná místa obrany. Do vytvořených průlomů pak vstupovaly další posily, které měly zlomit zbývající odpor obránců, čímž se celá nepřátelská linie brzy zhroutila. Útoky jednotek spoléhaly na rychlost a překvapení.

Zpočátku tato taktika fungovala dobře a s výraznými výsledky. Nicméně z důvodu jejího rozsáhlého používání nepřítel rychle vyvinul účinnou obranu. Rovněž, jako v případě tradičnějších hromadných útoků, záložní jednotky postupující za útočnými jednotkami musely udržet získaný prostor vůči nepřátelským protiútokům. Jedním z problémů bylo, že i když byl proveden takový průlom, země byla natolik zdevastovaná, že přesun záloh a materiálu byl značně obtížný. Nepřítel tak měl dostatek času na přeskupení. Tedy i s novou taktikou a relativně snadným použitím dělostřelectva útoky byly dříve nebo později zastaveny a k masivnímu průlomům obrany nedocházelo. I když bylo dosaženo určitých úspěchů, bylo to pouze v malém taktickém měřítku. O dosažení účinků v operačním měřítku v té době se nedalo uvažovat.

V průběhu války vstoupila na cestu rozvoje vojenského umění nová vlna představitelů západní vojenské kultury. Byli to zejména britští důstojníci Giffard Le Quesne Martel a Ernest Dunlop Swinton, kteří svými myšlenkami přispěli k intelektuálnímu posunu a novému myšlení ve vojenství. Oba měli výrazný podíl na rozvoji manévrové války, zavedení mechanizace a rozpracování koncepce použití obrněných vozidel ve válce. Martel se živě zajímal o použití tanků a považoval je za budoucnost válčení. V roce 1916 napsal článek „*Tanková armáda*“, ve kterém naznačil armádu složenou výhradně z obrněných vozidel. Názory obsažené v tomto dokumentu hluboce ovlivnily myšlení Fullera, který v té době tanky považoval jen

za užitečný doplněk pěchoty na bitevním poli. Martelův zájem o použití tanků přetrvával až do ukončení druhé světové války.⁸⁵

Swintonovi je přičítána zásluha, že jako první měl použít pojem „tank“, coby kódové označení pro první pásová obrněná bojová vozidla. Swinton ve své knize *Eyewitness* (Očitý svědek) líčí, jak v roce 1914 poprvé dostal náhlý nápad postavit tank. Je známo, že jeho přítel Hugh F. Marriott mu zasílal zprávy o vývoji techniky, která by mohla mít vojenské využití. V jednom zaslaném dopisu popsal Swintonovi stroj – traktor, který by mohl být užitečný jako transportní vozidlo. V té době, bez zjevné vyhlídky na válku, nápad se zdál být využitelný pouze pro účely dopravy. Později Swinton navrhl výstavbu neprůstřelného pásového vozidla, které by mohlo ničit nepřátelské kulometry.⁸⁶

Rokem 1918 byly téměř všechny zbraně, technologie či prostředky konvenčního válčení buď vynalezeny, nebo byly, zejména na západní frontě, v procesu zdokonalování. To se týkalo například dělostřelectva, tanků, bojových letounů, chemických látek a využití leteckého bombardování. Koncepční důsledky těchto zbraňových systémů byly dalekosáhlé a předznamenaly budoucnost konvenčních válek v nastávajících etapách 20. století.

První světová válka rovněž naznačovala možná řešení pro únik z patové situace, které se nabízely zvenčí prostorů válčiště. Jedním z nich bylo, že stát mohl mít k dispozici potenciálního spojence s obrovskými rezervami lidské síly, které by byly jazýčkem na vahách v hodině dvanácté. Druhým řešením bylo vedení útoku na nepřítele do hloubky podporujícího zázemí, a to buď nepřímo prostřednictvím pozemní blokády, nebo působením ponorek.

Další varianta byla založena na expanzi technologické inovace: Letadla mohla působit nad liniemi zákopů, zatímco obrněná vozidla mohla drtit, střílet a razit si cestu přes postavení nepřítele. Ale dříve, než kterákoliv z těchto inovací by mohla být použita s trvalým úspěchem v budoucí válce, teoretici a praktici vojenského umění museli pochopit, co se stalo a proč a jaké důsledky z toho plynou pro budoucnost.

⁸⁵ Citace. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, last modified on 13 September 2015 [cit. 2015-09-14]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Giffard_Le_Quesne_Martel

⁸⁶ Citace. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. St. Petersburg (Florida): Wikipedia Foundation, last modified on 26 August 2015 [cit. 2015-09-14]. Dostupné z https://en.wikipedia.org/wiki/Ernest_Dunlop_Swinton

V průběhu zvažování těchto proměnných, začali vytvářet nejen společnou terminologii, včetně nezákladnějšího chápání operačního umění, ale také společný koncepční rámec pro vedení vojenských operací.

Vojenští historici zmiňují nástup revoluce ve vojenských záležitostech již v první světové válce a dávají ji do souvislosti se zrozením moderního stylu válčení, existujícího na Západní frontě. Realita německých či spojeneckých ofenzív na Západní frontě v roce 1918 již vytváří počáteční kontury transformace vojenského myšlení – od lineární taktiky pěchoty, směrem k moderním operacím všech druhů sil, vedeným do hloubky sestavy protivníka.

Vojenská teorie, zejména teorie taktiky, se postupně více slaďovala s rychlým pokrokem v technologiích. Nové metody použití dělostřelectva, obrněných vozidel a bojových letadel, ve spojení s moderními způsoby činnosti vojenských jednotek se staly počátkem nástupu vitality a mobility boje na souši. V meziválečném období technologický a technický vývoj, jako i koncepční dědictví první světové války rázně měnily charakter evropské školy vojenského myšlení a tím významně napomohly rozvoji probouzející se operační teorie.

Kapitola 4

Operační teorie v Evropě v období 1918–1945

V období po 1. světové válce v Evropě došlo k intenzivnímu sblížení a sjednocování vojenské teorie s moderními technologiemi. Vývoj v oblasti mechanizace a motorizace vojsk, taktických metod a operačních technik pomohl přesunout umění boje do éry moderního průmyslového věku. Německý maršál Erich von Manstein k tomu poznamenal: „*V meziválečných letech byl pozemní boj osvobozen od zákopové paralýzy a pekla ryzí bitvy materiálu. Vedení vojenských operací bylo znovu povýšeno na umění.*“⁸⁷ S realitou těchto skutečností ve světě vojenství prvních desetiletí dvacátého století, se museli potýkat zejména sovětsí myslitelé. Pochopili, že rozvíjející se vojenská teorie a praxe vedla k situaci, v níž strategie celého národa ve válce se stala intelektuálním a organizačním kontinuem, spojujícím bojové linie s rozsáhlým podporujícím týlem. To znamená, že strategie byla tím, co řídilo stát v přípravě a vedení současné i budoucí války, zatímco vedení operací mělo vlastní identitu, zasluhující si samostatnou pozornost, ne však izolovaně od strategie a taktiky.

Sověti si uvědomili, že strategie, přesněji řečeno vojenská strategie, výrazně expandovala. Najednou zahrnovala celou řadu aktivit; plánování a přípravu na vyšších úrovních, řízení a prioritizaci zdrojů, stanovování cílů, jednoduše vše, co ústilo v přímé použití vojenské síly k dosažení státních (národních) cílů. Strategie se začínala podobat tomu, co současné doktríny pojmenovávají ve smyslu propojení cílů, způsobů a prostředků, za účelem dosažení politických cílů. Toto chápání, pokud bylo spojeno s rostoucí komplexností operací, pomohlo k nalezení mezery v tradičním pojmání strategie a taktiky. Někteří teoretikové zpočátku naplnili tuto mezeru pojmem „*velká taktika*“ či „*malá strategie*“. Němci po válce, pod stálým vlivem Sigismunda von Schlichtinga, po určitý čas si pohrávali s termínem „*Operativ*“, s jehož podstatou se ovšem podrobněji a trvaleji nezabývali. Pod vlivem různých

⁸⁷ ZIEMKE, Earl F. Annihilation, Attrition, and the Short War [online]. *Parameters*, March 1982, vol. XII, no. 1, s. 27 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/1982/1982%20ziemke%20annihilation.pdf>

okolností neviděli žádný rozdíl v dosavadním chápání vojenského umění, a proto i nadále považovali taktiku a strategii za přímo spojenou oblast.

Pokud jde o obecný rozvoj operační teorie, hlavním příspěvkem nejvýznamnějších teoretiků té doby bylo alespoň formální uznání existence operační úrovně. Formální uznání operační dimenze bylo založeno na opětovném poznání, že strategického vítězství ve válce již není možné dosáhnout jedinou zničující bitvou podle vzoru Napoleona nebo ideálu Moltkeho. To mělo být dosaženo vyšší manévrovostí jednotek, podpořených obrněnými prostředky. Těto myšlenky na počátku meziválečného období se chytla řada západních učenců francouzské a britské školy.

Francouzská škola navrhovala použití obrněných sil pouze jako podpůrného prvku pěchoty. Obrněné tanky spolu s pěchotou měly působit hromadně s cílem prorážet nepřátelské obranné linie. Ačkoli použití tanků bylo vnímáno jako zpátečnické, s ohledem na efektivitu v první světové válce, jejich role byla zmíněna v doktríně. Tato zahrnovala záměr zavedení manévrového prvku, aniž by bylo očekáváno zhroucení obrany nepřátelské pěchoty.

Britská škola tíhla více k mobilnějším a lehčím návrhům. Ty prezentovaly použití stejnoměrně mobilních jednotek pěchoty, dělostřelectva a ženistů, které měly nahradit jednotky jezdeckva. Tyto soběstačné motorizované oddíly sil by byly závislé na tancích pouze v případě zajištění průniku přes hlavní nepřátelské obranné linie. Dále by samostatně usilovali o porážku nepřítele tím, že by přerušovaly komunikační a zásobovací trasy tak, jak tomu bylo v předešlém století. Obě doktríny byly konfrontovány s realitou dvacátých let, kdy obrněná vozidla byla extrémně nespolehlivá, a nemohla být použita v déle trvajících operacích. Bylo potřeba docílit změny a taky došlo k pokroku. Hlavní myšlenkový proud v rozvoji teorie použití obrněných vozidel představovali britští teoretikové John Frederick Charles Fuller a Basil Henry Liddell Hart. Jak Fuller, tak i Hart již ve dvacátých letech se zabývali praktickými operačními aspekty manévru, spojenými s pronikáním a infiltrací mechanizovaných prostředků na bojišti. Rovněž řešili problematiku nepřímého přístupu, ovšem jejich představy v jejich vlastní zemi se neuplatnily. Operační úroveň byla oběma chápána v poněkud vágním pojmu *velké taktiky*.

Teoretizování o válce jak Fullerem, tak i Hartem, bylo zaměřeno převážně na strategii a taktiku a odráželo mezeru existující v anglicky mluvícím vojenském

světě, mezi oddělenými póly strategie a taktickým použitím sil.⁸⁸ Přestože nelze popřít význam myšlenek obou těchto vojenských teoretiků a jejich vliv na vývoj evropské vojenské školy, ani jeden z nich se důsledně nezabýval operační úrovní, jako samostatnou teoretickou entitou, tak, jak to učinili Sověti.

Rudá armáda a hledání nové vojenské teorie

Světová i občanská válka rozervali strukturu ruské společnosti a tím i starou carskou armádu. Ruští důstojníci však vybudovali bohatý fond zkušeností pro vedení moderní války. Někteří z nich, zejména ti, kteří vstoupili do Rudé armády jako vojenští odborníci, měli možnost rozvíjet teorii operačního umění na základě předválečných debat a zkušenosti z první světové války a občanské války. Tato možnost byla do určité míry produktem přístupu bolševiků k odborné kvalifikaci profesionálních vojáků a taky výsledkem ideologického závazku k ruskému nacionalismu, který přiměl řadu carských generálů nabídnout své služby novému sovětskému státu.

Na počátku první světové války, na základě předpokladu že bude krátká, ministerstvo války uzavřelo akademii generálního štábu a mobilizovalo fakulty i studenty. Nicméně, jak se válka vlekla, ukázalo se, že je třeba cvičit více důstojníků generálního štábu; instituce byla na konci roku 1916 opět otevřena. Část příslušníků fakulty a studentů se přestěhovala do Moskvy, kde se sovětská vláda pustila do organizování vlastní akademie generálního štábu. Podle I. A. Korotkova, první kroky sovětské vojenské vědy během občanské války byly uskutečněny skupinou vojenských odborníků, propojených s carským generálním štábem a jeho akademií. První sovětský profesionální vojenský časopis „Vojenství“ (Voennoe delo) uvedl články o vojenské doktríně od Neznamova, Svečina a P. I. Izmetěva; posledně jmenovaný byl autorem hlavní studie o významu hodnocení při přípravě a vedení vojenských operací.⁸⁹

Podmínky, které nastaly v letech občanské války, významně přispěly k rozvoji operačního umění. Zkušenosti ruských sil z bojů na východní frontě během první

⁸⁸EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 44.

⁸⁹KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 7 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>

světové války nikdy nedegenerovaly do formy totální linearitě poziciho boje v zákopech na Západní frontě. Bylo to výsledkem vzájemné spojitosti prostoru, značné délky fronty, a také hustoty relativně nižšího počtu sil a prostředků podél fronty. Na druhé straně, na rozdíl od fronty v Západní Evropě, to činilo problémy ve vytváření hluboce členěné obrany vojsk.

Rozpad staré armády, nejisté vyhlídky občanské války a zahraniční intervence vytvořily situaci, v níž nově vzniklá Sovětská republika musela uvažovat o vytvoření vlastních ozbrojených sil. Dělnicko-rolnická Rudá armáda, která vznikla v průběhu občanské války, zpočátku výrazně spoléhala na carské vojenské odborníky; při výchově velitelů, v personální práci i odborné přípravě. Do konce občanské války asi jednu třetinu všech jejich důstojníků tvořili příslušníci bývalé carské armády. Ve vysokých vojenských hodnostech byl tento poměr ještě vyšší, 82 procent ze všech velitelů pěších pluků, 83 procent velitelů divizí a armádních sborů a 54 procent velitelů vojenských oblastí byli bývalí carští důstojníci. Utužování tohoto spojení mezi novou bolševickou vládou a carskými vojenskými odborníky však nebylo snadné.

Lenin a jeho nový komisař Trockij (vrchní velitel bolševické armády během ruské občanské války), kteří viděli vhodnou příležitost ve využití zkušeností bývalých carských důstojníků, však čelili kritice levicových kritiků, kteří pochybovali o jejich loajalitě. Aby je umlčel, v březnu 1918 k tomu Trockij napsal: *„Potřebujeme skutečné ozbrojené síly, postavené na základě vojenské vědy. Aktivní a systematická účast vojenských odborníků v celé naší práci je proto věcí zásadního významu. Vojenským odborníkům, v otázkách výstavby armády, musí být čestně a poctivě zaručena možnost uplatnění jejich pravomoci.“*⁹⁰

Během následujících měsíců byl v mladém Sovětském státu vytvořen Hlavní štáb, zahájeno vydávání publikace „Vojenství“, založen vojensko-historický výbor ke studiu zkušeností ze světové a později občanské války a začala se budovat nová Akademie generálního štábu. Někteří carští vojenští odborníci sice přešli na stranu nového zřízení, ale systém politických komisařů, v některých případech zadržování příbuzných těchto odborníků a příliv stranických kádrů do armády, držely počet

⁹⁰KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 8 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>.

takových přesunů v přísných mezích. Navzdory tomu, v průběhu občanské války tyto důstojníci se ukázali být velmi důležitým prvkem Rudé armády.

Michail Nikolajevič Tučačevský, přestože dříve carský důstojník (později temperamentní velitel 5. armády), měl zpočátku rovněž výhrady k této skupině důstojníků. Považoval je, s výjimkou důstojníků vzdělaných po roce 1908, za zcela nepřipravené pro moderní válku nebo zvláštní podmínky občanské války mezi společenskými třídami. Prohlašoval, že „*je nutné vytvořit komunistické velitelské kádry.*“⁹¹

Tučačevský ovšem, tak jak se rozsah bojů a kvalita nepřátelských sil zlepšovaly, svůj názor změnil. Při vysvětlování proher, které jako velitel utrpěl v roce 1920 při květnové ofenzivě Západního frontu proti „Bílým Polákům“, ukázal na nedostatečnou štábní podporu, které se mu dostávalo na úrovních divize, armády i frontu. Koncem občanské války Sergej Sergejevič Kameněv, sám genštábilista a vrchní velitel ozbrojených sil sovětské republiky, popsal nový vztah, jako jednu z kombinací, ve které se spojili komunisti a genštábisté, aby vytvořili perfektní velitelský tým. Jedním z nejlepších příkladů takové kombinace byl například Michail Vasiljevič Frunze, který z politického komisaře se stal nakonec velitelem Rudé armády.

Genštábisté pochopili nejnaléhavější potřeby nové armády dělníků a rolníků. Neznamov nastavil bezprostřední cíl vzdělávání důstojníků v Rudé armádě – dát jim schopnost jednat v boji. Základní vzdělávání mladých důstojníků mělo spočívat ve výuce jednotné taktiky, aby se mohli stát „dobrymi vykonavateli“ rozkazů. U důstojníků na operační úrovni si cenil kreativitu. Přístup Neznamova měl tři konkrétní důsledky, které později formovaly důstojnický sbor Rudé armády. Za prvé, jednotná taktika kladla velký důraz na bojové drily, jako způsob reakce na vývoj taktiky. Za druhé, zdůrazňovala šíření jednotných taktických postupů pro všechny druhy sil, k tomu, aby činnost vojsk na taktické úrovni byla stejná. Za třetí, ustanovil konkrétní požadavek vzdělávat vysoké důstojníky ve vedení operací. Kreativita na této úrovni byla obzvlášť ceněna.

⁹¹ TUČAČEVSKÝ, Michail N. *Izbrannie proizvedenia* [online]. Moskva: Voenizdat, 1964, s. 27–29 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <http://militera.lib.ru/science/tuhachevsky/index.html>

Spojení rudoarmějců s příslušníky vojenské akademie vytvořilo příznivé prostředí pro vývoj operačního umění. Zkušenosti z občanské války uvedly do pohybu proces hodnocení. Orientace marxistické ideologie sloužila jako mocný stimul, zatímco Akademie generálního štábu poskytovala zaměření, vojensko-historické pohledy a profesionálně odborné posouzení rozdílných zkušeností.

Je zřejmé, že sovětské zkušenosti z občanské války byly kvalitativně odlišné od těch z první světové války, ať už na Západní nebo na Východní frontě. Pokud carská armáda trpěla ekonomickou zaostalostí starého Ruska i trvalou ropnou krizí v roce 1915, která radikálně snížila její bojové schopnosti, Rudá armáda musela čelit naprostému rozpadu národního hospodářství – revoluce, občanská válka a mezinárodní bojkot, v kombinaci se zahraniční intervencí, to vše podkopalo hospodářský život státu. Odpovědí režimu byl válečný komunismus, tak trochu sociální utopie a současně forma kasárenského socialismu, ve kterém všechny zdroje byly organizovány pro potřeby masové armády, vybavené nejzákladnějšími nástroji průmyslové války – puškami, kulomety a polním dělostřelectvem.

Občanská válka byla pozoruhodná také z důvodů řady politicko-geostrategických rysů, které měly hluboký dopad na povahu boje. Za prvé, v každém slova smyslu to byla občanská válka, ve které ani jedna ze stran nehodlala ustoupit ani o píď. Rusko, ve kterém bojovali rudí, bílí a zelení, by mohlo být popsáno jako několik ostrovů měst v moři rolnických vesnic. Města se vyprazdňovala, když spojení mezi nimi a venkovem se hroutilo. Oddíly Rudých se přeháněly po chudých vesnicích, drancovaly obilí a rekrutovaly vojáky. Teror Rudých i Bílých stoupal v rozsahu a intenzitě. V té době bylo obtížné rozlišovat mezi bojovníky a bandity. Armády Rudých i Bílých byly notoricky nestabilní s trvalým problémem dezerce. V roce 1920, když se Tuchačevský připravoval k ofenzivě na Západní frontě, Komisaríát války nemohl najít více dalších vojáků na podporu operací. Proto zavedl kampaň k získání 40 000 dezertérů z obcí v regionu zpět do služby. Během měsíce bylo na Západní frontu „navráceno“ až 100 000 dezertérů; jejichž přítomnost však zatížila zásobování i výcvikové možnosti. Takové posily v útoku nakonec vůbec nebyly stabilní a jejich snahou, při prvním náznaku blížící se katastrofy, bylo zmizet.

Druhou realitou občanské války byla skutečnost, že bolševici kontrolovali centrální území kolem Moskvy, kde se jim podařilo udržet efektivní, i když v rozsahu částečně omezený železniční systém. Ten jim vcelku úspěšně umožnil používat

vnitřní komunikační směry. Oproti tomu armády Bílých bojovaly na periferii Ruska, v zemích často obydlených neruským obyvatelstvem, které nemělo velký zájem o oživení centralizovaného ruského státu. Přítomnost těchto armád na periferii, zejména v jižním Rusku, Kubáni a na Sibiři znamenala, že operace byly často prováděny v oblastech „zaostalých“ pro vedení vojenských akcí. O to však větší byla možnost provádět různé manévry na úkor pozicních forem válčení.

Tato situace, ve spojení s nízkou hustotou sil, neúčinností logistických služeb a nízkou bojovou stabilitou, vytvářela podmínky pro manévrovou válku. Podle Tuchačevského by nebylo neobvyklé, kdyby operace každé ze stran byly vedeny na šířce až 640 km, zatímco jejich hloubka by dosahovala stejných rozměrů. Nestabilita prostoru v hloubce, ve vojenském a politickém významu znamenala, že úspěšný útok, pokud mohl být zachován jeho dynamický průběh, by často vedl k drtivé porážce nepřítele a rozkladu jeho systému.

Manévr v tomto případě nabíral podobu beranidla sil působícího přímo na nepřítele, v naději, že jej zmate a demoralizuje. Tento operační přístup by bylo správné charakterizovat jako pokus nahradit mobilitu za manévr, protože Rudá armáda postrádala buď štábní prostředky, nebo komunikační zařízení k udržení nezbytného velení a řízení pro provádění složitějších manévrů, které by mohly vést k obklíčení a zničení nepřátelských sil.

Jedním z nejzřetelnějších prvků vývoje občanské války byla obroda jezdeckva jako druhu bojových sil. Ruská jízda v průběhu první světové války příliš nevynikla. Nyní, za podmínek občanské války, opět našla své místo jako bojová součást manévrové války. Lojalita Donských kozáků a podpora ze strany mnoha vyšších velitelů jezdeckva daly Bílým značnou počáteční výhodu v použití těchto sil. Trockého slavná výzva „*Proletáři na koně!*“ zahájila proces vytváření „rudé jízdy“. Sovětské jednotky jezdeckva byly vytvářeny již od začátku války, nicméně větší pozornost byla věnována výstavbě jezdeckých oddílů k plnění průzkumných úkolů a zajištění nově formovaných pěších divizí. Jezdeckvo, organizované do samostatných brigád a divizí, bylo postupně formováno do sborů a později armád.

Používání vzdušných prostředků, které umožňovaly účinný průzkum k rozsáhlým jezdeckým výpadům, neušlo pozornosti ani Rudé armády a stalo se důležitou součástí její vlastní koncepce strategického jezdeckva. V listopadu 1919 Revoluční vojenský výbor Sovětů nařídil vytvoření „koňské armády“ pod vedením

generála Semjona Michajloviče Buďonného, bývalého poddůstojníka v carské armádě a později velitele jízdního sboru. Koňská armáda byla původně složena ze tří jízdních divizí, praporu obrněných vozidel, letecké skupiny a vlastního obrněného vlaku. Později byly přidány další dvě jízdní divize a také nezávislá jezdecká brigáda.

Základními jednotkami armády byly její jezdecké divize, vyzbrojené puškami, šavlemi, revolvery a ručními granáty. Každá divize měla také 24 kulometů Maxim vz. 1910, namontovaných na tzv. „tačanky“, což byly koňmi tažené lehké kolové bryčky. V praxi jejich počet byl často dvakrát nebo i třikrát vyšší. Nejúspěšnější velitelé používali tyto zbraně k vedení soustředěné palby. Každá divize měla rovněž své vlastní dělostřelectvo, tři baterie lehkých polních děl a jednu baterii houfnic tažených koňmi. V útočných operacích se stávalo běžnou praxí přiřadit „motorizovanou pěchotu“ ke každé z jezdeckých armád. Tato síla činila asi jeden prapor pro každou jízdní divizi, v počtech to znamenalo 1000–1300 mužů, 18 kulometů a zhruba 200 kolových vozů.⁹²

Rudá jízda se rychle stala zdrojem pro legendy. Legendy se později změnily na oficiální mýtus, zejména když Buďonný, Vorošilov a Stalin vytvářeli svou vlastní historii, aby se hodila jejich kultu osobnosti. Ještě deset let po občanské válce bylo možné nabízet odůvodněná objektivní hodnocení přínosu koňské armády a strategického jezdecktva, podle toho, jak byly aktivní v sovětských operacích na různých frontách občanské války. Strategická jízda opakovaně hrála roli úderné síly zasahující hluboko do týlu nepřítele, která narušovala jeho systém velení a řízení a demoralizovala jeho síly.

Úspěch Rudé jízdy byl základem pro jednu z nejvíce kontroverzních a často zkoumaných operací občanské války. Západní front Maršála Tučačevského při všeobecné ofenzívě v červenci a srpnu roku 1920 udeřil na Poláky za Vislou, aby ohrozil Varšavu. Pilsudského vojska však provedla rozhodný protiútok, jehož výsledkem bylo zničení hlavních sovětských formací na polsko-pruské východní hranici. Tento úder vojsk Pilsudskeho se stal známý jako Bitva u Varšavy. Bitva u Varšavy, tzv. „Zázrak na Visle“, představovala rozhodující střetnutí vojsk v rusko-polské válce ve dnech 13. – 25. srpna 1920. Polská vojska v ní rozdrtila

⁹²KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 9–12 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>.

západní uskupení Rudé armády útočící na Varšavu, pod vedením maršála Tučačevského. Tímto rozhodujícím vítězstvím rozbila vizi ruských bolševiků o spojení se s německými, maďarskými a francouzskými komunisty a ovládnutí Evropy. Rudá armáda se z porážky již nevzpamatovala a po několika dalších porážkách (zejména na řece Němen) přistoupila na příměří. Neúspěch bitvy u Varšavy vyostřil rozpory mezi Tučačevským, Buďonným a zejména Stalinem, který v té době zastával pozici politického komisaře v jihozápadní armádě. Pod jeho kultem osobnosti byla nepříjemná pravda o Varšavě brzy překryta obviněním a vyhoštěním Trockého, Stalinova opozičníka. Tučačevského se spor se Stalinem dotkl mnohem výrazněji. V období Stalinových čistek byl popraven, stejně jako tisíce dalších generálů a důstojníků.

Zrod operační teorie v Sovětském Svazu

Dříve než Stalin, Buďonný a Vorošilov mohli přepsat historii podle své vlastní chuti, v Sovětském Svazu bylo publikováno množství odborných prací. Důraz byl kladen na rozvoj vojenské teorie. A. Verchovský, profesor taktiky na Vojenské akademii, popisoval vnitřní boj mezi vojenskými intelektuály jako zápas mezi levým a pravým křídlem: *„První křídlo chtělo vzít skutečnosti první světové války a občanské války a kodifikovat je do vojenské doktriny, zatímco to druhé se snažilo představovat budoucí třídní boj, který popíral všední úvahy o vojenském umění.“*⁹³ Zdálo se, že tyto debaty, navzájem velmi kritické vůči těm druhým, drží obě křídla v dynamické rovnováze a vytváří nezbytné podmínky pro vznik charakteristického sovětského operačního umění, jehož největším zájmem bylo vedení počátečních operací v budoucí válce.

Vznik operačního umění, jako osobité oblasti studia uvnitř Rudé armády, časově se shodoval s koncem občanské války, zavedením nové domácí hospodářské politiky a uznáním dočasné stabilizace kapitalistického systému. Vedení komunistické strany a armády se musely vypořádat s naléhavým problémem poválečné demobilizace a vytvořením vojenského systému, který by zajistil stálé síly i mobilizační potenciál. V polovině dvacátých let, souběžně s Leninovou smrtí

⁹³KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 13–14 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>.

a odstraněním Trockého z postu komisaře války, byly tyto reformy schváleny novým vedením strany.

Frunze byl pověřen úkolem uvést tato opatření do praxe. Pro něj, stejně jako pro vedení strany, povaha hrozby, které čelil sovětský stát, byla zcela jasná. Frunze výslovně definoval hrozbu kapitalistického obklíčení jako náročný úkol, jež vyžaduje ostražitost a neustálou přípravu armády: „*Mezi naším proletářským státem a zbytkem buržoazního světa může být jen jedna podmínka; dlouhá, trvalá, zoufalá válka až do smrti, válka, která vyžaduje kolosální houževnatost, vytrvalost a jednotu vůle. Stav otevřené války může poskytnout cestu k jistému druhu smluvního vztahu, který umožňuje až do určité úrovně mírové soužití válčících stran. Tyto smluvní formy nemění základní charakter těchto vztahů. Společná souběžná existence našeho proletářského sovětského státu se státy buržoazního světa je po delší dobu nemožná.*“⁹⁴ Tato hrozba vytvořila potřebu studovat budoucí válku, nikoli jako abstraktní tvrzení, ale jako předvídatelnou událost.

Definování operačního umění

Na rozdíl od debaty nad strategicko-operačními rysy bleskové války vedené Wehrmachtem, vývoj sovětské školy válčení a operační teorie po roce 1917 byl nazván „*nejkreativnějším teoretickým dobrodružstvím ve vojenské historii dvacátého století*“.⁹⁵ Sověti, v kontrastu od západních učenců, začali od roku 1922 zaplňovat „terminologickou mezeru“ entitou, kterou nazvali „operační umění“ (Operativnoe isskustvo). V průběhu dvacátých a třicátých let 20. století věnovali mnoho času a úsilí ke komplexnějšímu chápání tohoto pojmu a jeho souvislostí a k překlenutí propasti mezi strategií a taktikou. Původ pojmu operační umění je připisován Svečinovi jeho souputníkem Varfolomejevem v díle Стратегия в академической обстановке (Strategie v akademickém prostředí) a Война и революция (Válka a revoluce) z roku 1928.

Pokud jde o způsob vedení války v podmínkách industrializace, vývoj pojmu *operační* byl v Sovětském svazu nejvýznamnějším aspektem ve vývoji vojenského

⁹⁴KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 15 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>.

⁹⁵NAVEH, Shimon. *Pursuit of Military Excellence: The Evolution of Operational Theory*. Routledge; 1 edition, March 31, 1997, s. xvii. ISBN-13: 978-0714647272.

myšlení již od dob napoleonských válek. Skupina vynikajících sovětských vojenských teoretiků, zejména Michail Nikolajevič Tučačevský, Alexander Andrejevič Svečin, Nikolaj Jefimovič Varfolomejev, Georgij Samoilovič Isserson, Vladimír Kiriakovič Triandafillov a další, kodifikovali teoretický základ pro rozvoj operační úrovně a pro koncepci operačního umění, obou kategorií, které měly předefinovat účel vedení války v podmínkách industrializace.⁹⁶

Tyto teoretiky sjednocovala společná víra v zánik jediného rozhodujícího ozbrojeného střetu. V návaznosti na poučení z první světové války sovětsí myslitelé tvrdili, že ozbrojený konflikt je charakterizován obdobím masových armád, rozmístěných na rozlehlých frontách, podporovaných zálohami v strategické hloubce. V takových podmínkách bylo nemožné pro jakéhokoli velitele vést válku pouze na základě rozhodujících bitev, podle napoleonského vzoru vedení boje.

Tučačevský, s odvoláním na pruského generála a vojenského teoretika Sigismunda von Schlichtinga, k tomu poznamenal: „*Povaha moderních zbraní a moderní bitvy je taková, že je nemožné zničit síly nepřítele jedním úderem v jediném dni bitvy. Bitva v moderních operacích zahrnuje sérii bojů nejen na frontě, ale i v hloubce. V tomto ohledu moderní taktika na válčišti je výrazně složitější než ta Napoleonova*“.⁹⁷ Posloupnost systematických úderů, nebo po sobě následujících operací na rozsáhlých frontách, vyžadovala sladěné velení v čase, prostoru a účelu a propojení všech taktických činností k naplnění strategických cílů. Svečin, bývalý carský důstojník generálního štábu a poté jeden z nejvýznamnějších meziválečných vojenských teoretiků argumentoval, že dvojí dimenze taktiky a strategie v podmínkách industrializace by měla být intelektuálně propojena mezilehlým prvkem, operační úrovní války. Tvrdil, že pouze na operační úrovni mohou být bojové činnosti propojeny do jednoho souboru a poskytnout tak tvůrčí taktický materiál pro rozsáhlé operace sjednocené strategií.⁹⁸

⁹⁶ KIPP, Jacob W. The Origins of Soviet Operational Art, 1917–1936, In: KRAUSE, Michael D. a Cody R. PHILIPS. *Historical Perspectives of the Operational Art* [online]. Washington: Center of Military History, US Army, 2005, s. 228–230 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: http://www.history.army.mil/html/books/070/70-89-1/cmhPub_70-89.pdf

⁹⁷ NAVEH, Shimon. *Pursuit of Military Excellence: The Evolution of Operational Theory*. Routledge; 1 edition, March 31, 1997, s. 10. ISBN-13: 978-0714647272.

⁹⁸ SVECHIN, Alexander A. *Strategy*, ed. Kent LEE. Minneapolis: East View Publications, 1992, s. 69. ISBN-13: 978-1879944336.

Ve dvacátých letech studium minulých tažení, stávající trendy ve vývoji zbraní a požadavky na strukturu ozbrojených sil, splynuly kolem konceptu operačního umění. Základními pilíři tohoto vývoje byli Svečin, Frunze a Tučačevský. Tito podporovali rozvoj vojenských vědeckých společností a vybrali skupinu talentovaných důstojníků, z nichž někteří byli určeni, aby se stali prvními „rudými genštábisty“. Mnoho z těchto důstojníků vstoupilo do nově přejmenované Vojenské akademie v době, kdy Tučačevský v ní krátce působil jako její velitel (1921–1922). K takovým patřili například i Varfolomejev a Triandafillov.

V několika prvních letech působení akademie, vzniklý problém – jak pojímat válčení, zůstal nevyřešen. Akademický program školy odrážel obvyklé rozdělení vojenského umění na strategii a taktiku. Byly však použity nové pojmy, například „velká taktika“ a „malá strategie“, k popisu mnohem komplexnějších bojů první světové i občanské války. Použití těchto pojmů bylo prozatím bez pevných zásad nebo jejich přesné definice. Svečin se pustil do řešení tohoto problému. Zachytil podstatu spojení mezi novým chápáním vojenského umění. V roce 1926 poprvé použil termín „*operační umění*“, k definování nového vztahu mezi taktikou, operacemi a strategií. Novou mezilehlou kategorii definoval jako *souhrn manévrů a bitev v daném části dějiště vojenských akcí, směřující k dosažení společného cíle, určeného jako konečného v daném období tažení*.

Použitím slavné metafor *taktických kroků, operačních skoků a strategických cest*, definoval operační umění jako celek bitev sjednocených strategickou koncepcí. Napsal: „*Strategie... se nezajímá pouze o určení cíle operace, ale také dává určité požadavky na metody jeho dosažení. Všechny oblasti umění války spolu úzce souvisí: taktika dělá kroky, které utváří operační skok; strategie ukazuje cestu*“.⁹⁹ Tyto myšlenky sloužily později jako základ jeho díla „*Strategie*“, které bylo publikováno v roce 1926. Svečin zde poprvé psal o charakteru operačního umění a jeho vztahu ke strategii a taktice, přičemž formuloval tento vztah následovně: „*Bitva je prostředkem operace. Taktika je materiálem operačního umění. Operace je*

⁹⁹ GLANTZ, David M. *Soviet Military Operational Art: In Pursuit of Deep Battle*. London: Routledge, 1991, s. 70. ISBN-13: 978-0714640778.

*prostředkem strategie a operační umění je materiálem strategie. To je podstata třídlílného vzorce uvedeného výše.*¹⁰⁰

Svečin dále studoval problémy přípravy státu na válku a zdůraznil, že je třeba řešit hlavně politickou a ekonomickou stránku její přípravy. Jeho formulace dvou konkurenčních strategických postojů, *zničení a opotřebení*, zvedla řadu otázek týkajících se vztahu mezi operačním uměním a paradigmatem budoucí války. Po posouzení práce německého historika Hanse Delbrücka, Svečin se stal kritikem postojů německého generálního štábu a jeho jednostranného důrazu na vedení rozhodujících operací v počátečním období války. Iluze o krátké válce byly pro Svečina zárodkem katastrofy pro stát, který ji vedl. Zdůraznil, že je třeba připravit se na dlouhou válku, s ohledem na geostrategickou a politickou situaci, v níž se Sovětský svaz nacházel. Zde vyzdvihl politické a ekonomické cíle strategie, na úkor ozbrojených sil nepřítelů, které viděl jako těžiště. Toto zaměření vedlo Svečina a další k úvahám o problému vztahu mezi civilním a vojenským vedením při přípravách a vedení války.¹⁰¹ Svečin rovněž kritizoval úzkoprsé vnímání vojenské logistiky. Zdůraznil potřebu sjednocení fronty a týlu prostřednictvím plánovitě mobilizace celé „zádi státu“. Tím měl na mysli úlohu státního hospodářství ve prospěch podpory frontových operací.

Nové chápání vztahu mezi třemi složkami vojenského umění dalo impuls k soustředění se na druhý faktor – vyvíjející se povahu operací, s důsledky pro budoucí válku. V souladu s výše uvedenými diskusemi Sověti pochopili, že průmyslová revoluce změnila tvář moderních operací. Poznali, že operace musí být vědomě odlišovány od bitev; ty trvají kratší dobu, jsou omezeny v rozsahu a výsledku a svou povahou jsou nesouvislé. Navíc, zkušenosti z 1. světové války jednoznačně ukázaly, že i jednotlivé operace jen zřídka přinášejí rozhodující strategické dopady. Rozhodnutí jsou výsledkem celého komplexu po sobě následujících, souběžných a vzájemně souvisejících operací. Sověti také poznali, že operace, které probíhaly v první světové válce a ty, které vedly v době jejich vlastní občanské války, mají mnoho společného.

¹⁰⁰KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 16 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm> .

¹⁰¹SVECHIN, Alexander A. *Strategy*, ed. Kent LEE. Minneapolis: East View Publications, 1992, s. 6–26. ISBN-13: 978-1879944336.

Toto poznání vyšlo především z pochopení, že logistika, železniční a silniční sítě sehrály klíčovou roli při určování rámce, rozsahu a hloubky moderních vojenských operací. Během poloviny dvacátých let náčelník štábu sovětské armády Tuchačevský nařídil, aby do výuky na fakultě štábní akademie, která vyučovala vedení operací, byla začleněna logistika, jako součást cvičení pro operační úroveň.

Varfolomejev, Triandafillov, Isserson a operace v hloubce

Problém studia operačního umění byl ponechán na nově ustanovené předsednictvo na Vojenské akademii. Jeho představitelé se pustili do studia problémů vedení operací z období první světové války a občanské války. Zvláštní pozornost byla věnována letnímu tažení proti Polsku v roce 1920. Lídrem předsednictva se stal Varfolomejev, který se věnoval otázkám pronásledování v hloubce obrany, za účelem vytvoření vhodných podmínek pro zničení sil nepřítele. Jeho osobitý zájem byl soustředěn na postup Rudé armády na Varšavu a selhání západního frontu, aby se obdobná situace již neopakovala a operace v budoucnu končily rozhodným vítězstvím. Varfolomejev zdůrazňoval potřebu organizování a vedení houževnatého postupu předsunutými silami, použití jezdeckta na křídlech uskupení nepřítele a zabránění mu organizovat obranu na výhodných čarách, udržování úzkého kontaktu mezi předsunutými a hlavními silami, pro zajištění včasného nasazení čerstvých sil do útoku a udržování životaschopného logistického systému na podporu postupu. Jeho pozornost byla dále zaměřena na využití záloh k udržení tempa pronásledování nepřítele bez přestávek v postupu, které by umožnily obnovu jeho sil.

Varfolomejevův příchod na Vojenskou akademii v roce 1924 se shodoval s návratem Tuchačevského do Moskvy, na pozici zástupce náčelníka štábu Rudé armády. Během následujících tří let předsednictvo řešilo otázky jak vést operace, aby došlo k celkovému zničení nepřátelských sil v poli. Varfolomejev tyto otázky shrnul do dvou problémů. Prvním byla potřeba spojení průlomu a pronásledování, ke zničení nepřátelských sil v celé jejich hloubce. V podmínkách moderní války toho nemohlo být dosaženo v jediné operaci; vyžadovalo to několik po sobě následujících hlubokých operací, postupně navazujících jedna na druhou, logicky spojených a propojených prostřednictvím společného konečného cíle. Důležitá byla integrace a koordinace těchto operací na širokém prostoru.

Za druhé, úspěch takových operací v hloubce závisel na jejich udržitelnosti, tzn. na úspěšném boji proti důsledkům přítomného operačního vyčerpání. Logistika, organizační problém jednoty fronty a týlu měla tedy rozhodující význam, jako jeden z aspektů operačního umění. Akademie ve výuce i výzkumu hledala způsob, jak vymezit operační normy, které by stanovily parametry operací v hloubce.

Varfolomejev, ve studiu Tuchačevského pokusu použít techniky třídního boje a občanské války proti mnohem lépe připravenému nepříteli, našel kořeny teorie po sobě jdoucích operací v hloubce. Neúspěch Tuchačevského operace na Visle viděl v jeho příliš optimistickém hodnocení potenciálu k „zintenzivnění revoluce“ v Polsku prostřednictvím „revoluce zvenčí“ i v rostoucím vyčerpání Rudé armády, způsobeném oslabováním a celkovou dezorganizací služeb v týlu během postupu vojsk. V roce 1930 obrátil svou pozornost na použití úderných armád při ofenzivě a na problém zdolání zasazovaných operačních záloh nepřítelů.

V těchto studiích se zaměřil na německé a spojenecké útoky v roce 1918, zejména na anglo-francouzskou ofenzivu u Amiens v srpnu 1918. Tato operace byla pozoruhodná jak dosažením překvapení, tak i masovým použitím obrněných sil a letectva k uskutečnění průlomu.¹⁰²

Logistické parametry postupných operací v hloubce do značné míry závisely na vizích Sovětského svazu o úloze ekonomiky v politice a na povaze vnější hrozby. V rukou Svečina a jemu podobných teoretiků, kteří zdůrazňovali potřebu přípravy na dlouhou válku, udržování svazku dělníků a rolníků se stalo ústřední realitou Sovětského svazu v budování vlastní základny mobilizačních potřeb. Tito líčili charakter vnější hrozby z hlediska států, bezprostředně sousedících se Sovětským svazem. Nemohli ignorovat poválečný vývoj ve vojenských technologiích, ale došli k závěru, že Evropa byla ve skutečnosti rozdělena na dvě části, dva vojensko-technické systémy. Západ byl průmyslový a měl potenciál pro mechanizaci ve válčení, zatímco Východní Evropě, která zahrnovala Sovětský svaz, dominovalo rolnické hospodářství a „rolnický týl“.

Jedním z nejvýznamnějších obhájců operačního umění, přizpůsobeným realitě budoucí války, vedené ne základech rolnického týlu, byl Vladimír Kiriakovič

¹⁰²KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 16–17 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>.

Triandafillov. Během první světové války sloužil v carské armádě. V roce 1918 vstoupil do Rudé armády, kde velel praporu, pluku a brigádě. Bojoval na Uralském frontu proti vojskům generála Alexandra Dutova a na jižním a jihozápadním frontu proti vojskům generálů Antona Děnikina a admirála Pjotra Wrangela. Vstup do strany v roce 1919 byl pro něj přirozenou volbou pro vzdělávání se na Akademii jako genštábista, kam byl ve stejném roce vyslán. Během čtyř let studia věnoval svůj čas teorii i praxi. Později se stal velitelem brigády 51. střelecké divize, jedné z nejlepších v Rudé armádě.

Triandafillov začal psát vojenské analýzy operací z občanské války. Patřily mezi ně eseje o ofenzivě Jižního frontu proti Děnikinovi a Perekopské ofenzivě proti Wrangelovi. Pod velením Tučačevského se podílel na potlačení Tambovského povstání v roce 1921. Po absolvování vojenské akademie v roce 1923 jej vybral Frunze, aby se připojil k hlavnímu štábu Rudé armády, kde převzal funkci náčelníka operační sekce. Odtud přešel velet střeleckému sboru a v roce 1928 se vrátil do Moskvy jako zástupce náčelníka štábu Rudé armády.

Spojen s uvedením operačního umění do praxe, Triandafillov psal o charakteru operací moderních armád. Ve své práci podrobně vylíčil vojenské souvislosti teorie postupných operací v hloubce. Žádal věnovat pozornost procesu technologického rozvoje, který by umožnil „válečnou mašinerii“, ale upozornil na její omezený dopad na ekonomicky zaostalé regiony východní Evropy. Podle něj nové automatické zbraně, obrněná technika, letectvo a ropa by měly vliv na takovou válku, ale nebyly by rozhodující. Zabýval se problémem mobilizace sil; realita masové války se rychle stávala válkou branců a záložáků. Tyto úvahy jej přivedly k otázkám zajištění prostředků potřebných k dosažení průlomu a udržování tempa v operacích v hloubce. Čerpal z Frunzeho myšlenek o použití úderných armád pro průlom a využití dalších sledů k rozvíjení úspěchu a pronásledování.

Názory Triandafillova ve funkci zástupce náčelníka štábu Rudé armády odrážely některé základní předpoklady, týkající se druhu války, ve které armáda bude bojovat v budoucnosti. Polní řád z roku 1929 uváděl problematiku útočných operací ještě ve větší hloubce, než to popsal Triandafillov. Nový předpis stanovil zásady vedení postupných operací vedených do hloubky již v modernizované verzi, odlišné od té, jež odpovídala použití sil v období občanské války.

Další osobností, zabývající se problematikou boje v hloubce, byl Georgij Samoilovič Isserson. Byl významným vojenským teoretikem a plodným autorem publikací o vojenské taktice a operacích. Isserson se podrobně zabýval aspekty hloubky operačního prostoru a rolí, kterou hloubka hrála v operacích. Podle Issersona souvislá fronta, která se vyvinula v první světové válce, neumožňovala provedení rozsáhlých manévrů po křídlech, ještě typických v období před rokem 1914. Isserson argumentoval, že fronta zcela postrádá otevřených boků. Vojenské umění tak čelilo nové výzvě vyvinout metody k proražení obrany, hluboce členěné do několika sledů. V této souvislosti Isserson poznamenal: *Jsmě na prahu nové epochy vojenského umění a musíme přejít od lineární strategie ke strategii využívající hloubku* ".¹⁰³

Jak uvedl, v období mezi rokem 1914 a počátkem třicátých let stálý pokrok technologií vedl ke strukturální evoluci ozbrojených sil; jejich organizace nyní odrážela mnohem větší rozmanitost a jejich zbraně se výrazně odlišovaly, co se týče dosahu a bojové účinnosti. Kontinentální armády třicátých let neměly téměř ani povrchní podobnost s jejich protějšky z minulosti. V roce 1914, například, navzdory rozdílu v pohybu a technice boje, pěchota a jezdeckto představovaly dva aspekty poměrně homogenní síly, k jejímuž pohybu na bitevním poli stačily vlastní svaly, podporované podobnými druhy (taženého) dělostřelectva.

Operační rádius a bojové účinky těchto sil byly poměrně omezeny v hloubce i rozsahu. Nicméně, rozvoj zbraní a zavedení nových struktur, jejichž součástí již byla letadla, obrněná vozidla a dalekonosné dělostřelectvo, umožnilo počátkem třicátých let zcela jiný způsob vedení bitev a operací. Výsledkem byla sice mnohem větší nestejnorodá síla, ale co je důležité, síla, jejíž vlastnosti a atributy vyžadovaly nový systém myšlení a přípravu ještě dříve, než by mohla být systematicky používána k naplnění vojenských cílů. Isserson poznal, že primárním účelem operačního umění bylo rozčlenit různorodé účinky a operační charakteristiky těchto sil, a to buď simultánně, nebo postupně, napříč mnohem větším prostorem bojových operací. Tyto argumenty pojednává Isserson v díle *Vývoj operačního umění (1932 a 1937)* a *Základy hlubokých operací (1933)*.

¹⁰³HARRISON, Richard W. *The Russian Way of War: Operational Art 1904–1940*. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2001, s. 204. ISBN 0-7006-1074-X.

Podobné impulsy se setkaly ve 30. letech, při vypracování koncepce operací v hloubce. Operace v hloubce se stala klíčem k propojení sekvenčních taktických činností v rámci jednotného plánu tažení, určeného k dosažení strategického úspěchu. Ještě do současné doby je považována za nejpokročilejší a nejkompexnější operační koncepci, vyvinutou v třicátých letech 20. století. S masivním využitím nových technologií, Sověti smetli zastaralou geometrii bodů a čar a vytvořili teorii prodlouženého vektoru bojové síly do hloubky sestavy nepřítele. Tak vzniklo pojetí operací do hloubky.

Požadavkem bylo uvést do pohybu různorodé bojové sestavy, zahrnující pěchotu, obrněné jednotky, výsadky, dalekonosné dělostřelectvo a letecké síly, a pak v průběhu operace organizovat a řídit hromadné postupné i souběžné účinky těchto sestav v čase, prostoru i účelu. Cílem v útoku bylo zaútočit současně, co nejbliže k obraně nepřítele, v celé její hloubce a způsobit katastrofický rozpad jeho celého obranného systému. Drtivými údery mělo dojít k proražení předních postavení, vytvoření koridoru přes taktickou zónu a nakonec k zasazení mocných mobilních skupin k využití úspěchu do operační hloubky. Pro dosažení maximálního rozhodujícího účinku si Sověti představovali, že tyto operace budou řízeny shora dolů; od úrovně frontu (skupina armád), přes armády, sbory a divize.

Isserson odhadoval, že taktickou obranu nepřítele o dvou sledech by tvořilo první postavení, rozprostírající se do hloubky asi 5 až 6 kilometrů. Za ním by bylo vybudováno druhé obranné postavení s hloubkou 12 až 15 kilometrů. Za tímto postavením leží operační hloubka (větší a hustěji obsazena, než první dvě postavení), zahrnující železniční přecladiště a zásobovací stanice členěné do hloubky 50 až 60 kilometrů. Zde byly soustředěny hlavní nepřátelské síly.

Třetí zóna za operační hloubkou byla strategickou hloubkou. Tato sloužila jako životně důležité spojení mezi jakousi zásobárnou pracovní síly země – průmyslových, energetických a zásobovacích areálů a prostorem vojenských operací. V zóně bylo umístěno velitelství strategických sil, které zahrnovalo úroveň armádní skupiny.

Po analýze předchozích operací, za předpokladu masivního nasazení tanků a letectva, Sověti spočítali, že budoucí operace mohou zabírat prostor až 300 kilometrů do šířky a až 250 kilometrů do hloubky. Jejich doba trvání byla odhadnuta v rozpětí třiceti až čtyřiceti pěti dnů. V důsledku toho by tyto operace byly úzce vázány na dosažení cílů, stanovených vyššími strategickými požadavky, zatímco

celkový úspěch by spočíval na možnosti integrace logistiky a taktiky ve větším měřítku.

Propojení mezi bojujícím frontem a velkým podporujícím zázemím bylo rovněž zřejmé. Z poučení se z bojů na domácí frontě v první světové válce a rostoucího přesvědčení, že vítězství v budoucí válce bude záviset na celkových zdrojích státu, Sověti se přiklonili k názoru, že budoucí konflikty budou komplexní a zdoluhavé. V průběhu třicátých let, Stalinova politika zemědělské kolektivizace a masivní industrializace vyvrcholila mírovou mobilizací sovětské společnosti. Sled pětiletých plánů vybudoval infrastrukturu pro budoucí války a vyprodukoval většinu vojenské techniky, potřebné pro vedení operací v hloubce.

Tuchačevský, nástup mechanizace a mechanizovaných sil

V Sovětském svazu existovali, samozřejmě, i další propagátoři operačního umění, kteří tvrdili, že technologický vývoj a povaha vnější hrozby jsou naprosto nezbytným požadavkem pro provedení celkové mechanizace Rudé armády. Jedním z předních zastánců těchto názorů byl Tuchačevský, přímý nadřízený Triandafillova. Tuchačevský argumentoval, že k tomu, aby nové operační umění bylo v souladu se strategickými požadavky, je nutné provést kompletní militarizaci národního hospodářství. Jedině tak mohou být poskytnuty nové nástroje pro vedení moderní války.

Podle Issersona, Tuchačevský přišel v roce 1927 s plánem pro mechanizaci Rudé armády. O několik let později, když rostla hrozba války proti Sovětskému svazu, jeho názory se setkaly s přízní Stalina. Vedení komunistické strany tuto hrozbu otevřeně používalo k ospravedlnění brutálních procesů industrializace a násilné kolektivizace, když jejich propojením se snažilo zlepšit úroveň národní obrany.

Tuchačevský později opustil štáb Rudé armády a stal se velitelem Leningradského vojenského okruhu. Vedl zde řadu experimentů, vztahujících se k mechanizaci vojsk. Tuchačevský, při cvičeních s vojsky Leningradského vojenského okruhu, zdůraznil potřebu zvýšení jejich mobility. Ta by umožnila zapojit je do ofenzívy, vedené v několika sledech. Experimenty probíhaly v době, kdy motorizace a mechanizace v Západní Evropě se objevily jako alternativní řešení

problému zavedení spalovacích motorů do ozbrojených sil. Motorizace sebou nesla jakési naroubování automobilové dopravy na stávající pěší či jezdecké bojové síly, zatímco mechanizace volala po vytvoření samohybných bojových prostředků s pancéřováním, zejména tanků, obrněných vozidel a samohybného dělostřelectva. Tuchačevský, svým zájmem o vývoj tanků, letectva a výsadkových sil, byl obecně označován za nejnvýraznějšího obhájce mechanizace.

Tuchačevský v roce 1931 se stal náměstkem komisaře vojenských a námořních záležitostí, členem revolučního vojenského sovětu a ředitelem pro vyzbrojování Rudé armády. Během následujících šesti let řídil proces mechanizace Rudé armády a položil základy pro vytvoření početných mechanizovaných sil, určených k vedení útočných operací v hloubce. Probíhající industrializace nakonec přivedla Sovětský svaz k hlavním průmyslovým mocnostem, se schopností postupně komplexně mechanizovat své ozbrojené síly. Během téhož období charakter vojenské hrozby, které Sovětský svaz čelil, se stal složitějším a závažnějším.

Ke cti Tuchačevského slouží to, že nikdy nespadol do pastí předpokladů, že mechanizace by znemožnila masovou válku. Byl erudovaným kritikem teorie bleskové války. Značnou pozornost si zasluhuje jeho kritika prací Liddell Harta, Fullera a jiných. V roce 1931 napsal úvahu, vztahující se k profesionální mechanizované armádě: *„Pojďme si představit válku mezi Velkou Británií a USA, válku, která vypukne například podél kanadské hranice. Obě armády jsou mechanizované, ale Angličané, řekněme, mají 18 divizí a americká armáda má 180 divizí. První má 5000 tanků a 3000 letadel, ale druhá má 50 000 tanků a 30 000 letadel. Malá anglická armáda by byla prostě rozdrčena. Není to již jasné, že řeči o malých, ale mobilních mechanizovaných vojscích ve velkých válkách jsou jen báchorkou? Jen lehkovážní lidé to mohou brát vážně.“*¹⁰⁴

Sovětská vojenská teorie, vzešlá z prací carského generálního štábu a bojových zkušeností ze čtyř válek, rusko-turecké, rusko-japonské, první světové války a občanské války, v osobě Tuchačevského se zaměřila na mechanizaci masové armády, jako prostředku k vedení rozhodujících operací v totální válce. Zdůrazňovala *„rozhodný útok na hlavní ose, ukončený vytrvalým pronásledováním“*,

¹⁰⁴KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988, s. 21 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm.s>.

jako jedinou cestu k dosažení úplného zničení živé síly a prostředků nepřítele. Vyzvedla obě hlavní témata Tuchačevského vize – *smíšené síly a jejich mechanizaci*. Tanky měly být použity hromadně a mechanizované formace, složené z tanků, motorizované pěchoty a samohybných děl, měly zasadit údery hluboko do sestavy nepřítele a využitím své mobility obejít a obklíčit nepřátelské síly. Od leteckých formací, na rozdíl od vedení samostatných vzdušných operací, se očekávalo, že budou působit v úzké operačně-taktické součinnosti s vševojskovými uskupeními. Ve stejné době výsadkové jednotky měly být použity pro dezorganizaci systému velení a řízení i vojsk v týlu nepřítele.

V jedné ze svých posledních publikací Tuchačevský varoval, že Rudá armáda by neměla zaměňovat zvládnutí teorie s výkonem praxe. Když vedl diskusi k základním otázkám boje, obsažených v nových polních řádech, varoval před tendencí transformovat „zdravou doktrínu“ do sterilního dogmatu a poznamenal, že technologické změny kvalitativně přetváří koncepci smíšených sil. V roce 1936 byl Polní řád Rudé armády z roku 1929 nahrazen novým souborem předpisů, které, podle slov Vorošilova, neměly být striktně aplikovány, ale měly být přizpůsobeny specifickým podmínkám a situacím. Předpisy kodifikovaly koncepci smíšených mechanizovaných sil při vedení moderních operací, které prosazoval Tuchačevský. Operace zahrnovaly témata zaměřené na útok, logistiku, údržbu, boj v zastavěném prostoru, horách a pouštích, střetný boj, přesuny a ukrývání jednotek.¹⁰⁵

Nové pojetí operací smíšených sil bylo již zcela odlišné od toho, které bylo obsahem řádů z roku 1929. Využitím manévru mechanizovaných sil, postavených kolem dalekonosných tanků, motorizované pěchoty, dělostřelectva, letectva a výsadkových jednotek, bylo možné vyhrát bitvu po křídlech. Rychlá mobilita byla jediným způsobem, jak využít dočasně odhalených křídel v bojové sestavě nepřítele. Tuchačevský si uvědomoval hrozbu, kterou Wehrmacht představoval pro Sovětský svaz a varoval před nebezpečím bleskové války, vedené překvapivými údery obrněných formací a letectva. Zanedlouho poté, co teorie operací v hloubce byla formulována a publikována, ovlivnila vojenské myšlení daleko za hranicemi Sovětského svazu. Některé z jejích principů byly testovány v roce 1936 při manévrech Rudé armády, za účasti mnoha pozorovatelů ze Západní Evropy

¹⁰⁵TWINNING, David T. *Strategic Surprise In The Age Of Glasnost*. Transactions Publishers, New Brunswick, New Jersey, 1991, s. 84. ISBN 0-88738-433-1.

i Německa. Generál Heinz Guderian tuto teorii znal ze Sovětských publikací velmi dobře a některé její myšlenky hodlal zapracovat do doktríny Německých obrněných sil.

Důležité je uvědomit si, že ani Moskva neměla zpočátku odpovědi na všechny otázky. Samotná povaha sovětské vojenské kultury, znásobena požadavky kontinentálního stylu válčení, způsobila, že Sověti věnovali jen velmi omezený pohled na operační umění vzdušných a námořních sil. Hlavním účelem vzdušných sil byla podpora pozemních operací, zatímco primární rolí vojenského námořnictva byla obrana pobřeží a rozšíření geografických hranic suchozemského válčičtěstě, vytvořených konvenčními operacemi pozemních sil.

Dopady Stalinových čistek

Zahájením Stalinových čistek v armádě byli zlikvidováni ti, kteří operačnímu umění dali definici a formulovali teorii operací v hloubce. Tuchačevský, Jegorov, Kameněv, Uborevič, Svečin a mnoho dalších, kteří byli výkvětem nového vojenského myšlení, byli pronásledováni, vyhnáni do gulagů nebo zavražděni. Jejich myšlenky a teorie byly nevyhnutelně mazány nebo zakázány, a ti důstojníci, kteří přežili, zdráhali se přijmout ideje svých předchůdců.

Kromě Issersona, který po letech strávených ve vězení umřel v roce 1976, žádný z architektů konečného vítězství války nepřežil, aby byl svědkem těchto událostí. Triandafillov zemřel při leteckém neštěstí v roce 1931. Tuchačevský, stejně jako většina sovětské vojenské elity, zemřel v rukou Stalinova teroru, označen za zrádce a nepřítele lidu. Svečin, který byl pronásledován již počátkem třicátých let jako třídní nepřítel, přežil svého kritika o méně než jeden rok; zemřel v roce 1938. Varfolomejev byl zatčen NKVD a posazen do vězení, kde zemřel v roce 1941. To co následovalo, byla doba, kdy Rudá armáda měla teorii, jejíž autoři nemohli její uplatnění ocenit. Na počátku bylo příliš málo praktických zkušeností a příliš pozdě k její iniciaci.

To, že v letech těsně před vypuknutím války operační teorie ustrnula ve svém vývoji, Sověti zanedlouho pocítili velice krutě. Překvapení a pouze částečně připravená obrana vojsk Rudé armády, způsobily počáteční kolaps obranných postavení, zatímco přeživší důstojníci projevovali v mnoha případech nečinnost, jen

částečně vyváženou zápalom a odhodláním mladých důstojníků a poměrným klidem těžce zkoušených jednotek v prvním sledu.

Frontovní a armádní velitelé byli zpočátku mnohdy neschopni vybudovat pevnou a odolnou obranu proti úderům německých tankových uskupení. Alarmující byl jejich sklon k zahájení a vedení nekoordinovaných protiútoků, zjevně předurčených k neúspěchu. Rýsující se tragédie hnala sovětské vrchní velení do akce. Řada dalších více či méně schopných generálů a důstojníků byla zbavena velení, zatímco Rudá armáda se musela postupně sama poučit z vlastních chyb, jak vést obrannou válku, zejména na operační úrovni.

Během následných operací v roce 1941 vyčerpání a opotřebením vojsk způsobilo zásadní změny v postojích obou stran, zejména v použití jejich mechanizovaných sil. Podzimní boje na přístupech k Moskvě se podobaly více podmínkám popsaným v Triandafillově „rolnickém týlu“, než těm, které prosazoval Tuchačevský. Pozdější sovětské útoky v dalších krvavých letech druhé světové války se snažily vnést do praxe principy operačního umění, uvedeny v Polním řádu (1936), které nesly otisk Tuchačevského. Postupně ale, cestou procesu pokusů a omylů, sovětské velitelé dosáhli dovedností potřebných ke zvládnutí obrovských mas mechanizovaných sil, které tento maršál prosazoval.

Až příliš bolestně mladí velitelé Rudé armády získávali nezbytný talent k uvedení teorie do praxe, k vedení operací do hloubky sestavy nepřítele, po kterých volaly vojenské řady a předpisy. Sovětská společnost postupně vytvářela nové zbraně, nezbytné k provádění těchto operací. Rudá armáda krok za krokem upravovala strukturu svých sil do podoby motorizovaných, tankových a leteckých armád a mechanizovaných sborů, pro vedení těchto operací. V průběhu let 1942–1944 bylo sesbíráno a publikováno obrovské množství válečných zkušeností, které se staly základem pro bezpočet rozkazů vydávaných na jednotlivých stupních velení a týkajících se vedení operací, jako i základem pro polní řady v tomtéž období.

Aniž by jednotlivé řady či předpisy explicitně přiznávaly pojetí a vlastnictví teorie operací v hloubce jejich tvůrcům, koncept boje a přiřazení úkolů jednotkám v nich obsažené jednoznačně ukazovaly na plnou realizaci cílů a záměrů, jež byly obsahem Polního řádu z roku 1936. Ústřední myšlenkou této publikace bylo uskutečnění taktických průlomů a jejich využití mobilními skupinami do operační

hloubky sestavy vojsk nepřítele. Zatímco tyto praktiky jednoznačně odrážely ducha teorie operací v hloubce z období třicátých let, vrchní velení to zamlčovalo.

Teprve od roku 1943, po předešlých porážkách, ale i vítězstvích, za cenu obrovských obětí a strádání a tvrdé škole zkušeností, Sověti přišli s mnohem dokonalejší verzí aplikace operačního umění, s konečnými ničivými důsledky nejen pro Wehrmacht, ale i celé Německo a jeho spojence. Renesance sovětského vojenského myšlení v průběhu válečných let byla možná jedině na základě reality války a uskutečnitelná jen proto, že hrozba vojenského a politického kolapsu přinutila Stalina, aby tuto renesanci umožnil. Hlavní otázkou však bylo, zda by dovolil, aby po roce 1945 pokračovala.

V období mezi roky 1943–1945 se sovětské operace v hloubce staly součástí rozsáhlých frontových operací svazků mechanizovaných a tankových vojsk, které co do rozsahu a intenzity bojů neměly v historii konvenční války obdoby. Stalinovi maršálové se naučili velet a řídit tyto operace v celém operačním prostoru a dokonale koordinovat úsilí pozemních a vzdušných sil.

Od roku 1944 rapidně vzrostl význam mobility a manévru. Bylo to zčásti proto, že Němci již déle nebyli schopni plnohodnotně nahrazovat ztráty, a taky proto, že dostatek přepravních prostředků umožňoval Sovětům prodlužovat limity logistické podpory. Teorie i praxe vedení operací se postupně rozvíjely, přičemž zdůrazňovaly zejména nejkompexnější manévr té doby – obklíčení. Jen na východní frontě jej Sověti úspěšně provedli asi padesátkrát. Ke konci války již prokázali brilantní zvládnutí vojenského umění, srovnatelné s dřívějšími úspěchy Německé armády.

Tak, jak operace v hloubce sehrávaly v době války významnou roli v porážce fašistického Německa, jejich poválečný osud, stejně jako další vývoj sovětské operační teorie, jsou neméně zajímavé. Po roce 1939 až do Stalinovy smrti byla teorii odmítána jakákoli minulost, současnost i budoucnost. Poválečné období v Sovětském svazu od roku 1945 do roku 1953, které se shoduje s posledními roky stalinistického režimu, je považováno, s ohledem na vojenskou teorii a doktrínu, za jedno z nejvíce falzifikovaných a nejméně známých v sovětské historii.

V období bezprostředně po válce došlo k mimořádné a zjevné atrofii Sovětské vojenské vědy. Velká většina knih, článků a studií neobjektivně opěvovala roli a zásluhu Stalina, jako i jeho domnělý přínos vojenské vědě. Vesměs vše, co bylo

v tom čase publikováno, bylo věnováno oslavě Stalinova génia, coby hlavního strůjce vítězství nad Německem. Vše co se nehodilo, bylo zamlčováno, jako například podíl vrchního velení na porážkách Rudé armády z období let 1941–1942. Dřívější sovětsí spojenci s Německem byli obviňováni za to, že umožnili Hitlerovi rozpoutat válku. Prvky, které formovaly podstatu operací v hloubce, jmenovitě klínové údry do hloubky obrany protivníka nebo obklíčení a zničení jeho hlavních uskupení, byly tehdejšími Stalinovými přívrženci označovány pouze ve smyslu základních forem vedení operací.

Přestože v sovětské vojenské literatuře neexistovaly téměř žádné specifické odkazy na teorii operací v hloubce, jejich celkový ofenzivní charakter byl i tak zřejmý. Bylo to patrné jednak z několika málo článků, které mohly být v dané době publikovány, případně výukových lekcí na vojenské akademii Frunzeho. Jeden z autorů si jich všímá následovně: *„Útočný boj sestává v přemožení nepřítele mohutnou palbou všech prostředků a úderem v celé hloubce jeho obrany; je proveden rozhodným útokem celé bojové sestavy. Moderní útočné operace jsou charakterizovány rozhodnými akcemi, rychlým postupem, velkou hloubkou a rozsáhlým, neočekávaným manévrem.“*¹⁰⁶

Podle vyjádření Raymonda Garthoffa, který zkoumal sovětskou válečnou a poválečnou vojenskou doktrínu na počátku padesátých let, našel určité odkazy na problematiku operací v hloubce při vedení útoku i obrany, ale žádné náznaky, že tyto doktrinní prvky byly integrovány do obecné teorie. To později potvrdil i John Erickson ve své obsáhlé studii o činnosti sovětského vrchního velení od revoluce až do prvních let druhé světové války. Studie sice obsahuje některé doktrinní prvky operace v hloubce, ale žádnou zmínku o její samotné teorii.¹⁰⁷ Teprve po smrti Stalina mohli historici začít vážně studovat kořeny úspěchů dynamického a současně tragického období ruské a sovětské vojenské historie, a tak pochopit význam operačního umění.

¹⁰⁶GLANTZ, David M. The Nature of Soviet Operational Art [online]. *Parameters*, Spring 1985, s. 8 [cit. 2015-05-25]. ISSN 0026-4148. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/1985/1985%20glantz.pdf>

¹⁰⁷ZIEMKE, Earl F. The Soviet Theory of Deep Operations [online]. *Parameters*, March 1983, vol. XIII, no. 2, s. 23 [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/1983/1983%20ziemke.pdf>

Vývoj operační teorie v Německu

Podpisem Versaillské smlouvy, která oficiálně ukončila první světovou válku, Německu byla stanovena plná odpovědnost za vypuknutí války. Německo bylo nuceno zaplatit značné reparace státům Dohody a ztratilo část svého území v Evropě, jako i všechny své kolonie v Africe a Oceánii. Smlouva omezila počty německé armády v živé síle na 100 tisíc mužů, byla zakázána branná povinnost a byla omezena doba služby vojáků a důstojníků v armádě. Německo nesmělo mít generální štáb, žádné tanky, těžké dělostřelectvo a výrazně byly omezeny počty jeho loďstva.

Smlouva měla za cíl potrestat Německo a zlomit jej vojensky, politicky i ekonomicky. Německo již nikdy více nemělo představovat hrozbu v Evropě, zejména pro státy, jakými byla Francie a Velká Británie, ani překážku jejich mocenských a koloniálních zájmů. Smlouva ochromila německou ekonomiku, což mělo pro stát katastrofální následky během Velké hospodářské krize. Ve výsledku to umožnilo nástup nacismu a převzetí moci Hitlerem.

Stalinovi potenciální němečtí protivníci zdědili jiný vojenský odkaz a pracovali na jiném filozofickém základu. Německé vrchní velení ve dvacátých a třicátých letech hledalo inspiraci do budoucna ve své vlastní minulosti, konkrétně v myšlenkách Helmutha von Moltkeho a Alfreda von Schlieffena. Cílem německých vojenských plánovačů ve Výmarské republice i Třetí říši bylo dosáhnout vítězství obklíčením nepřátelské armády, ohrožením zásobovacích tras a komunikací a přinucením vést boj na neočekávaném směru. Logický základ jejich vojenského plánování přetrvával v myšlence provedení počáteční mohutné operace rozsáhlého měřítká a rychlosti, která by přinutila nepřítele ke kapitulaci během jednoho krátkého zničujícího tažení.

Očekávaným výsledkem bylo rychlé a rozhodující vítězství pro stát, který již od dob Friedricha II. Velikého byl přesvědčen o své neschopnosti vyhrát vleklou vyčerpávající válku. Němci předpokládali, že moderní společnost se stala příliš křehkou, aby odolala vedení dlouhotrvajícího vojenského konfliktu. Zkušenosti první světové války tyto dřívější obavy potvrdily: Vleklost tohoto globálního konfliktu přinesla celkové opotřeбенí a vyčerpání společnosti, politickou nestabilitu a nakonec i řadu revolucí.

Boje v první světové válce byly podobné snaze chodit po pohyblivém písku. Vojíci mohli bojovat, zápasit, drát se vpřed a snažit se dostat přes něj, ale nakonec bylo zřejmé, že byl udělán jen velmi malý pokrok.

Byl to důsledek statické války, během níž nepřátelské armády budovaly dlouhé linie zákopů navzájem vůči sobě, střílejíc na sebe a na každého, kdo se pokusil přejít „územím nikoho“, směrem k nepříteli. Použitím tohoto přístupu byla země získávána a ztrácena velmi, velmi pomalu. Na zdolání tohoto problému, ještě před vypuknutím druhé světové války, pracovala řada vojenských teoretiků i armádních důstojníků.

Německý vojenský teoretik baron Hugo von Freytag-Loringhoven k tomu poznamenal: „*V německé armádě používání výrazu strategisch (strategický) spadlo více a více do užívání. My jej vyměníme termínem operativ (týkající se operací), a tím definujeme jednodušeji a jasněji rozdíl od všeho, co je nazýváno jako taktisch (taktický). Vše, co se týká činnosti jako takové, koná se v celku, nezávisle na probíhajícím boji. V každém případě pojem strategie by měl být omezen na nejdůležitější opatření vrchního velení.*“¹⁰⁸

Po první světové válce vojenští představitelé Německa pokračovali v rozvoji operačního myšlení, jako jednoho z prostředků efektivní výstavby a restrukturalizace svých ozbrojených sil, i přesto, že Versaillská smlouva vystavila Německu řadu systémových omezení. Náčelník generálního štábu generál Hans von Seeckt nařídil systematické studium první světové války, jako snahu o vytvoření moderní válečné teorie. Klíčovou otázkou bylo určení vhodného vztahu mezi působením pozemních a vzdušných sil: *Je letectvo svou povahou nezávislý druh sil nebo by mělo být podřízeno činnosti pozemních sil?*

Podle názoru prominentního teoretika letectva a tehdejšího náčelníka štábu Luftwaffe generála Wevera vzdušné síly představovaly pouze část celkové vojenské moci Německa, a tedy nemohou vyhrát válku samostatně. Musí být integrovány do systému kooperace s pozemními silami, v některých případech také s námořnictvem, a tím zvýšit celkovou vojenskou moc německých ozbrojených sil. Tyto myšlenky, spolu s výsledky válečných her, prováděných ve spolupráci

¹⁰⁸FREYTAG-LORINGHOVEN, Hugo von. *Generalship in the World War*, Washington: Historical Section, US Army War College, Washington, DC, 1934, s. 34.

s jednotkami armády Sovětského svazu, se staly základem doktríny letectva v polovině dvacátých let. Role letectva byla doktrínou stanovena ve smyslu blízké letecké podpory a strategického bombardování měst nepřítele. V letech 1933–1934 byla vydána první oficiální vojenská doktrína od konce války *Truppenfuehrung*, stanovující roli letectva v pozemních operacích. Jasně určovala vedoucí roli letectva, které v součinnosti s pozemními silami zlepšuje celkovou bojovou účinnost vojenských operací.

V té době docházelo k intenzivní výměně důstojníků mezi vzdušnými a pozemními silami a na vojenských akademiích obou druhů sil byly vyučovány taktiky jiného druhu sil. Výcvik německých vojáků zdůrazňoval nutnost spolupráce mezi letectvem a jednotkami obrněných vozidel. Spolupráce mezi oběma druhy sil byla dále posílena rozvojem mechanizace, motorizace a příchodem teorie mobilního válčení, jež měla značný vliv na německé teoretiky. Zejména teorie Liddell Harta popisovala letectvu významnou roli ve smyslu „létajícího dělostřelectva“, poskytujícího palebnou podporu rychle postupujícím manévrovým silám. V období mezi roky 1920–1930 se této představy chytla řada německých vojenských inovátorů, jakými byli Oswald Lutz, Heinz Guderian a Alfred von Vollard-Bockelberg. Ve své knize *Achtung Panzer!* Guderian předložil vizi, která zahrnovala použití velkých formací rychle postupujících tanků v součinnosti a přímou podporou vzdušných sil, ve společně koordinovaných útocích. Došel k závěru, že taková spolupráce by zvýšila bojovou účinnost obou druhů sil, z nichž ani jedna by nebyla výrazně dominantnější než ta druhá. Tím by došlo na bojišti k dosažení vyššího stupně nadvlády nad nepřítelem. Poté, co Hitler se dostal k moci, nikdo v Německu si již nelámal hlavu s porušováním Versaillské smlouvy. Později, když bylo vojensky obsazené demilitarizované Porýní, Francie se nezmohla ani na diplomatický odpor.

Druhá polovina třicátých let byla ve znamení rapidního růstu Německého průmyslu a masivního vyzbrojování Wehrmachtu. Ten měl být zárukou napravení starých křivd a vybudování nové globální říše. Zaníceně byly studovány myšlenky a nápady Fullera a Harta, které se pro německou armádu ukázaly být důležitými v rozvoji teorie bleskové války. Teorie válčení a výcviku vyvinuty v Německu po první světové válce byly testovány během německé intervence ve španělské občanské válce. Použití německých sil vcelku dobře demonstrovalo vysokou úroveň operačního myšlení německých důstojníků při vedení společných operací. Vzdušné

a pozemní síly Německa získaly důležité zkušenosti již dlouho před druhou světovou válkou, mohly se poučit a zlepšit své bojové schopnosti na všech úrovních. Do vypuknutí války bylo jasné, že zkušenosti ze Španělska byly dobře zobrazeny. Efektivní asistence, kterou Luftwaffe poskytla německým pozemním silám, umožnila jejich rychlý postup v taženích západní Evropou.

„Vývoj německé doktríny v období před druhou světovou válkou prokázal, že byla založena na operačním myšlení a souvislostech operační úrovně. Tyto teoretické myšlenky, jejichž původ sahá do doby osmnáctého a devatenáctého století, v průběhu následných konfliktů byly rozvinuty, doktrínálně zakotveny a úspěšně testovány během španělské občanské války. Následně byly zapracovány do plánování Wehrmachtu v průběhu prvních dvou let druhé světové války.“¹⁰⁹

V německé vojenské teorii konce třicátých let nebylo snadné vymezit praktické hranice mezi taktikou, operacemi a strategií. Pro mnoho německých důstojníků byla „operační rozhodnutí“ často vnímána jako dílčí koncept strategie, kde oblasti taktiky a strategie dominovaly diskusím o vojenském umění. V prvních letech druhé světové války ovšem tyto teoretické nejasnosti nezabránily zkušeným velitelům Mansteinovi, Guderianovi či Rommelovi v bleskovém postupu a dosažení rozhodujících vítězství v Polsku, západní Evropě i Sovětském svazu.

Blitzkriega pojetí bleskové války

Pokud se mluví o Blitzkriegu – bleskové válce, bývá definována různě; jako určitá vojenská doktrína, metodologie, strategie (spíše nesprávné chápání pojmu) či taktika použití mechanizovaných sil v kombinaci s letectvem. Taky ji lze chápat jako specifickou operační teorii o způsobu použití vojenských sil, na základě posouzení historických faktů. Vyskytují se i názory, že v souladu s vojenskými principy se stala nejprospěšnějším způsobem použití správných jednotek ve správný čas na správném místě a v žádném případě nepředstavovala novou koncepci. Moderní historici nyní chápou bleskovou válku jako výsledek oživení tradičních

¹⁰⁹TOVY, Tal. 1930s German Doctrine A Manifestation of Operational Art [online]. *Military Review*, May-June 2015. United States Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, Kansas, s. 60–62. [cit. 2015-09-15]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/1231/rec/4>.

německých vojenských zásad, metod a doktrín 19. století s nejnovějšími zbraňovými systémy meziválečného období.

Mluvit čistě o taktice však nelze. Komplexní obraz dokreslující podstatu, význam, úspěchy či neúspěchy bleskové války, tak, jak byla aplikována německými vojsky v období druhé světové války, ovšem vyžaduje vzít do úvahy mnoho dalších aspektů, spojených s historickými, politickými, ekonomickými či technologickými podmínkami dané éry. Se všemi těmito přístupy a pohledy je blesková válka spojována a do detailů popsána v myriádě publikací, odborných knih, studií nebo studentských prací. K pochopení základních souvislostí jsou dále popsána jen některá východiska, objasňující podstatu bleskové války.

Na rozdíl od všeobecně přijímaného stanoviska, že „*Blitzkrieg zná přece každý*“, ve vojenské terminologii je jen málo výrazů, které vyvolávají tolik dohadů o původu svého vzniku, jako právě tento výraz. Řada odborníků se shoduje v tom, že termín *Blitzkrieg* ve skutečnosti nebyl nikdy použit v názvu žádného německého vojenského předpisu nebo příručky a dokonce nebyl ani běžným pojmem v sepsaných pamětech nebo korespondenci německých generálů. Wehrmacht jej používal během druhé světové války, ale jeho původ byl považován za cizí. Cirkulují různá „správná“ tvrzení, která obhajují první doložené použití tohoto výrazu. Jedním z nich je i to, podle kterého anglický časopis *Time* v září 1939 uvedl toto slovo, když bylo pojednáváno tažení Wehrmachtu v Polsku. Robert Doughty ve svém článku *Myth of the Blitzkrieg* uvádí, že pojem se příležitostně objevoval již mezi roky 1936–1937. Pramenil prý z rozšířeného použití (v několika jazycích) výrazu *blitz* - blesk, k popsání rychlosti a síly moderních armád konce třicátých let.¹¹⁰

Bez ohledu na podobné dohady, pojem *Blitzkrieg* začal ve vojenských kruzích cirkulovat jako zkratka popisu formy rychlé války, která ze západních zdrojů expandovala do německé vojenské literatury a odtud zpět do historie. Zásluha tohoto šíření je často připisovaná Fullerovi i Hartovi, kteří trvali na tom, že jejich představy o rychlé mobilní válce měli zásadní vliv na německá vítězství v letech 1939–1941.

¹¹⁰ DOUGHTY, Robert A. *Myth of the Blitzkrieg* [online]. United States Military Academy, New York, 1998, s. 57–59 [cit. 2015-08-31]. Dostupné z: https://www.google.cz/webhp?source=search_app&gfe_rd=cr&ei=_G_kVZKpBuOk8weNv4bABw&gws_rd=ssl#q=myth+of+the+blitzkrieg.

Růst vojenského potenciálu Německa a téměř stejných technologií, jaké byly rozvíjeny v Sovětském svazu, umožnil myšlenku vedení bleskové války, která byla ohromnou výzvou proti realitě poziční, vyčerpávající války. Spojení účinků letectva, obrněné techniky a dokonalých bojových metod dalo zrod koncepci boje smíšených sil s okamžitým taktickým výsledkem a významnými operačními důsledky.

Slovo Blitzkrieg tedy označuje německý výraz pro bleskovou válku. Svým pojetím vyžadovala koncentraci a použití vojenských uskupení na bázi tankových jednotek, motorizované pěchoty a podporu vzdušnými silami, působících v úzkém útočném pásmu, rychlost pohybu a potřebnou koordinaci jednotek. Taktika, kterou používali Němci, spočívala ve vytváření klínů vedenými bojovými uskupeními složenými z tanků, střemhlavých bombardérů a motorizovaného dělostřelectva, k rozvrácení hlavních bojových postavení nepřítele, vytvářejících určitá těžiště. Následný útok mechanizovaných jednotek dokončil dílo zkázy zničením zbytku techniky a živé síly, která se ocitla v pasti a byla zcela neschopna vést větší organizovaný odpor. Tato taktika byly pozoruhodná ekonomii úsilí i šetřením životů a materiálu nejen útočníka, ale do určité míry i obránce, kvůli rychlosti a krátké době trvání operací.

Význam tanků, dělostřelectva a prvků vzdušné podpory vysvětluje jeden z autorů: *„Podstatným faktorem pro vedení bleskové války byly rychlé tankové jednotky – nebo alespoň jednotky rychlejší, než byly tankové jednotky nepřítele. Stejně významnou roli hrálo i ovládnutí vzdušného prostoru, protože útočící síly byly soustředěny na úzké silnici a proto snadno zranitelné z nízko letících letadel. Vzdušná podpora byla nezbytným doplňkem podpory dělostřelectva, protože dělostřelecké baterie byly v podstatě neustále na přesunu – jejich postup se ovšem překrýval v jakýchsi přískocích – a často zákonitě nebyly k dispozici tehdy, když jich bylo nejvíce zapotřebí. Letecká podpora také poskytovala ochranu exponovaným křídům útočících kolon.“¹¹¹*

Bylo důležité tvrdě udeřit a rychle se přesunout do hloubky obrany na další cíle. To umožňovalo rázné překračování předního postavení obrany nepřítele, dříve než tento měl čas k obnově svých sil nebo přípravě na další nadcházející úder, rychlý průnik obrněných tankových divizí přes jednotlivé obranné linie a jejich volné

¹¹¹DEIGHTON, Len. *Blitzkrieg, Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*, Praha – Argo, 1994, s. 172.

manévrování v hloubce. Docházelo tak k překvapení, šoku a dezorganizaci nepřátelské obrany. Německá letadla bránila silám nepřítele v jejich zásobování, doplňování, přesunech či manévrech, a tím i v posilování k utěsnění vytvořených mezer v předních liniích. Německé síly pak následně mohly obklíčit nepřátelské vojska a přinutit je ke kapitulaci. Vytvářelo to paniku, chaos, bezmoc a často neracionální chování velitelů vojsk na všech úrovních velení. Důsledkem byly chyby v jejich rozhodování, které přinesly nejen tragické oběti na životech, technice a materiálu, ale i obrovské územní ztráty. Z důvodu rychlého tempa útočících vojsk a využití momentu překvapení to vytvářelo paniku nejen u vojsk, ale i civilního obyvatelstva, které se najednou ocitlo v nikým nebráněném týlu. Blitzkrieg tak měl i silný psychologický dopad. To bylo přesně to, v co Němci doufali se svou strategií bleskové války.

Blitzkrieg – operační úspěch

V první fázi druhé světové války v Evropě Německo se snažilo vyhnout dlouhé válce. Strategií Německa bylo porazit své protivníky v sérii krátkých tažení. Jeho vojska rychle a vítězně zachvátila velkou část Evropy. Blitzkrieg byl úspěšně použit v tažení proti Polsku (září 1939), Dánsku (duben 1940), Norsku (duben 1940), Belgii (květen 1940), Nizozemsku (květen 1940), Lucembursku (květen 1940), Francii (květen 1940), Jugoslávii (duben 1941) a Řecku (duben 1941).

Je zřejmé, že Wehrmacht získal své rané úspěchy prostřednictvím operační (velké taktické) mobility. Guderian shrnul podstatu této vojenské metody slovy: *„Způsob použití není v dlouhodobém boji, ale v krátké, dobře načasované operaci, zahájené stručnými rozkazy. Princip překvapení je nezbytný, má-li zabránit nebo odvrátit nepřátelské akce.“*¹¹² Německá operační mobilita na úrovni divizí a sborů tak vedla nejen k častým vítězstvím, ale také k úspěchu německé armády udržet sovětská vojska mimo území Německa po dobu téměř čtyř roků.

Snad nejžárnějším příkladem úspěšného vedení bleskové války byla invaze do Francie v květnu 1940. Liddell Hart, ve své pravděpodobně nejvlivnější knize *Strategy – the Indirect Approach* (Strategie – nepřímý přístup), stručně vysvětlil

¹¹²EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 46.

důvody pro ohromující úspěch operace: „*Němcům se podařilo nalákat spojence ze svých silných obranných postavení hluboko na území Nizozemska a Belgie, čímž umožnili Německým silám provést úder přes Ardeny. Spojenecké velení považovalo toto území pro obrněnou techniku za neprůchodné. Poté, co vojska spojenců postoupila hluboko do Belgie, prudkým výpadem německých obrněných sil na severozápad k průlivu La-Manche byl osud elitních spojeneckých sil, v této fázi bojů, nadobro zpečetěn. Tento smrtící tah byl proveden údernou silou, která tvořila pouze malý zlomek z celé německé armády, ale byl složen z obrněných divizí. Německé velení bylo dost chytré, aby si uvědomilo, že pro jakoukoli šanci na rychlý úspěch se musí spoléhat na mechanizaci, spíše než na koncentraci. Taktika německých sil odpovídala jejich strategii – vyhnout se čelním útokům a vždy se snažit najít „měkká místa“, přes která by mohly proniknout podél linie nejmenšího odporu. Zatímco velitelé spojeneckých sil přemýšleli ve smyslu bitvy, ti němečtí se snažili ji eliminovat cestou strategické paralýzy svých protivníků, použitím svých tanků, bombardérů a parašutistů, k šíření zmatku a narušování komunikací.“¹¹³*

Velmi bystrým analytikem bleskové války byl český důstojník, podplukovník Ferdinand Otto Miksche. V knize *Blitzkrieg*, publikované v roce 1941, identifikoval tři zásady této nové metody – překvapení, rychlost a materiální převahu. Podle Mikscheho, překvapení může mít tři podoby; strategickou, technickou a taktickou. Strategické překvapení se získává hlavně koncentrací a pohybem směrem vpřed, provedeným takovým způsobem, že útočník udeří na určitém úseku silou podstatně vyšší, než kterou má obránce. Technické překvapení v bitvě pochází z použití neznámých zbraní nebo prostředků pohybu. Taktické překvapení pochází obvykle z technického překvapení a v moderní válce je dosaženo použitím nových taktik, které jsou pro nové zbraně a materiál vhodnější než ty staré. Hlavním taktickým překvapením této války je použití parašutistů, výsadkových jednotek, tanků a motorizované pěchoty, nových zbraní a materiálu v nových formách, použitých německými armádami.

Jak Miksche uvádí, rychlost je nezbytným doplňkem překvapení. Překvapení získá pouze dočasný úspěch, pokud není využito rychlosti. Pokud překvapení není

¹¹³ SCHOLTZ, Leopold. Iraq 2003 (part 3): The road to ... nowhere? [online]. *Scientia Militaria: South African Journal of Military Studies* - Vol 32, No 1, 2004, s. 6–7 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://www.ajol.info/index.php/smsajms/issue/view/9429>

následováno rychlostí, protivník shromáždí své síly a má čas, aby se přeskupil a postavil útočnickovi. Základním znakem německé techniky útoku je to, že útočící síly nikdy nemohou okrást samy sebe o iniciativu. Obranu protivníka musí přemoci záplavou své přesily. Vůči rychlosti, s níž je tato převažující síla udržovaná v pohybu a činnosti, jsou protiopatření protivníka bezcenné; situace se vyvíjí neustále příliš rychle, aby tyto protiopatření byly účinné. Materiální převaha je třetím principem, který se projevuje na bojišti ve formě paleb. V průběhu celé činnosti musí být zajištěna převaha ve zbraních, střelivu a v dalších materiálech. Vůli bránících sil bojovat lze definitivně zlomit jen přesilou, která je nejen velká, ale i zřejmá. Bez této přesily je pohyb obtížný, nebo se zastaví. Palebná síla by proto měla být považována za hnací sílu manévru, sílu, která pohyb umožňuje. Podle Mikscheho tato metoda je kombinací motorizace jako způsobu dopravy, mechanizace jako způsobu průlomu, činnosti letectva jako způsobu podpory, ochrany a komunikace. Válčení to dává zcela odlišný charakter od toho, který byl uplatněn v první světové válce.¹¹⁴

Blitzkrieg se ukázal být impozantní kombinací pozemních a leteckých operací. Úspěšnost německých ozbrojených sil s touto taktikou na začátku druhé světové války závisela do značné míry na tom, že to byla jediná země, která účinně spojila činnost svých smíšených sil s využitím rádiové komunikace. Obsazení Francie se odehrávalo přesně na tomto základu, kdy Němci pochopili otázky vzájemného spojení jednotlivých druhů sil jako jednu z nejvyšších priorit. Jak ve své knize uvádí Hart, „*Francouzi toho nebyli schopni. Pořád smýšleli a bojovali spíše ve stylu první světové války. I co se týče velení či rádiového řízení operací, zaostávali za dobou. Když chtěli na postupu změnit směr, museli nejdřív zastavit, vydat čerstvé rozkazy a teprve pak byli schopni znovu vyrazit. Jejich tankové taktiky byly zastaralé.*“¹¹⁵ Pro úspěch v tažení ve Francii ještě přispělo zdokonalení rádiového spojení mezi tankem a letadlem. Celá organizace a koordinace spolehlivého velení a řízení vojsk v boji zůstávala pevně v rukou německých štábů.

V červnu 1941 byla zahájena válka proti Sovětskému svazu, kdy po mohutném úderu třech armádních skupin blesková válka nasměřovala Wehrmacht až k branám Moskvy. Využití mobility, manévrů, úderů a místně koncentrované palebné síly v dovedně koordinovaných útocích ochromilo schopnost

¹¹⁴ MIKSCHÉ, Ferdinand O. *Blitzkrieg*. London: Faber & Faber, 1941, s. 29–31.

¹¹⁵ HART, Liddell. *Válka z druhého břehu*. Česko: Jota, 2004, s. 211. ISBN 807217357X.

Rudé armády organizovat obranu. Spíše než fyzické ničení využíván byl manévr a pronikání do týlu. To paralyzovalo systém obrany, protože byly přehrazovány komunikace důležité pro činnost vojsk nepřítele na předních postaveních i v hloubce. Přes hrůzný scénář a katastrofické ztráty v prvních měsících války, Sovětský svaz se nezhroutil, jak předpokládalo nacistické vedení i němečtí vojenští velitelé. Od poloviny srpna 1941 sovětský vojenský odpor zesílil a překazil zamýšlený harmonogram Hitlera o ukončení bleskové války do třech měsíců. Přesto, koncem září 1941 německé síly dosáhly frontové linie od bran Leningradu na severu, přes Smolensk, Dněpropetrovsk až po krymský poloostrov na jihu. Na předmostí Moskvy se německé úderné svazy dostaly na začátku prosince.

Po měsících svého tažení a neúspěchu v bojích o Moskvu byla německá armáda vyčerpána. Poté, co předpokládali rychlý kolaps Sovětského svazu, němečtí vojevůdci nepovažovali za nutné vybavit své vojáky pro válku v zimě. Očekávali, že jejich vojenský personál bude žít z prostředků dobytého území Sovětského svazu na úkor domorodého obyvatelstva, které, podle německých výpočtů, mělo hynout hladem po milionech. Německým operátorům a plánovačům se nepodařilo zasadit formu bleskové války do ucelené válečné strategie. Možnosti a schopnosti jejich sil se postupem času zhoršovaly, a tak nemohly být vytvářeny vhodné podmínky pro naplnění strategických cílů. Němečtí vojáci neměli dostatek potravin, léků ani oděvů. Ještě horší bylo, že v počátku války rychle postupující německé jednotky značně předběhly své zásobovací linie, čímž se boky jejich útočících sestav staly zranitelnými vůči sovětským protiútokům. Dne 6. prosince 1941 Rudá armáda spustila hlavní protiútok a německá vojska začala hnát zpět od Moskvy na západ.

Blitzkrieg – strategická krátkozrakost

„K čemu musí státník a vojevůdce ve svém usuzování dospět především, co má největší dosah a rozhoduje nejvíce, je, aby v tomto ohledu správně pochopil válku, do které se pouští, aby ji nepovažoval za něco ani z ní nechtěl udělat něco, čím co do povahy poměrů nemůže být. To je tedy první, nejobsáhlejší ze všech strategických otázek.“¹¹⁶

¹¹⁶CLAUSEWITZ, Carl von. *O Válce*. Bonus A, Brno, 1996, s. 38. ISBN 80-85914-27-1.

Vize bleskové války předpokládala ukončit vítězné tažení Německa na východní frontě do třech měsíců. Její kolaps je do současné doby posuzován z mnoha hledisek, z nichž každé lze chápat jako malý kamínek do celkové mozaiky konečného neúspěchu. Pokud chceme mluvit o jeho hlavních příčinách, především je potřeba zabývat se vztahem strategie (vojenské strategie) a operačního umění. Vítězství v taženích a operacích neznamená to stejné jako vítězná válka. Strategie a operační umění jsou dvě oddělené a často odlišné entity, i když v mnoha aspektech se vzájemně doplňují. Pochopení zásadního rozdílu mezi oběma je proto nanejvýš žádoucí, zejména pokud jde o vedení války jako takové.

Strategie bývá často definovaná jako umění distribuce a použití (vojenských) prostředků k naplnění cílů politiky. Z hlediska dosahování cílů to znamená, že cílem operačního umění je vítězit ve vojenských taženích a operacích (taktika je často považována za „umění“ vítězit v bojích a bitvách), zatímco cíl strategie představuje „umění“ vítězit ve válkách. Jinými slovy, strategie musí řešit vztah mezi politickým účelem a vojenským nástrojem (prostředkem) se zdroji, který tento účel má naplnit. Pokud strategické cíle značně přesahují vojenské zdroje dostupné pro jejich implementaci, tedy pokud existuje nesoulad mezi přáním chtěného a realitou možného, je jen otázkou času, kdy taková strategie se zhroutí a její prvotní cíle zůstanou nenaplněny. Je zřejmé, že tuto vzájemnou vazbu, jako i rozdíly mezi strategickou a operační úrovní Němci při vedení bleskové války nepochopili a nedocenili.

Historický německý model válčení vycházel z jedinečných národních tradic, zkušeností a pozice Německa v Evropě, budované již od dob pruského království. Podstatou úspěchu Německa v první světové válce měl být dokonale proveden Schlieffenův plán, kterým by německá vojska porazila vojenské síly západních mocností. Poté se Německo mělo postavit armádě carského Ruska a porazit ji v jednom rozhodujícím tažení. Dlouhá zákopová válka tento plán, z různých důvodů, překazila. Oproti první světové válce na počátku čtyřicátých let v Evropě existovala značně odlišná politická, vojenská a ekonomická situace. Německo na většině kontinentu bylo vojenským hegemonelem, nebo již mělo zásadní vliv, na základě kterého se mohlo rozhodovat, jak naložit s úspěchy vítězných tažení. Dosažené úspěchy však nebyly ani tak zásluhou prozíravé německé politiky, ale spíše projevem schopností generálního štábu použít vojenský nástroj ve prospěch cílů politiky.

Je tedy otázkou, do jaké míry němečtí maršálové a generálové, pod zjevně neprofesionálním dohledem Hitlera, pochopili základy strategie, a jak je dokázali sladit s cíli vítězných tažení a operací.

Počátečním operacím německé armády na sklonku roku 1914 vévodil Schlieffenův plán. Když ponecháme stranou jeho chybné předpoklady, zkosnatělost v provedení i značnou komplexnost, to vše kombinované s celkovou nekompatibilitou tehdejších technologických omezení na taktickou mobilitu, ve svém důsledku pro Německo byl strategickou pohromou. Narušení neutrality Belgie přimělo Velkou Británii, velmoc, která byla z hlediska přímého útoku nezranitelná a zároveň schopná kontrolovat námořní trasy a tím brzdit ekonomický aspekt vojenské síly Německa, ke vstupu do války. Obdobnou chybu Německo udělalo v roce 1917, když se rozhodlo pro neomezenou ponorkovou válku v severním Atlantiku. Toto rozhodnutí se stalo pro Německo osudným, jelikož přivedlo Spojené státy s jejich obrovskými lidskými a průmyslovými zdroji do Evropy.

Téměř stejný scénář se opakoval na počátku druhé světové války. Německo vstoupilo do války jako jediná mocnost, která účelně přizpůsobila doktrínu i strukturu svých sil možnostem, jež přinesla mechanizace a motorizace. Přestože na počátku války bylo dosaženo jedinečných vojenských úspěchů napříč celou Evropou, generální štáb nedokázal proměnit operační vítězství do přijatelného strategického výsledku. Stejně jako v dobách první světové války problémem i v té druhé nebyla kvalita vojenské moci, ale její nedostatek. Strategickým cílem Německa, který určil Hitler, nebylo nic menšího než dobytí Evropy. Jako takový značně přesahoval možnosti vojenských prostředků, které Německo mělo nebo mohlo mít k dispozici. Neschopnost dosažení strategických cílů s prostředky, které je měli naplnit, se záhy projevila po napadení Sovětského svazu.

Německá ekonomika nemohla být výkonná natolik, aby uspokojila potřeby vojenských sil, bojujících v západní Evropě a současně těch, jež se připravovaly na válku na Východě. Němci, na rozdíl od Sovětů, nedocenili potřebu důležitých systémových vazeb mezi bojujícím frontem a podporujícím zázemím. Nedokázali vyprodukovat takové množství moderních zbraní, aby s nimi mohli vést válku na několika frontách současně. Naproti tomu Sovětský svaz, s pomocí svých spojenců, se mohl opírat o mnohem větší a početnější materiální, vojenský a lidský potenciál, než mělo k dispozici Německo.

Němci, navzdory svým ohromujícím operačním úspěchům, byli ve válce nakonec poraženi, protože jejich politika a strategie byly příliš krátkozraké a neslučitelné s politikou jejich oponentů. Postrádali dostatek potřebných vojenských prostředků a lidských zdrojů, aby mohli naplnit politické cíle, kvůli kterým vstupovali do války. Jejich politický záměr výrazně předčil vojenský dosah, který, ačkoliv ve svém průběhu excelentní, nikdy nemohl být dostatečnou náhražkou za ucelenou strategii.

Schopnost operačního mistrovství, prokazaného v prvních letech války, nikdy nemohla vykompenzovat strategickou nedostatečnost ve zdrojích, v zajištění dobytých obrovských území, které bylo potřeba vojensky spravovat, v omezeném přístupu k námořním cestám nebo v nedostatku spolehlivých spojenců. Navíc, vnitřní politika státu byla spíše vojenskou strategií než politikou samotnou. Přemíra počtu schopných operačních umělců značně převažovala nad počtem soudných politiků, hledících za hranice dané reality. Navíc, tak jak v období první světové války, i na počátku té druhé v Německu neexistoval rozumný civilní leadership, který by měl schopnost zhodnotit nejen to, co je operačně žádoucí, ale i to, co je strategicky možné.

Existovalo v této souvislosti i další omezení. Oproti totální mobilizaci německých zdrojů, kterou vyhlásil Ludendorff v posledním roce první světové války, nacistické vedení potřebovalo zajistit si domácí popularitu. Například tím, že nehodlalo zapojit do válečné mašinerie německé ženy; podle domácí ideologie jejich role byla viděna ve výchově nové generace nadlidí. I to, že Hitler odmítl vybavit svá vojska na východní frontě teplým zimním oblečením, když to bylo nanejvýš žádoucí, lze chápat jako strach ze ztráty popularity. Kdyby k tomu mělo dojít, mohlo by to demoralizovat jeho vojenské síly, kterým bylo slíbeno ukončit válku do třech měsíců. Pokud by Hitler promyšleně sledoval strategické cíle, které si stanovil, jeho postup ve válce by zcela jistě nabral jiný kurz.

Dalším faktorem, který lze považovat za příčinu neúspěchu bleskové války, byla změna pozice německých vojenských sil. Poté, co došlo ke strategickému zvratu ve válce, musely tyto postupně přecházet od ofenzivních operací k defenzivním, které nemohly zaručit rozvíjení strategického úspěchu. S tím souvisí i zvrácená Hitlerova vize o neustálém útočení německých vojsk, bez ohledu na reálnou situaci na frontě. Bylo vyžadováno útočit v situacích, kdy to bylo zcela nepřijatelné, stejně

jako zákaz ustupovat, když to bylo naopak žádoucí. Docházelo tak k nadměrným obětem na lidském i materiálním potenciálu, který mohl být využit lepším způsobem. Právý opak toho, co v severní Africe úspěšně praktikoval generál Rommel.

Nakonec to bylo i rostoucí mistrovství sovětských maršálů a generálů, kteří dokázali využít operační potenciál svých sil a kreativně zužitkovat téměř zapomenutou teorii operací v hloubce. Jejich operace v Mandžusku na konci druhé světové války byly téměř přesnou kopií úspěchů, které zažívali Němci na jejím počátku. Zcela zásadní byla podpora Rudé armády domácím týlem, schopným vyprodukovat zdroje, kterých Německo nemohlo nikdy dosáhnout. Všechny tyto aspekty výrazně přispěly ke kolapsu bleskové války a Sovětský svaz dovedly k jeho celkovému vítězství nad nepřítelem.

Blesková válka nemohla naplnit očekávání v prostředí, které výrazně převyšovalo možnosti hitlerovského Německa. Jak poznamenal jeden z teoretiků, metoda Blitzkriegu nebyla výsledkem rozsáhlých vojenských teoretických úvah, ani to nebyla pečlivě strukturovaná operační doktrína války. Podle něj to byl typ krátko trvajícího operačního oportunistu, založeném na čarodějnickém lektvaru nacistické ideologie, hyper-akci a mělké technokratické strategii. Svou myšlenku uzavírá konstatováním: „*Pokud přijmeme, že primárním účelem operační úrovně války je řídit a vést průběh bojů a bitev pro účely strategických cílů, pak je jasné, že německý operační model měl mnoho teoretických nedostatků*“.¹¹⁷

Spor nad strategicko-operačními dimenzemi bleskové války i její hodnocení již dávno odezněly a jsou probírány zpravidla jen v akademických kruzích. Je pouze nutné si uvědomit, že v souvislosti s rozvojem vojenství, operační teorie a úspěchy německých vojsk na počátku války, byla znovu objevena a obnovena mobilita. V letech 1939–1941 Němci dosáhli rychlých, napoleonskému stylu rozhodujících bojových vítězství způsobem, který nebyl viděn od dob Moltkeho. Díky precizně připraveným a provedeným operačním plánům, operační a taktické mobilitě, účinku překvapení i schopnosti svých velitelů, Německo v této době bylo neporazitelné.

¹¹⁷GEYER, Michael. German Strategy in the Age of Machine Warfare, 1914–45. In: PARET, Peter, Gordon A. CRAIG a Felix GILBERT. *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton: Princeton University Press, 1986, s. 527–597. ISBN-10 9780691027647.

Jak uvedl autor, „*Pod vojenským vlivem Němců to vypadalo, že celý rytmus války změnil své tempo.*“¹¹⁸

Na příkladu bleskové války vedené Německem je zcela zřejmé, že operační umění, realizované prostřednictvím tažení a operací nelze oddělovat od strategie. Jestliže operace mají vést k ukončení války za výhodných strategických podmínek, musí být koordinovány s požadavky strategie a dosaženého konečného stavu. Musí být rozlišováno mezi přáním a reálnými možnostmi. Ať jsou vojenské operace provedeny jakkoli mistrovsky a brilantně, neznamenají nic, pokud jejich výsledkem není podpora a naplnění strategických cílů. Ostatně i Spojené státy ve Vietnamu prohráli válku, přestože jejich vojska zvítězila ve všech velkých operacích.

¹¹⁸EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 48.

Kapitola 5

Poválečný vývoj operační teorie

Oba hlavní spojenci a vítězové ve válce nad Německem, Sovětský svaz a Spojené státy, již brzo po jejím ukončení se neshodli ve svých představách o uspořádání poválečné Evropy. Každá strana měla vlastní názory na způsob řešení poválečné bezpečnosti. Přestože po válce začala mohutná demobilizace armád obou velmocí, Spojené státy měly v držení silnou novou zbraň, kterou již vyzkoušely svržením jaderných bomb na japonská města Hirošimu a Nagasaki v srpnu roku 1945. To byl i jeden z důvodů, proč početní stavy amerických ozbrojených sil mohly být rapidně sníženy, přestože jejich značná část zůstala dislokována v západní Evropě. Spolu s jednotkami byly ve Spojených státech demobilizovány i velitelství armád, sborů a divizí. Tím ustrnul i doktrinální vývoj a byla omezena i možnost systematického rozvíjení operační teorie podle zásad použití velkých operačních uskupení, působících dříve na Evropském i Pacifickém válčišti. Spojené státy se spoléhaly na vojenský kapitál jaderných prostředků strategického i taktického dosahu. V tomto prostředí seriózní úvahy o rozsáhlých operacích na ohromných prostorech nebyly nijakým způsobem rozvíjeny. Vznikem Severoatlantické aliance pak bylo zřejmé, že k žádné další vojenské spolupráci mezi dvěma bývalými spojenci již nedojde. V Sovětském svazu pod vlivem Stalina rovněž nebylo snahou rozvíjet operační teorie k přípravě a vedení velkých operací. Zájem politiků i vojáků se soustředil na vývoj jaderných zbraní, jako protiváhy těch amerických. Koncem čtyřicátých let vesměs všechny státy střední Evropy již byly vazaly Sovětského svazu. Vojenská politika těchto států přísně sledovala Stalinovou vojenskou doktrínu a operační teorie sovětské armády byla operační teorií i armád jeho spojenců; k samostatnému vývoji vojenství vesměs nedocházelo. V roce 1949 se taktéž Sovětskému svazu povedlo vyvinout jadernou zbraň, čímž došlo k určité strategické rovnováze mezi oběma velmocemi a jejich satelity. Zahájením Korejské války v roce 1950 hrozilo, že konflikt se může vystupňovat ve válku s Čínou a dokonce přerůst v jadernou válku. V roce 1953 již po smrti Stalina bylo mezi bojujícími stranami vyhlášeno příměří, a tak mohla začít nová etapa ve vojenství. Otázkou bylo, jakou cestou se bude ubírat.

Operační teorie v Sovětském Svazu

Stalinova smrt v roce 1953 byla pro rozvoj operačního umění a operační teorie žádoucím vykoupením. Sovětským vojenským teoretikům umožnila odložit pozlátko Stalinistických principů, které izolovaly teorii od vnějšího zkoumání a bránily aktivnější a otevřenější diskusi nad otázkami operačního umění. Rovněž těmto teoretikům dovolila uvažovat mnohem plněji nad pravděpodobností a charakterem možné jaderné války.

V rozvoji operační teorie po roce 1953 lze shledat dvě významná období. Tím prvním bylo období útlumu a přizpůsobení se konvenčním sil nástupu a hegemonii nukleárních zbraní, zatímco to druhé představovalo etapu jejich úplného podřízení se. Operační teorie a doktríny, včetně celého vojenského establishmentu, byly přizpůsobeny podmínkám možné jaderné raketové války.

Operační teorie v sovětské vojenské literatuře se začala znovu výrazněji objevovat až koncem padesátých let, po přehodnocení všeho, co bylo dříve zatracováno a zatajováno. Začalo to vydáním knihy generála Platonova „*Druhá světová válka*“ v roce 1958. Podle autora největším (předválečným) úspěchem sovětského operačního umění byl vývoj a potvrzení vědecké teorie vedení útočných a obranných operací v hloubce. Mnohem zdrženlivější postoj k této problematice však zaujalo první vydání díla „*Historie Velké vlastenecké války*“ z roku 1960. Operace v hloubce byly popsány jako nová teorie, v souladu s konečnými cíli ozbrojeného konfliktu, ale taková, ve které ne všechno bylo propracováno a ne všechno bylo správné. Sovětská „*Vojenská Strategie*“, vydaná o dva roky později, teorii operací v hloubce jako takovou dokonce vůbec nezmiňovala. Odkazovala na pouze na aspekty, kterými se kdysi zabývali sovětsí teoretikové.

Určitý obrat přinesla až polovina šedesátých let. Po zveřejnění vzpomínek Issersona, jako jednoho z mála přeživších z období čistek v třicátých letech a současně spoluautora teorie, byla tato vzkříšena, ale její význam nebyl jasně deklarován. Teorii se dostalo uznání až v roce 1969, kdy byla pozvednuta do čela sovětského vojensko-teoretického myšlení, jako „*vynikající úspěch v meziválečném období*“, jako „*nová hlavní teorie vedení války s masovými a technicky vybavenými*

armádami“, a jako „teorie, jež hrála rozhodující roli v obohacení a tvořivém posílení vojenské vědy.“¹¹⁹

Sovětská *Vojenská encyklopedie* (1976) hodnotila teorii operací v hloubce jako *kvalitativní skok v evoluci umění války*, který byl umožněn sociálně-ekonomickým pokrokem Sovětského svazu, moderním charakterem Sovětské vojenské vědy a technologií a nahromaděnými válečnými zkušenostmi. Téměř padesát let od svého počátku teorie operací v hloubce byla nejen rehabilitována, ale dočkala se značné úcty mezi vysokými představiteli Sovětského vojenského myšlení, až do té míry, že mohla být dále rozpracována. Přestože teorie stoupala ve svém významu na žebříčku celkové vojenské teorie, primát v použití v operacích byl přisouzen jiným silám.

Chruščovova snaha o dosažení parity ve vlastnictví jaderných zbraní se Spojenými státy zatlačila význam klasických vojenských sil do pozadí. Teorie operací v hloubce byla málo dostatečná na to, aby mohla uspokojit politické zájmy Sovětského státu. Chruščov v roce 1960 prohlásil, že Sovětský svaz se téměř výhradně spoléhá na své raketové síly a jaderné zbraně a že konvenční síly se stávají nepotřebnými; jaderná palebná síla by rozhodla jakoukoli budoucí válku, a proto počty vojenského personálu bude možno snížit o jednu třetinu. Mezitím i „*Vojenská encyklopedie*“ z roku 1960 uváděla, že pojem *operace v hloubce* se z běžného používání vytratil.

Redukce sovětských konvenčních sil, ke které mělo dojít částečně pod dojmem hegemonie jaderných zbraní, se pochopitelně neuskutečnila. Jejich role byla dále chápána za nezbytnou, tak, jak tomu bylo vždy v minulosti. Sovětská „*Vojenská Strategie*“ však dále upřednostňovala roli jaderných sil, zatímco těm konvenčním pouze vyhradila místo v operacích v poměrně plytkém pásmu obrany protivníka. V těchto místech byly soustředěny jeho pozemní síly, což odpovídalo tehdejší vojenské strategii západních mocností v Evropě. Pokud v tomto období lze mluvit o něčem novém v sovětském vojenství, tak je to oficiální uznání existence *Revoluce ve vojenských záležitostech*. Tato byla vytvářena s vyhlídkami, že příští válka bude jaderná. To nakonec vyústilo v následnou reorganizaci v letech 1960–1962,

¹¹⁹ZIEMKE, Earl F. The Soviet Theory of Deep Operations [online]. *Parameters*, March 1983, vol. XIII, no. 2, s. 24 [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/1983/1983%20ziemke.pdf>

zaměřenou na vybudování takových ozbrojených sil, které budou schopny bojovat a přežít v podmínkách jaderné války.¹²⁰

Revoluce ve vojenských záležitostech nezměnila výrazně definici operačního umění. Pouze signalizovala snížení důrazu na něj, s ohledem na otázky strategie, a zejména zjevný ústup myšlenek, souvisejících s vedením konvenčních operací velkého měřítka v podmínkách jaderného věku. To se rovněž projevilo na počtu odborných článků v sovětské vojenské literatuře, analyzujících období druhé světové války.

Sověti přijali myšlenku, že v budoucí válce bude převládat význam jaderných zbraní, důležitost strategických raketových sil a menší důraz kladený na operační umění. Nejlépe to ilustrovala „*Vojenská strategie*“ maršála Sokolovského, který tvrdil, že „*obě gigantické vojenské koalice rozmístí v budoucí rozhodující světové válce masové armády, všechny moderní a vysoko účinné prostředky boje dalekého dosahu, včetně mnoha megatunových nukleárních raketových střel, které budou použity v obrovském měřítku a použijí nejrozhodnějších metod vedení vojenských operací. Pokud by byly vyžadovány pozemní operace, budou vedeny v těsné součinnosti s jadernými údery. Pozemní síly by využily účinků jaderných úderů, porazily síly nepřítele, dobyly a ovládly území.*“¹²¹

Podle slov Sokolovského je zřejmé, že v tomto jaderném prostředí pozemní síly, oproti strategickým raketovým silám, sehrávaly významně druhořadou roli. Použití jaderných zbraní mělo dosáhnout strategických cílů nezávisle na vedení operací a bitev a operační umění mělo být pouze jakýmsi přídavkem těchto zbraní, ačkoli jeho význam v jakýchsi „lokálních válkách“ byl pořád platný.

Primát jaderných zbraní byl udržován ještě několik let po odchodu Chruščova z politické scény. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let význam operačního umění začal opět růst, práce vojenských teoretiků se opíraly o období posledních let druhé světové války, se zaměřením na vedení úspěšných frontových a armádních operací, často v konvenčním prostředí. Postupně se začaly objevovat názory

¹²⁰GLANTZ, David M. The Nature of Soviet Operational Art [online]. *Parameters*, Spring 1985, s. 9 [cit. 2015-05-25]. ISSN 0026-4148. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/1985/1985%20glantz.pdf>.

¹²¹SOKOLOVSKIJ, VasilijD. *Vojenská strategie (Vojennaja Strategia)*. Vojenské vydavatelství ministerstva obrany, Moskva, SSSR, 1963, s. 235–261.

o opětovném možném využití teorie operací v hloubce. Možnost porážky protivníka v celé hloubce jeho bojových formací byla jednoznačně spojována s použitím motostřeleckých a tankových sil, v součinnosti s dalšími druhy sil a letectvem. Tyto mohly plnit velmi složité úkoly, působit ve vysokém tempu a do velké hloubky.

Začaly silnět požadavky po takových silách, které svými schopnostmi by se vyrovnali jaderným silám. Mimo tyto schopnosti byl zde požadavek připravenosti a překvapení, kterými takové síly měly spustit zdrcující útok, který by zdevastoval a paralyzoval protivníka, co možná nejdříve po zahájení války. Dalším požadavkem na schopnosti sil byla jejich vysoká rychlost a včasné a úspěšné ukončení operací. Postupná renovace teorie operací v hloubce, s využitím zkušeností bleskové války, vedené Německem v jejím počátku, ukázala, že všechny tyto schopnosti byly pevnou součástí sovětského vojenského myšlení již dávno před nástupem jaderného věku. To potvrdil v roce 1970 bývalý náčelník generálního štábu maršál Zacharov, který napsal: „*Teorie operací v hloubce svůj význam v současnosti neztratila. Může sloužit jak o základ pro tvořivou práci velitelských kádrů, při řešení mnohostranných a komplexních problémů dneška.*“¹²²

Trend rozvoje operací v hloubce pokračoval po celá sedmdesátá léta. Jak uvedl zástupce velitele vojenské akademie generálního štábu generálplukovník Gaivoronskij, vývoj sovětského operačního umění od roku 1920 až do počátku osmdesátých let byl pokračujícím procesem, který dosáhl bodu, kdy „*motorizovaná pěchota a tankové svazky, spolu s dalšími prvky ozbrojených sil, by vedly nesmírně složité bojové operace s rozhodujícími cíli do velké hloubky a s vysokou rychlostí. Sovětské síly proto musí být připraveny vést útočné a obranné operace s využitím všech možností soudobých vojenských technologií.*“¹²³ Sověti nakonec došli k poznání, že budoucí válka, i když začne nasazením jaderných zbraní, může dále být vedena jako konvenční, až do naplnění stanovených cílů. Platila i druhá varianta, kdy po zahájení operací konvenčními silami mohou být dočasně nasazeny jaderné zbraně a vojska budou muset být schopna vést válku i v těchto podmínkách.

¹²²GLANTZ, M. David. The Nature of Soviet Operational Art [online]. *Parameters*, Spring 1985, s. 11 [cit. 2015-05-25]. ISSN 0026-4148. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/1985/1985%20glantz.pdf>.

¹²³ZIEMKE, F. Earl. The Soviet Theory of Deep Operations [online]. *Parameters*, March 1983, vol. XIII, no. 2, s. 31 [cit. 2015-05-08]. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/1983/1983%20ziemke.pdf>.

Návrat ke konvenčním operacím

Počátkem osmdesátých let možnost jaderné války, která by zaručovala vzájemné zničení obou globálních velmocí i s jejich bloky, pomalu ustupuje do pozadí. Strategie pružné reakce, kterou státy NATO od roku 1967 udržovaly jako možnost vypořádat se s útokem sil Varšavské smlouvy, počítala s tím, že konvenční síly Aliance jsou pro vedení války v Evropě dostačující, pokud využijí možností technologického rozvoje a budou průběžně modernizovány. Na Západě došlo k rozvoji operační teorie, která počítala s vytvořením nejaderných konvenčních sil a prostředků ozbrojeného boje, s velkou destruktivní silou. Tyto měly výrazně změnit charakter války, metody jejího rozpoutání a její možné důsledky.

Změněný postoj Západu ke způsobu zahájení a vedení budoucí války se v té době stává výzvou pro významné a vlivné vojenské teoretiky v Sovětském Svazu. Ještě dlouho před pádem komunismu v Evropě, představitelé sovětského operačního myšlení, jakými byli například maršálové Sokolov, Ogarkov, Gareev, Ustinov, Kulikov a další, předvíдали vznik „*vojensko-technické revoluce*“ v prostředí vedení konvenční války. Publikovali množství článků, ve kterých zvažují možnost návratu konvenčních operací ve velkém měřítku, vedených samostatně nebo i v souběhu s použitím jaderných zbraní.

Maršál Ogarkov například zveřejnil nový popis operací na soudobém válčišti, ve kterém vojenská činnost je vedena v jednom nebo více válčištích, bez využití jaderných zbraní. Rovněž popsal novou roli amerických strategických jaderných sil: „*Spojené státy plánují dosáhnout svých základních cílů ve válce v Evropě použitím svých strategických jaderných sil, jen jako potenciální hrozby. Moderní pojetí nejaderné války předpokládá sladit dosažení strategických výsledků použitím zbraní s připraveností odrazit jaderný útok.*“¹²⁴

Podle Gareeva „*modernizace a hromadění zásob jaderných raketových zbraní dosáhli bodu, kdy jejich masové použití ve válce by mohlo způsobit katastrofální důsledky pro obě strany. Za těchto podmínek Západ počítá s vedením poměrně dlouhé války s konvenčními zbraněmi, a především s novými typy přesných zbraní.*“

¹²⁴FITGERALD, Mary C. Marshal Ogarkov and the New Revolution in Soviet Military Affairs. *Defense Analysis*, Volume 3, Issue 1, Virginia, Center for Naval Analyses, March 1987, s. 5. ISSN 0743-0175.

„V současných podmínkách“, psal jinde, „samotná sovětská vojenská věda musí mnohem aktivněji určit nejdůležitější směry vývoje zbraní a technologií.“¹²⁵

Mnoho dalších sovětských vysokých vojenských představitelů podporovalo trend ústupu arzenálu jaderných zbraní a opětovného nástupu konvenčních operací. Zdůrazňovali rozvoj konvenčních zbraní, přesných zbraňových systémů, průzkumných komplexů s dalekým dosahem, prostředků zpravodajství a radioelektronického boje, automatizovaných systémů velení a řízení pro techniku i jednotky a jejich celkové použití v podmínkách konvenčních operací. Obrat k tomuto trendu, do určité míry, byl založen i na analýzách řady Aliančních cvičení pod názvem „Autumn Forge“, které se zaměřovaly na vedení konvenční války v prostorách evropského válčiště.

Během dlouhého období studené války sovětský model ve vývoji operační teorie, i když někdy s větší či menší intenzitou, pokračoval. V sedmdesátých a osmdesátých letech v Sovětském svazu vznikaly dva koncepty pro boj v hloubce. Prvním byla koncepce pro manévrový způsob vedení operací, tzv. „operační manévrující skupina“ (OMS), druhým byl tzv. „průzkumně-úderný komplex“ (Razvedyvatel'no-Udarnyj Kompleks/RUK). Oba způsoby byly navrženy tak, aby se pokusily sladit vojenskou teorii a praxi s rychlou technologickou inovací v oblasti elektroniky a výpočetní techniky.

Průzkumně-úderný komplex (RUK) vznikl na základě poznání sovětských odborníků, že útočné systémy pro boj v hloubce samy o sobě nemohou zajistit dostatečné rozvrácení a zničení zadního prostoru obrany vojsk NATO. Rovněž potřebovali průzkumné prostředky dalekého dosahu a automatizované systémy velení a řízení, schopné lokalizovat, identifikovat a rozpoznat síly v postavení druhých sledů. To by umožnilo velitelům vybrat cíle, na které by mohli zaútočit dříve, než se tyto pohnou k posílení prvních sledů nebo provedení protiúderů na útočící vojska Východního bloku.

RUK byl jednotný automatizovaný systém, který poskytoval podporu a bojové použití vysoce přesných zbraní s dalekým dosahem. Sestával z prostředků pro průzkum, označení cílů, určení směrů, navigaci a komunikaci. Jako celkový

¹²⁵FITGERALD, Mary C. Marshal Ogarkov and the New Revolution in Soviet Military Affairs. *Defense Analysis*, Volume 3, Issue 1, Virginia, Center for Naval Analyses, March 1987, s. 14. ISSN 0743-0175.

komplex byl tvořen z nových dělostřeleckých systémů, vozidel řízených na dálku, výkonných proti-baterijních radarů, nové munice (naváděné i nenaváděné), nových systému velení a řízení ke koordinaci targetingu a dalších nových zbraňových subsystémů. Podrobněji o tomto pojednávají například Vego, Watts nebo Sterling.

Koncepce operační manévrující skupiny (OMS)

Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let bylo zřejmé, že sovětské ozbrojené síly vstoupily do období výrazných změn. Odborné články a veřejná prohlášení Sovětských vojenských představitelů odkazovaly na vývoj a změny v sovětské strategii, zprávy z diskusí a cvičení pak zaplňovaly vojenský tisk četnými úvahami o novém způsobu vedení operačních činností. Jádrem těchto otázek se týkalo vojenských aktivit na úrovni skupiny armád (frontu) a armády, prostřednictvím kterých měly být dosaženy cíle sovětské strategie v budoucí možné konfrontaci Východu se Západem.

Zprostředkovatelem naplnění těchto cílů se měla stát nová koncepce, využívající činnost vysoce mobilních, útočných, smíšených uskupení svazků Sovětské armády i armád ostatních států Varšavské smlouvy. Tato koncepce „Operačních manévrujících skupin“ (OMS), jak byly později pojmenovány, se stala nejvýznamnější myšlenkou operační teorie o použití ozbrojených sil, jež měla zaručit rychlé ukončení vzájemného konfliktu mezi oběma bloky na Evropském válčišti, pokud jejich napjaté vztahy by propukly do otevřené války.

Podle tehdejší sovětské doktríny, jestliže by tento stav nastal, vítězná válka musí být ukončena velice rychle. V opačném případě hrozilo obrovské riziko, že by se vyvinula do katastrofické výměny strategických jaderných raket a další existence lidské civilizace mohla být zcela nejistá. I pro tak totalitní systém, který Sovětský stát a jeho velení představovalo, byla tahle záležitost otázkou života a smrti, a tedy žádný politický cíl nebyl natolik hodnotný, aby se k této variantě (jaderné války) přiklonil. Proto, pokud by k válce v Evropě došlo, sovětské představitelé si chtěli být zcela jisti, že bude velice krátká a vítězná. Pokud měla být krátká, muselo být dosaženo určitého stupně překvapení. Pro ně, i v těch nejsložitějších podmínkách bylo překvapení uskutečnitelné – jako příklad uváděli arabsko-izraelský konflikt (1973), nebo invaze do Československa a Polska (1968 a 1981). Překvapení považovali za hlavní předpoklad jakéhokoliv úspěšného tažení.

Dosáhnout úplného překvapení, v případě konfrontace s NATO, jevilo se ovšem značně nepravděpodobné; počítali s tím, že určité kroky a obranná opatření, ze strany NATO, budou zcela jistě provedeny. Úkolem Varšavské smlouvy bylo tedy minimalizovat nárůst sil a opatření prováděných Aliancí v prvních hodinách a dnech války. Sověti si byli vědomi, že za nepříznivých okolností mohou být počty jednotek NATO větší, než předpokládali. Pokud by tyto jednotky zadržely počáteční ofenzívu sovětských vojsk a zabránily tak průlomu předního okraje, velitelé NATO budou moci dosáhnout účinného použití svých jaderných zbraní, pokud rozkaz k tomu obdrží včas. Připustili, že včasné a účinné použití taktických jaderných zbraní by zapříčinilo katastrofální narušení jejich ofenzívy. Tato skutečnost byla proto jednou z nejdůležitějších, když zvažovali důvody nutných změn v sovětské operační doktríně.

Sovětský generální štáb byl otevřeně konfrontován s potřebou vytvořit strategické a operační plány, kterými by značně ztížil realizaci taktických jaderných možností NATO a dosáhl rychlého zhroucení jeho vojenského a politického systému. Strategie vyžadovala dosažení překvapení a do určité míry i předpoklad nepřipravenosti obrany NATO. Počítala s tím, že v prvních hodinách války bude obránce vystaven maximálnímu množství úderů, budou muset být paralyzovány hlavní systémy velení a řízení nepřítele a omezena jeho schopnost reagovat. Strategie byla navržena tak, aby bylo dosaženo rychlého tempa postupu na několika důležitých směrech hluboko do nepřátelského území, vedených k rozvrácení struktura jeho obrany.

K tomu, aby se snížilo riziko, které představovaly taktické jaderné zbraně NATO, v průběhu konvenční fáze konfliktu bylo potřeba dosáhnout zničení co možná největšího počtu těchto zbraní. Pokud by NATO iniciovalo použití svých taktických jaderných zbraní, mělo dojít k masivnímu odvetnému jadernému úderu a zničení zbytku jeho jaderných nosičů. Jestliže mělo dojít k válce v Evropě, tato strategie, alespoň v sovětských očích, nabízela jedinou reálnou šanci na vítězství. Za účelem implementace této koncepce použití ozbrojených sil, sovětský generální štáb věnoval dostatek času i úsilí studiu taktických, operačních i strategických rysů obrany NATO. Zejména se to týkalo použití pozemních sil USA a Bundeswehru, v rámci celkové strategie aktivní obrany, která kombinovala prvky poziční a pohyblivé obrany.

Z pohledu západních teoretiků a velitelů, aktivní obrana, vedena vojsky NATO, měla přinutit útočníka, aby se opakovaně a systematicky pokoušel proniknout do bráněných linií, a tak vyčerpával své síly, bez získání jakékoli časové či prostorové výhody. Obránce využíval silných krycích jednotek k vyhodnocení hlavních pásem a směrů, na kterých mělo dojít k průlomu. Jakmile tyto směry byly identifikovány, jednotky mohly být přesunuty z pasivních pásem, z boků a z prostorů v hloubce, aby provedli tzv. „proti-koncentraci“ v místě a čase, kde a kdy je potřeba zablokovat hlavní úder nepřítele. Podle představy její tvůrců, aktivní obrana se nevzdává iniciativy, tak, jak to je typické u pasivní obrany, ani není tak riskantní jako taktika „protiúderů“, na které závisí pohyblivá obrana.

Výhody a nevýhody aktivní obrany byly studovány i představiteli vojsk Varšavské smlouvy. Výhody obránce spatřovali v jeho schopnosti včasného odhalení útočících vojsk nepřítele, zpomalení jejich postupu a navedení do předem připravených prostorů. Tyto mohli být zaminovány, zataraseny, nebo mohly do nich být připraveny palby. Do určité míry rovnoměrné rozmístění sil umožňovalo ukrýt hlavní obranná postavení a rychle dosáhnout proti-koncentraci, poté, co byly zjištěny hlavní úderné svazky nepřítele. Útočník by byl nucen neustále být zapojen v bitvě a musel být připraven zasadit do boje své zálohy mnohem dříve, než původně plánoval. Aktivní obrana umožňovala velice pružné využití protitankových záloh, vrtulníků a použití minových polí. To vytvářelo příznivé podmínky pro spuštění taktických protiútoků, takže obránce mohl dosáhnout potřebné iniciativy.

Tyto výhody ukazovaly na účinnost aktivní obrany, se kterou Východní blok musel počítat. Jeho analytikové ji považovali za dostatečně účinnou, aby odolávala jejich konvenční taktice. To bylo obzvlášť reálné při udržování stabilního bojiště, které umožňovalo s dostatečnou jistotou uskutečnit plány NATO. To znamená, k zastavení postupu nepřítele, v případě potřeby, měly být použity taktické jaderné zbraně.

Na druhé straně, pojetí aktivní obrany mělo i své nevýhody. Umožňovalo pouze slabou ženijní přípravu obranných pozicí, zejména cestou zemních prací. Vyžadovalo decentralizaci sil, způsobující rozptýlení jejich úsilí, bez jasného určení, v kterých prostorech má být soustředěno těžiště obrany. Hlavní obranná postavení se vytvářela až v průběhu boje. Zálohy byly obráncem zasazovány nesystematicky, což mu znemožňovalo příležitost eliminovat průlom nepřítele do obranných postavení. Aktivita, jako významný princip vedení boje, byla omezena na udržování

hustých seskupení vlastních vojsk pouze v taktickém obranném pásmu. Obrana se pak stávala pasivní, přinejmenším do doby, než nadřízený vydal rozkaz k zahájení protiútoků.

Nedostatek operačních záloh, potřeba oslabit jednu část bojiště na úkor druhého a spoléhání se na včasné zjištění hlavních úderných sil nepřítele, byly důvody, kterých mělo být využito. Když zálohy vojsk NATO by byly zasazeny a jejich soustředění k provedení protiútoků bylo ukončeno, příslušný velitel vojsk NATO mohl zahájit protiútok. Pokud ovšem by to neprovedl včas, útočník, za předpokladu dostatečných záloh, mohl účinně využít váhání oponenta a spustit svůj rozhodující průlom. Došlo by tím ke kulminaci sil, jak útočníka, tak i obránce a otázkou by bylo, kdo využije tento moment ke svému prospěchu. V boji je tento okamžik zcela rozhodující pro vývoj další situace.

Hodnota dispozice dalších, vysoce mobilních operačních sil útočníka, které jsou připraveny, ale prozatím nenasazeny, zatímco obránce právě použil svých vlastních záloh, je tedy zcela zřejmá. Tyto mobilní formace mohou být účinně zasazeny do míst obrany nepřítele, tam, kde byl zrovna oslaben přemístěním svých sil, k uskutečnění účinné proti-koncentrace. V takovém případě je důležité vést průzkum, ke zjištění, kde obránce soustřeďuje své zálohy, rychle spustit útok, vyhýbat se silným místům, předsunutým postavením a razantně udeřit na hlavní obranná postavení. Důležité je zabránit organizovanému odchodu krycích sil nepřítele a rozvrátit jeho obranná postavení, ochranné stavby a opevnění.

V dalších úvahách analytikové se zabývali otázkami vedení letecké a dělostřelecké podpory, jako i taktickými výpady vojsk Východního bloku do větší hloubky, které by měly za cíl znemožnit nasazení záloh a zajistit umlčení dělostřelectva nepřítele. Obrana, podle jejich názorů, by byla prolomena na několika směrech a druhé sledy zasazeny pouze tam, kde nepřítel nasadil své zálohy. K takovýmto úvahám o nevýhodách aktivní obrany přibýly i další. NATO již v průběhu sedmdesátých let přijalo strategii předsunuté obrany, kdy v období napětí nebo krize by většina jeho jednotek zaujala obranná postavení v pásmu širokém 20–40 kilometrů, poměrně blízko k vnitřní hranici Německé spolkové republiky. Jednotky by tak byly schopny vést boj s agresorem co možná nejdříve a znemožnily by mu získat jakoukoliv část svého území. K tomu, aby jednotlivé formace vojsk NATO včas zaujaly svá hlavní obranná postavení, v mnoha případech jim bránila

velká vzdálenost z míst jejich mírových posádek. To znamenalo dlouhou dobu na jejich rozmístění. Rozdíly v rámci NATO znamenaly i odlišné národní přístupy, různé operační koncepce, jako i různou dobu připravenosti sil v době krize. Vůdci Aliance tehdy kategoricky prohlašovali, že pokud Sovětský svaz zahájí útok, NATO bude zpočátku vést konvenční válku. Pokud konvenční obranná opatření selžou, NATO se případně uchýlí k použití taktických jaderných zbraní. Jejich počáteční použití, podle tehdejší filozofie NATO, mělo být pouze omezeného, „demonstrativního“ rozsahu. Všechny analýzy a úvahy o způsobu vedení operací v novém pojetí, kterými se zabývali sovětsí vojenští představitelé, vyústily v přehodnocení stávající vojenské doktríny, vojenských principů a používaných operačních modelů. Zhodnotili, že bude nutno vytvořit nový přístup, založený na nové doktríně a evoluci ve vojenských záležitostech.

„Moderní podmínky přinesly nové aspekty v receptu na úspěch. S úplnou mechanizací, pancéřováním a novými zbraněmi, všechny jednotky se staly mobilními. Následně vyvstaly velkolepé příležitosti vývoje operací vedených vysokou rychlostí, s využitím manévru tankových armád i armád smíšených sil. Dochází ke změnám typů operací, které mohou být vedeny v celé hloubce obrany nepřítele. Nyní existují mnohem větší příležitosti než kdykoli předtím, hlavně z důvodu většího dosahu, kdy mohou být použity rakety, dalekonosné dělostřelectvo, letectvo a výsadky pozemních sil. Příklady z poslední války v žádném případě neztratily na svém významu, ani v teorii, ani v praxi. Spíše podnítily myšlenky a návrhy řešení moderních problémů; jak dostat hlavní síly do operační hloubky obrany a jak ve vysoké rychlosti dosáhnout stanovených cílů.“¹²⁶

Těmito slovy jejich autor hodnotil možnost ověřit platnost nové koncepce v podmínkách moderního bojiště, v porovnání s tou, která se týkala použití „mobilních skupin“. Tyto skupiny sovětsí vojevůdci s úspěchem využívali zejména v posledních letech druhé světové války. Analýza zkušeností vedla k závěru, že je možné využít některé rysy mobilních, manévrujících či přepadových skupin a jádro jejich aktivit zasadit do podmínek moderního bojiště.

¹²⁶DONELLY, Christopher. The Soviet operational Maneuver group: A new challenges for NATO [online]. *Military Review*, March 1983, vol. LXIII, no. 3, s. 50 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/138743670/The-Soviet-OMG-A-New-Challenge-for-NATO#scribd..>

Společným rysem obdobných skupin (působících v moderních podmínkách) bylo jejich vyčlenění ze sestavy svých vlastních hlavních sil, za účelem proniknutí hluboko do prostoru nepřátelské obrany a působení v něm po omezenou dobu. Následně by plnily úkoly již ve značné vzdálenosti od hlavních sil, i když ve vzájemné koordinaci s nimi a vždy v jejich prospěch. Tyto skupiny měly být určeny zejména k ničení základen a skladů jaderných střel, velitelských stanovišť, prostředků elektronického boje, zbraní a prostředků protivzdušné obrany.

Rovněž měly znemožňovat odchod nepřátelských jednotek, bránit v postupu záloh z hloubky své obrany, paralyzovat systém logistiky, zajmout a držet důležité prostory a cíle až do příchodu hlavních sil. Dále měly ničit důležité cíle, které nebylo možné zničit jinými prostředky, šířit chaos a dezorganizaci, omezit nepříteli volnost manévru a celkovou účinnost jeho aktivit. Logika těchto úvah byla tedy zcela zřejmá. NATO v koncepci aktivní obrany našlo účinnou odpověď na předešlou operační koncepci Varšavské smlouvy. To znamená, že její vojenští představitelé museli změnit svůj dosavadní přístup k operacím a vytvořit novou strategii, která zaručí rychlý a celkový kolaps obrany NATO, a tím zajistí i rychlý konec války.

Po dlouhých letech parity v jaderných zbraních, konec sedmdesátých a počátek osmdesátých let tedy přinesl návrat studia taktiky, operačního umění i strategie a nový impulz ke hledání způsobu, jak porazit svého nepřítele. Nebylo překvapením, že sovětsí analytici hledali odpovědi ve zkušenostech z druhé světové války, a to hlavně z použití tankových uskupení, které se jim zdály nejvhodnější pro využití v moderních podmínkách.

Vývoj mechanizace umožnil rostoucí úroveň mobility a zvýšenou ochranu vojsk. Využití tankových formací bylo proto studováno nejpodrobněji. Tento trend byl bezpochyby podpořen i vysokým počtem bývalých velitelů tankových vojsk, zastávajících významné pozice v pozemních silách Sovětské armády.

Tak jak bylo zřejmé, že nejobvyklejším prvkem mobilních skupin z období druhé světové války byly tankové jednotky, tak byl i zřejmý zájem o koncepci nových mobilních (manévrujících) skupin, jako hodnotného prostředku pro zvýšení tempa postupu a využití úspěchů v hloubce sestavy nepřítele. Ke studiu mobilních skupin sloužily i podobnosti mezi zamýšlenou formou obrany NATO a stylem obrany, použitým německými vojsky v počátečních a konečných fázích druhé světové války.

Pozornost, která byla věnována roli, složení a využití mobilních skupin, se odrážela i ve vojenském tisku již od druhé poloviny sedmdesátých let, s možností aplikovat jejich způsob činnosti do nového pojetí, koncepce OMS. To, co bylo zdůrazňováno, byla samotná podstata koncepce: Vojenská formace s poměrně vysokou rychlostí a nedílnou flexibilitou, větší než u ostatních formací, představuje nejlepší prostředek k dosažení rychlého průniku do zadních prostorů moderní obrany. Ta, jak navrhovala koncepce NATO, byla založena na jednotlivých obranných liniích. Ovšem když taková obrana je vybudována ve spěchu a nemá dostatečné operační zálohy ani silné druhé obranné postavení, možnost rychlého průlomů a rychlého postupu do zadního prostoru obrany nepřítele je zcela zřejmá.

Charakteristiku mobilních skupin a porovnání jejich možností s tím, co by bylo možno využít u moderní koncepce OMS, lze shrnout do několika zásadních závěrů:

- koncepce mobilních skupin byla postavena na použití existujících sil (ne nově postavených), k lepšímu využití slabých stránek nepřítele a schopností vlastních jednotek. Mobilní skupiny umožňovaly veliteli nevídanou pružnost a volnost jednání a byly určeny k široké škále úkolů;
- mobilní skupiny byly nejúspěšnějším prostředkem proměny taktického úspěchu v úspěch operační a prvkem dosažení vysokého tempa postupu do značné hloubky sestavy nepřítele. Tohle bylo nejpádnějším důvodem, proč tato koncepce by měla být oživena ve prospěch OMS;
- mobilní skupiny byly nejdůležitějšími faktory v dosažení kontinuity útoku a vyhnutí se nuceným operačním přestávkám, které by nepříteli umožnili zotavit se nebo jiným způsobem uchovat tempo jeho činnosti. V moderním pojetí to znamená zabránit mu v možnosti účinného použití jeho jaderného arsenálu;
- mobilní skupiny byly v operaci použity jednotlivě jen zřídka. Zpravidla jich bylo použito několik na různých směrech. Formace a jednotky tvořící mobilní skupiny byly často posíleny nebo přizpůsobeny pro plnění specifických požadavků. Například byly přidány ženijní prostředky, pokud bylo počítáno s překonáváním (vodních) překážek či zatarasených prostorů. Ideálním základem pro mobilní skupinu byl tankový nebo mechanizovaný sbor. V moderním pojetí osmdesátých let to byla síla přibližně tankové nebo motostřelecké divize. Klíčová byla

soběstačnost mobilních skupin v otázkách technické podpory a provádění oprav, zejména bojových vozidel;

- vždy byly nasazovány silné předsunutě odřady, zpravidla z prvního sledu sil mobilní skupiny, které byly nejdůležitějšími prvky pro zajištění rychlosti postupu hlavních sil. Jejich hlavní funkcí bylo vést průzkum nepřátelských pozicí a předcházet rozmístění sil do připravených postavení nebo měst a osad. Tato otázka bylo klíčová i pro OMS;
- zasazení mobilních skupin bylo nejdůležitějším okamžikem boje a jako takové bylo rozhodujícím pro úspěch mobilních skupin. Zasazení bylo provedeno zpravidla na dvou směrech. Základem bylo očekávání, že vždy může dojít k určitému odporu vůči zasazovaným silám, buď zbytkem sil bránícího se nepřítele nebo protiútokem ze vzduchu nebo po zemi;
- klíčové bylo překvapení a vždy bylo použito klamání. Například hlavní tíha podporujících úderů letectva byla položena obvykle dvě až tři hodiny po nasazení, aby nedošlo k vyrazení hlavního úsilí činnosti mobilní skupiny. Mobilní skupiny často operovaly v součinnosti s údery letectva a partyzánů;
- mobilní skupiny často vyčleňovaly jednotky k provedení přepadů, tuto roli někdy plnila i celá mobilní skupina. Význam přepadu v moderním pojetí OMS se stal důležitějším, z důvodu zvýšené hodnoty některých cílů, jakými byly například jaderné zbraně nebo místa velení a řízení vojsk;
- mobilní skupiny byly často zasazovány do střetného boje s odcházejícími jednotkami nebo postupujícími zálohami nepřítele. Střetné boje se lišily rozsahem, od boje vedeného předsunutými silami mobilní skupiny (operace rychlých praporů nebo brigád) až po střetné boje v délce třech dnů. Tyto zahrnovaly činnost celé armády s 500 tanky a 1500 kusy dělostřelecké techniky a zbraní a dalších prostředků letectva na obou stranách. Byly vedeny ve dne i v noci, často daleko před postupujícími hlavními silami, v některých případech ve vzdálenosti až 350 kilometrů od předního okraje prostoru boje.¹²⁷

¹²⁷ SADYKIEWICZ, Michael. *Soviet-Warsaw Pact Western Theater of Military Operations: Organizations and Missions*. [online]. RAND Corporation, Santa Monica, 1987, s. 60–70 [cit. 2015-06-10]. Dostupné z: <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/notes/2007/N2596.pdf>

Rysy a charakter OMS

Operační manévrující skupina měla, podle plánů svých tvůrců, nezastupitelné místo v operační sestavě armády nebo frontu a výrazným způsobem se měla podílet na celkovém úspěchu operace. Shoda panovala rovněž v názoru, že mohou být efektivní nejenom v útočných operacích, ale ve výhodných podmínkách a při přechodu části sil do dočasné obrany v dotyku s nepřítelem. V tomto případě by jejich hlavním úkolem mohl být boj s přicházejícími zálohami nepřítele.

Plná mechanizace a motorizace sil předurčených pro plnění úkolů OMS je předurčovala k vedení operační činnosti i v podmínkách jaderné války a plnění široké škály složitých a náročných úkolů v hlubokém týlu uskupení nepřítele, na jeho území, v odtržení od hlavních sil i po delší dobu. Všechny tyto skutečnosti utvářely zvláštní požadavky, kterým mělo odpovídat složení a sestava OMS a současně charakterizovaly i základní rysy, kterými se OMS měla vyznačovat:

OMS musela mít značnou údernou a palebnou sílu. Počítalo se s tím, že OMS bude dokončovat ničení nepřítele po jaderných úderech a bude se střetávat s přicházejícími zálohami nepřítele, bude muset bránit již ovládnuté prostory a objekty, přehrazovat důležité směry, obsazovat a ničit důležité základny a sklady munice, letiště, místa velení, které nepřítel se bude snažit střežit a bránit v některých případech značnými silami.

OMS měla plnit úkoly zpravidla v součinnosti se vzdušným výsadkem, za pomoci a podpory raketového vojska a letectva nadřízeného, přesto to byla právě ona, kdo měl rozhodnout o konečném výsledku. Z toho důvodu, jádro její struktury mělo být tvořeno tankovými a motostřeleckými vojsky na BVP, dále samohybným dělostřelectvem vysoké účinnosti, pohyblivými prostředky protivzdušné obrany (PVO) a protitankových řízených střel (PTRS). Účinně měly být používány i jednorázové protitankové a protiletadlové prostředky, miny a hořlaviny.

OMS musela mít vysoké manévrovací schopnosti. Musela být schopna odtrhnout se po vyslání v krátkých časových lhůtách od hlavních sil a pronikat do týlu nepřítele. Měla vést bojovou činnost v celém pásmu armády či frontu, podle toho, kdo ji vyslal, do hloubky, do stran a v některých případech i vstříc hlavním silám vlastních vojsk. Splnění tohoto požadavku záleželo na volbě složení OMS, dobré znalosti operačního prostoru, schopnosti komplexního jaderného a palebného ničení objektů

nepřítele prostředky nadřizovaného, nadvládou ve vzduchu a všestranným zabezpečením. Proto, do OMS měla být zařazovaná především pásová technika s dobrou průchodivostí, schopností překonávat různé terénní překážky, zátarasy, zamořené prostory a vodní překážky z chodu.

OMS musela být vysoce odolná. Bralo se v úvahu, že vedení bojové činnosti v hloubce sestavy nepřítele a v odtržení od hlavních sil bude přitahovat pozornost nepřítele se snahou OMS zničit. Mimo možného působení domácího obyvatelstva partyzánským způsobem boje, to bylo hlavně používání jaderných zbraní, údery letectva, tanků, dělostřelectva a jiných výbušných prostředků, min zátarasů a dalších, které mělo ničit OMS. Její odolnost měla být udržována aktivním působením nadřizovaného, zajištěním průzkumu, maskováním, vhodným operačním rozptýlením sil a prostředků v čase a prostoru, jako i stálým manévrem a pohybem.

OMS musela být vysoce samostatná. Skutečnost, že OMS povede bojovou činnost v odtržení od hlavních sil, zpravidla bez sousedů a jejich přímého vlivu a pomoci, bez časté materiální a technické podpory, zdůrazňovalo význam její samostatnosti. Měla proto vést vyšší vezené zásoby, hlavně munice, trhaviny, protitankových min apod. Zásobování po zemi bylo prakticky vyloučeno, a tedy hlavní způsob přísunu zásob měl probíhat vzduchem.

Přestože tento způsob byl značně složitý a obtížný, OMS musela mít schopnosti k vytvoření podmínek pro takové přijetí zásob – měla ovládnout a udržet přistávací plochy, např. letiště, nebo jiné prostory pro shoz materiálu a zásob na padácích. Samostatné vedení bojové činnosti rovněž vyžadovalo všestranné bojové zabezpečení a takové uspořádání sestavy, která umožňovala ochranu proti působení nepřítele ze všech stran.

OMS musela mít zabezpečeno nepřetržité velení. To se týkalo velení především mezi OMS a nadřizovaným velitelem. Při relativně velké samostatnosti OMS byl tento požadavek důležitý proto, aby bylo možné předávat zpravodajské informace o činnosti nepřítele v hloubce, zajistit palebnou podporu, týlové zabezpečení a vyloučit vedení vlastních úderů na vojska OMS. Důležité bylo zabezpečení velení i uvnitř OMS, z hlediska častého členění bojové sestavy na menší přepadové odřady a jejich samostatné působení v různých prostorech.

Zajištění všech těchto požadavků, kladených na OMS, bylo značně složité, protože některé byly v řadě případů navzájem protichůdné. Například požadavek samostatnosti vyžadoval mít sebou maximum prostředků a zásob, což na druhé straně omezovalo pohyblivost a manévrovatelnost. Požadavek vysoké úderné a palebné síly vyžadoval větší počet prvků dělostřelectva, což na druhé straně zmenšovalo pohyblivost a ztěžovalo zabezpečování municí apod. Vesměs u všech takto pojmenovaných překážek, existoval trvalý požadavek intenzivní přípravy velitelů, štábů a vojsk pro plnění úkolů v OMS již v době míru.

Struktura a požadované schopnosti OMS

Na stanovení sestavy OMS a její zesílení měla mít vliv především konkrétní a předpokládaná situace v operačním prostoru a jeho charakter. Proto složení sil a prostředků OMS mělo být v jednotlivých situacích různé. Frontovou OMS mohla tvořit vševojsková nebo tanková armáda o síle dvou až tří divizí. Armádní OMS mohla být o síle jedné tankové nebo motostřelecké divize. V obou případech se počítalo s příslušným posílením, podle rozhodnutí velitele a charakteru úkolu, který měla OMS plnit.

Obecně bylo přijato, že OMS může být vyčleňována již při plánování a přípravě operace předem, pokud bude dostatek sil a prostředků. V opačném případě s jejím použitím by se počítalo až v průběhu operace. Zpravidla by působila v celém pásmu činnosti armády (frontu), do celé hloubky operace, s požadovaným středním tempem 80–100 kilometrů za 24 hodin. Armádní OMS měla vést samostatnou bojovou činnost po dobu 4–5 dnů, frontová po dobu 9–10 dnů. Zabezpečení vyslání OMS bylo řešeno v celém komplexu ve třech hlavních fázích, při přesunu do prostoru (na čáru) vyslání, při překročení vojsk prvního sledu a při činnosti v hloubce sestavy nepříteli.

Pro přesun armádní OMS (v síle divize) byly stanoveny a zabezpečeny zpravidla 3–4 osy, aby celková hloubka sestavy pro přesun nepřesahovala vzdálenost 50 kilometrů. Tato sestava již měla být členěna takovým způsobem, aby bylo zabezpečeno vedení bojové činnosti v hloubce uskupení sil nepříteli. Sestava OMS mohla zahrnovat:

- zabezpečovací sled, sestávající z předsunutých odřadů (zpravidla od každého prvosledového pluku), z předvojů, bočních a zadních odřadů, sil a prostředků průzkumu, ženíjního zabezpečení, protitankových prostředků apod.;
- hlavní síly, zesílené tankové a motostřelecké pluky (včetně divizních zabezpečovacích sil a prostředků, případně přidělených armádních prostředků, zůstávajících v rukou velitele divize, vojskové zálohy a místa velení), jejichž uspořádání mělo zajišťovat vyslání samostatných přepadových odřadů (rota až pluk) k plnění dílčích úkolů;
- zálohu (druhý sled) v sestavě zesíleného pluku, ve které byly i prostředky vyžadující bezprostřední ochranu (bojové vrtulníky, týlová zařízení apod.)

Přesun OMS byl plně zabezpečen nadřízeným velitelem, aby žádné síly a prostředky OMS nemusely být předčasně rozvinovány do bojové sestavy.

Vyslání OMS muselo proběhnout z chodu, především v pochodové sestavě, anebo v předbojových sestavách bez zastávky, s využitím momentu překvapení. Požadavek rychlého odtržení od hlavních sil vyžadoval dodržení středního tempa 80–100 kilometrů za den, což znamenalo provedení rozhodných opatření jak od velitele OMS, tak od nadřízeného, který ji vyslal. Zvláštní otázkou byla palebná příprava a palebná podpora, a dále komplexní palebné ničení nepřítel při vyslání OMS. Plnění tohoto úkolu bylo v plné odpovědnosti nadřízeného velitele s využitím úderů raketového vojska, letectva a paleb dělostřelectva prvosledových vojsk, bez rozvinování vlastního dělostřelectva OMS.

Vyslání OMS nebylo možno uskutečnit bez vzdušné převahy, proto v daném prostoru muselo být zabezpečeno, že letectvo nepřítel nebude schopno aktivního působení proti OMS. Pro činnost OMS v hloubce sestavy nepřítel byl nadřízeným zpravidla stanovován bližší a další úkol, bez stanovení dodržovaných čar, ale s ovládnutím plánovaných prostorů k určité době. Úkoly byly stanovovány za čarami bližšího a dalšího úkolu armády nebo frontu, v závislosti na podmínkách situace u OMS armády 80–100 km, frontu 100–120 km.

Specifické úkoly na podporu OMS byly stanovovány všem organickým, přiděleným, posilovým a podporujícím silám, raketovému vojsku, výsadkovému vojsku, letectvu (frontovému, vojskovému, bojovým vrtulníkům). Bojová činnost letectva ve prospěch OMS zahrnovala mimo jiné úkoly její ochrany proti úderům ze

vzduchu a vzdušnému průzkumu nepřítele, ničení prostředků jaderného napadení a vrtulníků, ničení a umlčování operačních záloh nepřítele, vedení vzdušného průzkumu, zabezpečení vysazení a podporu vzdušných výsadek vysazovaných ve prospěch OMS i další.¹²⁸ Zvláštní pozornost byla věnovaná samostatným přepadovým odřadům, které často tvořily zvláštní prvek sestavy a byly určeny k plnění specifických úkolů. Jejich složení i forma činnosti byly různé, podle toho byly kladeny i různé požadavky na jejich schopnosti.

Mimo požadavku vybavení OMS nejmodernější, vysoce účinnou, odolnou a pohyblivou bojovou technikou a jejím účelným a efektivním využitím ve všech situacích, existoval i trvalý požadavek na vysoké morální, psychické a volní vlastnosti vojsk vyčleněných do OMS. Samostatné a dlouhodobé plnění bojových úkolů v týlu nepřítele, na jeho území i předpokládané nepřátelské postoje a chování domácího obyvatelstva, byly přirozeným jevem, se kterým by se vojska musela potýkat. Tyto všechny otázky se staly náročnou výzvou po celé období osmdesátých let, pokud myšlenka použití OMS, v hlavách představitelů armád Varšavské smlouvy, byla aktuální.

Názory a úvahy k možnostem použití OMS

OMS byla koncepce nového využití stávajících formací; nevyžadovala nezbytně vytvoření dalších nových sil, maximálně jen menší úpravu a reorganizaci. Jako koncepce, OMS byla pouze částí celkových strategických operací, cílených k porážce Západu a nástrojem podílejícím se na rychlém a všeobecném postupu hlavních sil Varšavské smlouvy a dosažení rychlejšího konce války. V očích představitelů NATO to byla koncepce, která mohla být vítězná v souboji s obrannou koncepcí Západu, mimo jiné, i z důvodů psychologické nečinnosti obránců akceptovat ztrátu území, zejména toho vlastního.

Význam zkušeností z válečných operací a použitelnost zmíněných principů použití mobilních skupin na podmínky OMS byly významné i pro tehdejší vojenský tisk států Varšavské smlouvy. Důraz kladený na skutečnost, že *zasazení této skupiny*

¹²⁸BLUMENSTEIN, Jan. Zabezpečení bojové činnosti operační manévrující skupiny letectvem. In: *Vojenská Mysl*, 1/1981, s. 33–34.

bylo nejvýznamnějším okamžikem boje, poukazoval na význam koncepce, kterou tato představovala v revidované sovětské strategii pro osmdesátá léta. Jedním z hlavních rozdílů, který měl existovat mezi koncepcí mobilní skupiny a OMS, bylo, že tak, jak se bude vyvíjet následující období, OMS budou sehrávat mnohem významnější roli v celkových operačních plánech Varšavské smlouvy, než sehrávaly mobilní skupiny v operacích Rudé armády ve druhé světové válce. Bylo to hlavně z důvodu vyššího významu rychlosti a vysokého tempa postupu, jistoty vzájemného strategického zničení v případě operačního neúspěchu a částečně i charakteru obrany NATO.

Koncepce OMS představovala významné spojení strategie s taktikou. To znamená podobu rychlého kolapsu NATO a omezení války jen na Evropské bojiště, a na straně druhé, použití taktických prostředků k dosažení překvapení na široké frontě a několika směrech současně. S použitím OMS v síle alespoň zesílené obrněné divize, operující ve značné hloubce za hlavním pásmem obrany NATO, bylo počítáno na každém operačním a strategickém směru vojsk Varšavské smlouvy. K jejímu nasazení mělo dojít v průběhu prvního nebo druhého dne ofenzívy, zpravidla po ukončení průlomu hlavního obranného pásma do mezery obrany nepřítele.

Poté, co OMS dosáhla průlomu, působila jako jednotná síla k útoku nebo získání významných cílů, případně mohla být rozdělena na taktické přepadové jednotky k vedení úderů na malé, ale operačně významné cíle, jako velitelská stanoviště nebo sklady jaderných zbraní. OMS mohla působit samostatně nebo v součinnosti s jinými OMS. Mimo své jádro a vyslané předsunuté jednotky, základním prvkem její sestavy byl i vzdušný prvek.

Řízení OMS bylo ve všech situacích součástí centrálních plánů. Neměly působit nezávisle, ale na základě úkolů stanovených vrchním velitelem. I když jim byla stanovena zeměpisná šířka, v rozpětí které mohly implementovat své plány, její činnost nebyla omezena taktickými hranicemi, pouze těmi operačními.

Podle vojenských představitelů NATO, použití taktických jaderných zbraní proti útočícím silám Varšavské smlouvy ztěžovaly, kromě politických ambicí, i reálné možnosti jejich nasazení. Tyto mohly být účinně použity jedině za předpokladu, kdy útočící vojska budou zpomalena a jejich vlastní síly budou v dostatečném odstupu od nepřítele. Pro NATO bylo nesmírně obtížné zvažovat použití taktických

jaderných zbraní v první nebo druhý den útoku, proti silám nepřítele v blízkém dotyku, pohybujícím se již vevnitř území Německé spolkové republiky. Byli si vědomi, že pokud útok bude probíhat pouze v jednom operačním sledu, plány NATO na použití taktických jaderných i konvenčních zbraní proti druhému operačnímu sledu jsou zbytečné. Někteří analytici dokonce usuzovali, že k vytvoření velkých druhých sledů vůbec nemusí dojít, což by značně ztěžovalo, či dokonce znemožňovalo hlavní myšlenku koncepce AirLand Battle, tzn. vést útoky v hloubce na druhé sledy nepřítele.¹²⁹

Další problém, který vnímali, byla skutečnost, že může trvat několik dnů, než budou obdrženy rozkazy opravňující použití jaderných zbraní. Za tu dobu, působením sil speciálního určení, leteckými údery, činností OMS, přepady, sabotážemi a dalšími aktivitami, by zcela jistě došlo ke zničení nebo vážnému poškození skladů jaderné munice a zbraní, jako i důležitých prvků systému velení a řízení, nutných pro řízení bojové činnosti.

Představitelé NATO si byli rovněž vědomi skutečnosti, že vojska Varšavské smlouvy věnovaly mnoho úsilí do schopnosti „přežít takticky“ na jaderném bojišti. To se týkalo prvků logistiky ve stejném měřítku, jako hlavních bojových sil. Pokud NATO, na druhé straně, by většinu svého jaderného, biologického a chemického úsilí vložilo do chemické spíše než jaderné války, mohlo se dostat do vážné nevýhody. Jestliže zpočátku by se konvenční válka vyvinula v jadernou válku, koncepce OMS by dostala útočící síly do vhodné pozice, aby mohly využít účinků svých vlastních taktických jaderných zbraní.

Koncepce OMS, zejména v období první poloviny osmdesátých let, se stala předmětem hlubokých studií a analýz ze strany Západu, hodnotících možnosti Sovětské armády a její spojenců realizovat tuto myšlenku. Do detailů byly porovnávány možnosti operujících vojenských struktur, schopnost naplňovat stanovené cíle, taktika, palebná podpora dělostřelectva, letectva, možnosti logistiky a další otázky spojené s komplexní činností OMS.

V době, kdy bylo již zřejmé, že Východní blok našel odpověď na aktivní obranu států NATO, jeho vojevní představitelé museli konstatovat nebezpečí, které

¹²⁹ HANNE, WilliamG. *AirLand Battle and the Operational Maneuver Group*. Strategic Studies Institute, US Army War College. Carlisle Barracks, Pennsylvania, May, 1983, s. 17.

jim tato koncepce přinášela: „Pravděpodobně není přehnané říci, že současný vývoj sovětské operační doktríny je tím nejvýznamnějším, co se událo od příchodu jaderných zbraní. Není to nic menšího než kompletní operační reorganizace, navržená k vyprodukování účinné metody jak rychle zvítězit ve válce, pokud možno konvenčními prostředky. Její použitelnost ve stejném čase na jaderném bojišti je zřejmá a působivá.¹³⁰

Na druhé straně, nebyli ani přehnaně pesimističtí, protože předpokládali, že ze strany sovětských velitelů bude nezbytné mnohem lépe promyslet komplexní otázky spojené s velením, řízením, podporou a zabezpečením těchto formací. Z analýz sovětského odborného tisku té doby bylo totiž zřejmé, že bude nutno věnovat zvýšenou pozornost protivzdušné obraně, činnosti dělostřelectva, otázkám logistiky (např. opravám a údržbě poškozené techniky) a dalším oblastem, hlavně na taktické úrovni. Jak dokládala zpravodajská hodnocení ještě v první polovině osmdesátých let, západní analytici v některých ohledech vážně zpochybňovali realizovatelnost koncepce. Podle nich, nasazení obrovského počtu vozidel, hustě seřazených na poměrně úzkých osách postupu, je činilo značně zranitelnými vůči léčkám, výpadům a útokům záloh.

Zasazení OMS by podle nich nabízelo výjimečnou příležitost pro provedení protiúderu v místech, kde OMS musela překračovat koordinační čáry hlavních útočících sil, což by vedlo k porážce celého frontu. Nevěřili ani v revoluční rozdíly mezi tankovou armádou a OMS. Obě byly bojovým prvkem, jehož vlastní účinnost byla závislá na talentu velitele. Rovněž hodnotili, že urbanizace teritoria Německé spolkové republiky, zavedení nových zbraňových systémů a technologií a rostoucí hrozba vzdušných sil NATO, společně přispívají ke snížení předpokládaného tempa postupu alespoň o úroveň níže, než se domnívají velitelé Varšavské smlouvy.

Navíc, jak bylo známo z publikovaných článků ve vojenském tisku, samotní sovětské odborníci se dlouhodobě zabývali některými „problémovými“ oblastmi, spojenými s činností předsunutých sil, otázkami udržitelnosti, bojové síly nebo

¹³⁰DONELLY, Christopher. The Soviet operational Maneuver group: A new challenges for NATO [online]. *Military Review*, March 1983, vol. LXIII, no. 3, s. 59 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/138743670/The-Soviet-OMG-A-New-Challenge-for-NATO#scribd...>

palebné podpory, které vyžadovaly další úsilí, aby koncepce byla tak účinná, jak předpokládali její hlavní tvůrci.¹³¹

Západní analytikové ve spojitosti s OMS učinili ještě několik velice zajímavých postřehů. Podle jejich názorů představení nové koncepce OMS bylo touhou některých příslušníků Sovětského generálního štábu znovu oživit myšlenky ofenzívy a útočného pojetí výcviku. I když v té době nebyli prozatím schopni zhodnotit, zda pro účely OMS jsou předem vyčleněné konkrétní svazky vojsk, předpokládali, že jednotliví důstojníci mohou být určeni pro velení těmito skupinám v době války. V každém případě usuzovali, že pozornost věnovaná koncepci má za účel zvýšit celkový zájem v úvahách o problémech spojených s vedením útočných operací.

Dalším názorem byl ten, že koncepce OMS může být částí dlouhodobého doktrinárního řešení vzrůstajícího zastarávání vojenského materiálu ostatních členských států Varšavské smlouvy, v porovnání s armádami Sovětského svazu a států NATO. Sovětští představitelé již v té době zmiňovali ekonomické obtíže států Východního bloku a důsledky, které tyto měly na modernizaci jejich vojenství. Protože realizace OMS zcela zjevně vyžadovala moderní technologie (například vysoký počet bitevních vrtulníků či samohybného dělostřelectva), podle západních analytiků, koncepce mohla být prakticky účinně realizována pouze armádou Sovětského svazu.

Tato situace mohla mít silné dopady na válečné plány Varšavské smlouvy. Technologické požadavky obsažené v koncepci mohly být použity k tomu, aby ospravedlnily změny v organizaci vojsk pro vedení boje. Ačkoli Sověti mohli zvolit variantu působení svých sil na hlavních osách útoku a prvosledové síly ostatních členských států delegovat na vedlejší směry, nebo do druhých sledů, bylo počítáno právě s opakem. Pravděpodobnější variantou, jak západní analytikové usuzovali, bylo zasazení armád Československa, Polska, Maďarska a dalších států v prvním sledu.

Lze se domnívat, že sovětský generální štáb by radši zamítl působení těchto armád v týlu svých hlavních sil, které by mezitím bojovaly a umíraly v prvním sledu. Někteří nesovětští vojenští důstojníci se měli vyjádřit, že „*Již dlouho podezřívají ty*

¹³¹ CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *The Soviet Operational Maneuver Group* [online]. Directorate of Intelligence. Washington, 1983, s. 3–5 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000498534.pdf

sovětské, kteří je vidí jen jako krmivo pro kanony. Jejich účelem je pouze způsobit určitou škodu vojskům NATO, přičemž absorbují jeho sílu, která by jinak byla použita vůči armádě Sovětského svazu.¹³²

Pravdivosti takových názorů již nelze ověřit, stejně jako optimizmus Sovětů či pochyby vojenských teoretiků NATO. Koncepce, i když v té době nedopracovaná, byla pro ozbrojené síly Spojených států i jejich spojence v Evropě výraznou výzvou. Byli nuceni počítat se všemi alternativami, které, v případě uskutečnění, mohla koncepce přinést. Nicméně, již v té době je zaměstnávala jejich vlastní koncepce *AirLand Battle*, jako odezva na vojenské plány Východního bloku.

Koncepce OMS ovládla doktrinální myšlení i praxi vojsk všech států Varšavské smlouvy po celé období osmdesátých let. To byl případ i Československé lidové armády (ČSLA), která toto nové pojetí zanesla do úkolů plynoucích z Rozkazu ministra národní obrany, ke zvládnutí operace a použití OMS již ve výcvikovém roce 1979–1980. Problematika OMS byla zahrnuta do řady operačních velitelsko-štabních cvičení, velitelsko-štabních cvičení i cvičení s vojsky na taktickém stupni (například cvičení Štít-84) po celé období osmdesátých let, jako praktická aplikace teoretických zásad použití OMS. Koncepce se současně stala významnou oblastí výuky na Vojenských vysokých školách.

Časopis Ministerstva národní obrany, *Vojenská Mysl*, již od roku 1980 začal pokrývat problematiku použití OMS širokou škálou témat. První článek, který se nové koncepci věnoval, mluvil prozatím o použití *operačních pohyblivých skupin*, jejichž charakteristika a rysy činnosti však zcela odpovídaly charakteristice OMS. Bylo zřejmé, že terminologie týkající se koncepce nebyla prozatím ustálena.¹³³ K nápravě došlo již v následujícím roce, kdy časopis spustil doslova lavinu článků pojednávajících o činnosti OMS, její podpoře a zabezpečení v operacích. Přestože informace v časopise vycházely vesměs ze zdrojů sovětského odborného tisku, svědčily o vysokém zájmu představitelů ČSLA o tuto problematiku a možnost její realizace v podmínkách ČSLA. Svědčily současně o erudici velitelů, kteří ji v rámci výcviku procvičovali a členů akademické obce, kteří o ní publikovali.

¹³²CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *The Soviet Operational Maneuver Group* [online]. Directorate of Intelligence. Washington, 1983, s. 4 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000498534.pdf.

¹³³JASEK, Jaromír a Přemek VORLÍČEK. Operační pohyblivé skupiny v soudobých útočných operacích. In: *Vojenská Mysl*, 6/1980, s. 19–27.

Doktrínálního zakotvení problematiky OMS bylo uskutečněno vydáním nového Bojového řádu pozemního vojska v roce 1984, jehož součástí se stala stať věnovaná *činnosti divize v operační manévrovací skupině*. Přestože tato byla zcela v souladu s koncepcí sovětských řádů, představovala cenný zdroj myšlenek o operační teorii, plně využitelné v domácích podmínkách v činnosti velitelů, štábů, vojsk, jako i pedagogických pracovníků a studentů na vysokých vojenských školách.

Operační teorie ve Spojených Státech – apatie a antipatie

Americký přístup k válce v první polovině 19. století silně odrážel napoleonské tradice. Vlivné osobnosti vojenství, jakými byli například Winfield Scott, Dennis Hart Mahan a Henry Wager Halleck, zavedli studium Jominiho díla do vzdělávání amerických důstojníků. Na základě válečných tažení generálů Roberta E. Lee a Ulysses S. Granta v občanské válce v šedesátých letech 19. století, Američané zdělili a rozvíjeli tradice a vzpomínky na velké konflikty evropského stylu, vedené na vlastním území. Důsledkem svého zapojení v obou světových válkách v Evropě, pak americká armáda následovala „strategii síly“, založenou na kvalitnější palebné síle, vyšším počtu vojsk a dokonalejší logistice, tedy metodách, které Grant a armáda Unie již dříve použila ke zničení vojsk Konfederace.

Podle americké interpretace vedení války, operační manévr byl méně důležitý než taktické soustředění. Tento přístup byl zmíněn již v polním řádu pozemních sil FM 100-5, vydaném v roce 1939, který konstatoval: *„Hlavním cílem všech vojenských operací je zničení nepřátelských ozbrojených sil v boji. Rozhodující porážka zlomí vůli nepřítele vést válku a nutí jej, aby žádal o mír, který je národním zájmem.“*¹³⁴

Tak, jak Sověti pracovali od šedesátých let 20. století na svém pojetí vedení moderních operací, vznikal i americký a posléze i západoevropský model kontinentální strategie a operačního umění. Spojené státy se svými aliančními satelity využívaly nejen obrovský potenciál svých sil rozmístěných v Evropě, ale především výsledků vědecko-technické revoluce. V tomto období posílila trvalá přítomnost amerických vojsk v Evropě. Navzdory své námořní převaze a globální moci, americký způsob války v druhé polovině 20. století zůstával v podstatě

¹³⁴EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 55.

kontinentální a eurocentrický. Toto dědictví donutilo Spojené státy, aby přijaly evropský operační model vedení války, který byl podle angloamerických vojenských tradic dlouho považován za cizí.

V březnu 1991, když se diskutovalo o sto hodinovém pozemním tažení proti Iráku v první válce v Perském zálivu, americký velitel koaličních sil generál Norman Schwarzkopf mluvil způsobem, připomínajícím éru maršála von Schlieffena. V komentáři na irácké tažení Schwarzkopf poznamenal, že na třetí den bojů „*pozemní válka se stávala doslova bitvou u Kann, bitvou anihilace*“.¹³⁵ Prohlášení Schwarzkopfa bylo důrazným příkladem vlivu kontinentální školy vojenského umění na dvě století existující americkou vojenskou teorii. Ta měla také svůj osobitý původ.

Navzdory skvělému operačnímu stylu významných velitelů, jakými byli ve druhé světové válce generálové Matthew B. Ridgway, George S. Patton Jr. nebo Douglas A. MacArthur, lze bez nadsázky tvrdit, že institucionální kultura americké armády dlouhodobě favorizovala strategii a taktiku. Ve skutečnosti téměř až do konce osmdesátých let 20. století, rozhodný dualismus „strategie versus taktika“ v americkém pojetí vedení války odmítal jak německé *Operativ*, tak i sovětské *Operativnoe isskustvo*.

V roce 1961 americký vojenský vědec Walter Darnell Jacobs, s ohledem na sovětské operační metody, poznamenal, že vojenské myšlení v anglicky mluvících zemích do značné míry vyloučilo operační umění jako teoretický koncept ve válce. Jacobs odmítl rituální vědeckost Rusů s konstatováním, že koncept operačního umění nebyl pomocným, ale komplikujícím prvkem v pochopení vojenské strategie. Dále uvedl: „*Sovětský koncept operačního umění není zásadním nebo významným příspěvkem k vojenské vědě. Zdá se, že tradiční rozdělení do taktiky a strategie odpovídá potřebám moderního válčení. Zavedení myšlenky operací středního dosahu, někde mezi taktikou a strategií, samo o sobě nezvyšuje originalitu řešení vojenských problémů.*“¹³⁶

Názorů představovaných Jacobsem se intenzivně drželi američtí vojenští představitelé po celé období od padesátých až téměř do poloviny sedmdesátých let.

¹³⁵ THE NEW YORK TIMES. *After the war; Excerpts from the Schwarzkopf Interview*[online]. March 28, 1991. [cit. 2015-09-05]. Dostupné z:<http://www.nytimes.com/1991/03/28/world/after-the-war-excerpts-from-the-schwarzkopf-interview.html>

¹³⁶EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Land Warfare Studies Centre. 2004, s. 55–56.

Antipatie anglicky mluvícího vojenského světa vůči operačnímu přístupu k válčení, byla zmíněna ještě téměř dvacet let po Jacobsovi, americkým vojenským stratégem a historikem Edwardem N. Luttwakem. Ten tvrdil, že americký přístup k válce byl taktický a logistický, spíše než operační. V roce 1981 poznamenal: „*Je zvláštností anglosaské vojenské terminologie, že nezahrnuje žádný adekvátní termín pro operační úroveň války, přesněji úroveň, která je nejnápadnější v moderní tradici vojenského myšlení v kontinentální Evropě.*“¹³⁷

Antipatie k operační teorii v ozbrojených silách Spojených států se začala postupně vytrácet. Důvodem této změny byla existence tří významných faktorů, které v průběhu sedmdesátých let postupně splynuly. Prvním byla porážka amerických ozbrojených sil ve Vietnamu, uvědomění si, že ani přes četná taktická vítězství nelze dosáhnout strategického cíle. Druhým faktorem bylo překotné vymoření se konvenčního elektronického bojiště, které se stalo životní výzvou pro vojáky, ale i technokraty, doposud spoutané konzervativním vnímáním války.¹³⁸ Tím posledním byla nutnost opětovného zaměření se na vojenské operace v Evropě v podmínkách studené války, jimž předcházelo čtvrt století vedení menších omezených válek a protipovstaleckých operací v konfliktech v Asii.¹³⁹

Reformy v armádě Spojených států a vývoj koncepce AirLand Battle

Možnost, že americká armáda bude muset v Evropě bojovat proti útočícím vojskům Varšavské smlouvy vedené Sověty, přinutila její vojenské představitele soustředit své myšlení na rozvoj jiné operační teorie, než se snažili aplikovat v Indočíně, zejména na sovětský operační model. V čele reformy americké armády (zejména pozemních sil) v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století, stály dvě klíčové postavy, generálové William E. DePuy a Donn A. Starry. Oba muži věřili,

¹³⁷LUTTWAK, Edward N. The Operational Level of War [online]. *International Security*, Winter 1980–81, vol. 5, no. 3, s. 61 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z:

http://www.jstor.org/stable/2538420?seq=1#page_scan_tab_contents.

¹³⁸ROMJUE, John L. *From Active Defense to AirLand Battle: The Development of Army Doctrine, 1973–1982* [online]. Fort Monroe, VA: Historical Office, United States Army Training and Doctrine Command. 1984. [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/ref/collection/p4013coll11/id/1662>

¹³⁹SPILLER, Roger J. In the Shadow of the Dragon: Doctrine and the US Army after Vietnam. *RUSI Journal*, December 1997, vol. 142, no. 6, s. 41–54. Dostupné z:

<http://www.army.gov.au/~media/Files/Our%20history/AAHU/Conference%20Papers%20and%20Images/1995/1995%20From%20Past%20to%20Future%20Aust%20Experience%20of%20Land%20Air%20Operations.pdf>

že faktory jakými byly posedlost dosáhnout strategických výsledků prostřednictvím taktiky, postupné oslabování palebné síly a pro americkou veřejnost nepřijatelná statistika počtu obětí, tzv. „Body Count“, jednoznačně přispěly ke strategické porážce americké armády ve Vietnamu. Uvědoměním si těchto otázek, snažili se zavést operační prvky do americké vojenské teorie, ve které by taktika a operace společně sloužily cílům strategie. Operační plány měly následovat ty vojenské cíle, které se shodují se strategickými cíli.

Starry, ve svých úvahách o americkém vojenském myšlení, zdůraznil potřebu přesunout americkou armádu z víry v taktické ničení, masovou sílu a průmyslovou moc, k více sofistikovanějšímu, hbitějšímu a přesnějšímu přístupu, založeném na operačním umění.¹⁴⁰ Poznamenal, že myšlenka operační úrovně války byla výrazně v rozporu s americkou vojenskou (napoleonskou) tradicí a připomněl: *„Dlouho jsme byli, a dosud jsme děti našeho napoleonského dědictví; některé od Jominiho, některé od Clausewitze, některé vychované doma, na základě našich vlastních jedinečných vojenských zkušeností. To vedlo k vojenskému systému a konceptům zahrnujícím masovou vojenskou sílu odvedenců v době nouze, sílu, jejímž primárním operačním postupem bylo zničení nepřátelských ozbrojených sil, především přečíslení jeho počtů. S několika významnými výjimkami, naši hlavní vojenští vůdcové byli muži prodchnutí touto tradicí.“*¹⁴¹

V době kdy generál DePuy převzal velení nad velitelstvím pro výcvik a doktrínu (TRADOC) v roce 1973, jedním z nejpálčivějších problémů, kterým pozemní síly čelily, byla nutnost modernizovat jejich výzbroj. Okamžité uspokojování potřeb vietnamské války přerušilo proces vývoje moderních zbraňových systémů na dobu téměř deset let, což Sovětskému svazu umožnilo získat náskok ve většině kategorií bojové techniky téměř jedné generace. S malou vyhlídkou na dostatečnost finančních prostředků, DePuy, jeho velitelé a štáb se pustili do definování a hájení inženýrských a rozvojových programů, které by vyprodukovali tolik potřebnou, novou generaci zbraní, uplatnitelnou v podmínkách vedení budoucí války.

¹⁴⁰ STARRY, Donn A. The Principles of War. [online]. *Military Review*, September 1981, vol. XLI, no. 9, s. 5 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/340/rec/12>

¹⁴¹ STARRY, Donn A. A Perspective on American Military Thought. [online]. *Military Review*, July 1989, vol. LXIX, no. 7, s. 10 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/501/rec/6>

Kromě svého úsilí ve prospěch vývoje zbraní, DePuy projevil intenzivní zájem o reformu taktiky i výcviku, v souladu se zkušenostmi čerpanými z arabsko-izraelské války v roce 1973. Z tohoto zájmu a doprovodných studií, vzešel v roce 1976 nový, výrazně revidovaný polní manuál (doktrína) FM 100-5 *Operations*. Nový předpis zdůrazňoval kritické požadavky „první bitvy příští války“ na bitevním poli, kde tempo a rozsah zničení by výrazně předčilo realitu předchozích bojů. Předpis zdůrazňoval lepší výcvik, supresivní taktiku, využití terénu a koordinaci všech druhů sil, jako protiváhu zvýšené letality zbraní období sedmdesátých let.

DePuy rovněž zahájil snahy o reorganizaci bojových pozemních sil, se zaměřením na reorganizaci těžkých divizí, k využití nově nastupujícího bojového potenciálu vojsk. Tyto snahy, které DePuy vedl na poli modernizace pozemních sil, pokračovaly, když ve funkci velitele TRADOC jej v roce 1977 nahradil generál Starry. Starry sebou přinesl zájem o taktické doktríny, který podpořil svými zkušenostmi z působení na funkci velitele armádního sboru v Německu v letech 1976 a 1977. Představoval si možnou budoucí bitvu, ve které síly NATO bojují a agresivně čelí útočícím, těžce obrněným silám Varšavské smlouvy. Na základě taktiky aktivní obrany, kterou zahrnovala verze manuálu pozemních sil FM 100-5 z roku 1976, tato rozhodující bitva by se odehrávala podél předního okraje bojiště. Podle Starryho takové pojetí obrany Aliance přehlíželo jeden rozhodující faktor. Tím byly masivní druhé sledy sil nepřítele, které se podle sovětské doktríny, v případě potřeby, měly převalit přes první sledy a využít veškerých výhod, které tyto sledy získaly.¹⁴²

Plán rozvoje bojiště

V listopadu 1978, prostřednictvím hlavního plánovacího dokumentu TRADOC, tzv. *Plánu rozvoje bojiště (Battlefield Development Plan)*, generál Starry nastínil pohled na bojiště a požadavky na zbraňové systémy. Tyto byly založené na základních aspektech koncepce *Ústřední bitvy*, kterými bylo potlačování, odvetná palba a protivzdušná obrana. K ústřední bitvě a jejím úkolům byla přidána koncepce *Tvorba sil (Force Generation)* a různé podřízené úkoly. K těm náleželo například

¹⁴²ROMJUE, John L. *From Active Defense to AirLand Battle: The Development of Army Doctrine, 1973–1982* [online]. Fort Monroe, VA: Historical Office, United States Army Training and Doctrine Command. 1984, s. 23–25 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/ref/collection/p4013coll11/id/1662>.

odříznutí druhého sledu nepřátelských sil (na základě rozhodnutí velitele) nebo reorganizace vlastních sil podle vyvíjející se situace v bitvě. Odpovědností velitele, který řídil tuto ústřední bitvu, bylo vidět do hloubky prostoru nepřítele a soustředit bojovou sílu k provedení útoku na jeho druhé sledy dříve, než tyto dorazí na bojiště.

Plán rozvoje bojiště představoval nový pohled plánovačů na vedení boje, kterému měla dominovat mnohem hlubší fyzická dimenze bojiště a nový koncepční rámec. Úkolem bylo vypracovat základní funkce pro ústřední bitvu a tvorbu sil. Použitím analytického časového rámce, sahajícího až do poloviny osmdesátých let, a použitím údajů o stávajících a plánovaných materiálových systémech, plánovači viděli Plán rozvoje bojiště jako základ pro stanovení priorit a nástroj pro ovlivňování plánování, programování a rozpočtování v působnosti Velitelství pozemních sil. Na základě analytické metody, tzv. "*multi-atribut utility modelling*", vytvořili schéma bojiště s deseti důležitými funkcemi bitvy. Funkcemi pro ústřední bitvu byly *cílené služby, protivzdušná obrana, potlačování (suprese) paleb nepřítele, velení, řízení, komunikace a elektronický boj, logistická podpora*. K funkcím pro tvorbu sil patřilo *přerušování činnosti nepřítele, velení, řízení a komunikace, mobilita sil, pozorování a reorganizace*. Bylo předjímano, že těchto deset důležitých funkcí bude zahrnovat všechny aspekty i dílčí úkoly vedení boje. Plán rozvoje bojiště byl vydán a distribuován pro celé pozemní síly v listopadu 1978.

Tento dokument předvídal operační prostředí na období příštích deset let, v nichž rychlé změny technologií, zaváděné u pozemních sil, mohou přivodit vážné dopady. Bylo zhodnoceno, že technologie pro vývoj speciální pancéřové ochrany, pro téměř okamžité předávání dat o bojišti, termovce nebo technologie pro velení a řízení mohou vytvářet značné problémy nejen v nákladovosti, ale musely by se řešit otázky výběru, priorit a výcviku. Cyklus vývoje materiálů by musel postupovat rychleji než kdy jindy, se zrychleným zaváděním nových systémů, běžících souběžně s programem pro zdokonalení a programem pro rozvoj budoucích systémů. Očekávalo se, že když zbraně a vybavení vojsk se stanou ještě komplexnějšími, významně porostou problémy s vycvičeností.

Plán rozvoje bojiště dále předložil podrobný soubor hodnocení amerických a sovětských vojenských schopností a potenciálu v oblastech personální, struktury sil, udržitelnosti, výcviku, ochrany proti zbraním hromadného ničení, radioelektronickému boji a modernizaci sil. Některá pozorování a závěry této tajné

analýzy poukázaly i na takové skutečnosti, že zatímco požadavky na výcvik jednotlivce rostou, souběžně s tím klesají jeho zdroje. Rovněž se prokázala nutnost implementace nových logistických koncepcí do doktrín. Jádrem Plánu rozvoje bojiště byla komplexní analýza bojiště „země-vzduch“, postavena na struktuře samostatných, ale vzájemně souvisejících funkcí bojiště pro ústřední bitvu i tvorbu sil, spolu s dalšími odvozenými úkoly. To vše bylo viděno z pohledu divize působící v sestavě armádního sboru v Evropě. Ačkoli obě koncepce se vzájemně podporovaly, funkce *ústřední bitvy* byly hlavními na úrovni praporů a brigád, zatímco funkce pro tvorbu sil se vztahovaly na všechny úrovně velení přes armádní sbor a dále nahoru.

Ústřední bitva měla představovat „kolizi praporů a brigád v rozhodujícím sražení“, kombinující všechny prvky vzájemné konfrontace bojujících stran: palebné síly, manévru a podpory. Spočívala v boji tankových, protitankových, mechanizovaných, výsadkových a pěších jednotek podporovaných dělostřelectvem, protivzdušnou obranou, přímou leteckou podporou, vrtulníky, ženijními jednotkami, prvky elektronického boje, systémy velení, řízení a spojení a základní logistickou podporou. Byla charakterizována integrací všech leteckých a pozemních systémů a rozhodností výsledku.¹⁴³ Cílem Starryho, v použití rámce *Battlefield Development Plan*, bylo odpoutat americké divizní a sborové velitele od omezeného myšlení, vztáženého pouze k jejich vlastním organickým celkům a přidruženým schopnostem. Požadoval, aby místo toho uvažovali o nových funkcích a koncepcích, o kterých usuzoval, že v moderním boji budou nadmíru důležité. Ve stejné době, v rámci i mimo pozemních sil, probíhaly živé doktrínální debaty o operačním manuálu FM 100-5 z roku 1976. Pro kritiky byl tento dokument všeobecně přijatelný a vítaný pro svou čistotu a důraz na taktické důsledky letality nových moderních zbraní, přesto v něm bylo shledáno několik důležitých bodů k dalším úvahám. Tyto zahrnovaly defenzivní pojetí manuálu a jeho závislost na taktice, která, jak se zdálo, zdůrazňovala palebnou sílu a postupné oslabování nepřítele, spíše než důraz na operační manévry sovětských vojsk k prolomení obrany a tedy i důraz na potřebu

¹⁴³ROMJUE, John L. *From Active Defense to AirLand Battle: The Development of Army Doctrine, 1973–1982* [online]. Fort Monroe, VA: Historical Office, United States Army Training and Doctrine Command. 1984, s. 25–26 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/ref/collection/p4013coll11/id/1662..>

manévru vlastních sil. Pro Starryho to byla výzva k opětovnému posouzení různých aspektů této doktríny.¹⁴⁴

Koncepce rozšířeného bojiště

Doktrinální požadavky koncepce pozemních sil „Army 86“, jež stavěla na Plánu rozvoje bojiště, sledovaly myšlenku hlubšího bojiště, nebo taky „rozšířeného bojiště“, pojmenování, které v průběhu osmdesátých let používali Starry a jeho plánovači. Podle jejich představ to bylo bojiště s hlubší fyzickou a časovou dimenzí, dimenzí vzduch-země, nyní mnohem důležitější, než kdy předtím. Současně byla zahrnuta možná existence chemické i jaderné dimenze. Army 86, jak byla pojmenována tato Starryho analytická studie a projekt z období let 1978 až 1980, počítala s nasazením hlavních amerických bojových jednotek pozemních sil na středoevropském válčišti, představovanými těžkými obrněnými divizemi. Studie vycházela, mimo jiné, i ze zkušeností arabsko-izraelské války na Blízkém východu v roce 1973. Přestože prostřednictvím The Combined Arms Center ve Fort Leavenworth byla provedena řada analýz a válečných her, návrh studie nikdy nebyl operačně dokončen, ani experimentálně ověřen v boji. Tato „Divize 86“, jak byl projekt rovněž označován, nebyla dostatečně lehká na to, aby mohla být účinně nasazena, ani dostatečně těžká, aby byla schopna vést boj s obrněnými jednotkami Východního bloku na otevřeném prostoru.

Pokus naplnit oba tyto požadavky zabránil úspěchu tohoto projektu. Nicméně, stal se základem pozdější snahy pozemních sil vytvořit lehkou divizi, jako i impulzem pro výrobu a zavedení nových systémů, například tanku M1, nového bojového vozidla pěchoty či bojového vrtulníku.¹⁴⁵ Velitelé brigád, divizí a sborů měli povinnost *vidět* hluboko do týlu nepřítele a *jednat* tak, aby zpomalili, rozvrátili a zničili druhé sledy nepřítele a současně vedli boj proti jeho útočícím silám – „*see deep, attack deep*.“¹⁴⁶ Podle tohoto pojetí velitel brigády měl ovlivnit události až do hloubky 15 km

¹⁴⁴ROMJUE, John L. *From Active Defense to AirLand Battle: The Development of Army Doctrine, 1973–1982* [online]. Fort Monroe, VA: Historical Office, United States Army Training and Doctrine Command. 1984, s. 27 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/ref/collection/p4013coll11/id/1662..>

¹⁴⁵GLOBALSECURITY.ORG. *Army 86*. [online]. © 2000-2015 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://www.globalsecurity.org/military/agency/army/army86.htm>

¹⁴⁶HANNE, William G. *AirLand Battle and the Operational Maneuver Group*. Strategic Studies Institute, US Army War College. Carlisle Barracks, Pennsylvania, May, 1983, s. 18.

od předního okraje svých vlastních jednotek, velitel divize do hloubky až 70 km a velitel sboru až do hloubky 150 kilometrů. Prostory zájmu velitelů byly prodlouženy ještě hlouběji. Mnohem důležitější ale byla vzdálenost v čase, od předního okraje k blížícím se nepřátelským sledům. Doba, ve které velitel musel přijmout rozhodnutí, byla u brigády stanovena na 12 hodin předem, u divize na 24 hodin a pro sbor na 72 hodin předem. K tomu, aby pozemní a vzdušné síly Spojených států byly schopny zvládat tuto novou hloubku moderního bojiště, měly vést synchronizovaný a plně integrovaný způsob boje - AirLand Battle.

Koncepce rozšířeného bojiště byla orientovaná mnohem ofenzivněji, než pojetí rozhodující bitvy, upřednostňované o dva roky dříve. Pohled na rozsáhlejší bojiště zahrnoval také nový významný prvek. V odpovědi na zjevnou připravenost vojsk Varšavské smlouvy použít taktické jaderné a chemické zbraně, plánovači z Velitelství pozemních sil a TRADOC podnikli v průběhu let 1979–1980 kroky, aby aspekty tohoto „integrovaného bojiště“ zahrnuli do svého taktického plánování.

Pozoruhodné byly výsledky programu taktických jaderných systémů pozemních sil. Plánovači z centra polního dělostřelectva v Oklahomě, v průběhu ověřování programu v roce 1979, připravili pro představitele pozemních sil analytické popisy taktického jaderného bojiště. Cílené analýzy plánovačů ukázaly, že dobře naplánované zpomalování vojsk druhého sledu, nebo dalších následujících sledů nepřítele, by mohlo nejen otupit sílu útoků, ale kriticky narušit jejich dynamiku. Zpomalování tímto způsobem mohlo vytvořit období taktické nadřazenosti sil Spojených států. Během této doby mohla být získána iniciativa k vedení útočných akcí a v případě potřeby i obdržení oprávnění pro taktické jaderné údery. Vhodně naplánované zpomalení tak mohlo vytvořit „časová okna“ pro akce, které by jinak neexistovaly, vzhledem k velké převaze nepřítele v počtech a palebné síle. Tím by vlastním vojskům byly nabídnuty podstatně širší možnosti pro jejich útočné akce i rozhodný manévr.

Představení nové doktríny a koncepce AirLand Battle

Koncepce rozšířeného bojiště byla představena pracovníky TRADOC na konferenci velitelů pozemních vojsk v říjnu 1980. V následujících měsících tým z *US Army Combined Arms Combat Developments Activity* ve Fort Leavenworth v Kansasu, seznámil s koncepcí všechna hlavní velitelství pozemních sil. Nové pojetí

boje bylo vše přijato. Příznivé reakce byly také obdrženy z velitelství vzdušných sil americké armády a amerických jednotek v Německu a Koreji.

Terminologie „rozšířených“ a „integrovaných“ bojišť, byla pro praktické využití obsahově nevhodná a částečně se ve významu překrývala. Ještě méně vhodné bylo společné použití obou těchto pojmů, k popsání tak významné, pokrokové doktríny. V zájmu větší srozumitelnosti, generál Starry zvolil pojem „AirLand Battle“, jako pojmenování pro novou koncepci, která zahrnovala úzkou interakci mezi veškerými schopnostmi vzdušných a pozemních sil. Vývoj nové doktríny byla jedna stránka, její přijetí pozemními silami, vlivnými kádry ministerstva obrany, a dalšími kritiky, stránka druhá. Nakonec to, že doktrína byla přijata, bylo zásluhou zejména generála Starryho. Zasloužil se o začlenění pozemních sil do celkové koncepce a v průběhu roku 1981, prostřednictvím četných brífinků, šířil informace o návrhu nově připravované doktríny. AirLand Battle byla pozemními silami akceptována, jako doktrína ofenzívně orientovaná, intelektuálně i analyticky přesvědčivá.

Následně se chopil iniciativy TRADOC, aby doktrínu prezentoval pro vojenskou i civilní veřejnost. Jeho příslušníci rozpracovali koncepci boje na období let 1995–2015 (AirLand Battle 2000) a předložili ji vedoucím představitelům velitelství pozemních sil i náměstkům ministra obrany v Pentagonu. AirLand Battle byla také nabídnuta členům Kongresu, hlavním představitelům velitelství ostatních druhů sil a nakonec i viceprezidentovi George Bushovi. AirLand Battle seznámila vlivné armádní, kongresové a administrativní úředníky o doktrinálním vývoji, doprovázejícím přechod k novým silám a novým zbraním, přicházejícím do výroby a nasazení. Tyto brífinky zdůrazňovaly důležitost nespoutaného a nápaditého doktrinálního myšlení. Proti sovětské armádě by doktrína z roku 1976, doktrína „opotřebení“, nemohla uspět. Americká armáda musela spoléhat na sílu inovativnosti, nezávislého myšlení, flexibilitu a přizpůsobivost.

Koncepce AirLand Battle, zveřejněna v březnu 1981, otevřeně popisovala podmínky moderního boje a odpovídajícím způsobem i to, jak jednotky pozemních sil v boji se budou muset s těmito podmínkami vypořádat, pokud budou chtít přežít a zvítězit. Témata, která předtím byla z diskusí vyloučena, opět vzešla na povrch. Existence těžce obrněných a mnohem početnějších vojsk Varšavské smlouvy, souběžné plánování, použití taktických jaderných zbraní v případě napadení, hrozba odvety použitím chemických zbraní Varšavskou smlouvou, to vše byly myšlenky,

kteří mohly být znova projednávány veřejně, tak, jak tomu bylo v padesátých a šedesátých letech.

Koncepce volala po včasné útočné akci jednotek vzdušných a pozemních sil, vedené do celé hloubky formací nepřítele, k odražení jeho útoku. S vědomím absence jasných a konzistentních amerických politických cílů ve Vietnamu a Clausewitzova rčení, že „válka je pokračováním politiky jinými prostředky,“ koncepce AirLand Battle konstatovala: *„Jakmile politické orgány nasadí vojenské síly k dosažení politických cílů, tyto (vojenské síly) musí získat ještě něco navíc- jinak to nebude mít žádný základ, z něhož politické orgány mohou smlouvat, aby zvítězily politicky. Z tohoto důvodu, cílem vojenských operací nemůže být pouhé odvrácení porážky, ale spíše to musí být vítězství.“*¹⁴⁷

Toto jasné a otevřené prohlášení mělo zbavit Sovětský svaz iluzí, že měnící se strategická moc otevřela pro něj novou volnost v jednání na úrovni válčiště. Nová koncepce se představila jako výrazně ofenzivní; jejím rozpoznávacím znakem byl rozšířený pohled na moderní bojiště – rozšířený jak ve vzdálenosti, tak i v čase. Rozšířené bojiště přidalo na důrazu v integrovaném útoku vzdušných a pozemních sil a poskytlo možnosti zahrnující takticko-jadernou i chemickou dimenzi moderní války.

Autoři koncepce nevnímali útok v hloubce jako věc volby, ale jako absolutní nutnost pro vítězství v Evropě, v konfrontaci Západu s Východem. Velká početní převaha druhých sledů nepřítele a nikoliv typ operačního manévru, který by Sověti mohli použít, byla významným faktorem, který tuto koncepci vyžadoval. Podle představy tvůrců koncepce, blížící se druhý sled musel být zpomalen a zničen v bitvě hluboko v týlu nepřítele, který by současně bojoval s vojsky v dotyku. Útok v hloubce vyžadoval těsnou koordinaci s vedením boje v dotyku, tak, aby nebyly promrhány prostředky útoku, jež byly nedostatkové. To vyžadovalo, aby plánovači předjímalí nejen slabé stránky nepřítele, ale viděli tuto dvouprostorovou bitvu jako jedno nasazení. Nepřítel, po zničení svého druhého sledu, měl mít narušený svůj operační plán a poté, co by ztratil iniciativu, byl by nucen odvolat svůj útok.

K tomu, aby koncepce mohla být efektivně implementována, bylo zapotřebí nových technologií. Byly vyžadovány účinné senzory a systémy průzkumu,

¹⁴⁷ DEPARTMENT OF THE ARMY. *TRADOC Pamphlet 525-5. US Army Operational Concept: The AirLand Battle and Corps 86*, Fort Monroe, Virginia. 25 March 1981, s. 2.

k zabránění překvapivého útoku a získání informací pro targeting a pozorování. Potřebné byly rovněž konvenční i jaderné systémy s takovým dosahem a ničivostí, aby ohrozily nejen síly nepřítele v dotyku, ale i ty, jež byly rozmístěny v prostorech druhých sledů. Koncepce také vyžadovala systémy velení a řízení, které fungují automatizovaně a téměř v reálném čase. V kombinaci tyto prostředky umožňovaly vedení obranné bitvy, z níž část probíhala dostatečně dopředu od vlastních hlavních obranných postavení. S možností vidět nepřítele daleko za svůj přední okraj, velitelé mohli již brzo začít se zpomalováním a ničením jeho druhých sledů. Současně mohli vést boj a ničit útočící jednotky prvního sledu; poté přejít k útoku a dokončit bitvu ještě dříve, než zbývající vojska druhého sledu budou v dotyku.

Koncepce jasně vymezila roli časové domény při vedení boje v hloubce. Podrobně uváděla hodinové rozpětí lhůt stanovených pro velitele brigád, divizí a sborů k zahájení útoku na příslušné prvky sestav druhých sledů nepřítele, ale i dobu, ve které měli zaregistrovat jeho formace v hloubce mnohem vzdálenější. Tedy, každý velitel brigády, divize i sboru měl v rámci koncepce dvojí odpovědnost: vést útok na prvosledové jednotky nepřítele a současně útočit na jeho síly v hloubce, postupující ve druhém sledu.

Koncepce ztělesňovala podrobný scénář pro útok na druhé sledy. Důležitým zde bylo opatření, které TRADOC nazval „*zpravodajskou přípravou bojiště*“ (Intelligence Preparation of the Battlefield). S pomocí sítí sofistikovaných snímačů a komunikačních systémů, velitelé měli vést útok na cíle vysoké důležitosti a progresivně narušovat postup nepřítele vpřed. Existovaly tři hlavní prostředky útoku v hloubce - zabránění postupu (na němž se podílely vzdušné síly, dělostřelectvo a jednotky speciálních sil), elektronický boj a klamání. Koncepce zdůrazňovala absolutní nutnost integrovaného plánu útoku, zaměřeného jak na jednotky v dotyku, tak i na druhé sledy. Vzhledem k hloubce útoků proti druhým sledům, vzdušné operace by dominovaly počátečním fázím této kombinované letecké a pozemní bitvy.

Koncepce taky zdůraznila, že přechod pozemních sil Spojených států k myšlenkám AirLand Battle musí začít najednou. V souladu s principem „*cvičit tak, jak budeme bojovat*“, polní velitelé museli okamžitě začít procvičovat koncepci, podle které by se bojovalo v osmdesátých letech. Především se to týkalo speciálních skupin targetingu, které musely být zřízeny ve všech prvcích palebné podpory. Tyto prvky měly být schopny jaderného, konvenčního i chemického targetingu.

Celkovým poselstvím vyjádřeným v koncepci AirLand Battle bylo to, že pozemní síly musí opustit svůj omezený pohled na vítězství v boji, pouze v tradičním hlavním prostoru operací. Pozemní síly tak vstupovaly do nové dimenze, která umožňovala simultánní zasazení více sil na mnohem větším prostoru než doposud.

Koncepce se mění v operační doktrínu

Po rozsáhlých diskusích mezi představiteli ministerstva obrany a nejvyšší úrovní vlády, koncepce AirLand Battle se stala oficiální doktrínou pozemních sil. Jejím hlavním tvůrcem byl americký podplukovník Huba Wass de Czege. Jeho spolupráce a časté diskuse s generálem Starrym, řadou kritiků a odborníků z pozemních sil, vyústila v návrh doktríny, který byl dále intenzivně projednáván širokým okruhem odborníků. Nová doktrína FM 100-5 *Operations* byla nakonec zveřejněna a implementována do pozemních sil Spojených států v roce 1982. Stejně jako její předchůdce, i tato publikace byla významným doktrinálním počinem. Nejenže ztělesňovala důležité změny, v souladu se změnou národní strategie již od konce sedmdesátých let, ale také je odrážela přesvědčivým tónem ofenzivně orientované operační doktríny.

Sovětská vojenská doktrína té doby kladla důraz na principy koncentrace a manévru; usilovala o vítězství cestou vytrvalé a houževnaté ofenzívy. Pokud by k zajištění operačního úspěchu bylo vyžadováno použití jaderných a chemických zbraní, Sověti by to pravděpodobně uskutečnili. Ostatně, jejich hlavní doktrína takové použití předpokládala. Sovětské ozbrojené síly byly vybaveny, vyzbrojeny a vycvičeny tak, aby při použití jaderných a chemických zbraní nemusely zastavovat svůj frontální útok. Proti takovému nepříteli, jak uváděla nová doktrína pozemních sil, měly být použity všechny druhy sil a služeb. V tomto boji, tak jak tomu bylo v minulosti, měly zvítězit ty síly, které udrží iniciativu. Na moderním bojišti, kombinací vzdušných a pozemních operací, klíčem k udržení iniciativy bylo narušování bojových schopností nepřítele útokem v hloubce, efektivní palebná síla a rozhodný manévr. Navíc, americké síly musely očekávat vedení operací s použitím jaderných a chemických zbraní, již od počátku akcí nepřítele.

Podle nové doktríny, první použití chemických a jaderných zbraní nepřítelem, nemělo rozhodnout o celkovém výsledku konfliktu. Jaderné údery na moderním bojišti mohly sice představovat dominantní vyjádření bojové síly, ale o další využití

jejich účinků se měly postarat malé taktické jednotky. Jejich zasazení by bylo krátké a násilné; rozhodující bitvy mohly trvat hodiny, namísto dnů či týdnů.

Protiopatření vedena moderními elektronickými prostředky měla vážně narušit účinnost systému velení a řízení nepřítele, položením důrazu na iniciativu podřízených velitelů. Tato iniciativa byla zdůrazněna v nové doktríně stylem, který přizpůsobil princip „*Auftragstaktik*“, používaný německou armádou. Byla to schopnost podřízených velitelů jednat nezávisle v měnících se podmínkách bitvy, v kontextu celkového plánu. Převratitelnost personálu a materiálu vzduchem, schopnost již nejen sovětských, ale i amerických sil, spolu s působením vzdušných sil, rozšířila bojiště do značné hloubky. Logistické osy by byly pro americké pozemní síly značně dlouhé a zranitelné.

Jak nabádala doktrína, vlastní prostory v hloubce by byly objektem útoků a narušování cestou podvratné činnosti a teroristických akcí, působením vzdušných, obojživelných a výsadkových sil, jako i střel dalekého dosahu. Boj v zastavených oblastech, včetně rozsáhlých urbanizovaných částí Německé spolkové republiky, by byl nevyhnutelný. To vše přispívalo na bojišti k situaci, která by byla extrémně nestabilní.

Boj za těchto podmínek kladl vysoký důraz na leadership, soudržnost jednotek, účinné a nezávislé operace. Lídři museli být mnohem obratnější, nápaditější a flexibilnější než kdy předtím. Výcvik, jak tvůrci doktríny popsali, byl základním kamenem úspěchu v bitvě. Příprava na válku v míru byla hlavní odpovědností všech velitelů: „*Vojáci a jednotky v den bitvy budou bojovat stejně dobře nebo špatně, podle toho, jak byli vycvičeni před bitvou.*“¹⁴⁸ Výcvik v jednotkách pozemních sil se soustředil na velitele a bojové týmy. Velitelé se zaměřovali na budování důvěry a iniciativy svých podřízených. Výcvik u jednotek podpory měl být stejně realistický a náročný, jako u bojových jednotek.

Bylo zřejmé, že nová doktrína opět zařadila principy války do centra pozornosti příslušníků pozemních sil. Principy byly v předešlé operační doktríně z roku 1976 po ostré kritice vyjmuty, ve vědomé snaze vyhnout se teorii a zaměřit se pouze na rigidní požadavky dosažení vítězství v obranné, „první bitvě další války“ ve střední

¹⁴⁸DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1982, s. 1–4.

Evropě. Místo toho, tvůrci nové doktríny usilovali o dostatečně široký koncept, takový, který by zahrnoval vedení operací za všech možných okolností.¹⁴⁹

Ke zvýšení srozumitelnosti doktríny byla do ní vložena další, mezilehlá úroveň vojenského umění. Tento počín, z hlediska rozvoje operační teorie, je doposud vnímán jako přelomový okamžik v myšlení amerických vojáků a předzvěst implementace *operačního umění*, jako pojmu, do doktríny o čtyři roky později. Mezi taktiku a strategii byla nově zařazena operační úroveň, tradičně již dávno uznávaná sovětskou a německou doktrínální školou. Tato měla zahrnovat úroveň velkých jednotek (operace armád a sborů, aktivity pod strategickou úrovní a aktivity nad úrovní taktiky). V celé doktríně byly jasně odlišeny rozdíly mezi okolnostmi a aktivitami na taktické úrovni, a těmi, jež probíhaly na operační úrovni.

Implementace operační úrovně do doktríny vyplynula z rozhodnutí generála Glenna K. Otise, v té době velitele TRADOC. Rozhodnutí bylo silně podpořeno ze strany válečné školy pozemních sil Army War College, a taky recenzenty z německé armády. V průběhu vývoje této nové publikace existovala těsná doktrínální interakce s generálním štábem německé armády. General Starry otevřeně favorizoval kompatibilitu americké doktríny s manuálem pozemních sil německé armády, HDv 100–100, *Truppenführung* (Velení v boji).

Pojetí operační doktríny

Doktrína, v souvislosti se svým ofenzivním pojetím, zahrnovala jednu z významných myšlenek Clausewitz: „*Když mluvíme o zničení sil nepřítele, nic nás nenutí omezit tuto myšlenku na fyzické síly; do úvahy je nutno vzít také morální prvek.*“¹⁵⁰ Proto, jak doktrína uváděla, útoky, které se vyhýbají hlavní síle nepřítele, ale otřesou jeho vůlí, nebo sníží jeho schopnost bojovat, jsou nejrychlejším a nejlevnějším způsobem jak vítězit. Útok proti slabým stránkám nepřítele (spíše než vyčerpávající boj tváří v tvář) a udržení momentu iniciativy, byly klíčovými myšlenkami této ofenzivní doktríny. Její autoři volně čerpali z Clausewitzova důrazu na účinek násilí; kombinací s Liddell Hartovou doktrínou „nepřímého přístupu“, se současným spojením těchto myšlenek do koncepce AirLand Battle, položili důraz

¹⁴⁹DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1982, s. B-1–B-5.

¹⁵⁰DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1982, s. 8-4.

na iniciativu, hloubku, agilitu a synchronizaci. Soustředění úsilí, překvapení, rychlost útoku, flexibilita a odvaha byly zdůrazněny ve smyslu pěti nejzákladnějších prvků útočné akce.

V doktríně byl položen nový důraz i na obranu. Aktivní obrana, závislá na pečlivém, vzájemném bočním pohybu prvků bránících se sil, byla jedním z nejkontroverznějších prvků předcházející doktríny z roku 1976. Podle nového pojetí, obrana mohla přecházet od statické, poziční obrany, do dynamické manévrové obrany s větší hloubkou, podle toho, jak to situace vyžadovala. Obrana mohla být vybudována vpředu, nebo v hloubce a mohla spoléhat na silné opěrné body. Stejně jako v útoku, operační pojetí obrany vyžadovalo zavázání se do boje s nepřítelem, napříč celé hloubky jeho formací, tak, aby tento byl dezorganizován a byly vytvořeny vhodné podmínky pro přechod k vedení útočných akcí.

Nová doktrína, jasněji než její předchůdce, pojednávala o otázce záloh. Starší verze tvrdila, že velitel divize, který rozmístí dvě ze svých brigád na rozsáhlém prostoru do malé hloubky, ponechávajíc svou třetí brigádu v záloze, bude poražen průlomem, vedeným nepřátelskými jednotkami v úzkém koridoru.¹⁵¹ Nová doktrína se proto vrátila do tradičnějšího spoléhání se na zálohy. Velitelé od stupně brigáda níže by za normálních okolností drželi asi jednu třetinu svých manévrových sil v záloze.

Změnu postavení sil vedenou bočním pohybem, který charakterizoval dřívější aktivní obranu, nová doktrína odrazovala. Tento pohyb byl považován za obzvlášť zranitelnou operaci, kterou nepřítel mohl snadno narušit, nebo působením letectva či dělostřelectva ji zabránit. Navíc, opouštění postavení bočním pohybem skutečně umožňovalo pronikání nepřítele a bylo psychologicky obtížné.¹⁵² Nová doktrína uznala neoddelitelnost taktiky a logistiky: to, co nemůže být podporováno logisticky, nemůže být dosaženo takticky.

Doktrína, začleněním souboru německých vojenských principů, odrážela výrazný smysl pro historii. Obsahovala rovněž příklady z druhé světové války, jako například použití silnic v Normandii generálem Pattonem k dosažení překvapení a další příklady z americké občanské války. Dalším významným rysem doktríny byla

¹⁵¹DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1976, s. 5-3.

¹⁵²DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1982, s. 11-8 a 11-9.

skutečnost, že definice AirLand Battle, ve svém významu oproti roku 1976, se rovněž změnila. Již to nebyla pouhá spolupráce a vzájemná podpora mezi pozemními a vzdušnými silami. AirLand Battle z roku 1980 se již zmiňuje o dvou souběžných operacích, jedné na předním okraji a druhé v hloubce sestavy nepřítele, vedenými jednotkami vzdušných a pozemních sil, působícími v úzké součinnosti.

Revidovaná doktrína předložila politikům i vojákům specifický pohled na vedení operací na desetiletí dopředu. Důvěrně spjata s obnovením amerických strategických schopností na počátku osmdesátých let, nabídla pro příslušníky pozemních sil přímý a otevřený intelektuální materiál ke studiu i pro praxi. Doktrína FM 100-5, která představila koncepci AirLand Battle, posílila význam *prvního pravidla války*, v pojetí amerického operačního umění, když uvedla, že „*cílem všech operací je zničení nepřátelských sil.*“¹⁵³

Tento důraz zazněl ještě silněji v roce 1986, při vydání následující edice doktríny, podle které „*podstatou operačního umění je identifikace operačního těžiště nepřítele a koncentrace nadřazené bojové síly proti tomuto bodu, k dosažení rozhodujícího úspěchu.*“¹⁵⁴

Doktrína zdůraznila také synchronizaci mobility a palebné síly, a to nejen podél předního okraje vlastních vojsk, jak to uváděla její předcházející verze z roku 1976, ale také v celé hloubce prostoru operací. Rovněž to, co bylo nové pro teorii amerického operačního umění, a co někteří nazvali „revoluční“, byla myšlenka koncipování celé hloubky útočících formací nepřítele do jednoho „integrovaného“ boje.¹⁵⁵ Formulace AirLand Battle v roce 1982 a zavedení pojmu operačního umění do doktríny amerických pozemních sil v roce 1986, znamenaly v americké armádě přijetí hlavních principů války, čerpaných z kontinentální školy vojenského umění.¹⁵⁶ Operační umění v americké vojenské teorii a nakonec v teorii všech armád členských států NATO, se stalo ústřední doktrinární myšlenkou.

¹⁵³DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1982, s. 2-1.

¹⁵⁴DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1986, s. 10.

¹⁵⁵NAVEH, Shimon. *Pursuit of Military Excellence: The Evolution of Operational Theory*. Routledge; 1 edition, March 31, 1997, s. 292–295. ISBN-13: 978-0714647272..

¹⁵⁶BACEVICH, Andrew J. Prospects for Military Reform [online]. *Parameters*, Spring 1987, vol. XVII, no. 1, s. 33–39 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/Parameters/#fragment-2>

Institucionalizace operační úrovně války a operačního umění, ze strany Spojených států a dalších členů NATO, přišla také, do určité míry, jako reakce na organizační a doktrinární výzvy, představované armádami Sovětského svazu a států Varšavské smlouvy. Operační úroveň války poskytla způsob, jak propojit různé národní doktríny, jako i struktury velení a řízení členských států NATO, do jednotného a uceleného úsilí.

Americký expert na vojenské otázky William S. Lind v roce 1988 stručně shrnul jeho smysl: „*Operační umění je umění rozhodnout o tom, kdy a kde bojovat a kdy a kde ne, na základě strategie. To zahrnuje myšlenku, že cílem je vyhrát strategicky, s co nejmenším možným počtem bitev.*“¹⁵⁷

Tento filosofický obrat se výrazně projevil v americké vojenské literatuře. Clayton R. Newell v roce 1991, v ostrém kontrastu s názory Jacobse před třiceti lety, vyjádřil nový obecně přijímaný názor, že operační pohled na válku je pro americké vojáky možná tou nejdůležitější oblastí, kterou je nutné pochopit. Operační úroveň představovala „*nezbytné spojení mezi novým požadovaným stavem, viděným ze strategického hlediska a chaosem války, viděným z pohledu taktiky.*“¹⁵⁸ Tímto způsobem, mezi koncem války ve Vietnamu v polovině sedmdesátých let a válkou v Zálivu na počátku let devadesátých, americká armáda se pokoušela změnit svůj přístup k vedení války. Snažila se vzdálit ze svého dědictví lineárního a masového způsobu válčení, zdůrazňujícího oslabování, směrem k manévrovému operačnímu přístupu, založeném na moderních myšlenkách boje v hloubce, vyčerpávání, narušování a simultánního útoku na nepřítel.

Koncepční revoluce v americké vojenské teorii měla dalekosáhlé důsledky pro angloamerický přístup k válce. Navíc, v průběhu devadesátých let, po kolapsu Sovětského svazu jako vojenské supervelmoci, Spojené státy se staly pravým dědicem původního kontinentálního vojenského myšlení, a to jak v teorii, tak i v praxi. Protože na Západě na konci 20. století převládala americká vojenská teorie, model operační úrovně se šířil do armád i ostatních anglicky mluvících zemí, jako jsou Británie, Kanada, Austrálie i další. Koncepce AirLand Battle naštěstí nebyla proti Východnímu bloku nikdy realizována. Coby manévrová forma války byla však

¹⁵⁷ LIND, William S. The Operational Art, *Marine Corps Gazette*, Volume 72, Issue 4, 1998, s. 45–47.

¹⁵⁸ NEWELL, Clayton R. *The Framework of Operational Warfare*, Routledge, London, 1991, s. 10. ISBN 0-415-05045-6.

s velkým úspěchem použita proti Irácké armádě v roce 1991 a poté znovu v roce 2003. Když koaliční síly vedené Spojenými státy čelili Iráčanům ve válce v Perském zálivu v roce 1991, krátká válka, která následovala, představovala ostrý střet mezi novými a starými vojenskými tradicemi. Nový americký operační model, ve kterém dominovala informační nadvláda, byl konfrontován se starším taktickým modelem industriálního stylu Iráčanů, jehož stopy sahají k dobám Napoleona.¹⁵⁹ Navzdory těmto rozdílům v obou přístupech existovala i určitá podobnost v tom smyslu, že oba vycházely z původní kontinentální školy vojenského umění.

První válka v Perském zálivu

I když první válka v Zálivu v letech 1990–1991 byla ještě vedena do značné míry v souladu se zásadami AirLand Battle, část tohoto tažení byla formována myšlenkami nové generace teoretiků vzdušných sil. Jedním z nejznámějších byl plukovník John A. Warden III. Ten v roce 1988 publikoval teorii, popisující, jak technologie umožňující vedení přesných úderů dalekého dosahu, by mohly být použity k útoku na vedoucí představitele nepřítele, a to nejen nákladnou pozemní kampaní, ale také rozsáhlým ničením, tradičně spojeným se strategickým bombardováním.

Ústřední myšlenkou jeho pojetí bylo, že leadership nepřítele by mohl být paralyzován nebo neutralizován údery na některé jeho řídicí, komunikační a infrastrukturální (a dokonce i kulturní) cíle současně. Ačkoli tyto nápady původně začali kolovat v letectvu, staly se hlavním proudem operačního myšlení i pro další druhy sil. Válka v Perském zálivu poskytla příležitost dát teorii alespoň částečně do praxe, zejména když Warden dostal na starost řízení plánovacího střediska v Pentagonu, odpovědného za vypracování variant k ničení nejdůležitějších cílů nepřítele.

Při systémové analýze nepřítele dospěl Warden k závěru, že všechna strategická uskupení mohou být rozložena na pět hlavních prvků. Nejdůležitějším prvkem systému a ústředním kruhem Wardenova pětikruhového modelu bylo nejvyšší politické a vojenské vedení. Centrální kruh byl obklopen dalšími kruhy,

¹⁵⁹NAVEH, Shimon. *Pursuit of Military Excellence: The Evolution of Operational Theory*. Routledge; 1 edition, March 31, 1997, s. 323–331. ISBN-13: 978-0714647272.

znázorňujícími ostatní prvky, a to v pořadí podle jejich důležitosti pro celkové fungování celého systému. Tyto představovaly základní součásti válečné ekonomiky, Infrastrukturu, populaci a ozbrojené síly, jako poslední, vnější kruh. Podle Wardena, uvnitř každého z těchto kruhů existovalo určité těžiště, jako „zdroj veškeré moci a pohybu“, které umožňovalo efektivní fungování samostatného kruhu.

Pokud toto těžiště by bylo nějakým způsobem degradováno, eliminováno či zničeno, systém daného kruhu by se zhroutil, což by zase ovlivnilo fungování ostatních kruhů. Hlavním principem tohoto modelu je, že nejučinnější strategický plán by se měl zaměřit na nejdůležitější těžiště, které v tomto případě představovalo politické a vojenské vedení Iráku, soustředěné kolem Saddáma Husajna.¹⁶⁰ Jednalo by se tedy o přímý přístup k eliminaci těžiště, což bylo i ústřední myšlenkou Clausewitze v jeho díle *O Válce*, když pojednával tuto problematiku.

Válka v Perském zálivu byla rozdělena do dvou hlavních fází; *Pouštní štít* (Desert Shield), která byla svým charakterem obranná a měla za cíl odradit další iráckou agresi, zejména invazi do Saúdské Arábie a *Pouštní bouře* (Desert Storm), která byla protiofenzívou, vedenou společnými silami koalice, zaměřenou na vypuzení iráckých sil z Kuvajtu, pokud by se do 15. ledna 1991 nestáhly z jeho území, tak, jak ukládala rezoluce Rady bezpečnosti OSN. Ve stylu připomínajícím praktickou aplikaci doktríny AirLand Battle, Spojené státy a jejich koaliční partneři soustředily cca 680 000 vojáků, 3000 tanků, 2000 letadel a 100 válečných lodí k provedení operace, zatímco Saddám Husajn měl k dispozici asi kolem 360 000 vojáků a 2800 tanků.

Protiútok byl rovněž veden ve dvou fázích. První fáze spočívala ve vedení operací vzdušných sil, druhá fáze byla záležitostí operací pozemních sil. Fáze vzdušných sil začala 17. ledna 1991, kdy většina prvků velení a řízení a protivzdušné obrany iráckých sil byla během několika hodin vyřazena. Klíčovým rysem této fáze bylo použití řízených střel Tomahawk a bombardérů F-117, využívajících technologie *stealth*. Jakmile bylo dosaženo převahy ve vzduchu, boj vzdušných sil se přesunul do ničení iráckých tankových a dělostřeleckých jednotek. Odhaduje se, že téměř třetina iráckých bojových schopností byla zničena během této fáze.

¹⁶⁰ WARDEN, A. John III. *Kdo zvítězil v Zálivu?* Votobia, 1998, s. 18–19. ISBN 80-7198-344-6.

Pozemní fáze protiútoky byla zahájena dne 24. února 1991 a trvala sotva 100 hodin. Koaliční síly rychle provedly obcházející manévr kolem pravého křídla iráckých sil a odřízly velký počet jejich bojových formací. Irácké jednotky hromadně dezertovaly, vzdaly se nebo byly rychle zničeny mohutnou převahou palebné síly koaličních vojsk. Obrázky ze „silnice smrti“ plnily nevybíravými momenty televizní obrazovky i obálky populárních časopisů. V očekávání, že by mohly generovat všeobecný globální odpor proti dalšímu vedení války, generál Colin Powell doporučil zastavit postup, s čím americký prezident Bush souhlasil.¹⁶¹ Byla podepsána mírová smlouva, nicméně Saddám Husajn zůstal u moci ještě dalších 12 let.

Tento konflikt vznesl otázku, zda ono první pravidlo války lze naplňovat „čistěji“ a na dálku, s použitím přesných zbraní dalekého dosahu, v kombinaci s malým počtem vojáků, v podobě jednotek speciálních sil a přítomností domácích vojenských sil. Někteří teoretikové a učenci tento přístup nazvali novým *americkým způsobem války*, ačkoli přesná munice tvoří zpravidla jen malé procento z použitých zdrojů. Podle dalších, letecká převaha byla „*americkou asymetrickou výhodou*“, která má potenciál provést revoluci v operační praxi.¹⁶² Nesouhlasné hlasy, převážně od důstojníků pozemních sil a sil námořní pěchoty, argumentovaly, že stále budou zapotřebí dobře vycvičené pozemní síly, aby přinutily protivníka přijmout stanovené podmínky.

Doktrína FM 100-5 *Operations*, vydaná v roce 1993, nadále zdůraznila důležitost prvního pravidla války a „*rozhodujícího vítězství*“, i když uznala, že studená válka skončila a povaha hrozby se změnila.¹⁶³ Jak uváděla, hlavním úkolem americké armády v období po ukončení studené války je odstrašování a schopnost projekce moci kdekoliv. Nicméně, také uvedla, že „*cílem armády ve válce je vítězství nad vojenskou silou nepřítele*.“¹⁶⁴

¹⁶¹BROWN, John S. The Maturation of Operational Art: Operations Desert Shield and Desert Storm. In: KRAUSE, Michael D. a Cody R. PHILIPS. *Historical Perspectives of the Operational Art* [online]. Washington: Center of Military History, US Army, 2005, s. 439–482. [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: http://www.history.army.mil/html/books/070/70-89-1/cmhPub_70-89.pdf

¹⁶² ECHEVARRIA, Antulio J. American Operational Art, 1917–2008. In: OLSEN, John A. a Martin van CREVELD. *The Evolution of Operational Art: From Napoleon to the Present*. London: Oxford University Press; 1st edition. 2010, s. 158. ISBN-13: 978-0199599486.

¹⁶³ DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1993, s. 1-3.

¹⁶⁴ DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1993, s. 1-4.

Kapitola 6

Nástup nové éry

Konec devadesátých let minulého století a počátek nového tisíciletí je svědkem výrazného posunu ve vojenství. Pokračující revoluce v oblasti informačních technologií, zejména v systémech velení a řízení, v možnosti vedení úderů na velké vzdálenosti a využívání prostředků s technologií stealth, vytvořila značně nelineární prostor bojových operací, specifický svou šířkou, hloubkou a výškou. Koncepce „bojového prostoru“ nahradila původní lineární bojiště, které charakterizovalo ozbrojené konflikty v tradičním evropském pojetí již od dob Alexandra Makedonského. Koncepce tak umožnila posun směrem od koncentrace sil ke koncentraci účinků ve všech dimenzích. To je zvláště významné s ohledem na kumulativní dopady palebné síly vedené ze vzduchu, země i moře.¹⁶⁵

Realita válek počátku tohoto století ukázala na skutečnost, že tyto byly nebo jsou vedeny mezi státními nebo nadnárodními organizacemi na straně jedné a nestátními skupinami, představovanými různými povstaleckými či teroristickými aktéry na straně druhé. Klasické konvenční válčení je postupně nahrazeno bojem mezi vyspělými komunikačními prostředky, moderními počítači, téměř neomezenou možností cestovat a vést údery jedinců či malých skupinek ozbrojenců tam, kde je to nejméně očekávané.

Všechny cesty vedou – k informacím

Významným příspěvkem do rozvoje operační teorie o způsobu vedení vojenských operací v novém tisíciletí, byly vize použití amerických ozbrojených sil *Joint Vision 2010* (1996) a *Joint Vision 2020* (2000). Obě byly zamýšleny k předložení nové společné koncepce pro americké vojenské síly, s ohledem na příležitosti a možnosti, které přinesl revoluční pokrok v technologiích, jako i na předpokládané požadavky budoucího bezpečnostního prostředí. Podle Tofflerových dochází k hluboké revizi celé vojenské strategie, jejímž ústředním

¹⁶⁵EVANS, Michael. From Kadesh to Kandahar: Military Theory and the Future of War. *Naval War College Review*, Summer 2003, Vol. LVI, No. 3. 2003, s. 144–145.

motivem se stala tzv. „dominance přes celé spektrum“ (*full spectrum dominance*, v současnosti uváděno jako *full spectrum superiority*), tedy synergie přesně řízených zbraní, okamžitých zpravodajských informací, lepšího přehledu o situaci, účinnějšího velení a řízení operací, to vše umožněno počítači, informatikou a satelity.¹⁶⁶

Ve vizích byly popsány čtyři hlavní dílčí koncepce, které měly nastavit kurz pro další modernizaci amerických sil: dominantní manévr, přesné zasazení, celodimenzionální ochrana a soustředěná logistika, vše, co mělo vést k hegemonii amerických sil v celém spektru operací. Tato nadvláda zahrnovala fyzický (pozemní, vzdušný, námořní) prostor, elektromagnetické spektrum a rovněž kyberprostor. Ministerstvo obrany Spojených států ji definovalo jako „*Kumulativní účinek dominantního postavení ve vzdušném, pozemním, námořním a kosmickém prostoru a informačním prostředí, které zahrnuje kybernetický prostor, umožňující provádění společných operací bez účinného odporu nebo příliš vysokého rušení*“.¹⁶⁷

V protikladu k tomuto důrazu, hlavní výzvou pro americké operační umění v bosensko-kosovském konfliktu, který přišel o několik let později, bylo potlačit agresivní strany, poskytnout bezpečnost nebo zajistit bezpečné zóny, tak, aby mohlo být dosaženo politické a ekonomické stability regionu. Ovšem jakmile toho bylo dosaženo, již nebylo jasné, do jaké míry, a pokud vůbec, zůstává operační umění relevantní dané situaci. Klasický konvenční protivník se najednou vytratil a ten, který se objevil, bojoval jinak, než popisovala tehdejší doktrína.

V souladu s příslibem, že informační technologie přinesou všeobecnou „*revoluci ve vojenských záležitostech*“ (Revolution in Military Affairs – RMA), americká armáda začala zkoumat způsoby, jak změnit první pravidlo války. Příchod informací byl oslavován jako klíč ke zvednutí „*mlhy války*“.¹⁶⁸ Začala se objevovat řada nových (i starých) teorií, jako například Network-Centric Warfare (NCW) a Effects-Based Operations (EBO).

NCW byla myšlenka pro propojení všech vojenských platform a struktur velení dohromady, prostřednictvím robustního počítačového zasíťování, které by

¹⁶⁶TOFFLER, Alvin a Heidi TOFFLEROVÁ. *Válka a antiválka*. Přeložili Bohuslav Blažek a Jan Miřejovský. Praha, Czechia: Dokořán a Argo, 2002, s. 17. ISBN 80-86569-16-0.

¹⁶⁷DEPARTMENT OF DEFENSE. *JP 3-0 Joint Operations*. Washington, USA, 2012, s. 194.

¹⁶⁸ECHEVARRIA, Antulio J. American Operational Art, 1917–2008. In: OLSEN, John A. a Martin van CREVELD. *The Evolution of Operational Art: From Napoleon to the Present*. London: Oxford University Press; 1st edition. 2010, s. 159. ISBN-13: 978-0199599486.

umožnilo rychlé sdílení informací a větší efektivitu a flexibilitu při provádění vojenských misí i pro jednotky rozmístěné na geograficky rozsáhlém prostoru. Pojem NCW široce popisuje kombinaci strategií, vznikajících taktik, technik, postupů a organizací, které plně nebo dokonce jen částečně zasíťovaná vojenská síla může využít v boji k vytvoření rozhodující výhody. „*To, čeho jsme svědky, v přechodu od průmyslového věku do informačního věku, je to, co činí novou teorii války: moc přichází z jiného místa, je používána různými způsoby, dosahuje různých účinků, než tomu bylo dříve. V průběhu průmyslového věku, moc pocházela z koncentrace. Nyní má sklon přijít z informací, přístupu a rychlosti. Tuto novou teorii války jsme nazvali Network-Centric Warfare. Není jen o sítích, ale také o tom, jak války jsou vedeny a jak vzniká moc.*“¹⁶⁹

EBO byla do určité míry koncepce, která se objevila v průběhu války v Zálivu, za účelem plánování a vedení operací, kombinující vojenské a nevojenské metody k dosažení určitého požadovaného strategického výsledku nebo „účinku“, použitím plného rozsahu vojenských a jiných národních schopností na taktické, operační a strategické úrovni. Tento „*přístup na základě účinků*“ byl poprvé aplikován při plánování a vedení vzdušných operací v rámci operace *Pouštní bouře*. Jeho hlavní autor generál Deptula uvedl, že EBO není specifický pro žádný druh sil, ale že může být odrazovým můstkem pro lepší propojení vojenských, ekonomických, informačních a diplomatických nástrojů moci k provádění bezpečnostní strategie do hloubky.¹⁷⁰

EBO, jako objevující se nová koncepce, se těšil přízni a dosáhl rychlého uznání i v nejvyšších amerických obranných kruzích. Přestože nebyl schválen jako oficiální doktrína, začal se objevovat v doktrínálních publikacích a byl přednášen na vojenských školách. Nicméně v srpnu 2008, po déletrvajícím kritice EBO, jako nekonceptního pojetí, bývalý velitel Velitelství společných sil USA, generál Mattis, zcela potopil tuto koncepci, když argumentoval, že byla v rozporu s historií válčení: „*Musíme uznat, že EBO je v zásadě vadný, má příliš mnoho výkladů, a je v rozporu se samotnou povahou války do té míry, že rozšiřuje zmatek. Jsem přesvědčen, že*

¹⁶⁹DEPARTMENT OF DEFENSE. *The Implementation of Network-Centric Warfare* [online]. Washington, DC, 2005, s. 3 [cit. 2015-06-30]. Dostupné z: http://www.academia.edu/1611949/The_Implementation_of_Network-Centric_Warfare_DoD_OFT_

¹⁷⁰DEPTULA, David A. *Effects-Based Operations. Change in the Nature of Warfare*[online]. Aerospace Education Foundation, 2001, s. 17–27[cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <http://www.ausairpower.net/PDF-A/AEF-AFA-Effect-Based-Operations-D.A.Deptula-2001.pdf>

různé výklady EBO zapříčinily zmatek v celých společných silách i mezi našimi nadnárodními partnery. Můj názor je, že EBO společným operacím ve skutečnosti spíše brání, než pomáhá.¹⁷¹

Zrušení této koncepce bylo tedy nezvratné i přes její dřívější obhajobu, kterou Deptula pronesl ještě o dva roky dříve: „Odpor ke koncepci může být oprávněný pouze za předpokladu, když (EBO) bude nesprávně charakterizován jako (1) přístup vyžadující kompletní znalost záměrů protivníka, (2) když bude ignorována lidská dimenze nepřítelů a (3) bude příliš závislý na očekávání úspěchu. Jestliže záměr EBO bude přesně pochopen, žádné z těchto tvrzení nebude platné.“¹⁷²

Afghánistán a druhá válka v Perském zálivu

Americké operační umění nebylo nikdy blíže ke zdokonalení prvního válečného pravidla, než během počátečních operací v Afghánistánu v letech 2001–2002 a v Iráku v roce 2003. Rychlý kolaps Talibánu v Afghánistánu a dramatické úspěchy v počátečních fázích operace *Irácká svoboda* (Iraqi Freedom), která dosáhla pádu Bagdádu v rekordním čase a s pozoruhodně malými ztrátami na obou stranách, vypadaly jako realizace dokonalosti. Stručně řečeno, výsledky byly poměrně blízko tomu, co bylo požadováno, alespoň ve vztahu k vojenské činnosti a dosažení vojenských cílů. Je však pravdou, že politických cílů se nepodařilo dosáhnout ani v jednom z těchto tažení.

Z operačního hlediska bylo přesto zřejmé, že bylo dosaženo řady zlepšení, například celková koordinace pozemních i vzdušných sil ve dvou důležitých operačních funkcích, palbě a manévru. Jak bylo patrné z průběhu operací, spolupráce mezi pozemními a vzdušnými silami, mezi manévrujícími prvky, ať již malými skupinami sil speciálních operací nebo větších mechanizovaných formací a prvky schopnými vést přímé a nepřímé palby (přestože nikdy nebyla dokonalá), v počátečním období války v Afghánistánu byla mnohem dokonalejší, než jakákoliv úroveň spolupráce předtím realizována.

¹⁷¹ MATTIS, James N. USJFCOM Commander's Guidance for Effects-based Operations [online]. *Parameters*, Autumn 2008, Vol. XXXVIII, s. 18–23[cit. 2015-06-30]. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/08autumn/mattis.pdf>

¹⁷² INSIDE WASHINGTON PUBLISHERS. Deptula's Reply To Van Riper's Concerns [online]. *Inside the Navy*, Vol. 19, No. 3, 23 January 2006 [cit. 2015-06-30]. Dostupné z: <http://lists.alidade.net/pipermail/alidadeonlinediscussion/attachments/20070807/ec30dafc/attachmen t.doc>

Nová kombinace působení sil speciálních operací, přesně naváděné munice a domácích spojenců přispěla k porážce armády Talibánu, svrhla jeho režim, přičemž Americké vojáky nevystavila riziku těžkých ztrát. Nevyžadovala ani rozšíření americké přítomnosti do té míry, že by mohla pobídnout domácí afghánské obyvatelstvo do nějakého hromadného protipovstaleckého boje proti cizincům, tak, jak se to v minulosti stalo vojskům Sovětského svazu. V tomto novém „Afghánském modelu“, jak se prokázalo, malé týmy elitních komand na zemi poskytovaly informace o targetingu, potřebné pro využití přesných zbraní vůči rozptýlenému nebo skrytému nepříteli. Dokud komanda nebyla zasazena, bombardování vedené z velkých výšek mohlo být úspěšné pouze vůči několika velkým, pevným cílům. Avšak poté, co bombardování koaličními silami bylo naváděno leteckými návodčími na zemi, vzdušnými silami bylo možné ničit pěchotu Talibánu a tanky, které stály v cestě Severní alianci v předchozích šesti letech občanské války. To umožnilo méně sofistikovanému, přečíslenému, ale odhodlanému domácímu spojenci Spojených států osvobodit téměř celou zemi v několika týdnech.

Mnoho zastánců tohoto Afghánského modelu věřilo, že by mohl být použit kdekoliv se stejným nebo podobným účinkem. Představitelé ministerstva obrany obhajovali jeho použití ve válce v Iráku a mnoho dalších zastánců jej vnímalo jako nový „Americký způsob války“, použitelný napříč širokým spektrem různých typů budoucích konfliktů. Pokud by taková kombinace sil a prostředků fungovala s účinkem obdobným jako v Afghánistánu, pak to mělo umožnit vítězství v budoucích válkách s minimálním počtem obětí a zamezit negativní politické odezvy. Pokud by tomu tak bylo, politické důsledky by mohly být dalekosáhlé. Mohlo by to dávat smysl pro restrukturalizaci americké armády, ohledně požadavků na tento nový způsob válčení, s většími silami pro speciální operace, modernizovaným letectvem dalekého dosahu, výrazným snížením počtu pozemních sil a námořní pěchoty, přerozdělením úkolů a misí jednotlivých druhů sil a rozsáhlými změnami ve společných vojenských doktrínách.

Modernizační programy pro systémy, původně navržené pro vedení konvenčních tažení a operací velkého rozsahu, jakými byl stíhací letoun F-22 Raptor, průzkumný/bitevní vrtulník RAH-66 Comanche nebo letoun V-22 Osprey (vojenský konvertoplán s překlopnými rotory, startující a přistávající vertikálně nebo s krátkým vzletem a přistáním), by tak mohly být napadeny establishmentem, jako

retrospektivní selhání. Argumenty pro rozšíření probíhající války proti terorismu, ke svržení režimů v Iráku nebo i jinde, by byly tedy posíleny, kdyby Afghánský model byl viděn jako levný a efektivní způsob, jak využít místních spojenců pro americké zájmy. Jiní s tímto pojetím nesouhlasili. Argumentovali tím, že úspěch Afghánského modelu v letech 2001–2002 byl osobitým pro dané podmínky, a byl produktem jedinečných místních okolností, jež se v budoucích konfliktech nebudou opakovat.

Podle těchto tvrzení jakýkoli výsledek v reálném světě je produktem mnoha přispívajících příčin, z nichž některé jsou opakovatelné a další ne. Tak jak v minulosti, i tato válka vyžadovala těsnou integraci paleb a pozemního manévru, aby bylo využito účinků moderních technologií. I když přesné zbraně zvyšují hodnotu této kombinace, proti rozhodnému, vycvičenému a schopnému nepříteli ani jeden z druhů sil samostatně není plně schopen dosáhnout stanovených cílů.¹⁷³ Tato pravda se měla objevit již velice záhy, když došlo k rozšíření války do Iráku. Ta vyžadovala spíše velké americké pozemní síly, než afghánský model malých skupin komando. Hluboké škrty ve schopnostech pozemních sil USA tak mohly být velmi riskantní, navzdory silným stránkám operací vzdušných a speciálních sil. Situace v Iráku ukázala, že i když vysoce přesné zbraně jsou opravdovou revolucí ve válčení, nemohou nahradit tradiční pozemní síly nebo boj zblízka.

Jak události odhalily, americké operační umění excelovalo ve vítězných velkých bitvách, které naplňovaly první pravidlo války. Nebylo však dost připravené na možnost, že bude zapotřebí odpovídajících schopností pro *druhé pravidlo*, to znamená pro *nastolení míru*, nebo přesněji, pro *přechod z rozhodujících vojenských operací do fáze bezpečnostních operací, politické a ekonomické rekonstrukci*, což je společnou doktrínou ve fázovém modelu operací označováno jako fáze IV.¹⁷⁴ „Je jasné, že v prostoru operace byl nedostatek sil, které měly zajistit bezpečnost prostředí v případě vypuknutí občanské války. Ve vysokých politických i vojenských kruzích bylo vysloveno mnoho ukvapených domněnek o tom, jak by měl probíhat přechod od konvenčních operací do post-konfliktního období.“¹⁷⁵

¹⁷³ BIDDLE, Stephen. *Afghanistan and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy*. Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle, 2002, s. 1–3. ISBN 1-58487-107-5.

¹⁷⁴ DEPARTMENT OF DEFENSE. *JP 5-0 Joint Operation Planning*. Washington, USA, 2011, s. III-43.

¹⁷⁵ BETZ, David a Anthony CORMACK. *Irak, Afghanistan and British Strategy* [online]. Orbis, Spring 2009, s. 332 [cit. 2015-07-03]. Dostupné z: http://www.academia.edu/1461365/Iraq_Afghanistan_and_British_Strategy

Když se v Iráku v první polovině roku 2003 začaly naplno projevovat znaky povstání, Spojené státy a jejich koaliční partneři nebyli připraveni. Povstalectví se vyvinulo z převážně sporadického a zárodečného odporu k uvolnění, násilnické a velice proměnlivé podpoře protiamerických zájmů v podobě sektářských milicí, zahraničních džihádistů, a povstaleckých skupin Sunnitských Arabů. Koncem léta 2003 základní symptomy povstaleckého boje byly v podstatě uznány i americkým politickým vedením, i když ne jednotně. Aplikace zažité operační teorie, v konfrontaci s různorodým a zcela odlišným protivníkem, jehož metody boje se vymykají klasickému operačnímu pojetí, narážela na řadu problémů. Tyto se stávaly trvalou výzvou pro velitele a vojáky, kteří byli nuceni hledat nové způsoby eliminace hrozeb a v širším měřítku i cesty, kterými v operaci mohly přispět k dosažení požadovaného konečného stavu.

Nicméně, americká armáda, její doktrína, výcvik, techniky a postupy nebyly v té době zaměřeny na vedení protipovstaleckých operací. Společná doktrína armády USA pro plánování operací (JP 5-0 *Joint Operation Planning*) popisovala *podstatu operačního umění*, jako nejpřímější cesty k dosažení vítězství, ve schopnosti „vytvořit správnou kombinaci efektů v čase, prostoru a účelu, vzhledem k neutralizaci, oslabení, porážce nebo zničení těžiště.“¹⁷⁶ Jinými slovy, „aby byla naplněna tato podstata, muselo dojít k základní změně nebo přizpůsobení se podmínkám. Stávající problém však zhoršoval počáteční doktrínální přístup, který protipovstalecký boj považoval jednoduše za boj proti nepravdělným silám.“¹⁷⁷ Hledání vhodných metod nakonec vedlo ke znovuobjevení klasické doktríny pro protipovstalecký boj podle maoistického modelu.

Výsledkem společného úsilí pozemních sil a námořní pěchoty byla doktrína FM 3-24/MCWP 3-33.5 *Counterinsurgency*, která se objevila v konečné podobě na konci roku 2006. Tato edice doktríny umístila protipovstalecké operace v rámci ofenzivních, defenzivních, stabilizačních a podpůrných činností, jak to stanovovala doktrína FM 3.0 *Operations* z roku 2001, avšak byla hodně kritizována za řešení pouze onoho maoistického modelu a za to, že neposkytovala specifické pokyny, jak

¹⁷⁶DEPARTMENT OF DEFENSE. *JP 5-0 Joint Operation Planning*. Washington, USA, 2011, s. III-24

¹⁷⁷KISZELY, John. Learning about Counter-Insurgency[online]. *RUSI Journal*, Dec 2006, Vol. 151, No. 6, s. 19–20 [cit. 2015-06-30]. Dostupné z: http://usacac.army.mil/cac2/AIWFC/COIN/repository/Learning_About_Counterinsurgency_RUSI_Journal-Kiszely%28Dec06%29.pdf

vyhrát válku v Iráku. Autor doktríny tvrdil, že tato nesnižuje důraz bojových operací, ale spíše zdůrazňuje důležitost dosažení legitimacy, která vyžaduje schopnost provádění i „nevojenských operací“, jako je například oprava rozbitého kanalizačního potrubí nebo budování vztahů s místním obyvatelstvem. „*Stanovení legitimacy je součástí klasického vzoru pro porážku povstalců; nicméně, legitimita je konstruována podle dané kultury, a tak může být dosažena různými způsoby. Co fungovalo v Iráku ve prospěch koalice, bylo alespoň to, že koaliční síly povzbudily některé místní milice nebo povstalecké skupiny, aby se spojily proti sobě navzájem.*“¹⁷⁸

Britští učenci a vojenští profesionálové byli od počátku kritičtí k těžkopádnému přístupu amerických velitelů vůči protipovstaleckému boji. „*Operační doktrína je jen soubor pokynů a doporučení, a proto nelze pokrýt každou situaci. Svou hodnotu může ukázat pouze tím, že nebude stát v cestě úsilí o vytvoření politických vztahů, které jsou potřebné k zajištění míru.*“¹⁷⁹ Konečné opuštění Iráku a Afghánistánu bylo jen typickou ukázkou nemožnosti dosáhnout konečného stavu pouze vojenskými prostředky.

Realita 21. století – koncepce AirSea Battle

V únoru 2010 oficiální kruhy ministerstva obrany Spojených států přišly na svět s novou operační teorií, která byla zapracována do koncepce s názvem AirSea Battle. „*Letectvo a námořnictvo vyvíjejí novou společnou koncepci boje ve vzduchu a na moři, k porážce nepřítele v celém spektru vojenských operací, včetně nepřítele, vybaveného sofistikovanými schopnostmi, umožňujícími zabránění přístupu do oblastí nebo prostorů zájmů (A2/AD – anti-access, area denial capabilities).*“¹⁸⁰ Anti-Access (A2) aktivity jsou vedeny s úmyslem zpomalit nasazení spojeneckých sil do válčičště nebo vynutit zahájení jejich činnosti ze vzdáleností mnohem větších od místa konfliktu, než bylo původně zamýšleno. A2 ovlivňuje pohyb směrem do válčičště. Area-Denial (AD) aktivity jsou vedeny s úmyslem zabránit

¹⁷⁸ECHEVARRIA, Antulio J. American Operational Art, 1917–2008. In: OLSEN, John A. a Martin van CREVELD. *The Evolution of Operational Art: From Napoleon to the Present*. London: Oxford University Press; 1st edition. 2010, s. 161. ISBN-13: 978-0199599486.

¹⁷⁹BETZ, David a Anthony CORMACK. *Irak, Afghanistan and British Strategy* [online]. Orbis, Spring 2009, s. 319–320 [cit. 2015-07-03]. Dostupné z: http://www.academia.edu/1461365/Iraq_Afghanistan_and_British_Strategy.

¹⁸⁰DEPARTMENT OF DEFENSE, *Quadrennial Defense Review Report* [online]. Washington, February 2010, s. 32. [cit. 2015-07-02]. Dostupné z: <http://www.defense.gov/QDR/QDR%20as%20of%2029JAN10%201600.pdf>

operacím (vlastních sil) v oblastech, kam nepřítel nemůže nebo nebude bránit přístupu. AD ovlivňuje manévry v rámci válčiště.

Nová koncepce řešila otázky interoperability vzdušných a námořních sil a jejich schopnost integrovat údery do hloubky. Integrace společných schopností měla zvládat rostoucí výzvy ovlivňující zájmy USA ve všech operačních doménách (vzdušný, námořní, pozemní, kosmický prostor i kyberprostor). AirSea Battle se oficiálně stala součástí celkové vojenské strategie Spojených států, promítnuté ve vrcholové operační koncepci společných sil, tzv. *Capstone Concept for Joint Operations: Joint Force 2020* (CCJO) i její podřízené koncepci *Joint Operational Access Concept* (JOAC). Joint Operational Access Concept (JOAC) popisuje svou podstatu ve smyslu schopností amerických (vojenských) společných sil vstoupit do libovolného operačního prostoru, s dostatečnou volností jednat, a tak zaručit Spojeným státům a jejím potencionálním spojencům prosazení strategických zájmů.

Koncepce AirSea Battle byla zamýšlena jako důležitá součást strategického poslání (amerického ministerstva obrany) projekce moci a udržitelnosti operací v globálních prostorech, v období míru i krize. Její implementace byla určena k rozvoji sil v dlouhodobém horizontu, s ohledem na jejich institucionální, koncepční a programové změny pro nadcházející roky. Snahou AirSea Battle bylo poskytnout vedoucím představitelům širokou škálu možností, jak čelit agresi nepřátelských aktérů. Na spodním konci spektra konfliktů umožňovala, v součinnosti se spojenci, udržovat volnost jednání, zajišťovat přístup do oblastí, provádět demonstraci síly, nebo vést omezené údery.

Na horním konci spektra bylo zachování schopnosti odrazit a porazit agresi nepřítele a udržovat stupňování výhod, navzdory výzvám, představovanými pokročilými zbraňovými systémy. Koncepce AirSea Battle byla omezenou, ale rozhodující složkou ve spektru iniciativ, zaměřených na utváření bezpečnostního prostředí. Zlepšené bojové schopnosti, představované koncepcí, měly pomoci utvářet rozhodovací kalkulaci potenciálních agresorů. Kromě toho, pokračující americké investice do schopností, identifikovaných v koncepci, měly ujistit spojence a partnery a prokázat, že Spojené státy neustoupí, ani se nepodřídí potenciálním agresorům, kteří by se mohli pokusit popřít mezinárodnímu společenství právo na vstup do mezinárodních vod a vzdušného prostoru. AirSea Battle byla navržena s cílem

čelit sítím obranných systémů, zamezujícím přístup nebo vstup do zemí, jakými jsou Írán, Čína, Severní Korea nebo Rusko.

Koncepce do těchto systémů zařadila například protilodní střely, systémy protivzdušné obrany, letadla, systémy kyberprostoru a ponorky, s tím, že v dostatečném množství jsou nebezpečné pro letectvo a povrchové námořnictvo, při jejich přístupech k pobřeží země, která se brání. V tomto ohledu koncepce předpokládala použití vlastních předsunutých systémů protivzdušné obrany, pozorování, vedení leteckých a raketových úderů do hloubky, protiponorkové operace, to vše za účelem rozbití systémů nepřítele, bránících vstup do jeho území.

AirSea Battle svým hlavním pojetím byla diametrálně odlišná od AirLand Battle. Spíše než manévrem, nepřítele měla degradovat jeho postupným oslabováním. Jejím smyslem bylo postupně udolat (opotřebit) obranné sítě a systémy nepřítele, zaručující zamezení přístupu a ne rozhodně jej porazit nějakou formou manévrového boje. Pozemní síly v této koncepci měly hrát minimální roli, i když obojživelné operace a speciální operace nebyly zcela vyloučeny. Přes tyto odlišnosti, AirSea Battle byla podobná koncepci AirLand Battle dvěma způsoby; vyžadovala vysokou úroveň spolupráce mezi jednotlivými druhy sil, a za druhé, počítala s vedením úderů do hloubky prostoru nepřítele, zejména k narušení systémů velení a řízení, ničení letadel a protilodních střel.

Vzhledem k podpoře úderů do hloubky, koncepce sdílela některá stupňující se rizika, typická pro koncepci AirLand Battle. Raketové a letecké údery, pokud by byly vedeny proti jaderným mocnostem, rapidně by zvyšovaly nebezpečí konfrontace a eskalace napětí. Bylo by značně složité ospravedlnit takové riziko v situaci, pokud některý ze spojenců by již nebyl pod útokem nepřítele a hrozbou své totální porážky. Nicméně, koncepce počítala se selektivními údery na specifické cíle vysoké hodnoty; bylo však složité představit si další, dostatečně efektivní útoky k degradaci všech hlavních schopností nepřítele. Realitou ale je, že u každé jaderné velmoci existuje bezpočet možných cílů – letadel, lodí, ponorek, systémů protivzdušné obrany, ovšem komplexně vyřadit je z provozu by vyžadovalo rozsáhlou vzdušnou kampaň. Jaderná mocnost by takový útok mohla považovat za důvod použití svých komplexních možností, jaderných nevyjímaje.

K tomu, aby koncepce našla své pevné místo ve společném přístupu vedení operací, za dobu více než pěti let od zahájení její tvorby bylo provedeno několik

desítek válečných her v rámci služeb druhů vojsk, bojových velitelství, spojeneckých cvičení, jako i experimentů a studií. Její principy byly postupně kodifikovány do plánů rozvoje schopností vzdušných sil i námořnictva.

Kritikou ke změně, aneb cesta ke koncepci JAM-GC

Zavedení koncepce AirSea Battle bylo spojeno s řadou otevřených kritických poznámek, vedených zejména ze strany představitelů pozemních sil a námořní pěchoty. Byla to hlavně kritika vztahující se k interoperabilitě jednotlivých druhů sil a rozvoji jejich společných schopností, s tím, že je nutno zvýšit důraz na roli a místo pozemních sil a koncepci aktualizovat. Mimo jiné, koncepci podrobil kritice i tehdejší náčelník štábu pozemních sil armády USA generál Odierno: „*AirSea Battle je koncepce, kterou je získán přístup. Co nastane, když je přístup získán? Bude do něj nutné, případně, zapojit nějaký druh pozemních sil? Všechno je věcí společných, interoperabilních koncepcí.*“¹⁸¹

Obdobné i další úvahy vyústily v konstatování nutnosti vyčlenit pozemním silám i námořní pěchotě v Asijsko-Pacifickém regionu významnější strategickou roli, než sehrávaly doposud a koncepci AirSea Battle aktualizovat do novější a vylepšené verze. Aktualizovaná koncepce by měla zahrnovat vyšší důraz na integraci a interoperabilitu se spojenci a partnery, s cílem získat a udržet vlastní přístup a manévr v rámci globálních prostorů, tzv. *Global Commons*. Problematika *Global Commons* (maritime, air, outer space, cyber space) byla projednávána i v rámci NATO již od roku 2009, s cílem zjistit slabá místa a problémy, které ovlivňují zajištěný přístup NATO ke globálním prostorům a stanovit doporučení pro budoucí fungování NATO v této oblasti. Výsledkem řady národních i mezinárodních aktivit v Evropě, Americe a Singapuru byl vytvořený dokument *Assured Access to the Global Commons*.¹⁸² Strategický, koncepční a politický kontext tohoto dokumentu lze nalézt rovněž v nové Strategické koncepci NATO, jako i v Závěrech lisabonského summitu.

¹⁸¹CENTER FOR STRATEGIC AND BUDGETARY ASSESSMENTS. *Pentagon Looks To Revise Air-Sea Battle Concept To Increase Jointness*. [online]. October 15, 2014. [cit. 2015-07-07]. Dostupné z: <http://csbaonline.org/2014/10/15/pentagon-looks-to-revise-air-sea-battle-concept-to-increase-jointness/>

¹⁸²BARRETT, Mark, Dick BEDFORD, Elizabeth SKINNER a Eva VERGLES. *Assured Access to the Global Commons* [online]. Supreme Allied Command Transformation, North Atlantic Treaty Organization, Norfolk, Virginia USA, April 2011 [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.act.nato.int/globalcommons>

Na základě společných operačních požadavků, k řešení výzev v těchto prostorech, vznikla nová aktualizovaná koncepce, pojmenovaná „*Joint Concept for Access and Maneuver in the Global Commons*” (JAM-GC).¹⁸³

Tato společná koncepce popisuje, jak budoucí společné síly, v období let 2020–2025, povedou operace pro získání a udržení přístupu a volnosti jednání v globálních prostorech. Volnost jednání v těchto prostorech má být předzvěstí dalších operací, včetně takových flexibilních, jakými jsou možnost odradit, schopnost projekce síly a vstupní operace. Koncepce popisuje evoluční přístup ke společným a spojeneckým operacím všech druhů sil a složek (i nadnárodních). V návaznosti na stávající JOAC, koncepce implementuje většinu užitečných myšlenek z existující koncepce AirSea Battle. Koncepce má také prosazovat komplexnější přístup k pozemním a námořním základnám, stejně jako modifikovaný přístup k logistice a udržování – schopnost zřídít expediční pozemní a námořní základny v dobách krize a udržovat společné operační schopnosti v napadených oblastech, má být rozhodující v boji o přístupový a operační manévr.

Koncepce posiluje představu komplexnější role pozemních a námořních obojživelných sil v boji proti hrozbám v globálních prostorech. Pozemní a obojživelné operace mohou sestávat z nájezdů, demonstrace síly, zpravodajství, sledování, průzkumných misí a jiných typů operací malého měřítka, vedených mobilními a expedičními silami. Nový název koncepce má odrážet několik důležitých myšlenek pro úspěch společných sil v překonávání A2/AD výzev. Nejviditelnější změnou je, aby koncepce odrážela skutečnost, že překonání těchto výzev vyžaduje integraci schopností ve všech doménách, nejen vzdušné a námořní. To zahrnuje schopnosti, jakými jsou především:

- nasazení do prostoru operace, kde společné síly mohou být účinně využity;
- účinné velení a řízení společných sil v těžce narušeném prostředí elektromagnetického spektra;

¹⁸³MORRIS, Terry S., Martha vanDRIEL, Bill DRIES, Jason C. PERDEW, Richard H. SCHULZ a Kristin E. JACOBSEN. Securing Operational Access: Evolving the Air-Sea Battle Concept [online]. *The National Interest*. February 11, 2015 [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://nationalinterest.org/feature/securing-operational-access-evolving-the-air-sea-battle-12219?page=2>.

- odrazení nepřítele od zakázaných činností prostřednictvím demonstrace schopností, přítomnosti a vůle;
- provádění operačního manévru (pohyb v kombinaci s palbami) v operačním prostoru s přijatelnou mírou rizika;
- ukázka síly podle potřeby k dosažení cílů;
- udržování a zásobování operace, vzhledem k odhodlanému nepříteli.

Další rozvoj a implementace společné koncepce JAM-GC, pokud k ní dojde, bude závislá na vzájemné spolupráci jednotlivých druhů sil, jako i součinnosti se spojenci a partnery. Konečným výsledkem společné snahy budou schopnosti, jež budoucím integrovaným silám zajistí vytvoření a udržení volnosti jednání a operační přístup kdekoli a kdykoli to bude potřeba.

Pokud otázka zní, kde a kdy to bude potřeba, snadnou odpovědí by měl být samotný otevřený postoj Spojených států. Vzhledem k tomu, že tato a podobné koncepce jsou neskrývaně směřovány zejména proti současným a budoucím velmocím typu Číny, Indie a Ruska a domněle i vůči některým totalitním státům typu Severní Koreje, koncepce již má svého budoucího zákazníka. Na druhé straně, pokud koncepce má zajistit i zamezení vstupu do teritorií zájmových, ovládaných či spravovaných Spojenými státy, bylo by vhodné zapojit do její realizace i některé spojence z řad Severoatlantické aliance. Zda a v jakém rozsahu k tomu dojde, to vše ukáže čas.

V těchto podmínkách není jednoduché vytvářet ucelené operační teorie na působení vojenských sil vůči různým typům hrozeb nebo jejich projevům. Je zřejmé, že i jedinec může vytvářet strategický efekt, aniž by na jeho podporu bylo nutné zapojit síly v operačním měřítku. To je výzva, se kterou vojenští odborníci musí počítat a nalézt přijatelné řešení.

Epilog

Evropské i americké operační umění prošlo složitou cestou svého vývoje, od skeptického pohledu na operační úroveň, až po její komplexní doktrínální rozpracování a těsné propojení se strategií. Americká interpretace toho, co původně bylo evropskými myšlenkami o válce, v současnosti výrazně dominuje ve vojenských doktrínách, plánech, operacích i v odborné vojenské literatuře.

Současný svět je zaplaven bezpočtem teorií o podobě ozbrojených konfliktů v budoucnosti. Tak jak obrovská řeka ve své deltě má mnoho ramen, tak i válka, transformovaná do vojenských tažení a operací, může mít různé podoby. Jednou to bude boj vysoké intenzity na otevřeném prostranství, podobný válce v Zálivu, podruhé boj ve městě, probíhající podle obrazu v Grozném či Fallúdži. Jindy to bude kompilace obou, případně zcela jiný, ve své podobě značně multidimenzionální styl válčení. Zvyšující se počet konfliktů mezi národními a mezinárodními ozbrojenými silami na straně jedné a gerilovými, teroristickými či jinými skupinami, prosazujícími otevřený náboženský fundamentalismus na straně druhé, to vše se jeví jako možná budoucnost tradičního i netradičního stylu válčení. Navíc, stále existuje hrozba použití jaderných, chemických či biologických zbraní, které svým účinkem by mohly vyvolat nepředstavitelně vážné následky globálního charakteru.

Za předpokladu šíření vojenské teorie ve stávajících nejistých politických podmínkách, můžeme si klást otázky: Jaké jsou možné kontury budoucího válčení v příštích letech či desetiletích? Jaké spekulace můžeme opatrně vznášet vzhledem k budoucím trendům vývoje bezpečnostního prostředí? Zcela jistě lze souhlasit s konstatováním, že ti, kteří budou konfrontováni s přípravou a vedením ozbrojených konfliktů, budou muset počítat se všemi starými, novými a hybridními styly vedení války. Nic nebude tak jednostranné a jednoznačné jako v době studené války, kdy záměry a motivy obou jej hlavních protagonistů byly předvídatelné a zřejmé. Je nezbytné, aby vše, co souvisí s otázkami bezpečnosti, bylo posuzováno z hlediska minulosti. Všichni vynikající vojevůdci v minulosti se odvolávali na nutnost studia vojenské historie. Koncepční základ, který vzešel z evropských podob války, je potřebné neustále rozšiřovat o důkladné studium interakcí vzešlých z bývalých konfliktů.

Spektrum symetrických i asymetrických hrozeb příštích let bude značně široké, a tedy stejně rozsáhlé bude muset být i spektrum teorií vojenských odborníků, nabízejících jejich řešení. Oproti minulosti bude mnohem obtížnější tyto hrozby analyzovat a nabídnout zaručený recept, jak se s nimi vypořádat. Jak ukazuje realita, žádné politické ani vojenské cíle tažení či operací nelze snadno a rychle naplnit. Navíc, mohou se objevit nové hrozby, na které ani moderní vojenské nástroje nebudou schopny zcela účinně reagovat. Jestliže je nutno reagovat na vše, co může vytvářet jakoukoli hrozbu vůči hodnotám západní civilizace, ke kterým se hlásíme, je potřebné připravit se na nové vojenské myšlení a uplatnit jej vůči všemu neznámému, nejistému, neviditelnému a doposud neočekávanému.

Žádný odpovědný teoretik nemůže vnímat teze o budoucí válce jednostranně. Již nelze zastávat názor, který byl postupně prosazován, že čistě konvenční boj, typický pro mezistátní konflikty, se stane výjimkou. Rovněž taky neplatí, že model asymetrického boje bude hlavním objektem zájmu vojenských plánovačů. V nepředvídatelném světě budoucnosti budou teorie válčení představovat směsici různých bojových a nebojových aktivit, na které velitelé, stejně jako jejich vojáci budou muset být připraveni. Všechny důkazy z válek současnosti ukazují, že dosažení úspěchu i v mírové operaci často vyžaduje nadřazené schopnosti konvenční síly, prezentované palbou těžkých zbraní, mobilitou a dostupnou všeobecnou ochranou.

Doposud jsme byli zvyklí, že generické scénáře reagovaly především na konvenční, mezistátní konflikty vysoké intenzity nebo takové, které se týkaly vnitřních záležitostí států, vyžadující nasazení malého počtu vojenských sil. Spektrum budoucích konfliktů bude v mnoha ohledech výrazně odlišné. Proto i tradiční teorie a koncepce pro použití vojenských sil bude potřeba nahradit koncepcemi a doktrínami novými. Ty mohou být typu prevence, kdy přesně cílené, omezené a na všech úrovních koordinované preventivní údery budou vévodit myšlence pro zachování námi uznávaných a prosazovaných zájmů a hodnot. Je zřejmé, že tyto koncepce a doktríny budou náležet vojenským silám, schopným zvládat jak preventivní údery, konvenční boj i nebývalé násilí, tak i protiteroristické aktivity a úkoly k prosazování a budování míru.

Podle toho, jak se vyvíjí dnešní svět, je vysoce pravděpodobné, že obraz válčení v budoucnu bude zahrnovat konvenční armády, gerilové skupiny, státem

řízené či nezávislé teroristické jednotky, protiteroristické oddíly, zločinecké gangy, soukromé milice a další složky, schopné vykonávat širokou škálu nepřátelských činností. Zprvu teroristické akce mohou růst do masového povstání a nakonec se změnit v klasický konvenční boj. Míchání všech aktivit různých aktérů na různé úrovni, vedených souběžně či postupně, bude představovat skutečnou realitu války, obraz symetrie i asymetrie najednou.

Všechny tyto okolnosti jsou a nadále zůstanou v hledáčku pozornosti vojenských teoretiků k vypracování myšlenek, jak zvládat rozšiřující se škálu vojenských aktivit. Nejzajímavější podněty zpravidla přicházejí od těch, jež jsou nejbližší současným konfliktům, jejich multidimenzionálnímu charakteru, společenské a technologické dynamice. Jejich hlasy volají po ozbrojených silách, schopných vykonávat více variantní činnost, odolávat mnohonásobným hrozbám, ale i zachovat si čistý úsudek, s ohledem na různá právní a morální omezení.

Aby bylo možně vhodně reagovat na budoucí vojenské výzvy, jsou potřebné vysoce mobilní, dobře vybavené, univerzální, nasaditelné a plně integrované společné síly, schopné dosáhnout vzdálených prostorů v součinnosti s ostatními druhy sil rychle a s devastujícím účinkem na nepřítele. Je možné, že v budoucnu, více než v současnosti, budou žádány intervenční síly, působící proaktivně, preemptivně a prevenčně. Schopnost jejich nasazení v počátku vyvíjející se krize může být mnohem důležitější a efektivnější, než jejich nasazení v době, kdy konflikt se rozšířil v účelu, čase i prostoru. To je příklad prevence vůči použití zbraní hromadného ničení, genocidy či masového vraždění civilního obyvatelstva.

Vzniká také potřeba schopnějšího bezpečnostního aparátu pro analýzu hrozeb, ale i orgánů zvládajících následky ozbrojených konfliktů, které mohou vyvolávat vážné traumatické stavy jak u příslušníků ozbrojených sil, také ve společnosti. Týká se to i posílení spolupráce diplomatických a zpravodajských služeb v mezinárodním měřítku, s cílem zajistit, že vojenské síly budou používány s maximální efektivitou. Současně může vzniknout potřeba přehodnocení stávajících norem mezinárodního práva, případně zavedení nových, aby použití společných ozbrojených sil mělo co největší požadovaný účinek, zejména když nepřítel se nachází ve vzdálených prostorech operací preventivního úderu.

Je zřejmé, že v těchto složitých podmínkách bude i před vojenskými teoretiky stát závažná výzva k nalezení způsobů řešení krizí a konfliktů. To vyžaduje stále

porozumění charakteru doby, dynamiky vývoje současného komplexního prostředí a rovněž střídmé hodnocení základních politických, ekonomických, sociálních i vojenských stránek války. Otázkou zůstává, jaké další vojenské – operační teorie bude potřeba rozvinout pro eliminaci zde naznačených hrozeb a jejich projevů. Jedna z cest může směřovat na použití menších bojových formací typu brigádního či divizního uskupení. Mohou to být lépe rozpracované teorie, již v současné době pokrývající působení bojových skupin Evropské unie (Battle Groups, BG), sil rychlé reakce (NATO Response Force, NRF), případně nejnovější pojetí, které představuje nasazení sil okamžité reakce (Immediate Response Force, IRF) NATO. Je zřejmé, že rozvoj operační teorie bude směřován i na další schopnosti NRF, které jsou od roku 2014 nově posilovány vytvářením „hrotu útočících sil“ (Spearhead Force), v podobě tzv. Very High Readiness Joint Task Force (VJTF) NATO.¹⁸⁴

Rozvoj se rovněž může ubírat cestou zvýšené univerzálnosti, modularity, způsobu manévru a jiných otázek, které lze podrobněji popsat v teorii a vyzkoušet prakticky například cestou experimentů, simulací a válečných her. Veškeré teorie budou muset akceptovat, že jakákoliv vojenská činnost bude muset být zcela integrovaná do politických, diplomatických, ekonomických, právních, náboženských, kulturních a sociálních podmínek specifického prostředí.

Významnou skutečností zůstane expanze technologií, zahrnující širokou škálu jejich použití ve všech situacích. Jejich rozvoj umožní zvýšení schopností nejen vlastních vojsk, ale co je nepříjemnou realitou, i schopností možného protivníka, který může působit stejně efektivně. Operační teorie budou muset počítat i s touto otázkou, alespoň v oblasti koncepční a doktrinální.

Přes veškerý pokrok ve vojenství, pozemní síly, tak jako v minulosti, zatím zůstávají nejpřesvědčivějším nástrojem vojenské strategie. Bez pozemní operace nejde vyhrát válku! Prozatím jsou pozemní síly hlavním teritoriálním prostředkem, kterým je válka vedena, pokud má být dosaženo strategických cílů i konečného stavu. Pouze tyto síly zajišťují přítomnost, obsazení, držení či kontrolu nad fyzickým prostorem v soudobém moderním konfliktu. Otázka, jakým způsobem toho

¹⁸⁴ABTS, Jan. NATO's *Very High Readiness Joint Task Force*. *Can the VJTF Give New élan to the NATO Response Force?* [online]. Research Paper. NATO Defense College, Rome, No 109, February 2015, s. 2 [cit. 2015-10-8]. Dostupné z: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lng=en&id=189415>.

dosáhnout, se může stát výzvou pro všechny, kdo cítí potřebu zdokonalovat stávající a rozvíjet nové operační teorie válčení. Pro mnohé vojenské teoretiky, zabývající se rozvojem operačního myšlení a operačního umění, to může být impulz pro syntézu zkušeností z použití vojenských sil v posledních desetiletích s novými podmínkami 21. století.

Vývoj nových operačních teorií může stavět na několika set letém dědictví, které zde zanechala evropská vojenská kultura. Spolu s vojenskými veliteli, kteří tyto teorie uplatňují v praxi, mohou být společně formovány vzhledem k možným konturám ozbrojených konfliktů budoucnosti. Rozvoj těchto teorií by zcela jistě neměl být záležitostí jenom vojáků – teoretiků, ale i dalších expertů, politiků, stratégů a skutečných vizionářů v diskusi o tom, jak může vypadat válka budoucnosti a jak k ní přistupovat.

Závěr

Za dobu téměř dvou staletí způsob vedení válek se vyvinul od napoleonského paradigmatu, založeného na dualitě strategie a taktiky až k současnému tripartitnímu modelu války, vzniklého fúzí strategie, operací (operačního umění) a taktiky. Ze strategie jednoho bodu a lineárního pojetí vedení bitev, až po komplexnost současného operačního umění, rozvoj vojensko-teoretické dimenze, vzniklé v evropské vojenské škole, umožnil moderní přístup k vedení války se svým vlastním vnitřním rozměrem, představovaným intelektuální autonomií, profesionální znalostí a samostatným výrazovým slovníkem.

Operační teorie pojednává v této knize je představovaná především z pohledu základních historických, politických, ekonomických a doktrinálních vazeb a souvislostí svého vzniku. Jednotlivé etapy jejího vývoje tvoří základní stavební kameny rozvoje vojenského a operačního umění. V jejich průběhu docházelo k významným změnám vývoje lidské společnosti, což často mělo významné dopady na rozhodování politiků a následně na způsob použití ozbrojených sil.

Je zde analyzován a popisován vývoj a charakter operační teorie z pohledu významných historických etap od počátku 19. století do současnosti. Mezi nejvlivnější tvůrce a propagátory této historie patří Napoleon, Moltke, Schlieffen, Tuchačevský, Svečin, Guderian, DePuy, Ogarkov i další. Kniha poukazuje na myšlenky těchto jedinečných osobností vojenského života, přetransformované do uskutečněných nebo jen zamýšlených teorií o způsobu použití vojenských sil. Některé z nich se staly skutečností v minulých konfliktech, další, naštěstí, zůstaly ukryty jen jako nerealizované nápady v trezorech vrchních velitelů.

Vojenská a operační teorie, která utvářela možnou představu o zahájení a průběhu války, byla vždy určitou hypotézou, která měla být ověřena v boji. Ono samotné spojení s praxí bylo zpravidla vždy tragické a lidské společnosti přineslo jen málo prospěchu. Bez ohledu na tuto skutečnost však trvale platí, že vytvářet a rozvíjet teorie o způsobu požití vojenských sil může mít i své pozitivní stránky. Přínejmenším, pokud je teorie aplikována správně, může šetřit lidské a materiální zdroje, kulturní hodnoty a civilizaci jako takovou.

K operační teorii, mimo její historické souvislosti, náleží i široká škála dalších oblastí a kategorií, doktrinálně zahrnutých do pomyslného propojení strategie a taktiky. Vojenské principy, zásady přípravy a vedení vojenských operací, charakterizovaných svým účelem a cílem, využívání operačních funkcí, dovedné plánování a řízení operací, zahrnutých do komplexního přístupu k řešení krizí, to všechno jsou další oblasti, náležící k operačnímu umění a jeho teorii. Podrobněji v knize nejsou pojednávány. Důležitým však zůstává, jak tyto oblasti, s přihlédnutím k historickému kontextu, jsou sladěny a přizpůsobeny jejich reálnému použití v operacích. Nejdůležitějším argumentem této knihy je, že ti, co chtějí pochopit způsob praxe použití vojenských sil v současnosti, musí zkoumat a pochopit i vývoj teorie, na které je založena.

Urovnávání vazeb mezi vojenskou teorií a praxí v podmínkách překotného rozvoje moderních technologií a pokračující informační revoluce, zůstává trvalým rysem přípravy a vedení válek. Tato realita podněcuje otevřenou diskusi o fenoménu vzájemného vztahu existujícího mezi taktikou, operačním uměním a strategií. Současné operační umění vyžaduje mistrovskou schopnost politiků a vojáků zvládat nejen vybojovat mír, ale jej i udržet. Samostatné, neméně významné místo v tomto úsilí patří akademické obci. Potenciál, kterým disponuje a může nabídnout ve prospěch rozvoje teorie operačního umění, je potřebné využít. Zabývat se těmito otázkami zůstává nutným požadavkem i pro další desetiletí.

Literatura

- ABTS, Jan. *NATO's Very High Readiness Joint Task Force. Can the VJTF Give New élan to the NATO Response Force?* [online]. Research Paper. NATO Defense College, Rome, No 109, February 2015 [cit. 2015-10-8]. Dostupné z: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?lng=en&id=189415>
- AFTER THE WAR; Excerpts From the Schwarzkopf Interview. In: *The New York Times* [online]. March 28, 1991 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1991/03/28/world/after-the-war-excerpts-from-the-schwarzkopf-interview.html>
- BACEVICH, Andrew J. Prospects for Military Reform [online]. *Parameters*, Spring 1987, vol. XVII, no. 1 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/Parameters/#fragment-2>
- BARRETT, Mark, Dick BEDFORD, Elizabeth SKINNER a Eva VERGLES. *Assured Access to the Global Commons* [online]. Supreme Allied Command Transformation, North Atlantic Treaty Organization, Norfolk, Virginia USA, April 2011 [cit. 2015-07-11]. Dostupné z: <http://www.act.nato.int/globalcommons>
- BETZ, David a Anthony CORMACK. *Irak, Afghanistan and British Strategy* [online]. *Orbis*, Spring 2009 [cit. 2015-07-03]. Dostupné z: http://www.academia.edu/1461365/Iraq_Afghanistan_and_British_Strategy
- BIDDLE, Stephen. *Afghanistan and the Future of Warfare: Implications for Army and Defense Policy*. Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle, 2002. ISBN 1-58487-107-5.
- BLUMENSTEIN, Jan. Zabezpečení bojové činnosti operační manévrující skupiny letectvem. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 1/1981.
- BRODIE, Bernard. *Strategy in the Machine Age*, Princeton, NJ: Princeton University Press. 1944.
- BRUSILOV, Alexej A. *Paměti (Воспоминания)* [online]. Vojenizdat, 1963. [cit. 2015-05-03]. Dostupné z: <http://militera.lib.ru/memo/russian/brusilov/index.html>
- COLIN, Jean. *The Transformations of War*. Trans. Major L. H. R. Pope-Hennessy [online]. London: Hugh Rees, Ltd, 1912 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <https://ia600400.us.archive.org/15/items/transformationof00colirich/transformationof00colirich.pdf>
- CENTER FOR STRATEGIC AND BUDGETARY ASSESSMENTS. *Pentagon Looks To Revise Air-Sea Battle Concept To Increase Jointness* [online]. October 15, 2014 [cit. 2015-07-07]. Dostupné z: <http://csbaonline.org/2014/10/15/pentagon-looks-to-revise-air-sea-battle-concept-to-increase-jointness/>
- CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. *The Soviet Operational Maneuver Group* [online]. Directorate of Intelligence. Washington, 1983 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000498534.pdf
- CLAUSEWITZ, Carl von. *O Válce*. Bonus A, Brno, 1996. ISBN 80-85914-27-1
- CLAUSEWITZ, Carl von. *On War*. Edited and translated by Michael Eliot Howard and Peter Paret, Princetown University Press, 1976. ISBN: 9780691018546

- CREVELD, Martin van. *The Art of War: War and Military Thought*, London: Cassell & Co., 2000. ISBN-13: 978-0304352647.
- DEIGHTON, Len. *Blitzkrieg, Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*, z angličtiny přeložil Zdeněk Kárník, Praha – Argo, 1994. ISBN 808579408X.
- DEPARTMENT OF DEFENSE. *Joint Operational Access Concept*. Washington, USA, 2012, 75 p.
- DEPARTMENT OF DEFENSE. *JP 3-0 Joint Operations*. Washington, USA, 2011. 204 p.
- DEPARTMENT OF DEFENSE. *JP 5-0 Joint Operation Planning*. Washington, USA, 2011. 264 p.
- DEPARTMENT OF DEFENSE. *The Implementation of Network-Centric Warfare*[online]. Washington, DC, 2005 [cit. 2015-06-30]. Dostupné z: http://www.academia.edu/1611949/The_Implementation_of_Network-Centric_Warfare_DoD_OFT_
- DEPARTMENT OF DEFENSE. *Quadrennial Defense Review Report* [online]. Washington, February 2010 [cit. 2015-07-02]. Dostupné z: <http://www.defense.gov/QDR/QDR%20as%20of%2029JAN10%201600.pdf>
- DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1976. 200 p.
- DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1982. 163 p.
- DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1986. 207 p.
- DEPARTMENT OF THE ARMY. *FM 100-5 Operations*. Washington, DC, 1993. 163 p.
- DEPARTMENT OF THE ARMY. *Tradoc Pamphlet 525-5 US Army Operational Concept: The AirLand Battle and Corps 86*. Fort Monroe, Virginia. 25 March 1981.
- DEPTULA, David A. *Effects-Based Operations. Change in the Nature of Warfare* [online]. Aerospace Education Foundation, 2001 [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <http://www.ausairpower.net/PDF-A/AEF-AFA-Effect-Based-Operations-D.A.Deptula-2001.pdf>
- DOERFEL, John S. The Operational Art of the AirLand Battle [online]. *Military Review*, May 1982, vol. LXII, no. 5 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/306/rec/9>
- DONELLY, Christopher. The Soviet operational Maneuver group: A new challenges for NATO [online]. *Military Review*, March 1983, vol. LXIII, no. 3 [cit. 2015-06-17]. Dostupné z: <http://www.scribd.com/doc/138743670/The-Soviet-OMG-A-New-Challenge-for-NATO#scribd>.
- DOUGHTY, Robert A. *Myth of the Blitzkrieg* [online]. United States Military Academy, New York, 1998 [cit. 2015-08-31]. Dostupné z: https://www.google.cz/webhp?source=search_app&gfe_rd=cr&ei=_G_kVZKpBuOk8weNv4bABw&gws_rd=ssl#q=myth+of+the+blitzkrieg
- ECHEVARRIA, J. Antulio. *After Clausewitz: German Military Thinkers before the Great War*. University of Kansas Press: Lawrence, KS, 2001. ISBN 13: 978-0700610716.
- EVANS, Michael. From Kadesh to Kandahar: Military Theory and the Future of War. *Naval War College Review*, Summer 2003, Vol. LVI, No. 3. 2003.
- EVANS, Michael. *The Continental School of Strategy: The Past, Present and Future of Land Power*. Study Paper No. 305. Australia: Land Warfare Studies Centre. 2004.
- FERRILL, Arther. *The Origins of War: From the Stone Age to Alexander the Great* [online]. Colorado: Westview Press, 5500 Central Avenue, Boulder, 1997 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z:

- <http://www.scribd.com/doc/61583251/Origins-of-War-From-the-Stone-Age-to-Alexander-the-Great#scribd>.
- FITGERALD, Mary C. Marshal Ogarkov and the New Revolution in Soviet Military Affairs. *Defense Analysis*, Volume 3, Issue 1, Virginia, Center for Naval Analyses, March 1987. ISSN 0743-0175.
- FRANZ, Wallace P. Grand Tactics [online]. *Military Review*, December 1981, vol. LXI, no. 12 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/343/rec/1>
- FREYTAG-LORINGHOVEN, Hugo von. *Generalship in the World War*, Historical Section, Washington: US Army War College, Washington, DC, 1934.
- FULLER, Charles J. F. *The Foundations of the Science of War* [online]. London: Hutchinson, London, 1926 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://usacac.army.mil/cac2/cgsc/carl/download/csipubs/FoundationsofScienceofWar.pdf>.
- GABRIEL, Richard A. a Karen S. METZ. *A Short History Of War. The Evolution of Warfare and Weapons* [online]. Professional Readings in Military Strategy, No. 5. Strategic Studies Institute, U. S. Army War College, Carlisle Barracks, Pennsylvania, 1992 [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/gabrmetz/gabr0000.htm>
- GAT, Azar. *The Origins of Military Thought from the Enlightenment to Clausewitz*, Clarendon Press, Oxford, 1989. ISBN 978-0198229483.
- GLANTZ, David M. *Soviet Military Operational Art: In Pursuit of Deep Battle*. London: Routledge, 1991. ISBN-13: 978-0714640778.
- GLANTZ, David M. The Nature of Soviet Operational Art [online]. *Parameters*, Spring 1985 [cit. 2015-05-25]. ISSN 0026-4148. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/1985/1985%20glantz.pdf>
- GLANTZ, David M. a Jonathan M. HOUSE. *Souboj titánů*. Překlad Naďa Funioková. Česko: Jota, 2005. ISBN 807217357X.
- HANNE, William G. *AirLand Battle and the Operational Maneuver Group*. Strategic Studies Institute, US Army War College. Carlisle Barracks, Pennsylvania, May, 1983
- HARRISON, Richard W. *The Russian Way of War: Operational Art 1904–1940*. Lawrence, Kan.: University Press of Kansas, 2001. ISBN 0-7006-1074-X.
- HART, Liddell. *Válka z druhého břehu*. Česko: Jota, 2004. ISBN 807217357X.
- HOLBORN, Hajo. The Prusso-German School: Moltke and the Rise of the General Staff. In: PARET, Peter, Gordon A. CRAIG a Felix GILBERT. *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton: Princeton University Press, 1986. ISBN-10 9780691027647.
- HORÁK, Ladislav. Tanková divize jako OMS. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 5/1984.
- INSIDE WASHINGTON PUBLISHERS. Deptula's Reply To Van Riper's Concerns [online]. *Inside the Navy*, Vol. 19, No. 3, 23 January 2006 [cit. 2015-06-30]. Dostupné z: <http://lists.alidade.net/pipermail/alidadeonlinediscussion/attachments/20070807/ec30dafc/attachment.doc>

- ISSERSON, Georgij S. *The Evolution of Operational Art*. US Army CAC. Fort Leavenworth, Kansas. Translated by Bruce W. Menning. 2013.
- JAŠEK, Jaromír. K operačním manévrujícím skupinám v soudobých operacích. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 9/1981.
- JAŠEK, Jaromír a Přemek VORLÍČEK. Operační pohyblivé skupiny v soudobých útočných operacích. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 6/1980.
- JOMINI, Antoine – Henri. *The Art of War* [online]. The Project Gutenberg EBook of The Art of War, by Baron Henri de Jomini [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://www.gutenberg.org/files/13549/13549-h/13549-h.htm>.)
- KIPP, Jacob W. *Mass, Mobility, And The Red Army's Road To Operational Art 1918–1936* [online]. Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS, 1988 [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/redopart.htm>
- KISZELY, John. *Learning about Counter-Insurgency* [online]. RUSI Journal, Dec 2006, Vol. 151, No. 6 [cit. 2015-06-30]. Dostupné z: http://usacac.army.mil/cac2/AIWFC/COIN/repository/Learning_About_Counterinsurgency_RUSI_Journal-Kiszely%28Dec06%29.pdf
- KELLY, Justin. Where to for „The Operational“? [online]. *The Journal of Military Operations*, Volume 1 Issue 3, Winter 2012 [cit. 2015-08-03]. Dostupné z: https://www.tjomo.com/article/15/Where_to_for_The_Operational/
- KODEŠ, Zdeněk. Přejechod divize jako OMS do obrany. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 10/1985.
- KRAUSE, Michael D. Moltke and the Origins of Operational Art [online]. *Military Review*, September 1990, vol. 70, no. 9 [cit. 2015-05-05]. ISSN 0026-4148. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/540/rec/2>
- KRAUSE, Michael D. a Cody R. PHILIPS. *Historical Perspectives of the Operational Art* [online]. Washington: Center of Military History, US Army, 2005 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: http://www.history.army.mil/html/books/070/70-89-1/cmhPub_70-89.pdf
- LIND, William S. The Operational Art, *Marine Corps Gazette*, Volume 72, Issue 4, 1998.
- LUTTWAK, Edward N. The Operational Level of War [online]. *International Security*, Winter 1980–81, vol. 5, no. 3 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: http://www.jstor.org/stable/2538420?seq=1#page_scan_tab_contents
- MALKASIAN, Carter. AirLand Battle and Modern Warfare [online]. *2014 International Forum on War History: Proceedings* [cit. 2015-08-30]. Dostupné z: <http://www.nids.go.jp/english/event/forum/pdf/2014/09.pdf>
- MANSTEIN, Erich von. *Ztracená vítězství*, Svazek 1. [z německého originálu... přeložil Jiří Fidler] Brno: Jota, 2007. ISBN- 80-7217-429-0.
- MATTIS, James N. USJFCOM Commander's Guidance for Effects-based Operations [online]. *Parameters*, Autumn 2008, Vol. XXXVIII [cit. 2015-06-30]. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/08autumn/mattis.pdf>

- McKERCHER, B. J. C a Michael A. HENNESSY. *The Operational Art: Developments in the Theories of War*. Praeger Publishers, Westport, CT, 1996. ISBN-13: 978-0275953058.
- MENNING, Bruce W. Operational Art's Origins [online]. *Military Review*, September–October 1997, vol. 77, no. 5 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/429/rec/2>
- MIKSCHE, Ferdinand O. *Blitzkrieg*. London: Faber & Faber, 1941.
- MORRIS, Terry S., Martha vanDRIEL, Bill DRIES, Jason C. PERDEW, Richard H. SCHULZ a Kristin E. JACOBSEN. Securing Operational Access: Evolving the Air-Sea Battle Concept. [online]. *The National Interest*. February 11, 2015. [cit. 2015-07-10]. Dostupné z: <http://nationalinterest.org/feature/securing-operational-access-evolving-the-air-sea-battle-12219?page=2>.
- NAPOLEON, Bonaparte. *Napoleon's Maxims of War* [online]. Dalton House, 60 Windsor Avenue, London: Forgotten Books, 2014 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: http://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=4&ved=0CDgQFjAD&url=http%3A%2F%2Fwww.forgottenbooks.com%2Fdownload_pdf%2FThe_Officers_Manual_1000010365.pdf&ei=zwFKVaH0OszlUri_gaAD&usg=AFQjCNGywOn_44K6mCcbmhgSv7UI1EvVfg&sig2=RAoE9F47exHVcxpoHH6xQ
- NATO STANDARDIZATION AGENCY (NSA). AAP-06, NATO Glossary of Terms and Definition., NATO Headquarters, Brussels, Belgium. 2013.
- NAVEH, Shimon. *Pursuit of Military Excellence: The Evolution of Operational Theory*. Routledge; 1 edition, March 31, 1997. ISBN-13: 978-0714647272.
- NEWELL, Clayton R. *The Framework of Operational Warfare*, London: Routledge, 1991. ISBN 0-415-05045-6.
- NĚMEC, Petr. Tanková divize jako OMS. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 1/1983.
- OLSEN, John A. a Martin van CREVELD. *The Evolution of Operational Art: From Napoleon to the Present*. London: Oxford University Press; 1st edition. 2010. ISBN-13: 978-0199599486.
- PALAZZO, Albert. *From Moltke to bin Laden. The relevance of doctrine in the contemporary military environment*. Study paper no. 315. Land Warfare Studies Centre Canberra (Australia), September 2008. ISBN 9780642296849.
- PARET, Peter, Gordon A. CRAIG a Felix GILBERT. *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton: Princeton University Press, 1986. ISBN-10 9780691027647.
- PARKER, Geoffrey. What is the Western Way of War? *MHQ: The Quarterly Journal of Military History*, Winter 1996, vol. 8, no. 2.
- PHILLIPS, Thomas R. (ed.). *Roots of Strategy: The Five Greatest Military Classics of All Time*. U.S.: Stackpole Books, Harrisburg, PA, 1985. ISBN-13: 978-081172194.
- PODEŠVA, František. Operačně taktické požadavky a základní způsoby i principy činnosti OMS. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 10/1987.

- RECORD, Jeffrey. Operational Brilliance, Strategic Incompetence: The Military Reformers and the German Model [online]. *Parameters*, Autumn 1986. vol. XVI, no. 3 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/1986/1986%20record.pdf>
- ROMJUE, John L. *From Active Defense to AirLand Battle: The Development of Army Doctrine 1973–1982* [online]. Fort Monroe, VA: Historical Office, United States Army Training and Doctrine Command. 1984 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/ref/collection/p4013coll11/id/1662>
- ROMJUE, John L. The Evolution of the AirLand Battle Concept [online]. *Air University Review*, May–June 1984 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: http://www.airpower.au.af.mil/airchronicles/aureview_toc/AUReview1984/AUReview1984May-Jun.htm
- ROTHENBERG, Gunther E. Moltke, Schlieffen, and the Doctrine of Strategic Envelopment. In: PARET, Peter, Gordon A. CRAIG a Felix GILBERT. *Makers of Modern Strategy: From Machiavelli to the Nuclear Age*, Princeton: Princeton University Press, 1986. ISBN-10 9780691027647.
- SADYKIEWICZ, Michael. *Soviet-Warsaw Pact Western Theater of Military Operations: Organizations and Missions* [online]. RAND Corporation, Santa Monica, 1987 [cit. 2015-06-10]. Dostupné z: <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/notes/2007/N2596.pdf>
- SCHNEIDER, James J. The Loose Marble and the Origins of Operational Art [online]. *Parameters*, March 1989, vol. 19, no. 1 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://oai.dtic.mil/oai/oai?verb=getRecord&metadataPrefix=html&identifier=ADA517707>.
- SCHNEIDER, James J. *The Structure Of Strategic Revolution: Total War and the Roots of the Soviet Warfare State*. New York: Presidio Press, Novato, CA. 1994. ISBN-13: 978-0788158384.
- SCHNEIDER, James J. *Vulcan's Anvil: The American Civil War and the Foundation of Operational Art* [online]. Fort Leavenworth: Presidio Press, Novato, CA. 1994 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/ref/collection/p4013coll11/id/9>
- SCHOLTZ, Leopold. Iraq 2003 (part 3): The road to ... nowhere? [online]. *Scientia Militaria: South African Journal of Military Studies - Vol 32, No 1, 2004* [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://www.ajol.info/index.php/smsajms/issue/view/9429>
- SMÝKAL, Oldřich. Týlové zabezpečení operační manévrující skupiny. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 6/1981.
- SOKOLOVSKIJ, Vasilij D. *Vojenská strategie* (Vojennaja Strategia). Vojenské vydavatelství ministerstva obrany, Moskva, SSSR, 1963.
- SPILLER, Roger J. In the Shadow of the Dragon: Doctrine and the US Army after Vietnam [online]. *RUSI Journal*, December 1997, vol. 142, no. 6 [cit. 2015-05-13]. Dostupné z: <http://www.army.gov.au/~media/Files/Our%20history/AAHU/Conference%20Papers%20and%20Images/1995/1995%20From%20Past%20to%20Future%20Aust%20Experience%20of%20Land%20%20Air%20Operations.pdf>
- SPIŠÁK, Ján. Koncept operačních směrů, 1. část. *Vojenské rozhledy* 1/2011, s. 38–49. ISSN 1210-3292.

- SPIŠÁK, Ján. Koncept rozhodujících bodů, 1. část. *Vojenské rozhledy* 3/2011, s. 34–40. ISSN 1210-3292.
- SPIŠÁK, Ján. O strategii a operacích – stručný exkurz do historie vojenství. *Vojenské rozhledy*. (Czech Military Review.), 2013, sv. 22 (54), č. 1, s. 141–148. ISSN 1210-3292.
- SPIŠÁK, Ján. Teorie kulminačního bodu, 1. část. *Vojenské rozhledy* 1/2009, s. 59–67. ISSN 1210-3292.
- SPIŠÁK, Ján. Těžiště – rozhodující operační koncepce, 1. část. *Vojenské rozhledy* 3/2008, s. 14–19. ISSN 1210-3292.
- STARRY, Donn A. The Principles of War [online]. *Military Review*, September 1981, vol. XLI, no. 9 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/340/rec/12>
- STARRY, Donn A. A Perspective on American Military Thought [online]. *Military Review*, July 1989, vol. LXIX, no. 7 [cit. 2015-06-03]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/501/rec/6>
- STERLING, Michael J. *Soviet Reactions to NATO's Emerging Technologies for Deep Attack* [online]. Rand Corporation, Santa Monica, CA. 1985 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/notes/2009/N2294.pdf>
- SVATOŠ, Zdeněk. K některým zkušenostem z operačně strategického cvičení Štít-84. Operační umění. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 4/1985.
- SVECHIN, Alexander A. *Strategy*, ed. Kent LEE. Minneapolis: East View Publications, 1992. ISBN-13: 978-1879944336.
- ŠAPOŠNIKOV, Boris M. *Vospominania. Vojenno naučnye trudy* [online]. Moskva: Voenizdat, 1974 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <http://militera.lib.ru/memo/russian/shaposhnikov/index.html>
- TARLE, Jevgenij V. *Napoleon*. Překlad Eduard Kubala. Praha: Naše vojsko, 1950.
- THE NEW YORK TIMES. *After the war; Excerpts from the Schwarzkopf Interview* [online]. March 28, 1991. [cit. 2015-09-05]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/1991/03/28/world/after-the-war-excerpts-from-the-schwarzkopf-interview.html>
- TOFFLER, Alvin a Heidi TOFFLEROVÁ. *Válka a antiválka*. Přeložili Bohuslav Blažek a Jan Miřejovský. Praha, Czechia: Dokořán a Argo, 2002. ISBN 80-86569-16-0.
- TOVY, Tal. 1930s German Doctrine A Manifestation of Operational Art [online]. *Military Review*, May-June 2015. United States Army Combined Arms Center, Fort Leavenworth, Kansas [cit. 2015-09-15]. Dostupné z: <http://cgsc.contentdm.oclc.org/cdm/singleitem/collection/p124201coll1/id/1231/rec/4>
- TUČAČEVSKIJ, Michail N. *Izbrannie proizvedenia* [online]. Moskva: Voenizdat, 1964 [cit. 2015-08-05]. Dostupné z: <http://militera.lib.ru/science/tuhachevsky/index.html>
- TWINNING, David T. *Strategic Surprise In The Age Of Glasnost*. Transactions Publishers, New Brunswick, New Jersey, 1991. ISBN 0-88738-433-1.
- US JOINT CHIEFS OF STAFF, *Joint Vision 2010*, Washington, GPO, 1996.
- US JOINT CHIEFS OF STAFF, *Joint Vision 2020*, Washington, GPO, 2000.

- U. S. ARMY COMMAND AND GENERAL STAFF COLLEGE. Division 86. In: *Sixty years of reorganizing for combat: A historical trend analysis*. Combat Study Institut Report No. 14., Fort Leavenworth, Kansas. December 1999.
- VEGO, Milan. *Recce-Strike Complexes in Soviet Theory and Practice* [online]. Soviet Army Study Office, Fort Leavenworth, Kansas, 1990 [cit. 2015-09-15]. Dostupné z: <https://www.usnwc.edu/getattachment/e49fac49-9a2f-41c7-bf20-9c6914b3f3dd/VEGO-RECCE-STRIKE-COMPLEXES-IN-SOVIET-THEORY-AND-P.aspx>,
- VORLÍČEK, Přemek. Bojová činnost operační pohyblivé skupiny v útočné operaci. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 8/1980.
- VORLÍČEK, Přemek. Plánování použití operační manévrující skupiny. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 2/1981.
- VÝBOH, Anton. Možné způsoby vedení bojové činnosti OMS. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 8/1983.
- VÝBOH, Anton. Zasazení operační manévrující skupiny. *Vojenská Mysl*. Ministerstvo národní obrany, Naše Vojsko, Praha, 2/1985.
- WARDEN, John A. III. *Kdo zvítězil v Zálivu? Přeložil Josef ŠUTA*. Votobia, 1998. ISBN 80-7198-344-6.
- WATTS, Barry D. *The Maturing Revolution in Military Affairs* [online]. Center for Strategic and Budgetary Assessments. Washington, DC 20006. 2011 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <http://csbaonline.org/publications/2011/06/the-maturing-revolution-in-military-affairs/>,
- WILKINSON, Spencer. *The Brain Of An Army: A Popular Account Of The German General Staff* [online]. London Constable & Company Ltd. 1913 [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <https://archive.org/stream/brainofarmypopul00wilk#page/38/mode/2up>
- ZABECKI, David T. *Operational Art and the German 1918 Offensives* [online]. Cranfield university, 2004 [cit. 2015-05-15]. Dostupné z: <https://dspace.lib.cranfield.ac.uk/handle/1826/3897>
- ZAPOTOCZNY, Walter. *The Impact of the Industrial Revolution on Warfare* [online]. [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: http://www.wzaponline.com/yahoo_site_admin/assets/docs/IndustrialRevolution.292125935.pdf
- ZIEMKE, Earl F. Annihilation, Attrition, and the Short War [online]. *Parameters*, March 1982, vol. XII, no. 1 [cit. 2015-05-05]. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/1982/1982%20ziemke%20annihilation.pdf>
- ZIEMKE, Earl F. The Soviet Theory of Deep Operations [online]. *Parameters*, March 1983, vol. XIII, no. 2 [cit. 2015-05-28]. Dostupné z: <http://strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/Articles/1983/1983%20ziemke.pdf>

Rejstřík

1

18. století, 17, 24, 25, 27, 33, 48, 53
19. století, 11, 21, 24, 28, 29, 37, 50, 52, 54, 56, 64,
70, 110, 146, 185

2

20. století, 12, 13, 25, 27, 52, 61, 63, 65, 66, 67, 69,
80, 91, 98, 146, 147, 148, 163

A

Afghánistán, 170, 171, 174
Airland Battle, 13, 142, 145, 148, 153, 154, 155,
157, 158, 160, 163, 164, 165, 176, 189, 190, 193
AirSea Battle, 174, 175, 176, 177, 178
akademie, 60, 73, 84, 86, 92, 94, 96, 125
Akademie generálního štábu, 85, 87
aktivní obrana, 130
Alexandra Makedonského, 41
Alexandrem Makedonským, 18
Alfred von Schlieffen, 60, 63, 64
Aliance, 126, 132, 150
Alianční, 33
americká občanská válka, 49
Amerika, 49, 51, 75
analýza, 151
Antoine-Henri Jomini, 11, 28, 47
armádní sbor, 152
armády, 15, 16, 19, 23, 26, 34, 35, 36, 37, 41, 48,
49, 50, 51, 52, 53, 54, 57, 58, 59, 63, 64, 68, 69,
70, 71, 73, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 94, 95, 96,
97, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107,
108, 113, 115, 117, 119, 121, 124, 128, 133, 135,
136, 137, 138, 139, 141, 142, 145, 147, 148, 154,
160, 166, 171, 173, 177, 181
asymetrický, 181
Auftragstaktik, 71, 158

B

bezpečnost, 28, 168, 172
biologických, 180
Bismarck, 65

bitva, 14, 21, 24, 25, 27, 39, 54, 62, 64, 67, 71, 150,
152
bitvy, 10, 12, 14, 15, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 26,
38, 54, 55, 59, 61, 63, 64, 65, 71, 82, 89, 92, 113,
149, 150, 151, 152, 153, 156, 157, 158, 159
blesková válka, 110
bleskové války, 110, 115, 119, 125
bleskovou válku, 110, 111
Blitzkrieg, 12, 110, 111, 112, 114, 115, 116, 188,
189, 192
boje, 12, 18, 23, 24, 27, 29, 35, 54, 64, 67, 71, 72,
74, 81, 82, 84, 87, 95, 97, 98, 101, 103, 104, 111,
124, 126, 127, 130, 131, 133, 135, 137, 140, 152,
153, 154, 155, 156, 161, 162, 163, 171, 173, 174,
176, 181
bojiště, 14, 43, 46, 50, 51, 53, 55, 66, 70, 71, 74,
130, 131, 133, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 156,
157, 159
bojová síla, 44
Bonaparte, 18, 27, 43, 192
Británie, 75, 106, 163
Buďonný, 89, 90
Bush, 166

C

Carl von Clausewitz, 11, 47
carská armáda, 87
carského Ruska, 11, 68, 70, 117
cíl, 31, 47, 56, 62, 86, 106, 116, 129, 131, 165
cíle, 14, 20, 28, 43, 47, 53, 55, 62, 93, 95, 112, 116,
118, 119, 128, 133, 141, 142, 148, 149, 157, 164,
176, 181
cílové body, 30, 31, 33
Clausewitz, 19, 25, 28, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42,
43, 44, 45, 46, 47, 60, 188, 189, 190
Clausewitze, 19, 28, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 56,
61, 63, 65, 66, 149, 160, 165
Crevelde, 25, 188, 192
Czege, 158

D

Delbrück, 93

dělostřelectvo, 48, 53, 89, 98, 106, 132, 157
demobilizace, 90, 121
Deptula, 169, 170
DePuy, 148, 149, 150, 185
dimenze, 12, 26, 53, 83, 92, 150, 153, 157, 170,
185
divize, 86, 89, 96, 99, 135, 138, 139, 141, 145, 151,
153, 157, 161, 190, 191, 192
doktrína, 33, 108, 110, 120, 149, 154, 155, 158,
159, 160, 161, 168, 169, 173, 174
doktrinální, 12, 32, 33, 106, 121, 145, 152, 160,
162, 173, 180, 183
doktríny, 82, 83, 102, 108, 109, 122, 128, 142, 149,
150, 152, 154, 158, 159, 160, 161, 162, 165, 173,
174, 181
dosahování požadovaného konečného stavu, 42
dosažení strategických cílů, 12, 118
Doughty, 111, 189
Dragomirov, 66
druhé sledy, 131, 142, 150, 153, 157

E

Effects-Based Operations, 168
ekklésiá, 15
ekonomické, 10, 48, 93, 144, 168, 172
elektronický boj, 151, 157
Evans, 33, 66, 189
evoluce, 12
evropské, 10, 12, 51, 52, 55, 58, 63, 70, 74, 81, 84,
185
Evropské bojiště, 141

F

Ferrill, 26, 189
Foch, 66
formace, 19, 32, 52, 101, 131, 132, 134, 157
Francie, 21, 53, 58, 67, 106, 109, 113, 115
Friedrich II. Veliký, 21, 35
Friedrich von Bernhardi, 66
Frunze, 86, 90, 92, 96
Fuller, 28, 74, 83, 189

G

Gaivoronskij, 125
Gareev, 126

Gat, 25, 190
generální štáb, 56, 59, 65, 69, 74, 78, 106, 118,
129, 130, 144
genštábiště, 73, 86
Gneisenau, 65
Grant, 146
Guderian, 102, 109, 113, 185
Gustav II. Adolf, 21

H

Halleck, 146
Hannibal, 24, 27, 64
Hart, 28, 83, 113, 115, 146, 190
hegemonoi, 15
Heinrich Dietrich von Bülow, 33
Hiram Maxim, 52
historie, 8, 15, 17, 21, 27, 55, 71, 74, 106, 111, 180,
185, 194
Hitler, 109, 118, 119
hrozby, 69, 90, 96, 99, 100, 126, 166, 181
Husajn, 165, 166
Hutier, 78

Ch

Chappův telegraf, 17
chemických, 80, 155, 158, 180

I

ideologie, 11, 86, 119, 120
impérium, 11, 69
industrializace, 56, 58, 60, 70, 91, 92, 99, 100
Industrializace, 11, 48, 50, 70
industriální revoluce, 11
informace, 16, 17, 18, 137, 145, 155, 171
informační, 163, 168, 186
Isserson, 25, 61, 91, 94, 97, 98, 99, 190
Izmestěv, 84

J

Jacobs, 147
jaderné, 122, 123, 124, 125, 126, 129, 130, 135,
136, 142, 153, 154, 156

jaderných, 13, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128,
129, 132, 133, 136, 137, 141, 142, 154, 155, 158,
180
jízda, 26, 88, 89
Joint Vision, 167, 195
Jomini, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 190
Julius Caesar, 25

K

Kameněv, 86, 102
kapitál jaderných prostředků, 121
kartaginská pěchota, 25
Kipp, 68, 191
klamání, 135, 157
kodifikace, 11, 28
komunikace, 11, 17, 18, 61, 72, 114, 115, 151
komunikační, 30, 32, 36, 83, 87, 88, 164
koncentrace, 35, 61, 62, 74, 131, 158, 162, 169
koncepce, 13, 14, 24, 42, 73, 79, 88, 98, 128, 130,
132, 133, 134, 140, 142, 143, 144, 145, 148, 150,
152, 154, 155, 156, 157, 158, 160, 167, 168, 169,
170, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 181, 194
Koncepce rozšířeného bojiště, 153
koncepční, 80, 81, 150, 175, 183
Königgrätz, 54
konskripční, 50
kontinentální, 10, 24, 26, 146, 147, 148, 162, 163
konvenční, 104, 123, 125, 126, 127, 129, 130, 132,
142, 156, 168, 181
konvenční fáze konfliktu, 129
krize, 64, 70, 106, 132, 175, 178, 182
Krymská válka, 49
Kulikov, 126
kulminace, 43, 47
kulminační bod, 43, 44, 46, 47
kulomet, 52
Kuropatkin, 71

L

leadership, 119, 159, 164
Lee, 91, 146
Leer, 70
letální, 25, 55, 70, 74
letecké, 89, 98, 108, 131, 157, 176
letecké síly, 98

Lind, 162, 191
lineární, 26, 29, 52, 61, 80, 97
Lloyd, 33
logistika, 94, 168
Ludendorff, 76, 77, 119
Luftwaffe, 108, 109
Luttwakem, 147

M

MacArthur, 147
Mahan, 146
manévr, 14, 24, 25, 26, 28, 34, 36, 65, 69, 73, 88,
105, 115, 146, 152, 154, 158, 165, 168, 177, 178,
195
manévrování, 11, 14, 23, 61, 77, 112
manévry, 19, 56, 72, 88
Manstein, 82, 191
maršál, 21, 62, 63, 64, 72, 82, 104, 125
Martel, 79
Mattis, 169, 191
Maurice de Saxe, 21
mechanizace, 12, 67, 79, 82, 99, 100, 108, 114,
118, 133, 136
metoda, 17, 114, 119
Meyer, 62
Miksche, 114, 192
ministerstvo, 70, 84
mise, 16, 25
mobilita, 75, 102, 113, 120, 151
mobilizace, 59, 61, 65, 69, 70, 94, 97
moderní, 12, 13, 21, 27, 28, 37, 39, 48, 49, 50, 51,
52, 57, 59, 60, 64, 71, 72, 84, 86, 92, 95, 100,
107, 108, 114, 124, 134, 144, 148, 156, 181, 185
Moltke, 11, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 185,
191, 192
motorizace, 12, 82, 100, 108, 114, 118, 136

N

Napoleon, 16, 17, 18, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 31, 37,
48, 67, 166, 168, 185, 192, 195
Napoleona, 10, 11, 24, 26, 27, 28, 29, 31, 36, 37,
38, 48, 51, 56, 59, 66, 67, 74, 83, 163
napoleonské, 27, 28, 48, 146
napoleonského období, 10, 23
napoleonský model, 47

NATO, 33, 126, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 140,
141, 142, 143, 144, 150, 162, 183, 187, 189

Naveh, 38, 192

Němci, 57, 68, 74, 75, 76, 82, 105, 107, 111, 112,
115, 117, 118, 119, 120

německá armáda, 65, 77, 115

Německo, 64, 65, 68, 69, 104, 106, 112, 117, 118,
119, 120

nepřítel, 13, 16, 41, 42, 44, 45, 78, 103, 131, 136,
161, 182

nepřítel, 13, 14, 16, 19, 22, 23, 24, 30, 40, 41, 44,
45, 54, 55, 60, 61, 63, 64, 68, 69, 71, 74, 77, 78,
80, 83, 88, 89, 92, 93, 94, 95, 98, 99, 101, 102,
103, 104, 105, 107, 108, 111, 112, 115, 124, 129,
130, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140,
141, 146, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157,
158, 160, 161, 162, 163, 164, 166, 170, 174, 175,
176, 179, 182

Network-Centric Warfare, 168, 169, 188

Newell, 163, 192

Neznamov, 72, 73, 86

O

O Válce, 19, 28, 35, 37, 38, 39, 43, 61, 116, 165,
188

občanská válka, 84, 87

Občanská válka, 87

občanské války, 11, 49, 63, 84, 85, 86, 88, 90, 94,
97, 101, 161

období nukleární parity, 12

období ruské občanské války, 12

obejít, 24, 54, 64, 74, 75

obklíčení, 25, 107

obrana, 46, 65, 102, 103, 130, 134, 150, 151, 160

Odierno, 177

Ogarkov, 126, 185, 189

ochrana, 14, 168

OMS, 127, 128, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140,
141, 142, 143, 144, 145, 188, 190, 191, 192, 193,
196

operace, 12, 20, 21, 23, 28, 30, 31, 32, 33, 35, 43,
47, 52, 55, 56, 58, 62, 65, 69, 71, 76, 77, 88, 92,
93, 94, 95, 98, 99, 104, 105, 106, 107, 113, 119,
120, 124, 125, 135, 136, 138, 145, 148, 157, 159,

160, 165, 169, 170, 171, 172, 174, 176, 178, 179,
183

operace v hloubce, 12, 123

operační, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 19, 20, 21, 22, 24,
26, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 42, 47, 56,
59, 61, 62, 65, 67, 73, 75, 76, 77, 78, 81, 83, 84,
86, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 100,
102, 103, 104, 105, 106, 109, 110, 112, 113, 116,
117, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 126, 127, 128,
129, 132, 133, 134, 136, 142, 145, 146, 147, 148,
149, 151, 152, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162,
163, 166, 167, 168, 169, 170, 172, 173, 174, 175,
178, 179, 180, 183, 184, 185, 186, 187, 194, 195,
196

operační koncept, 62

operační manévrující skupina, 127

Operační manévrující skupina, 136

operační směr, 33, 35

operační teorie, 10, 12, 13, 20, 81

operační umění, 8, 12, 15, 19, 21, 42, 67, 73, 91,
93, 100, 102, 116, 120, 124, 147, 168, 170, 172,
180, 186

Operační umění, 162

operační úroveň, 8, 26, 37, 73, 77, 94, 148, 159,
180

operační úroveň války, 27

operačního umění, 8, 10, 15, 18, 27, 31, 38, 56, 62,
67, 68, 80, 84, 86, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98,
99, 103, 104, 106, 116, 122, 124, 125, 133, 146,
147, 159, 162, 173, 184, 185, 186

operačních manévrujících skupin, 13

Operations, 149, 158, 166, 174, 175

operativ, 61, 66, 107

oponent, 21, 31

organizace, 14, 30, 50, 57, 61, 63, 97, 115

Otis, 160

P

palba, 14, 150

palebná síla, 75, 123, 158

paradigma, 24, 25, 55

Patton, 147

pěchota, 26, 53, 98, 125

Plán rozvoje, 150, 151

podmínky, 10, 13, 32, 64, 86, 88, 90, 116, 130, 132, 140, 155, 161, 166, 172
pochod, 24, 26, 62
politické, 10, 15, 31, 41, 64, 93, 118, 123, 124, 155, 164, 165, 168, 171, 172, 181
politika, 60, 99, 118, 121
polní, 46, 53, 58, 62, 63, 70, 73, 104, 149, 157
Polybius, 25
ponorková válka, 75
Pouštní bouře, 165, 169
Pouštní štít, 165
použití ozbrojených sil, 8, 10, 128, 130, 185
použití sil, 14, 26, 97
použití vojenských sil, 20, 110, 181, 184, 185, 186
Powell, 165
pozemní, 13, 71, 80, 82, 109, 123, 124, 147, 149, 151, 153, 157, 159, 164, 166, 168, 172, 175, 178, 183
pozemní síly, 13, 109, 123, 124, 149, 151, 157, 159, 166, 172, 183
prapor, 52, 89
princip, 38, 131, 158
principy, 8, 31, 36, 66, 103, 110, 158, 159, 177, 186, 193
prostor, 32, 54, 79, 99, 168, 175
protipovstalecký boj, 173
protivník, 35, 36, 45, 46, 114, 168
protivzdušná, 150, 151
průlom, 75, 78, 79, 97, 131
průlomu, 25, 66, 75, 79, 95, 96, 97, 114, 129, 130, 134, 141
průmyslová revoluce, 52, 57, 94
Průmyslová revoluce, 48, 50, 53
Prusko, 11, 53, 57, 58, 64, 69
prusko-francouzská válka, 49
prusko-německého generálního štábu, 11, 61
prusko-rakouská válka, 49
pruskou armádu, 57
prvek operačního designu, 42
prvky operačního umění, 8, 62
první pravidlo války, 168
první sledy, 150
První světová válka, 12, 77, 80
předindustriální, 24

překvapení, 51, 78, 96, 112, 114, 120, 125, 129, 135, 139, 141, 160, 161
přesuny, 11, 36, 56, 69, 70, 102
převaha, 43, 45, 46, 63, 114, 156, 166

R

reorganizace, 69, 142, 150, 151
revoluce, 87
Revoluce, 123, 124
revoluce ve vojenských záležitostech, 80
Ridgway, 147
Rommel, 119
rozhodující, 10, 14, 23, 24, 26, 27, 30, 31, 32, 35, 36, 38, 42, 54, 56, 59, 61, 63, 69, 71, 73, 89, 94, 95, 97, 107, 123, 124, 131, 150, 153, 158, 169, 175, 178, 194
rozhodující bitvy, 59
rozhodující body, 30, 33
Rudá armáda, 84, 85, 87, 88, 89, 101, 103, 104, 116
ruské ozbrojené síly, 69
ruské síly, 68, 73
Rusko, 10, 11, 53, 57, 70, 71, 73, 87, 176
rusko-turecká válka, 49
rusko-turecké, 70, 101

Ř

řecké falangy, 25
římské legie, 25
řízení, 14, 16, 17, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 62, 63, 70, 72, 73, 76, 82, 115, 142, 151, 152, 164, 186

S

scénáře, 181
Scott, 146
Sedan, 61, 67
Shy, 74
Scharnhorst, 58, 65
Schlieffen, 59, 64, 66, 185
Schlieffenův plán, 65, 117
Schlichting, 71
Schneider, 25, 26, 193, 194
schopnost, 30, 42, 54, 55, 57, 71, 78, 86, 115, 119, 129, 142, 158, 160, 166, 174, 175, 178, 186
Schwarzkopf, 146, 147, 187

Sigismund von Schlichting, 66
Sokolov, 126
soustředění, 28, 56, 58, 69, 94, 131, 146
Sověti, 82, 84, 91, 94, 98, 99, 102, 103, 104, 105,
124, 125, 129, 144, 146, 156, 158
sovětské ozbrojené síly, 128
Sovětské ozbrojené síly, 158
Sovětský stát, 128
Sovětský svaz, 10, 93, 96, 100, 102, 115, 118, 119,
121, 123, 132, 156
Spojené státy, 10, 13, 117, 120, 121, 126, 146, 163,
165, 173, 176
Stalin, 89, 90
Starry, 148, 149, 150, 152, 154, 160, 194
strategické, 25, 30, 34, 36, 38, 44, 55, 57, 59, 64,
66, 75, 77, 92, 94, 113, 114, 116, 119, 121, 129,
148, 169
strategické body, 30
strategických, 8, 12, 14, 30, 38, 70, 92, 93, 99, 116,
118, 120, 124, 126, 128, 130, 140, 148, 162, 183
strategie, 8, 10, 12, 14, 21, 23, 24, 25, 26, 29, 37,
38, 54, 60, 61, 66, 68, 70, 73, 74, 78, 82, 84, 92,
93, 97, 108, 110, 116, 117, 118, 120, 124, 128,
130, 133, 141, 146, 147, 149, 158, 163, 167, 169,
175, 183, 185, 186, 194
strategie jednoho bodu, 25, 74, 185
strategii předsunuté obrany, 132
strategoi, 15
struktury, 26, 42, 49, 136, 162
Svečin, 71, 84, 91, 92, 93, 102, 103, 185
Swinton, 79, 80
symetrický, 181
systém, 15, 17, 18, 29, 31, 41, 42, 50, 51, 85, 87,
89, 98, 115, 128, 133, 164

Š

Šapošnikov, 72, 195
štáb, 59, 65, 71, 85, 100, 149

T

tačanky, 89
taktika, 14, 23, 25, 26, 49, 51, 77, 78, 82, 86, 92, 93,
110, 111, 116, 130, 142, 147, 148
Talibán, 170, 171

tažení, 8, 10, 13, 18, 20, 22, 24, 27, 30, 31, 33, 35,
43, 44, 46, 50, 56, 58, 62, 63, 69, 70, 71, 75, 76,
77, 92, 93, 94, 98, 107, 111, 112, 115, 116, 117,
120, 129, 146, 164, 170, 171, 180, 181
technologie, 24, 65, 68, 74, 75, 80, 144, 151, 164,
165, 168
telegraf, 17, 18, 50, 51, 58, 61, 63
teoretik, 25, 26, 66, 107, 181
teorie, 8, 10, 11, 12, 13, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23,
24, 26, 27, 28, 29, 32, 36, 37, 42, 43, 47, 56, 63,
67, 72, 74, 81, 82, 83, 84, 90, 91, 95, 97, 100,
101, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 120, 121,
122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 146, 148, 159,
163, 167, 173, 180, 181, 183, 184, 185, 186
teorie operačních směrů, 32
těžiště, 32, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 47, 64, 73, 93,
111, 131, 162, 164, 173
Thúkydides, 16
Titus Livius Patavinus, 16
TRADOC, 149, 150, 154, 155, 156, 157, 160
Triandafillov, 91, 92, 94, 96, 97, 103
Trockij, 85
Truppenfuehrung, 108
Tuchačevský, 86, 87, 91, 92, 94, 99, 100, 101, 102,
103, 185

U

Uborevič, 102
udržitelnost, 14
umění válčit, 8, 14, 25
uskupení, 9, 13, 15, 20, 34, 51, 53, 58, 70, 89, 95,
103, 105, 111, 121, 128, 133, 136, 139, 164, 183
Ustinov, 126
útočné, 12, 45, 52, 60, 69, 105, 125, 154, 155, 160,
195
útočník, 43, 44, 45, 47, 78, 114, 131
útok, 26, 46, 54, 88, 101, 102, 111, 125, 126, 131,
132, 141, 156, 157, 158
útoky, 24, 44, 79, 95, 103, 142, 160, 176

V

válčení, 11, 12, 18, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 29, 32,
33, 37, 38, 47, 48, 53, 56, 57, 63, 67, 77, 79, 80,
88, 91, 92, 96, 102, 108, 109, 117, 147, 163, 169,
171, 172, 180, 181, 184

válčiště, 23, 29, 30, 33, 45, 55, 69, 70, 71, 73, 77,
80, 102, 127, 156
válečné plány, 65, 69, 70, 73, 144
válečné umění, 14
Válka v Perském zálivu, 164, 165
války, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 20, 21, 23, 24, 25,
26, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 35, 37, 38, 39, 44, 46,
47, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61,
62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75,
76, 77, 79, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90,
91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 102, 103,
104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113,
114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123,
124, 125, 126, 127, 128, 129, 132, 133, 134, 136,
140, 141, 142, 144, 146, 147, 148, 149, 156, 159,
161, 162, 163, 165, 166, 169, 170, 171, 172, 180,
182, 183, 185
války v Perském zálivu, 25
Varfolomejev, 91, 92, 94, 95, 103
Varšavské smlouvy, 126, 128, 129, 130, 133, 140,
141, 142, 143, 144, 145, 148, 150, 154, 155, 162
vedení boje, 20, 92, 131, 144, 150, 151, 157
Vegetius, 25
velení, 15, 71, 142, 151
velení a řízení, 10, 15, 50, 70, 88, 89, 101, 115,
127, 129, 135, 156, 158, 162, 165, 168, 176, 179
velitelé, 18, 21, 47, 70, 71, 72, 74, 77, 89, 103, 104,
113, 115, 129, 143, 149, 156, 157, 181
velitelská pravomoc, 15
Verchovský, 90
vévoda z Marlborough John Churchill, 21
vize, 12, 21, 101, 119, 167
Voják, 18
Vojenská Mysl, 145
vojenská strategie, 8, 82
vojenské, 8, 10, 11, 12, 16, 20, 21, 24, 27, 28, 29,
31, 32, 33, 35, 37, 40, 50, 51, 53, 56, 63, 64, 67,
68, 69, 72, 73, 74, 79, 82, 84, 85, 86, 90, 91, 94,
96, 97, 99, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 108,
110, 111, 113, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122,
123, 124, 125, 126, 132, 145, 147, 148, 155, 162,
163, 164, 165, 167, 169, 170, 175, 180, 181, 182,
183, 185
vojenské doktríny, 21, 90, 132

vojenské prostředky, 8
Vojenské umění, 8, 97
vojensko-technické revoluce, 126
vojenství, 8, 10, 11, 14, 15, 18, 21, 43, 48, 53, 55,
57, 63, 67, 70, 79, 82, 120, 121, 123, 144, 146,
183, 194, 195
vojevůdce, 10, 16, 23, 26, 31, 47, 116
vojevůdci, 11, 12, 18, 19, 22, 23, 25, 115, 133, 180
von Freytag-Loringhoven, 107
von Gneisenau, 58
von Seeckt, 108
von Vollard-Bockelberg, 109
Vorošilov, 89, 90
Východní blok, 130, 142
vzdušné, 108, 112, 139, 153, 157, 178

W

Warden, 164, 196
Waterloo, 24, 26
Wehrmacht, 102, 104, 110, 113, 115

X

Xenofón, 25

Z

Zacharov, 125
základny, 31, 32, 48, 96, 136, 178
Západní frontě, 74, 75, 80, 87
zásobovací, 32, 36, 83, 99, 116
zbraně, 53, 70, 80, 89, 97, 104, 114, 123, 125, 129,
130, 135, 151, 154, 172
zdroje, 8, 38, 44, 48, 49, 58, 87, 117, 119, 151, 185
zničení, 14, 23, 24, 25, 27, 64, 88, 89, 93, 94, 95,
101, 105, 126, 129, 141, 142, 146, 149, 150, 156,
160, 162, 173
zpravodajských, 72, 168, 182
zpravodajství, 15, 28, 127, 178
způsob řešení konfliktů, 13
způsob vedení bitev, 13, 98

Ž

železnice, 50
železniční, 11, 50, 78, 87, 94, 99

Ing. Ján Spišák, Ph.D. (1958) je akademický pracovník na Univerzitě Obrany v Brně. Je bývalý vojenský profesionál, aktivní vojenskou službu ukončil v roce 2009. Je autor nebo spoluautor několika odborných knih a desítek článků, věnovaných problematice vojenského umění, publikovaných doma i v zahraničí. Ve své práci se zabývá zejména oblastí operačního umění a vojenských koncepcí. Spolupracuje s domácími pracovišti řešícími tvorbu a rozvoj vojenských doktrín, jako i zahraničními vojenskými institucemi v otázkách výstavby a rozvoje studijních programů kariérových kurzů pro vyšší důstojníky.

9 788087 994733